

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Δ.
ΤΟΜΟΣ ΙΧ.

ΝΕΑ ΖΩΗ

ΤΡΙΜΗΝΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΓΕΝΝΑΡΗΣ — ΔΕΚΕΒΡΗΣ 1914

ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ
ΚΑΣΙΜΑΤΗ & ΙΩΝΑ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ

ΔΥΟ ΚΟΜΜΑΤΙΑ ΑΠΟ ΤΟΥΣ "ΒΩΜΟΥΣ"

Α

Ο ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΑΠΟ ΤΟ "ΘΡΙΑΜΒΟ"

Ἄργοζυγώνει ὁ Θρίαμβος, βούισμα καὶ θάμπος, ἄκου !
στὴν Ἀγορά, στάπόμερα, στὰ τρίστρατα, στὸν Κάμπο,
στῆς Ρώμης κοσμοδέσποινας τὴν ἀρχοντιά, τὴν πλέμπα.
Ἄρματοδρόμος Θρίαμβος ἀτέλειωτος διαβαίνει.
Στᾶρματ' ἀπάνου στοιβαχτά, θησαύρισμα πολέμων,
οἱ θώρακες λαμποκοπᾶν καὶ οἱ περικεφαλαῖες,
μαυρολογᾶν τῶν καραβιῶν οἱ πλῶρες οἱ γοργόνες,
μαρτυρικὰ τοῦ συντριμοῦ πὺν ρήμαξε τοὺς Χάρους
τῆς Ἀσπρης θάλασσας κουρσάρους. Τοῦ ἐπικοῦ δυνάστη
τοῦ Πόντου τετραπάνωτο στᾶμάξια τὸ λογάρι,
κι ὁ θρόνος καὶ τὸ σκῆπτρο του κι ἀπὸ τὰ δύο πελώρια
πετράδια τὸ τραπέζι του μαστορευτὸ, περνᾶνε.
Νὰ τὸ κρεββάτι ὀλόχρυσο τοῦ ρήγα τῶν Ἰβήρων,
καὶ τὸ κλινάρι πὺν ἔφερνεν ὁ βασιλιάς ὁ Πέρσης,
καὶ τὸ καμπανιστὸ φλωρὶ στὶς μοῦλες φορτωμένο.
Κι ἀγάλματα, καὶ κολοσσοὶ τοῦ μάρμαρου, τοῦ προύντζου,
ἱερὸ βλυσίδι τριδίπλο, μὲ τὴ Μινέρβαν ὁ Ἄρης,
κι ὁ Μουσηγέτης λυριστὴς μέσ' στοὺς ὠραίους πανώριος,
καὶ πίσω ὁ μικροκάμωτος ἀπὸ μαργαριτάρι,

Μοῦσες, τῆς χάρης σας ναὸς κι αὐτὸς ἀπάνου στᾶρμα,
σᾶμπως σὲ γάστρα φυτευτό, τῆς μαστοριᾶς λουλούδι.
Σωρὸς τὸ ἀτόφιο μάλαμα, τὸ ἀοῆμι χῦμα. Κοίτα,
πιὸ λάγνα κι ἀπὸ τῶν ἀντρῶν τῶν γυναικῶν τὰ μάτια
στὸ γυάλισμα τοῦ θησαυροῦ τοῦ μαυλιστῆ πῶς λάμπουν!
Ἀπὸ βαρβάρους εἰδῶλα κι ἀπ' τὴν Ἑλλάδα εἰκόνες,
κι ἀπ' τὴν Εὐρώπην ὁ Κελτὸς κι ἀπ' τὴν Ἀσίαν ὁ Μῆδος
καὶ Βρετανοὶ καὶ Ἀρμένηδες, Ἑβραῖοι καὶ Ἀραβῖτες,
ρηγόπουλα τῆς Ἀφρικῆς, τοῦ Εὐφράτη παλληκάρια.
Περικυκλώνουν κι ἀκλουθᾶν τριμποῦνοι πεζολάτες,
λεγγάτοι καβαλλάρηδες, πλανῆτες, ἕναν ἥλιο,
τὸν Ὑπατο ἥλιο ποὺ στερνὸς διαβαίνει ἀπάνου ἀπ' ὅλα.
Μαργαριταροπλούμιστο φέρνει τὸν ἄρμα· πάει
καὶ νικητὴς καὶ θριαμβευτὴς ντυμένος μὲ τὸ ἴδιο
τὸ φόρεμα ποὺ σκέπαζε τᾶνάστημα τοῦ θείου
Μακεδονίτη, τοῦ ἄφταστου σ' Ἀνατολὴ καὶ Δύση
ὀνείρου τῶν πολέμαρχων καὶ τῶν Καيسάρων ὄλων.
Ἀργοζυγώνει ὁ Θρίαμβος, βοῦῖσμα καὶ θάμπος πάντα
στὰ στενορρύμια, στὰ λουτρά, στὰ κάστρα, στὰ παλάτια.

—Μιὰ τέτοια πανηγυρική, μιὰ τέτοια ἐπίσημη ὥρα
σταπόσκιο τὸ σπιτάκι σου, μὲ τὸ κρασί τὸ ἀκράτο
ποὺ ἡ Φαντασία τοῦ διαλεχτοῦ κερνᾷ καὶ τᾶκο-βοῦ της,
μὲ τῆς Μελέτης μητρικὰ τὰ χέρια ἀπιθωμένα
στὴ θέρημη τοῦ μετώπου σου καὶ δρόσισμα καὶ σκέπος,
ἀπὸ τὰ μαγιοβότανα τοῦ Ἀκραγαντίνου γόη
κι ἀπ' ὅλο τᾶνθολόγημα στὸν ἀθηναῖο τὸν κῆπο
τοῦ ἡσυχαστῆ τοῦ ἡδονοκράτη ποὺ τὸν προσκυνοῦσες
κι ἀπὸ καρδιά καὶ στοχασιὰ πλούσιος καὶ σταλωμένος,
ἀποδιωγμένη τῆς χαρᾶς, παρᾶξενε κι ἀλλότριά,
μηδὲ τῆς χώρας δουλευτή-, μηδὲ ἄρπαγας τῆς φήμης
ποὺ εἶναι τιμὴ τοῦ στρατηγοῦ, τοῦ βουλευτῆ λαχτάρα
καὶ δαφνοστεφανώνει τους, κι ἄξιους κι ἀνάξιους, πέρα
στοὺς κάμπον τοὺς ἰταλικοὺς καὶ στοὺς ρωμαίους τοὺς φόρους,
μιὰ τέτοια πανηγυρική, μιὰ τέτοια ἐπίσημη ὥρα,
τραγουδιστὴ καὶ στοχαστὴ, Τίτε Λουκρήτιε Κάρε,
θρίαμβον ἄλλο ἐτοίμαζες, μέσα στοὺς θρίαμβους θάμα.

.....

Β

Ο ΕΠΙΛΟΓΟΣ ΑΠΟ "ΤΟ ΑΝΕΒΑΣΜΑ ΣΤΟ ΒΡΑΧΟ"

.....
Τὸ ποίημα τῆς ἐντέλειας, ἂ ! τὰ ἐρείπια πῶς τὸ κλαῖνε !

—Κ' ἐσὺ δὲν εἶσαι λείψανο κάποιου μεγάλου πόνου ;
Κι ὁ πόνος σου δὲν εἶναι ὥραϊος ἀπὸ τὴν ὁμορφιά σου ;
Ἄ ! κ' ἡ ὁμορφιά σου, καὶ μαζὶ κι ἀχώριστα, δὲν εἶναι
τᾶγαλμα ποὺ παράτησε τὸ βάθρο του καὶ θέλει
νὰ δοκιμάσῃ τὴ χαρὰ κάποιου φτεροῦ ; Δὲν εἶναι
τὸ κουρασμένο τῶναιρο ποὺ θέλει νὰ διπλώσῃ
τὰ φτερά, κάπου νὰ σταθῇ καὶ κάπου νὰ κουμπήσῃ ;
Προσμένω, ξεμυστηρευτὴς. Πές μου τὸ μυστικὸ σου
γιὰ νὰ τὸ πλάσω ἐγὼ ποιητὴς καὶ νὰ τὸ τραγουδήσω
καὶ νὰ εἶναι σὰν τοὺς τραγικοὺς χοροὺς καὶ σὰν τὰρχαῖα
παράπονα τὰ θλιβερά τὰ αἱματοσταλασμένα
ποὺ ἀνήσυχα τὰ κόβανε τῆς αὔρας τὰ παιγνίδια
μὲ τὰ πλατάνια τοῦ Ἰλισσοῦ, καὶ τὸν ἱλαρμένο
σπαράζαν ἦχο τᾶνδονιοῦ στοῦ Κολωνοῦ τᾶπόσκια,
καὶ λέγαν :—Τὰ δεινὰ πολλὰ, μὰ τίποτε δὲν εἶναι
δεινότερο ἀπ' τὸν ἄνθρωπο, καὶ μιὰ εἶν' ἡ εὐτυχία :
Νὰ μὴ γεννηθῇς, ἄνθρωπε, νὰ μὴν ἰδῇς τὸν ἥλιο ! —

Καὶ δὲ θὰ παραξενευτοῦν ἀκούοντας τὴ φωνὴ μου
τᾶγια τοῦ Βράχου λείψανα· τὴν ξέρουν τὴ φωνὴ μου.
Μὲ νέαν ἀγάπη κοσμική, μὲ νέα πνοὴ ἑλληνίδα
φυσώντας, τὸν ἀνάστησα τὸ στίχο τὸν ἀρχαῖο,
καὶ κάποιαν ὥρα μαγικὴ τ ο ὕ Β α σ ι λ ι ᾶ ῖ Φ λ ο γ ἔ ρ α
λάλησε ἀπὸ τὸ στόμα μου κι ἀπὸ τὰ δάχτυλά μου
γιὰ νὰ σᾶς πῇ, θεῖα μάρμαρα τοῦ Βράχου, τὸ τραγούδι
ποὺ τὸ προσμένετε καιροὺς καὶ τῶχετε ἀπὸ τότε
τοῦ ὥραϊου σας ὕπνου χάιδεμα, στὸ πείσμα τῶν ἀνθρώπων.

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

ΛΥΣΙΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟΥ ΤΑΦΟΣ

Πλησιέστατα, δεξιά ποῦ μπαίνεις, στήν βιβλιοθήκη
τῆς Βηρυτοῦ θάψαμε τὸν σοφὸ Λυσία,
γραμματικόν. Ὁ χώρος κάλλιστα προσήκει.
Τὸν θέσαμε κοντὰ σ' αὐτὰ του ποῦ θυμᾶται
ἴσως κ' ἐκεῖ—σχόλια, κείμενα, τεχνολογία,
γραφές, εἰς τεύχη ἑλληνισμῶν πολλὴ ἐρμηνεία.
Κ' ἐπίσης ἔτσι ἀπὸ μᾶς θὰ βλέπεται καὶ θὰ τιμᾶται
ὁ τάφος του, ὅταν ποῦ περνοῦμε στὰ βιβλία.

ΕΥΡΙΩΝΟΣ ΤΑΦΟΣ

Εἰς τὸ καλλιτέχον αὐτὸ μνημεῖον,
ὀλόκληρον ἐκ λίθου συηνίτου,
ποῦ τὸ σκεπάζουν τόσοι μενεξέδες, τόσοι κρίνοι,
εἶναι θαμένος ὁ ὥραϊος Εὐρίων.
Παιδὶ ἀλεξανδρινό· εἴκοσι πέντε χρόνων.
Ἄπ' τὸν πατέρα του, γενιὰ παλῆὰ τῶν Μακεδόνων·
ἀπὸ ἀλαβάρχας τῆς μητέρας του ἡ σειρά.
Ἔκαμε μαθητὴς τοῦ Ἀριστοκλείτου στὴν φιλοσοφία,
τοῦ Πάρου στὰ ρητορικά. Στὰς Θήβας τὰ ἱερὰ
γράμματα σπούδασε. Τοῦ Ἀρσινοΐτου
νομοῦ συνέγραψε ἱστορίαν. Αὐτὸ τουλάχιστον θὰ μείνει.
Χάσαμεν ὅμως τὸ πιὸ τίμιο — τὴν μορφὴν του,
ποῦ ἦτανε σὰν μιὰ ἀπολλώνια ὀπτασία.

Κ. Π. ΚΑΒΑΦΗΣ

ΠΕΤΡΟΥΛΑΣ ΨΗΛΟΡΕΙΤΗ

ΣΟΝΕΤΤΑ

ΜΝΗΣΤΗΡΕΣ

Γλεντᾶμε στὶς αὐλές κ' εἴμαστε χίλιοι
μνηστῆρες κ' ἡ βουή μας ὅλο φτάνει
στὰ δώματά της ποὺ βουβὰ τὰ κάνει
ὁ πόνος ποὺ ἔχουν τὰ σφιχτά της χεῖλη.
Ὅλημερὶς ὑφαίνει καὶ τὸ δεῖλι
ὅ,τι ἔπλεξε στὸν ἀργαλειὸ ξεκάνει.
Ἀχνογελοῦν στὴ δολερὴ πλεχτάνη
οἱ μαῦροι λογισμοὶ της οἱ ἀνήλιοι.
Μὰ ὁ πόθος μας ἐμᾶς κισσοῦ στεφάνι
τὰ μέτωπα μας ζώνει καὶ σὰν ἥλιοι
ἀστράφομε κι' ὁ νοῦς μας δὲν τὸ βάνει
πὼς ὁ κισσὸς θὲ νὰ γενεῖ ἀσφοδεῖλι.
Ὁ Ξένος ὅπου νᾶναι στὸ λιμάνι
ἀράζει· χαρωπὰ ἀλυχτᾶν οἱ σκύλοι.

ΔΟΝ ΚΙΧΩΤΗΣ

Ἄς εἶναι τὸννειρο σου σὰ μανία
 ποὺ σὲ κεντᾷ μπροστὰ πρὸς ὅ,τι νέο.
 Μὴ στέργεις εὐκόλες χαρές, σπανία
 τὴν ἡδονὴ νὰ θές. Τὸν πόθο ἀκμαῖο
 κράτα. Πύργους χρυσοὺς στὴν Ἰσπανία
 χτίζε. Κι' ἂν κάποτε μὲ τὸ γενναῖο
 μοιάσεις καὶ κωμικὸν Ἰπλότη, ἡνία
 στή χίμαιρα μὴ βάλεις. Τὸ χυδαῖο
 τὸ Σάντζο μὴν ἀκοῦς. Τὴν εὐκαιρία
 νὰ πιστευτεῖς στὸ κάθε ψέμα δράξε·
 στὰ μάταια μόνο τῆς ψυχῆς σου ψάξε
 νὰ τᾶβρεις τὰ φτερά. Ἡ Γλυκερία
 μιὰ περιγυπέσσα νᾶναι μέσ' στὸ νοῦ σου
 κι' ἄς ὑφαίνει τὰ βρόχια τοῦ χαμοῦ σου.

ΕΤΑΙΡΑ

Περνᾷ στὴν ἀγορὰ τὸ καραβάνι
 τῆς συνοδείας τῆς εὐθυμῆς κι' οἱ δοῦλοι
 ποὺ τοὺς κρατᾷ σκυφτοὺς τὸ μεροδοῦλι,
 ξεχνοῦν μὲ μιᾶς τὸ μόχτο· συντριβάνι
 ὁ πόθος τοὺς φουντώνει· μύριους βάνει
 ὁ νοῦς τοὺς λογισμοὺς κι' ὡς τὸ μεδοῦλι
 ἡ δίψα τοὺς ἀνάβει. Τὸ πεδοῦλι
 ν' ἀγγίζαν τοῦ ποδιοῦ της! Σὰ λιβάνι
 λατρείας ἡ ψυχὴ τοὺς!... Κι' αὐτὴ κάνει
 σημάδι νὰ τῆς φέρουν ὁμορφούλη
 ἓνα σγουρὸ παιδί. Ἀναθιβάνει
 παληὲς ἀγάπες καὶ γελᾷ. «Οἱ μοῦλοι
 οἱ δικοί μου πῶς μεγαλώσαν οὔλοι!»
 Κι' ἀπ' τὰ μαλλιὰ της τοῦ πετᾷ ἵνα γιούλι.

ΣΕΙΡΗΝΕΣ

Ὁ Βασιλεὺς διατάζει: «ὅταν ἡ πρῶρα
 τοῦ καραβιοῦ γλυστράει πρὸς τῶν σειρήνων
 τὰ σκοτεινὰ νερὰ καὶ φτάσει ἡ ὥρα
 τὸ θεῖον ἄσμα ν' ἀκουστεῖ καὶ κρίνων
 εὐωδίες μᾶς στείλει ἡ σουροθώρα
 αὔρα, δέστε με φίλοι καὶ τῶν θρήνων
 ἄς ἀκουστοῦν μου οἱ στεναγμοὶ στή χώρα
 τοῦ χαμοῦ τῆς χαρᾶς καὶ τῶν ὁδύνων».
 Κι' ἐγὼ ταξιδευτὴς τῶν ἀδυνάτων
 θανάσιμες κυτᾶζω· μὲς στὰ θάμπη
 σειρήνες νὰ μοῦ γενέουν· καὶ ὦ νᾶτον
 τὸν κόσμον τῶν πικρόγελων θανάτων.
 Μὰ πάω· τὴν καρδιά μου σαῖτεῦν
 τὰ μάγια τῶν φαρμακερῶν ἁσμάτων.

ΠΑΡΑΠΟΝΟ

Λουσμένο τὸ κορμί μου καὶ μὲ μῦρα
 χιλιάκριβα γλυκὰ περιχυμένο
 ἐκίνησα νάρθηδ. Μ' ἄλλοι κλεισμένο
 τὸ σπιτικό σου τῶβρικα καὶ πῆρα
 τὸ γνρισμὸ ξανά. Νὰ περιμένω
 ἀπόστασα. Ποιὸς ξέρει, μαύρη μοῖρα
 ἀξόδευτη τοῦ πόθου τὴν πλημμύρα
 σκληρότατα τῶχει γιὰ μὲ γραμμένο
 στὰ στήθια νὰ κρατῶ. Μὰ δὲ μὲ λύνει
 τῆς ἀπονιάς σου, μάθε, τὸ μαράζι.
 τῆς νιότης μου τὰ ρόδα μαραγκιάζει
 ὁ φόβος τοῦ καιροῦ π' ὅλο σιμώνει.
 Νοιώθω φαρμακερὸ νὰ περιζώνει
 τὴ μέση μου τῶν γερατειῶν τ' ἀγιάζι.

ΜΟΝΑΧΟΣ

Στοῦ σκοτεινοῦ κελιοῦ τὴν καταφρόνια
τῆς ἁμαρτίας νὰ πνίξει τὸ μεθύσι
ὁ μοναχὸς δὲ θέλει· καὶ τὰ χρόνια
περνοῦν κι' ἀπάνω του μελίσσι
οἱ ἐπιθυμιᾶς βοοῦν. Τὰ χελιδόνια
τὶς ἀνοιξες μνηοῦν. Δροσάτη βρύση
γυναίκα· γέλοιο μοιάζει. Τὰ λογόνια
τῆς ἀγαπητικίᾳς τὸ κυπαρίσσι
σὰν σιεῖται τοῦ θυμίζει, κ' εἶν' ἀφιόνια
γλυκὰ τὰ ὁράματα του. Δὲ θὰ λύσει
τὰ κακὰ μάγια ποὺ στὰ καταχθόνια
τόνε βυθᾶνε τοῦ Ἀδῆ. Μὲς στὴ χτίση
γλυκότερ' ἄλλα δὲ λαοῦν ἀηδόνια
κ' εἶν' ἡ παρὰδεισος τὸ ἐρημοκλήσι.

ΚΟΛΟΜΒΟΣ

Σηκῶσαν τὰ πανιά καὶ γιὰ τὶς χῶρες
τὶς ἄγνωρες κινήσανε νὰ πᾶνε.
Οἱ δυνατὲς γαλέρες μὲς στὶς μπόρες
δελφίνια, κι' ὅλο οἱ ναῦτες τραγουδᾶνε.
Μ' ἀτέλειωτες τοῦ πηγαιμοῦ ἔναι οἱ ὥρες.
—Μὴν ἔχασες τὸ δρόμο Καπετᾶνε ;
ποῦ εἶν' οἱ ἀκρογιαλιᾶς οἱ μυροφόρες
καὶ ποῦ τὰ πλοῦτη ποὺ μᾶς καρτερᾶνε ;
Μᾶς γέλασες ! — Ἐκεῖνος στὸ τιμόνι
κι' οὔτε γροικᾷ τοὺς ναῦτες πῶς ἀνάβει
ἢ λύσσα τοῦ θυμοῦ. Γλυκὸ ἔναι ἀφιόνι
τὸ μέγα τῶνειρό του. Στὸ καρᾶβι
πότε θαρρεῖ νὰ κάτσει τὸ γλαρόνι,
νὰ πεῖ : «Κοντὰ ἔναι τῆς στεριάς οἱ κάβοι !»

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΣΑΜΨΙΚΕΡΑΜΟΥ

I

ΣΤΟ ΦΛΑΜ

Εἴχαμε πάλι συναχθεῖ κάτω ἀπὸ τὸ αἰγόκλημα τοῦ μικροῦ
καφερείου, καὶ λογοτεχνικὴ συζήτησις εἶχε μοιραίως κορῶσει ὅταν
παρουσιάσθηκε ὁ γέρο Σαμψικέραμος μέσα στὴν τριμμένη του
ρεδιγκότα. Ἀφοῦ μὲ σέβας τὸν προσηκοθήκαμε ξαναπιάσαμε
τὴν κουβέντα στὸ σημεῖο ποῦ τὴν εἴχαμε διακόψει : ἄλλὰ τοῦ κά-
κου. Δὲν εἶχαν περάσει ὀλίγες στιγμῆς κι' ἀκούαμε τὴν φοβερὴ
τὴν φράσι «αὐτὸ μοῦ ἐνθυμίζει κάποιο περιστατικό...» καὶ ἄρχισε
ὁ γηραιὸς μας φίλος :

— Συχνὰ ἀπὸ τὸν μεγάλο δρόμο τοῦ Πέρα φαινόταν ποῦ
τρεμούλιαζε κάποιο φῶς βαθειὰ κάτω στὸ στενοσόκακο. Ἦταν
φλογίτσες ἀπάνω ἀπὸ θύρα χαμηλή. Ἐγραφαν : Palais des
Flammes, κι' αὐτὸ σήμαινε πῶς τὸ βράδυ ἐκεῖνο ἦτον ἀνοικτὸ
«τὸ Φλάμ» — ὅπως ἀπλούστερα τὸ ὀνόμαζαν οἱ γλεντιζέδες. Μιὰ Μαλ-
τέζα σταφιδιασμένη φριχτὰ καὶ μὲ κάνιστρο στὰ χέρια σοῦ γλυκοέ-
λεγε στὴν εἴσοδο γιὰ λούλουδα καὶ γιὰ χορίτσια, καὶ στενό, μισο-
σκότεινο, τὸ μακρονάρι ποῦ σ' ἔπαιρνε μέσα, ἔστρεφε δρόμο δυὸ
φορὲς πρὶν σὲ ἀντικρύσει μὲ τὰ θαμπὰ τζάμια μιᾶς πόρτας : τὴν
ἔσπρωγες καὶ βρίσκουσιν μέσα στὴν σάλα. Τὸ χαμηλὸ τῆς τὸ τα-
βάνι καὶ τὰ ἀναμμένα γκάζια τὴν γέμιζαν βῶχα χλιαρῇ. Καταγῆς
ἔκαμναν σχέδια τὰ λασπωμένα προιονίδια, καὶ ἔβαζε ἡ ὑγρασία σὰν
πλουμίδια στοὺς τοίχους. Μαρμαρένια τραπεζάκια καμμιὰ εἰκοσαριά
ἔφθαναν μὲ τὶς ἀραδιῆς τοὺς ὡς ἔμπρὸς σὲ ἓνα πόδιο ποῦ ἔπιανε
ὅλη τὴν μιὰ τὴν ἄκρη. Ἐκεῖ ἀπάνω ἐμφανίζονταν «τὰ νούμερα» τῆς
βραδυᾶς, φραντζέζες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τραγουδίστριες. Τὶς συνό-
δευε στὸ πιάνο ὁ Ρωμονάλδος Balbinetti, ἀρτίστας παραπονε-
μένος καὶ πρῶν γαριβαλδινός. Ἐπαίξε ἀκατάσχετα μὲ τὴν χαιτή,
τὰ χέρια, τὸ ἓνα του πόδι, γιὰ τὸ ἄλλο, τὸ δεξί, ἀπλονῶταν ἀκί-
νητο καὶ ἡρωϊκό. Μαρτυροῦσε καιροὺς παληοὺς καὶ δοξασμένους
ὅταν, καθὼς περνοῦσε ὁ Ρωμονάλδος τὴν Πόρτα Πία, τὸ ἐπέτυχε
μολύβι παπικό. Ἐν τούτοις ἡ σάλα ἦτον πάντα σχεδὸν ἔρημη. Οἱ
μετρημένοι ποῦ τύχαινε νὰ ἴδεις ἐκεῖ δὲν ἤξερες ἂν εἶχαν μπεῖ
καταλόθος ἢ ἂν δὲν ἦταν κομπάρσοι βαλμένοι γιὰ νὰ συμπλη-
ρῶνουν τὸ πρόσχημα. Ὅσο γιὰ τοὺς θαμῶνας τοὺς ἀληθινούς

τοὺς ἔβλεπε, μόλις ἔμπαιναν, νὰ χάνονται ἀπὸ ἄλλη πορτίτσα. Τοὺς ἔπαιρνε τὸ κατόπι. Πάλι διάβαινε μακρονάρια, μὲ ἀναιβοκαταιβάσματα αὐτὴ τὴν φορὰ, σὰν νὰ περνοῦσες σὲ ἄλλο σπίτι, ὡς πού, ἐπὶ τέλους, ἔφθανες στὴν αἰτία ὅλης αὐτῆς τῆς περιπλοκῆς. Γύρω στὸ μακρὸ τραπέζι τῆς ρολίνας, καθιστοί, ὄρθοι, στριμόνωνταν οἱ παῖχτες. Μέσα ἀπὸ τὶς ὁμιλίες καὶ τὸ κύπρισμα τοῦ παρᾶ πρόβαλλαν κάποιοι βαρυτονισμοί. Ἦτον ὁ σιὸρ Νιόνιος Μοτσενίγος, ἰδιοκτήτης τοῦ Φλάμ, ποῦ ξεστόμιζε τὶς καθιερωμένες φράσεις. Ἐμορφάνθρωπος, θεωρητικὸς, διεύθυνε τὸ παιχνίδι — μὲ ἱεροπρέπεια θὰ ἔλεγε, ἂν δὲν ἦτον ἐκεῖνη του ἡ ματιά, ἡ κατάμυρση, ποῦ, ἀνήσυχη, ἀκάθιστη, ἀρπαζε γύρω της τὸ κάθε τι. Τὰ μαλλιά του φερμένα ἓνα πλάγι σκέπαζαν τὴν φαλάκρα του σὰν λαμαρίνα βερνικωμένη, καὶ τὰ μουστάκια του καταΐβαιναν κορακωτὰ στὸ προσγοῦλι του ὁποῦ ἓνα λακκάκι σημείωνε τὴν θέσι τοῦ πηγουνιοῦ. Ἀπὸ τὴν παχὺὰ καδένα τοῦ ρωλοιοῦ του κερατάκια ἀρμαθιασμένα χοροπηδοῦσαν ἀπάνω στὴν κοιλιὰ του, μαζί μὲ ἓνα φυλαχτὸ ποῦ περιεῖχε μαλλιά ἐνὸς παιδιοῦ του πεθαμένου. Γιατὶ ἦτον οἰκογενειάρχης τρυφερὸς ὁ σιὸρ Νιόνιος Μοτσενίγος μόνο ποῦ ἡ τρυφερότης του, ὅπως ὅλα του, ἦτον δοιμῆ. Γι' αὐτὸ καὶ στὸ σπίτι του τρώμαζαν μόνο ποῦ ἔλεγαν τὸ ὄνομά του, ἐνῶ ἐκεῖνος, ἡ γλυκύτερή του χαρὰ ἦτον τὶς κυριακές, ὅταν ἔβγαζε ἀμαξάδα τὴν «κυρία» του μαζί μὲ τὰ παιδιά καὶ τὸ δουλάκι. Ἴδιος ἦτον καὶ στὴν ἔξω του ζωὴ. Καρδιά μάλαμα, ἐνθουσιώδης πατριώτης, πάντα ἑτοιμος νὰ ἀδειᾷ τὸ πουγγί του. Μὰ περὶ τοῦ πῶς τὸ γέμιζε φημολογοῦνταν ἱστορίες φοιχτές. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς μὲ ὄνομα δόγη καὶ παρελθόν, ὅπως ἔλεγαν, ἀπαίσιο, βαστοῦσε γιὰ τὴν ὥρα ταπιφράγκο. Τὸν περιστοίχιζε ἐπιτελεῖο διαλεχτό, κάτι παιδιά—συντοπίτες του οἱ περισσότεροι — πλατυκούταλα, καλοδεμένα, κάθε ματιά τους καὶ λεπίδα, ἑτοιμα στὸ πρῶτο νεῦμα νὰ ἐπέμβουν σὲ κανυγάδες ἢ νὰ ξεμοναχιάσουν κανένα παίχτη τυχερὸ καὶ τοῦ χεριοῦ τους, γιὰ νὰ τὸν πείσουν νὰ δόσῃ μέρος ἀπὸ τὰ κέρδη πίσω. Μὰ ἐκεῖ ποῦ οἱ ὑπηρεσίες τους γίνωνταν ἔξαιρετικά πολὺτιμες ἦτον στίς σφέσεις τοῦ δόγη μὲ τὴν ἀστυνομία. Ὅσο τῆς ἄλειφε τροχὸ ὁ ἓνας τόσο ἡ ἄλλη τὸν ἐκβίαζε, κι' ἔτσι, ποτὲ σίγουρος, ὁ σιὸρ Νιόνιος ἔπρεπε νὰ ἔχει τὰ μάτια του τέσσερα πάντα καὶ ἀνοικτά. Αὐτὸ ἐξηγοῦσε καὶ τὴν ἐγκατάστασιν τοῦ Φλάμ. Κατὰ μάκρος τῆς περίπλοκης διαδρομῆς σπαρμένα, φύλαγαν τὰ ἀφωσιωμένα παιδιά, ὥστε καὶ ἀνεπιθύμητος κανένας ἂν παρουσιαζώταν δὲν πρόφθαινε σχεδὸν νὰ ἔμπει καὶ σὲ ἓνα σινιάλο ποῦ σκυταλοδρομοῦσε ὡς μέσα, γινώταν ἡ ρολίνα ἀναγνωστήριο : ἀναγνωστήριο ὁποῦ δίπλα σὲ ὑποπτότατα ὑποκείμενα ἀντάμωνες καὶ πρόσωπα πολὺ καθῶς πρέπει. Ἡ ἀντίθεσις ἦτον γουστοζικη, δυσεξήγητη ὅμως ὄχι. Σὲ μέρος κεντρικὸ, σὲ ἐποχὴ μὲ νυχτερινὲς διασκεδάσεις σπάνιες, τὸ Φλάμ ἦτον καταγώγιο ὁποῦ, μισοκρυμμένο, τὸ βίτσιο ἔδειχνε θελκτικώτερο, μάλιστα ποῦ τὸ πιέρονε καὶ κάποια ἀπαντοχὴ κινδύνου.

Ἐκεῖνο τὸ βράδυ ἐπέστρεφα ἀργά, ξαγρυπνημένος — θὰ ἦτον κάπου δυὸ-δυόμισιν ἀπὸ τὸ μεσονύχτι—ὅταν, περνώντας, μοῦ φάνηκε

νὰ καταΐβω τὸν κατασκότεινο κατήφορο στὸ βάθος τοῦ ὁποίου κιτρίνιζαν ἀκόμα οἱ γνωστὲς φλογίτσες. Τέτοιες ἰδέες λὲς καὶ σὲ καιροφυλαχτοῦν σὲ κούρασι γιὰ νὰ σοῦ αἰφνιδιάσουν τὴν συνείδησι καὶ νὰ τὴν ἀφεντέψουν, νόστιμο δὲ εἶνε πῶς προσποιοῦνται καὶ λογικότητα, ὅπως τὴν περίστασιν αὐτὴ ποῦ σκέφθηκα : ἴσως θὰ ἀντάμωνα κάποιον φίλο μου στὸ Φλάμ, δίχως ὅμως καὶ νὰ σκεφθῶ συνάμα πῶς δὲν ἦτον ἀνάγκη νὰ τὸν ἀντάμωνα τέτοιες ὥρες. Φυσικὰ τὸ κονσέρτο εἶχε τελειώσει πρὸ πολλοῦ καὶ δὲν ἔφεγγε στὴν σάλα παρὰ χαμηλωμένη φωτοβολίδα. Ἀμέσως τὴν ὑψήλωσε, καθὼς ἤμπα, κάποιος ποῦ φύλαγε ἐκεῖ μόνος. Ἦτον ἓνα ἀπὸ τὰ «παιδιά» τοῦ Φλάμ, ψαρομάλλης κρεμανταλᾶς, ὅλος χέρια καὶ πόδια, μὲ κάτι ματάκια βουλιαγμένα ποῦ ἀλλοιθώριζαν. Μοῦ προσάνοιξε τὴν πόρτα πρὸς τὴν ρολίνα, καὶ προχώρησα ὀλίγα βήματα, διστακτικά, δίχως ὄρεξι : εἶχα ἤδη μετανοήσει ποῦ εὕρισκόμουν ἐκεῖ. Γύρευα πῶς νὰ ἀποχωρήσω. Πάλι πρόβαλε τοῦ φίλου μου ἡ εἰκὼν :

— Ζητῶ τὸν κ. Τάδε, ἴσως εἶνε μέσα ; ρώτησα ἐλπίζοντας σὲ ἓνα ὄχι.

— Τὸν κύριον ποῦ ζητᾶτε δὲν τὸν κατέχω. Μὰ γιὰ κυττάξετε μόνος σας. Εἶνε κόσμος πολὺς ἀπόψε, ἀπὸ τὶς πρεσβεῖες, τὰ ξενὰ τὰ πολεμικά... Κι' ἀπὸ τοὺς δικούς μας τοὺς καλοὺς καμπόσοι... Μεγάλη βραδυνά...

καὶ πρόσθεσε μὲ ἀναστεναγμό :

— ...θὰ βρέξει πάλι μπαχτοῖσια ἐκεῖ μέσα...

— Φέρε μου τότε μιὰ λεμονάδα ! τοῦ εἶπα κατευχαιστημένος καὶ καλοκάθησα ἐμπρὸς σ' ἓνα τραπέζακι. Στὴν κατάστασιν ἀβουλίας ὁποῦ ἤμουν νόμιζα πῶς γιὰ νὰ ξεκαμπίσω χρειάζωταν τρόπος καὶ τοῦ κάκου τὸν γύρευα, ὅταν, αἴφνης, νὰ ποῦ εἶχε παρουσιασθεῖ : ἡ λεμονάδα, ἀφορμὴ νὰ δώσω κάτι τοῦ γκαρσονιῶ γιὰ τὸν κόπο του καὶ ὕστερα νὰ πάγω καλιὰ μου. Ἀπὸ τὴν ἀπόφασιν αὐτὴ εἶχα γεμίσει εὐδιαθεσία, γι' αὐτὸ κι' ὅταν μὲ σεργιόσισε τὸ γκαρσόνι τὸ ἔπιασα κουβέντες μὲ κέφι :

— Ποῦ λὲς μπαχτοῖσια βροχὴ ἀπόψε ! Ἀμὲ ἐοῦ ; Θὰ μείνεις μὲ τὴν ὄρεξι ;

— Ἀς εἶνε καλὰ αὐτοὶ οἱ ἄλλοι (ἐννοοῦσε τοὺς συναδέλφους του). Ἀπὸ ἐδῶ, ἀπὸ ἐκεῖ εἶχαν, μὲ σφάλησαν πάλι βάρδια ἐδῶ μέσα...

— Ὅσο μιλοῦσε ἄναβε. Δὲν βάσταξα νὰ μὴν τὸν κουρδίσω περισσότερο :

— Σοῦ τίς φταιίνουν συχνά, θαρρῶ, τίς δουλειὲς αὐτές, εἶπα σὲ ἓνα ξεκάρδισμα ἡλίθιο ποῦ τὸν ἀνατίναξε ξαφνισμένο :

— Τί ; τί ; Πῆρες τίποτα μυρωδιὰ ἢ εὐγενεῖα σου καὶ μιλεῖς ἔτσι ;

Ἀνήσυχος πλησίασε, καὶ ὑποψιάρικα :

— Ἡ σὰς ἔρριξαν κανέναν λόγο ;

Μὲ ἐπιμονὴν ἐξακολούθησε :

— Ποιὸς, πείτε μου ποιὸς ; Τί σὰς εἶπαν ; Τί ξέρετε ;...

Τὸ πρᾶγμα ἔπαιρνε ἀνοστη τροπὴ :

— Τί ξέρω καὶ τί δὲν ξέρω ἀδιάφορο. Τί σοῦ θέλω ; ρώτησα ξερὰ-ξερὰ κι' ἔβγαλα νὰ πληρώσω νομίζοντας πῶς ἔτσι τερμάτιζα τὴν

κουβέντα, δίχως νὰ νὰ φαντασθῶ πῶς θὰ προκαλοῦσα ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετο, γιατί τὰ λόγια μου ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς τὰ πῆρε, ὑποθέτω, γιὰ ὑπεκφυγὴ καὶ τότε μάνιωσε ἀκράτητα. Τὸ ξεκλειδωμένο του σῶμα ἄρχισε νὰ τρέμει ὀλέκλιχο ἀπὸ τὸ πάσχιμα ποῦ τὸ κρατοῦσε συμμιασμένο, ἔτοιμο, νόμιζες, νὰ τεντωθεῖ πρὸς κάποιο ἀντίπαλο.

Ἡ ὁμιλία του κατρακυλοῦσε μισαρθρωμένα βρισιές, φοβέρες, βλαστήμια :

— Τί πῆγαν καὶ σᾶς εἶπαν οἱ θεομπαῖχτες, οἱ ἄτιμοι, ποῦ θὲ νὰ τοὺς..

Ἐμπρὸς σὲ αὐτὸ τὸ πλούσιο ξέσπασμα εἶχα ξυπνήσει πιά ὁλό- τελα. Καταλάβαινα—πέρα πολὺ ἀργά—τί παρᾶξενό μὰ καὶ γελοῖο, ἦτον τὸ ἐπείσοδιό ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἔπρεπε νὰ ξεμυλῶ, ἐξάπαντος, καὶ μὲ κάποια ἀξιοπρέπεια. Ἀπὸ λόγια βέβαια δὲν ἦτον σὲ θέσι νὰ πά- ρει ὁ φρενιασμένος αὐτός, κ' ὅμως ἦτον ἀνάγκη μιὰ καὶ καλὴ νὰ τὸν δαμάσω.

— Γιὰ νὰ σοῦ πῶ... οὔτε ξέρω κἂν πῶς σὲ λέγουν...

— Διονύση.

— Ἀδιάφορο... Ἄν ἄκουσα τίποτα ἢ ὄχι, δική μου δουλειά ! Τώρα θέλεις καὶ ἐσὺ νὰ πεῖς τὸν λόγο σου ; Ἔστω ! Πῆς τί ἔχεις νὰ πεῖς καὶ σώνει... Μὴ μὲ παραφορτώνεσαι...

Βήματα ἀκούστηκαν ἀπὸ τὸ μέρος τῆς ρολίνας. Δυὸ τζογαδόροι κιτρινοπράσινοι, μπῆκαν καί, περνώντας, κύτταξαν ἄψυχα πρὸς τὸ μέρος μας, ἀπάνω ἀπὸ τοὺς σηκωμένους τοὺς γιακάδες, κλότσησαν μιὰ τὴν τζαμόπορτα καὶ χάθηκαν.

Ἐν τούτοις τὰ λόγια μου εἶχαν πιάσει τὸν τόπο τους. Ὁ Διονύ- σης ἄλλως τότε, σὰν σωριασμένος ἀπάνω στὰ μακρὰ κανιά του, ἦτον φευγάτος σὲ ἄλλους καιροὺς καὶ τόπους, μόνο στιγμὲς-στιγμὲς ξαναζώηρε ἡ ματιά του, λοξεύοντας, σὰν νὰ ζητοῦσε ἀπόντας καὶ νὰ μετροῦσε τὰ μπόγια τους. Προφανῶς κάτι σοβαρώτερο ἔτρεχε ἀπὸ ὅ,τι εἶχα νομίσει καταρχάς, ἀπὸ κανένα μᾶλμα δηλαδή, συνειδη- σμένο μεταξὺ μόρτηδων. Τότε ἄρχισε νὰ μὲ τρώγει περιέργεια πο- ταπὴ καὶ βάλθηκα νὰ τὴν ικανοποιήσω. Ἀσπλάχνα τοῦ πείραξα τὸ φιλότιμο.

— Ἄλλως τε ἂν φοβᾶσαι νὰ μιλήσεις ἢ ἂν ντρέπεσαι, καλλί- τερα. Δὲν μοῦ ἀρέσει νὰ ἀνακατεύομαι στὰ τέτοια... Τί σοῦ θέλω;...

Αὐτὸ ἔφθασε. Γύρισε, μὲ κύτταξε μὲ σουρωμένο χαμόγελο, σὰν νὰ ἔλεγε : « ἐγὼ φοβοῦμαι ; ἐγὼ νὰ ντραπῶ ; » καὶ πῆρε τὴν βαρεὶά ἀπόφρασι :

— Ἡμουν μοναχοπαῖδι...

βραχνιασμένος, ὅλο καὶ σκόνταρτε στὶς πρώτες φράσεις :

—... ὁ πατέρας μου κέρδιζε καλά, ἦτον πρῶτος κάλφας σὲ ἐνὸς κουμπάρου μας τσαγγάρη, τοῦ καλλιτέρου τσαγγάρη τῆς χώρας, μὲ εἶχε καὶ ἐμένα στὴν δουλειά μαζί του. Πῆγαινα νὰ ἐμπῶ στὰ δεκαοχτὼ ὅταν κοντὰ τῶν Ταξιαρχῶν ἔπεσε μὲ πνευμονία καὶ σὲ πέντε ἡμέρες μέσα ξεψύχησε. Ἄν ἔχασες καὶ τοῦ λόγου σου πατέρα φαντάζεσαι τί ἔγινε τότε. Οἱ ξένοι χρειάσθηκε νὰ μᾶς φροντίσουν τὸ κάθε τι : ἐγὼ τὰ εἶχα χαμένα. Ὅταν συνέφερα κατάλαβα μεγάλη ἀλλαγὴ μέσα μου. Εἶχα τὰ κᾶνὸ στοὺς ἐξῆς μὲ τὴν θύμηση τοῦ πατέρα. Κάθε τόσο

πρόβαλλε λαβρερή, κ' ἐγὼ σπάραζα, τὸ βράδυ πρὸ πάντων, σὰν σκόλαζα, ἢ τὴν Κυριακή, ἀπολείτουρα, σὰν μέναμε, χήρα κ' ὀρφανός, ὥρες μονάχοι. Τότε ἀφραυτοῦ της ἡ κουβέντα μας τὸν γύ- ρευε, καὶ τὰ στραβά του, ἂν εἶχε, δὲν τὰ θυμόμαστε πιά ! Ἀφότου εἶχε πεθάνει τὸν ἐννοιωθα κατάβαθα...

— Ἐνῶ ἐπιζῶς του...

Μὲ πρόλαβε ὀργισμένος.

— Καὶ ποῖο σκυλὶ ἀνήμερο δὲν ἀγαπᾷ τοὺς γονιούς του ; Μὰ ξέρεις τί θὰ πῆ νὰ ἔχεις δεῖ τις ματιές του ἐκεῖνες—ἀκόμα τις βλέ- πω !—ὅταν κοντανάσαινε μελανὸς καὶ δὲν μπορούσε νὰ γύρει, ἢ ὅταν σὲ σφιχταγκάλιασε καὶ ὕστερα ἄρχισε νὰ ψυχορραγεῖ ! Ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς τὸ εἶχα νιώσει πῶς σωτηρία δὲν ὑπῆρχε καὶ μὲ βαστοῦσε κάτω—πῶς νὰ τὸ πῶ ;—σὰν νὰ ἦτον γιορτὴ μεγάλη στὸ σπίτι, μὰ γιορτὴ λυπηρὴ, ποῦ σὰν ἦλθε ὁ παππᾶς μὲ τὴν μετάληψην ἤθελα κ' ἐγὼ νὰ κοινωνήσω... Σὰν πέθανε, τὴν νύχτα ποῦ τὸν φύλαγα μὲ στεγνὰ μάτια, ὅλο συλλογίζομουν τὰ περασμένα μας, τίς καλὲς του στιγμὲς καὶ στοχαζόμουν « ἐν τούτοις τί τὸν περιέμενε ! » καὶ τίς κα- κές του, κ' ἔλεγε πάλι « τί ἦτον γραφτό του νὰ τραβήξει !... » Τὴν ἄλλη ἡμέρα καθὼς τὸν ἔπαιρνε μέσα ὁ λάκκος, μὲ σουβλίσε ἡ ἰδέα « τί δὲν τοῦ χρωστάω καὶ πάει πιά, δὲν θὰ τοῦ τὰ ἀντιπληρώσω !... » τότε σαρᾶκι μοῦ φώλεψε μέσα, ὅμως τὸ σκότωσα μὲ ἕναν ὄγκο ποῦ πῆρα. Τὴν θέσι του στὸ σπίτι μοῦ τὴν ἐμπιστευώταν πεθαίνοντας, ἐγὼ λοιπὸν θὰ τὴν κρατοῦσα πιστά, θὰ πῆγαινα στὸν δρόμο ποῦ μοῦ ἔδειχνε, θὰ πῆγαινα ὁλοῖσιν, τόσο ποῦ πάντα σκεπτόμουνα τί θὰ ἔλεγε πρῶτα ἐκεῖνος καὶ ὕστερα ἡ θέλησή μου. Κι' ἔτσι τὸν ἐνοιωθα ἡσυχὸ καὶ εὐχαριστημένο, καὶ τοῦ φρόντιζα εὐχές, μνημόσυνα, κόλλυβα μὲ τί κατάνυξη ! Ἰσα-Ἰσα εἶχε χρονίσει ἐκεῖνες τίς ἡμέρες ὅταν ἕνα πρωῒ γύρισα σπίτι ἀναπάντεχα γιὰ κάτι καλαπόδια ποῦ εἶχα ξεχάσει στὸ μαγεριό. Μπαίνω στὸ μαγεριό, ψυχὴ. Τὰ γονάτια μου λύθησαν. « θὰ ἔπαθε τίποτα ! » εἶπα μέσα μου « καὶ μόνη καθὼς εἶναι ! » Πετιοῦ- μαι ἔξω « ἔπαθες τίποτα ; » φωνάζω. Τσιμουδιά. Ἀνοίγω τὴν κάμαρά της... καὶ τὸν βλέπω... ξεμανίκωτο... ποῦ δρασκελόνε τὸ πα- ραθύρι... Ἐκεῖνη, καθισμένη στὴν ἄκρη τοῦ κορβεταίου... ἔσπότη- θωτη... μαρμαρωμένη... Τότε... μιὰ φωνή ! Ἄλλο δὲν θυμοῦμαι παρὰ μιὰ φωνὴ ποῦ ἔβγαλε « αὐτὴ εἶνε ἡ μάννα μου ! » καὶ ξαναῆρα τὸν ἑαυτό μου... μὰ ἦτον πιά ἀργά !... Πέταξα τὴν φρατσέτα ἀπὸ τὰ χέρια μου καὶ σὰν νὰ μὲ ἔπαιρνε ἡ χώρα ὅλη καταπόδι, δρασκελώσα καὶ ἐγὼ τὸ παραθύρο καὶ ἔφυγα σὰν τρελλός...

Ἡ ὁμιλία του πιά μόλις ἀκουόταν. Ἔσυρε μιὰ καρδέλλα καὶ κοντοκάθησε ἀντίκρυ μου, λαχανιασμένος. Ἔτσι φαντάζεσαι κανένα κυνηγημένο νὰ πέφτει στὰ μισὰ τοῦ ἀνηφόρου. Σὰν ἄρχισε νὰ συ- νεφέρει ἀργοσήκωσε τὸ παράταιρο βλέμμα ἀπάνω μου, παραμονευ- τικά, θέλοντας νὰ καταλάβει ἢ ἐξομολογήσῃς του σὲ τί διάθεσι μὲ εἶχε ρίξει. Ἡ ὄψις μου θὰ τὸν ἐνθάρρυνε γιατί ἄρχισε νὰ κουνεῖ τὸ κεφάλι σὰν νὰ μοῦ ἔλεγε : « βλέπεις καὶ μὲν τί μπορεῖ νὰ τύχει τοῦ καθενὸς μας, σὲ ἐσένα ὅπως καὶ σὲ ἐμένα... » Τότε κ' ἐγὼ ρώτησα :

— Καὶ κατόπι τί ἔγινε.

— Αὐτὰ πιά ἀφῆσέ τα. Τί θέλεις νὰ μάθεις πῶς κατάφερα νὰ

ξενιτευθῶ καὶ τὸ τί θάλασσεσ περάσα δίχως νὰ βροίσκω μπονάτσα. Καὶ τόπο ἂν ἄλλαξα ἢ ὄνομα, δὲν ξέρω πῶς τὰ ἔφερεν ἢ κατὰρα καὶ ἢ θὰ μάλλονα ἢ θὰ βοισκῶταν κανέναν ποῦ τὸ ἤξερε καὶ τότε δὲν ἀπόμεινε παρὰ νὰ σηκωθῶ νὰ φύγω, γιατί μιᾶς κι' ἕνας τὸ ἤξερε τὸ μάθαιναν ὅλοι: τὸ καταλάβαινα ἀπὸ τὸν τρόπο ποῦ με παρατοῦσαν καὶ δὲν με ἀνεχῶταν κανεῖς... Τέτοιος παληόκοσμος εἶνε αὐτός...

Τόσα ἐπιχειρήματα ποῦ με τὰ χρόνια εἶχαν ἀρμολογηθῇ μέσα στὴν συνειδήσή του γιὰ νὰ τὴν γαληνεύουν ἄρχισε νὰ τὰ ἀραδιάζει με πάθος ἄγριο.

— Πῆτε τὴν ἀλήθεια... Τὴν οἰκογένεια ποὺς τὴν κάνει; ὁ ἄντρας ἄλλος ποὺς; Ὁ ἄντρας ποῦ μένει καὶ φέρνει τὸ ὄνομα. Ἡ γυναῖκα ἄλλη μπαίνει ἄλλη βγαίνει... Καὶ ἡ οἰκογένεια εἶνε τὸ πᾶν! Ὅταν λοιπὸν σοῦ τὴν μαγαρίσουν, τί πάει νὰ πεῖ μητέρα, ἀδελφή... Ὁποῖος ἀμάρτησε, τιμωρία... Αὐτὸ εἶνε τὸ χρέος κι' ἐγὼ τὸ χρέος μου τὸ ἔκανα...

Δὲν ἦτον πιά ὁ ἴδιος ἄνθρωπος αὐτός ποῦ τώρα αἰφνίδιο σφριῖγος τὸν ἀερίζε καὶ κανχολογῶταν με φαρμακωμένη ὑπερηφάνεια, κουνώντας τις χερουκλές του γιὰ νὰ τονίξει τις φράσεις του.

—Ναί, ὅσο βαρὺ κι' ἂν ἦτον τὸ χρέος μου ἐγὼ δὲν δίστασα, τὸ ἔκανα, ἐνῶ ἄλλοι στὴν θέσι μου... Γι' αὐτὸ θὰ πεῖς καὶ με κατατρέχουν... Ἄχ! τὰ βρωμόσκυλα! Ἀγκαλιὰ δὲν εἶνε ὅλοι τὸ ἴδιο... Βρίσκεται καὶ καμμιὰ φορὰ στὸν κόσμον δικαιοσύνη... Θὰ με λυπήθηκε ὁ Θεὸς σὰν με ἔρριξε στὸ Ταῖγάνι, στὰ χέρια τοῦ Μοτσενίγου τοῦ Βιτσέντζου, τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ ἐδῶ... Βαστοῦσε καὶ ὁ Βιτσέντζος καζίνο, πῶς τὸ λέτε, κλούμπ, σὰν τὸ Φλάμ, μὰ τί λούσο ἦτον ἐκεῖνο, καὶ τί κέρδη! Ἦτον φημισμένος ὁ Βιτσέντζος γιὰ τὴν μεγάλη του καρδιά καὶ κάτι μοῦ ἔλεγε: αὐτὸς θὰ σὲ σώσει... Καθὼς πηγαίνω καὶ τὸν βροίσκω «Εἶμαι ὁ τάδε» τοῦ κᾶνω «ἀπὸ τῆ χώρα—Σὲ ἔχω ἀκουστὸ—Μοῦ ἔτιχε τὸ καὶ τὸ—Τὸ ξέρω—Θὰ μοῦ δώσεις νὰ δουλέψω νὰ βρῶ καὶ ἐγὼ ἡσυχία, ἢ νὰ πάγω νὰ σκοτωθῶ, ἀπόκαμα, πιά δὲν ἀντέχω,—Θὰ σοῦ δώσω—Μὰ νὰ μὴ σὲ βάλω σὲ μπελάδες, οἱ ἄνθρωποι σου δὲν θὰ με χονεύουν—Ἐγὼ κουμαντάρω ἐδῶ», ἀγρίεψε ὁ Βιτσέντζος, κι' ὅπως εἶπε κι' ἔγινε. Βέβαια, μικρομιζέρες καθημερινές, κουφές, δὲν ἔλειπαν, καλὴ ὥρα ἐδῶ, ὅμως τὸν τρέμανε τὸν σιῶρ Βιτσέντζο, ὅπως ἐδῶ τὸν σιῶρ Νιόνιο. Ἦθελαν δὲν ἤθελαν με ὑπόφερναν... κι' ἔτσι πέρασα μερικά χρόνια, τὰ καλλίτερα τῆς ζωῆς μου, ποῦ νὰ τὰ δεῖ διπλὰ καὶ τριδιπλὰ ἀπὸ τὸν Θεό, ὁ σιῶρ Βιτσέντζος, ὁ παραφέντης μου... Ὅμως ἦλθε ἡ ξανάστροφη καὶ τὰ ἔφερε ὁ καὶμένος σκοῦρα. Κάτι συνέβηκε καὶ βιάσθηκε νὰ παρατήσει τὴ δουλειὰ καὶ νὰ πάγει μακριὰ, δὲν ξέρω ποῦ, κατὰ τὸ Σιμπίρι λέγανε... Μὰ πιστεῖν πῶς μέσα σὺς σκοιτοῦρες του δὲν με ἔτρεψε; Μὲ φώναξε μιὰ ἡμέρα «βρὲ Διονύση» μοῦ κάνει «δὲν πᾶς στὴν Πόλι, στὸν ἀδελφὸ μου τὸν Νιόνιο; Τοῦ ἔγραψα νὰ σὲ πάρει κοντά του ὅπως σὲ εἶχα ἐγὼ ἐδῶ». Καὶ με βλέπεις. Ὁ Νιόνιος ἄλλος Βιτσέντζος εἶνε. Ἐνα σόϊ, θὰ πεῖς. Τὸ αἷμα νερὸ δὲν γίνεται...

Μιλοῦσε κι' ὁ νοῦς του ἦτον ἄλλοῦ. Ἐμοιαζε σκυλί, ποῦ μυ-

ρίζεται μακρινὸ κυνήγι. Δὲν βάσταξε ἐπὶ τέλους καὶ καθὼς ἀνοίξε τὴν πόρτα πρὸς τὴν ρολίνα μπήκε κάποιος βοητὸ δυσδιάκριτο. Ὁ Διονύσης μισοχυμένος ἔξω στὸ μακρονάρι τσίτονε τὸ αὐτὶ:

—Μπρὲ καλὰ λέγω καὶ τρέχει ἐκεῖ μέσα... ἀναφώναξε καὶ με τὴν φόρα ποῦ πῆρε κόντεψε, θὰ νόμιζες, νὰ ξυλωθεῖ τὸ κορμί του. Τὸν ἀκολούθησα. Εἶχε δίκαιο. Μὲ ὅλη τὴν προχωρημένη ὥρα τὸ παιχνίδι ποῦ εἶχε διατηρηθῇ φουσκωμένο ὥς τὸ τέλος μόλις εἶχε τελειώσει καὶ ἀνάμεσα στοὺς παίχτας ποῦ ἐτοιμαζούνταν νὰ ἀναχωρήσουν θορυβοῦσε κάποιος στρατιωτικός. Ἦτον κάποιος μπέτης τσερκέζος ἀπὸ τὸ σαράϊ, ὁ εὐνοούμενος τῆς ἡμέρας, τὸν συνόδευσαν καὶ δυὸ του φίλοι, ὁ ἕνας τύπος εἰλικρινῆς τουρκαλᾶ, φαγᾶ καὶ λάγνου, ὁ ἄλλος φιγουρίνι ἀλὰ εὐρωπαϊὰ καὶ μοσχομυρωδάτο. Ὁ μπέτης φοροῦσε τὴν στολὴ με λεβεντιά περίσσια. Τὸ φέσι βαθεῖα καὶ λοξὰ καθισμένο τοῦ μισοσκεπάζε τὸ ἕνα φρύδι καὶ ἡ ξανθιά του ἐμορφιά, καθὼς τὴν ἔπρησκε ὁ θυμὸς, ἔδειχνε κτηνώδης. Εἶχε χάσει χοντρά καὶ καταλάμβαναν ὅλοι πῶς προκαλῶντας σκάνδαλα λογάριζε νὰ βιάσει τὸν Μοτσενίγο σὲ κανένα σύμβιβασμό. Γιὰ τὴν ὥρα ἀπαιτοῦσε νὰ ἐξακολουθήσει ὁ τζόγος καὶ ὁ ἴδιος νὰ παίξει βερεσέ. Ὅμως ὁ Μοτσενίγος ἀπὸ τέτοια δὲν ἄκουε.

—Κάθε βράδυ στὶς τρεῖς σφαλοῦμε, κι' ἀπόψε θὰ σφαλῆξωμε στὶς τρεῖς...

Σὲ ἕνα του νεῦμα ἄρχισαν νὰ σβύνουν τὰ φῶτα. Τότε ὁ τσερκέζος ἄφρισε:

—Πίσω λοιπὸν τὸν παρᾶ, παληοκλέφτη!...

Ὁ γαληνότετος δόγης στράφηκε με κάποια καταφρόνια πρὸς τοὺς δυὸ φίλους τοῦ μπέτη:

—Δὲν τοῦ λέγετε νὰ μετρᾷ τὰ λόγια του... κι' ἀπὸ φοβέρες... ὅμως δὲν πρόφθασε νὰ τελειώσει καὶ σφύριγμα βιτσιᾶς τοῦ χάραξε κόκκινα τὸ πρόσωπο. Τὰ γκαρσόνια, ὁ Διονύσης ἐπικεφαλῆς, θαμῶνες μερικοὶ, χύμισαν στὴν μέση καὶ πρόλαβαν τὸ κριάρωμα. Ἀπὸ τὴν ἀνθρωπόμαζα ποῦ εἶχε ἀμέσως σχηματισθεῖ καὶ σάλεψε, βγήκε ξάφνου ἀπαίσια στριγλιά. Ὅλοι τότε ἐκόλλησαν ἀφίνοντας στὴν μέση τὸν μπέτη. Εἶχε πέσει στὰ γόνατα καὶ μούγγριζε καμπουριασμένος ἀπάνω στὰ χέρια του ποῦ συγκρατοῦσαν τὴν κοιλιά του. Τὰ αἵματα ἄρχισαν νὰ στάζουν. Πρῶτος ἀπὸ τὸ ξάφνισμα βγήκε ὁ κομπότουρκος. «Τρέχω στὴν ἀστυνομία!» φώναξε καὶ τὸ ἔκοψε λάσπη, ἐνῶ ὁ τουρκαλᾶς δίπλα στὸν λαβωμένο φίλο, ἔξαλλος καὶ με περίστροφο στὸ χέρι φοβέριζε:

—Ὅποιος κουνήσει τοῦ τὴν ἀναψα...

Τότε ἀντιλήφθηκα πῶς εἶχε ἤδη ἐξαφανισθεῖ ὁ Διονύσης...

*
**

ΣΤΟ ΦΩΣ ΤΗΣ ΚΑΝΤΗΛΑΣ

Κάποιος από την παρέα θέλοντας να πειράξει τον Σαμιφι-κέραμο :

— Σας είδα, του είπε, σήμερα στον δρόμο... μιλούσατε με κάποια μαυροφόρα...

— Ναί... ήταν η αδελφή του καυμένου του Ν... 'Απαρηγόρητη πάντα... Ηύρε τελευταίως κάτι χειρόγραφο του μακαρίτη, παραπεσμένα ποιός ξέρει ποῦ, καὶ μοῦ τὰ ἐμπιστεύθηκε. Σας ἔφερα ἕνα, νὰ δώστε κι' ἐσεῖς τὴν γνώμη σας... 'Ακούστε παρακαλῶ... καὶ ἄρχισε τὴν ἀνάγνωσις ὁ γηραιός μας φίλος :

Τὰ ἀδελφία μου κι' ἐγώ, πόσο μᾶς ἄρεξε ἐκεῖνο τὸ φιλικό μας σπίτι. Ὅχι μόνο γιὰ τὰ παιδιά του, ποῦ τὰ ἀγαπούσαμε ἄλλωστε πολύ. Μὰ καὶ γιὰ τὸν κῆπο του. Τὸν πυκνόδεντρο καὶ ἀπεριποίητό του κῆπο, ὅπου οἱ φαντασίες μας ἱκανοποιούνταν καθὼς πούπετα ἄλλου. Καὶ θυμοῦμαι σὰν νὰ ἦτον τὶς προάλλες ἕνα χειμωνιάτικο ἀπόγευμα. Ἡμαστέ κάμποσα παιδιά καλεσμένα κάτω ἀπὸ τὶς ἀγριο-καστανιές. Συζητούσαμε μὲ πάθος τί ρόλο θὰ ἔπαιρνε τὸ καθένα μας στὸ παιχνίδι ποῦ εἶχαμε σχεδιάσει. Ἀπὸ τὰ ἀγόρια, τὰ μισὰ θὰ ἦταν οἱ ἐχθροὶ ποῦ θὰ πρόσβαλλαν τὸ κάστρο, φτειασμένο μὲ μπάγκους, καρέγλες, κλαδιά, καὶ στὸ ὁποῖο θὰ κατάφευγαν τὰ κορίτσια, σὺννοντας ἑμπρὸς στὸ γιουρούσι τῆς ὁρδῆς, τὰ παιδιά, τὶς κοῦκλες δηλαδή, καὶ τὸ βίος : τὰ λοιπὰ παιχνίδια. Ἐγὼ ἤμουν μὲ τοὺς ἄλλους μισούς : μὲ ἐκείνους ποῦ θὰ διαφέντευαν τὸ κάστρο. Ἐπειδὴ ὅμως ἤμουν ὁ πῖο μικρὸς—ὅτι εἶχα πατήσει τὰ ἑπτὰ—καὶ τὰ ἄρματα τὰ εἶχαν μοιρασθεῖ οἱ μεγαλείτεροί μου, θέλοντας καὶ μὴ ἀρκέσθηκα μὲ μιὰ τρουμπέτα γιὰ νὰ σημάνω «στὰ ὅπλα» μόλις ὁ βιγλάτορας, σκαρφαλωμένος σὲ ἕνα δέντρο, θὰ σινιαλιάριζε τοὺς ἐπιδρομεῖς. Κάπως ἀφανὴς ἦτον ὁ ρόλος μου καὶ καταρχὰς αἰσθάνουμαν πικραμένος. Παρηγορήθηκα ὅμως σὰν ἐξήγησα στὰ κορίτσια πῶς δῖχος αὐτό μου τὸ σάλπισμα θὰ ἔπεφταν ἀμέσως στὰ χέρια τῶν φριχτῶν βαρβάρων. Ἐκεῖ ποῦ λέγαμε νὰ τρέξει ὁ καθένας μας στὴν θέσι του καὶ νὰ ἀρχίσει τὸ παιχνίδι, νὰ καὶ ἡ γερμανίδα μας ποῦ ἀπὸ μακρὰ μᾶς ἐπέβλεπε μαζὶ μὲ τὶς ἄλλες τὶς δασκάλες, νὰ καὶ φθάνει κατεπάνω μας θορυβημένη. Πιάνει τὸν ἀδελφό μου, τὴν ἀδελφή μου. Καλὰ-καλὰ τοὺς θεωρεῖ, τοὺς ψηλαφεῖ τὸ πρόσωπο : τὸ ἴδιο καὶ ἐμένα. Χωρὶς νὰ χάσει καιρὸ μᾶς παίρνει. Δίνει κάτι ἐξηγήσεις στὴν δασκάλα τοῦ σπιτιοῦ, ζητώντας ἕνα ἀμάξι : μᾶς μπάζει μέσα καὶ δρόμο γιὰ τὸ σπίτι. Τότε μόνο—μέσα στὸ ἀμάξι—τὸ τί δὲν εἶχα κἂν ὑποπτευθεῖ στὴν ἑξαψὶ τοῦ παιχνιδιοῦ, τὸ ἐνοίωσα κυττάζοντας τὰ ἀδελφία μου, κουβαριασμένα, μὲ πυρὰ μάγουλα καὶ κομμένα μάτια. Σὰν φθάσαμε στὸ σπίτι ἀνταρεύθηκε γύρω μας ἡ ὑπηρεσία καὶ σηκωτὰ μᾶς ἀναίβασαν στὴν κάμαρά μας. Ἀμέσως ἡ δασκάλα κρεββάτωσε τὰ δύο ἄρρωστα καὶ ἐμένα μὲ ζάρωσε σὲ μιὰ γωνιὰ τοῦ καναπέ, ἀπαγορεύοντάς μου νὰ κουνήσω ὥσπου ἐπιστρέψουν οἱ γονεῖς, ποῦ ἦταν ἔξω ἐκείνη τὴν ὥρα, ἀποφασίσει κι' ὁ γιατρός ἂν ἤμουν κι' ἐγὼ ἄρρωστος. Γιὰ τὴν ὥρα τοῦλάχιστο δὲν φαι-

νόταν σὲ ἐμένα τίποτε ἀνησυχητικό. Ἐν τοσοῦτῳ ἡ δασκάλα ποῦ εἶχε καὶ δίπλωμα νοσοκόμας, τακτοποιοῦσε τὴν κάμαρα γιὰ τὴν νοσηλεία. Τὰ βόλευε ὅλα, προσεκτικά, μεθοδικά. Μὲ λίγα λόγια ἔδινε ὁδηγίες στὴν παραμὰν μας : γιὰτὶ ἔτσι ἐξακολουθοῦσαμε καὶ φωνάζαμε τὴν ἀγαπημένη Ἀντριώτισσα ποῦ εἶχε βυζιάξει τὸν ἀδελφό μου. Ἐκτοτε ἔμενε κοντά μας, ὥστε εἶχαμε μεγαλώσει καὶ τὰ τρία τὰ ἀδελφία στὰ χέρια τῆς τὰ ἀφωσιωμένα. Καὶ ἐνῶ ὑπῆκουε τῆς Γερμανίδας, οἱ μορφασμοὶ τῆς ἔλεγαν : «Ξέρεις καὶ προστάξεις, κοκκίνα μὲ τὰ πολλὰ τὰ γράμματα. Σὲ εἶχα ὅμως χάρη νὰ προφύλαγες τὰ παιδιά, κι' ὅχι νὰ μοῦ κάνεις τώρα τὴν ἔξυπνη... Πολὺ ἀργά. » Ἐμοιαζε νὰ λέγει ἔτσι μέσα τῆς καὶ ἐν ταῦτῳ ὑπάκουε. Ἐγώ, ἀπὸ τὴν γωνιά μου, δὲν μοῦ ἔφευγε οὔτε τόσο ἀπὸ τὰ σούρτα-φέρτα. Ἡ κρυφὴ ἀνησυχία τῶν δύο γυναικῶν ἄρχισε, θὰ ἔλεγες, νὰ γεμίζει τὴν κάμαρα καὶ μὲ ἔπιανε κι' ἐμένα. Τὴν διαισθάνουμαν ὅπως διαισθάνονται μόνο τὰ παιδιά, καί, σὰν τὰ παιδιά, τὴν μιμούμαν : χωρὶς νὰ ξέρω γιὰτί, ἀπὸ ἐνστικτο, καθὼς κατὶ ζωῦφια ποῦ πρσινίζου ἀπάνω στὰ φύλλα τὰ χλωρὰ καὶ κιτρινίζου ἀνάμεσα στὰ μαρμένα. Συνάμα σύγκρινα τὸ τί ἔβλεπα τώρα μπροστά μου, μὲ τὸ παιχνίδι στὸν κῆπο ποῦ δὲν εἶχα προφθάσει νὰ τὸ χαρῶ. Καὶ ἐκεῖ ὅπως καὶ ἐδὼ κάποιος ἐχθρὸς εἶχε χυμίσει ξαφνικά, ἐναντίον τοῦ ὁποίου διοργανίζωταν ἡ πάλῃ. Μὰ καὶ ἐδὼ ὅπως καὶ ἐκεῖ, ὁ ρόλος μου ἔμοιαζε πῶς θὰ ἔμενε ἀσημαντος ἐντελῶς. Ἐν τούτοις ἤλπιζα. Ὅλο ἤλπιζα πῶς θὰ μὲ εὔρισκαν καὶ ἐμένα, τοῦλάχιστον ὀλίγο, ἄρρωστο, καὶ γιὰ νὰ δώσω κάποια σύστασις σὲ αὐτὴν μου τὴν ἐλπίδα ἔπαιρνα ὅψι ζαβλακωμένη. Σὲ κομματί ἀκούστηκαν ποῦ πλησίαζαν ὀμιλίες, βήματα, καὶ ἡ μητέρα μπιχέε μαζί μὲ τὸν γιατρό. Ὅλοῖσι πῆγαν στοὺς δύο ἀρρώστους ποῦ κοίτωνταν πλάι-πλάι. Γιὰ κάμποση ὥρα δὲν ἔβλεπα ἀπὸ τὴν γωνιά μου παρὰ ράχες σκυμμένες γύρω στὰ κρεββάτια, καὶ κάπου-κάπου μοῦ ἐρχόταν καμμιὰ λέξι ἀπὸ τὰ κρυφομιλητά. Ὅταν ἀνασηκώθηκαν τὰ πρόσωπα, μὲ ἐπέτυχε τὸ μάτι τοῦ γιατροῦ, ὁ ὁποῖος τότε δόθηκε τὸ ἐπαγγελματικὸ τὸ ὕφος, τὸ ἰδιαιτέρο γιὰ τὰ παιδιά, τὸ ὕφος τοῦ καλοῦ μπαμπούλα, καὶ ἀναφώνησε : «Τί κάνει αὐτὸς ὁ βαγαπόντης ποῦ μοῦ τρύπωσε ἐκεῖ κάτω. Αὐτὸ μᾶς ἔλειπε, νὰ ἔχει πιαστεῖ κι' ἡ εὐγενία του ! » Ὅλοι τότε διευθύνθηκαν πρὸς τὸ μέρος μου. Ἐπὶ τέλους ! Εἶχε φθάσει ἡ στιγμή νὰ γυρίσουν νὰ μὲ ἰδοῦν κι' ἐμένα. Καλὰ, μὰ τί θὰ ἐπακολουθοῦσε ἄραγες ; Λεπτολογώντας τὸ καθετὶ ὁ γιατρός μὲ ἐξέτασε, ἄκουσε προσεκτικὰ τὶς πληροφορίες τῆς δασκάλας καὶ ἔβγαλε τὴν ἀπόφασί του, δυσμενέστερη ἀκόμα παρ' ὅσο τὴν φοβούμαν. «Δὲν ἔχει τίποτα. Ἀπολύτως. Μὰ νὰ βγεῖ ἀπὸ ἐδὼ μέσα, ἀμέσως, καὶ νὰ μὴν τίχει καὶ ζυγώσει πιά στὴν κάμαρα τῶν ἀρρώστων ! » Ὡστε ὅχι μόνο ἤμουν καλὰ, ἔπρεπε ἀκόμα καὶ νὰ ἀπομακρυνθῶ. Τὰ μάτια μου βούρκασαν, μὰ δίχως νὰ βρῶ τόλμη νὰ διαμαρτυρηθῶ, ἀπελπισμένος, ἀκολούθησα τὴν καμαριέρα ποῦ τὴν εἶχαν φωνάζει γιὰ νὰ μὲ παραλάβει : φυσικὰ ἡ μητέρα μου, μαζί μὲ τὴν δασκάλα καὶ τὴν παραμὰν, δὲν σκέπτονταν κἂν νὰ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὸ μέρος ποῦ συγκέντρωνε τὸ ἐνδιαφέρο τους ὅλο. Ἀλλωστε εἶχε μουχρώσει πιά καλὰ καὶ

μὲ περίμενε τὸ δαίπνο στὴν τραπεζαρία. Σὰν βρέθηκα κάτω ἀπὸ τὴν λάμπα, μόνος στὸ μεγάλο καὶ μισόβαλτο τραπέζι, ἡ δυσθυμία μου γύριζε σὲ γκρίνες, καὶ θὰ βρισκόταν—ἐκεῖ ποῦ δὲν ὑπῆρχε—ἀφορμὴ νὰ πετάξω τὸ κοντάλι μου πρὸς κανένα κεφάλι ἂν, εὐτυχῶς, δὲν ἀκουώταν στὸ ἐπάνω τὸ πάτωμα, κάποιος κρότος παράξενος ὅπως στὰ θέατρα, σὰν βροντᾷ. Θέλησα νὰ μάθω ἀμέσως τί ἔτρεχε, καὶ τὸ θέλησα μὲ τοιγύματα καὶ χέρια καὶ πόδια ποῦ χτυποῦσαν, ὥσπου, μὲ τὰ πολλά, ἐδέησε ἡ καμαριέρα νὰ ἀναίβει νὰ πληροφορηθεῖ τί συνέβαινε : εἶχαν σύρει τὸ κρεβάτι μου ἀπὸ τὴν κάμαρά μας στὴν κάμαρα τῶν γονέων. Σὰν τὸ ἄκουσα τὴ μεταστροφή μέσα μου, τὴ χαρά ! Δὲν ἤθελα σχεδὸν νὰ τὸ πιστέψω, τόσο ὠραῖο μοῦ φαινόταν καὶ ἀπρόοπτο, ὅσο καὶ ἂν εἶχα ἀκούσει τί εἶχε πεῖ ὁ γιατρός. Θὰ κοιμώμουν λοιπὸν ἄλλοι, καὶ μάλιστα ποῦ : στὴν κάμαρα ὅπου μπαίναμε τόσο σπάνια καὶ μὲ τί σέβας καὶ τί θαυμασμό ! Ἄρον ἄρον τελείωσα τὸ φαγί : δὲν ἔβλεπα τὴν στιγμή νὰ πάγω στὸ καινούργιο μου βασιλεῖο. Μὲ ἀκολούθησε ἡ καμαριέρα μὲ ὀλίγιστη διάθεσι νὰ κλειστῇ τόσο νωρὶς μαζί μου. Ἐγὼ πάλι δὲν φαντάζομαι πῶς θὰ μπορούσε νὰ μὴ συμμερισθῇ τὸν ἐνθουσιασμό μου, καὶ δὲς του τὴν προέτρεπα νὰ περιεργασθοῦμε ἀντάμα καὶ νὰ θαυμάσουμε τὰ πράγματα τοῦ πατέρα καὶ τῆς μητέρας, ποῦ ἐκείνη ἄλλωστε τὰ ἤξερε πολὺ καλλίτερα ἀπὸ ἐμένα. Ἐπιτέλους δὲν μπόρεσα νὰ μὴν ἀντιληφθῶ τὴν δυστροπία της καὶ τὸ κατσούφιασμό της. Τότε μὲ ἔπιασε μιὰ τέτοια ἀγανάκτησι ποῦ τὴν εἶπα κακιὰ, ἄσχημη καὶ χοντροκαμωμένη. Ἐκείνη φυσικὰ δὲν ἔμεινε πίσω στὶς αὐθάδειες καὶ μὲ εἶπε γουρσουζὴ καὶ γλωσσᾶ. Ἡ ἀπαίσια ! Δὲν μπορούσαμε νὰ τὴν ὑποφέρομε, τὰ ἀδελφία μου καὶ ἐγώ. Ἦτον τότε ἡ ἐποχὴ ποῦ ἄρχιζαν καὶ σὲ ἐμᾶς οἱ ὑπηρετίες νὰ συγγρίζονται σὰν κυρίες κι' ἡ καμαριέρα μας σὲ αὐτὸ τὸ ζήτημα ἦτον ἀπὸ τίς πιὸ μανιακές. Ξέραμε—γιατί ἀκούαμε τὴν παραμὰνα νὰ τὴν συκομαλῶνει—πῶς ἦτον χρωσμένοι στὸ σπῆτι της, κι' ἐκείνη δὲν τοὺς ἔστειλε λεπτὸ : τὰ ξόδεψε ὅλα στὰ λοῦσα. Τὶς κυριακές, σὰν εἶχε ἄδεια, ἔβγαινε ντυμένη σὰν μασκαράς. Κι' ὅλα αὐτὰ ἀπὸ τὸν θυμὸ μοῦ ξαναἰσχυρόνταν στὸν νοῦ κι' ἀποφάσισα νὰ πλαγιάσω ἀμέσως γιὰ νὰ τὴν ξεφορτωθῶ μιὰ ὥρα ἀρχήτερα ἀπὸ κοντά μου. Ἄρχισα τὴν προσευχὴ μου ἐμπρὸς στὸ εἰκονοστάσιο : τὸ κύτταξα ὅλον τὸν καιρὸ καὶ δὲν τὸ ἔβλεπα. Δὲν ἔβλεπα, στὴν μέση, τὴν Παναγιά ποῦ ἦτον ξακουστὴ στὴν οἰκογένεια. Ἦτον πολὺ παλιὰ : ἀνῆκε ἔλεγαν, στὴν μητέρα τῆς γιαιγιάς μας, ἦτον ρούσικη, ντυμένη ἀσήμι καὶ μάλαμπα. Τὸ πρόσωπό της εἶχε μαυρίσει ἀπὸ τὸν καιρὸ. Γύρω της ἦταν κατὰ μικρὰ εἰκονισματάκια, ψηφιδωτὰ συντεφένια, φερμένα ἀπὸ τὰ Ἅγια Χώματα ἀπὸ κάποιο φίλο τοῦ παπποῦ μας. Ἀπάνω ὑψηλά, στὴν μέση, ἔμενε ἡ θέσι ἄδεια : εἶχαν ξεκορεμάσει τοὺς Ἁγίους Ἀναργύρους γιὰ νὰ τοὺς πᾶν στὴν κάμαρα τῶν ἀρρώστων. Καὶ κάτω, στὸ ἓνα πλάγι ὁ ἅγιος τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ πατέρα μας, τοῦ θείου ποῦ δὲν εἶχαμε γνωρίσει, γιατί εἶχε πεθάνει νέος στὴν Κρήτη ἐθελοντής. Στὸ ἄλλο πλάγι, τοῦ πατέρα ὁ ἅγιος, καβαλλάρης ἀσημένιος μὲ τὸ κοντάρι τὸ σίγουρο μπηγμένο στὸ μούτσουνο ποῦ ξερουθούνηζε φλόγες. Καί, περιχυμένο σὲ ὅλα τὰ εἰκό-

νίσματα, τὸ ἀστείρευτο φῶς τῆς καντήλας. Τέτοιο ἦτον τὸ εἰκονοστάσιο ἐμπρὸς στὸ ὁποῖο παπαγάλισα προσευχὲς τὸ βράδυ ἐκεῖνο ἱσα-ἱσία ποῦ ἡ δέησί μου ἔπρεπε νὰ εἶχε ἀναβρῶσει πιὸ γάργαρη παρὰ ποτὲ ἀπὸ τὰ φυλλοκάρδια μου. Μὰ πῶς ἦτον ἓνα τέτοιο πρᾶγμα μπορετὸ ὅταν εἶχε τόσο συνεφιάσει μέσα μου ἐξαιτίας αὐτοῦ τοῦ κοριτσιού, τοῦ κακόχαρου, μὲ τὴν ρηχὴ καρδιά ; Ἐνὼ τώρα ποῦ εἶχε φύγει χωρὶς νὰ τῆς πῶ καληνύχτα, γαλήνευα ὁλοένα καὶ χαίρουμαι τὴν ἄδολη ἡδονὴ νὰ βρίσκομαι μόνος μέσα στὴν θαυμαστή μου κάμαρα. Ἀπὸ τὸ κρεβάτι μου, καλὰ καλὰ κουκουλωμένος, τηροῦσα γύρω μου τὰ πράγματα ποῦ μιὰ μοῦ φαίνονταν γνώριμα καὶ μιὰ ἄγνωστα, προπάντων ἄγνωστα, γιατί, στὸ φῶς τῆς καντήλας, λὲς καὶ ἄλλαζαν, γίνονταν ὠραιότερα, καθὼς τὰ ἤθελε ἡ φαντασία, σὰν ἐκεῖνο τὸ μέρος τῆς λουλουδωτῆς κουρτίνας ὅπου ἔπεφτε κατευθεῖαν τὸ φῶς καὶ ζωντάνευαν τὰ λουλούδια, τί λέγω ζωντάνευαν, ἦταν λουλούδια ἀληθινὰ, μέσα σὲ πανώρηο κῆπο μὲ ἀγριοκαστανιές, σὲ κῆπο σὰν ἐκεῖνους ποῦ διαβάζαμε στὰ φράγκικα τὰ παραμύθια, τὰ μεσαιωνικά. Νὰ καὶ ἓνας νέος ἄρχοντας ποῦ ἔρχεται κουρασμένος ἀπὸ τὸ κυνήγι. Ποιὸς νὰ εἶνε... θέλει ρώτημα ; εἶμαι ἐγὼ ὁ ἴδιος, ἀφοῦ νοιώθω τὸ ξίφος νὰ μοῦ χτυπᾷ τίς ἀντῆς καί, στὸν ὦμο μου, τὸ βάρος τῆς βαλλιστρίδας. Προχωρῶ, προχωρῶ καὶ αἴφνης ξανοίγω ἓναν πύργο. Ψηλὰ-ψηλὰ πίσω ἀπὸ πολεμίστρα βλέπω τὴν πυργοδέσποινα σὰν νὰ μὲ καρτερεῖ. Βαθεῖα ὑποκλίνομαι, τῆς δείχνω τὴν ἀκολουθία μου : τοὺς κυνηγούς καὶ τὰ κοπέλια ποῦ κουβαλοῦν τὰ σκοτωμένα ἀγρίμια, ζαρκάδια, ἐλάφια, ἀρκοῦδες. Ἀμὲ αὐτὸς ὁ ἀγριάνθρωπος ὁ τριχωτός, ποιὸς εἶνε ; Ἄ ναί ! θυμοῦμαι, τὸν ξετρύπωσα μέσα σὲ μιὰ κουφάλα, καὶ μόνος μου τὸν ἔκαμα ζᾶφτι : τώρα, φορτωμένο ἀλυσσίδες, τὸν φέρνω πίσω μαζί μου... Καὶ ἔπειτα... ἔπειτα...

Σύπνησα καὶ θὰ εἶχε βαθύνει πιὰ πολὺ ἡ νύχτα. Τίποτα δὲν ἀκουώταν, ἓνας ἴσκιος μόνον ποῦ περνοῦσε ἀπὸ ἐπάνω μου κι' ὅλο ξαναπερνοῦσε μὲ πάγωσε. Τί νὰ ἦτον ; ποῦ ἦμουν ; Μισοσηκώθηκα φοικιασμένος καὶ χρειάστηκαν μερικὲς στιγμὲς νὰ θυμηθῶ πῶς εἶχα ἀλλάξει δωμάτιο. Ἡ μητέρα μου ἔλειπε : θὰ ξενυχτοῦσε κοντὰ στὰ ἀδελφία μου, καὶ ὁ ἴσκιος ἦτον τοῦ πατέρα μου ποῦ, στὸ φῶς τῆς καντήλας, περπατοῦσε ὁλοένα, ἀπάνω-κάτω, κατασυλλογισμένος. Δὲν τὸν εἶχα δεῖ ὅλην τὴν ἡμέρα, καὶ τὸν φώναξα. Στὴν φωνή μου ἔτρεξε, ἔσκυψε περιπαθῶς ἀπάνω μου καὶ μὲ ρώτησε—πῶς τοῦ φάνηκε ; τάχα ἐξακολουθοῦσε τοὺς λογισμούς του σὰν μὲ ρώτησε :

— Πές μου, τί θέλεις σὰν μεγαλώσεις ;

Καὶ ἐγὼ ποῦ ἔβγαινα ἀπὸ ὄνειρα, γιὰ τί χίμαιρες νὰ τοῦ μίλησα τοῦ πατέρα δὲν θυμοῦμαι, θυμοῦμαι ὅμως πῶς τότε ἐκεῖνος μὲ ἀγκάλιασε καὶ μὲ ἔσφιξε, μὲ ἔσφιξε... ὕστερα ἔλυσε τὸ ἀγκάλιασμά του καὶ ξανάπεσα στὰ ὄνειρα...

Ἀργότερα, πολὺ ἀργότερα, ὅσο φορτόνουμαν χρόνια, τόσο καὶ βαθύτερα ἐνοιώθα τὸ ἀγκάλιασμα τοῦ πατέρα μου πόσο ἀτελές ἦτον, καὶ γιατί.

Ο ΔΙΑΒΑΤΗΣ

Ο ΔΙΑΒΑΤΗΣ

Γειά χαρά σου, γυναίκα,
 με τὸ βυζασταρούδι
 στὸ στήθος σου !
 Ἄσε με δῶ στὸ βράχο,
 στῆς φτελιᾶς τὸν ἴσκιο
 τὸ φόρτωμά μου νὰ ρίξω,
 νὰ ξανασάνω πλάϊ σου.

Η ΓΥΝΑΙΚΑ

Μὲ ποιά δουλειὰ γυρνᾷς
 στῆς μέρας τῇ ζέστη,
 στὴ σκονισμένη στράτα ;
 Φέρνειςπραμάτιες ἀπ' τὴ χώρα
 γύρω στὴν ἐξοχή ;
 Ξένε, χαμογελᾷς
 στὸ ρώτημά μου.

Ο ΔΙΑΒΑΤΗΣ

Ἄπ' τὴ χώραπραμάτιες δὲ φέρνω.
 Νά, δροσίζει τὸ βράδι.
 Δεῖξε μου τὴν πηγὴ,
 ὅθι πίνεις,
 καλὴ γυναίκα.

Η ΓΥΝΑΙΚΑ

Ἀπάνω ἐδῶ στοῦ βράχου τὸ στρατί.
 Τράβα μπρός ! Μέσ' ἀπ' τὰ λόγγια
 πάει ὁ δρόμος στὸ σπίτι
 ποὺ κάθουμαι,
 στὴν πηγὴ
 ποὺ πίνω.

Ο ΔΙΑΒΑΤΗΣ

Σημάδια ἀνθρώπινου χειριοῦ
 μέσα στὰ θάμνα !
 Αὐτὲς τὶς πέτρες δὲν ἄρμωσες,
 σκορποχέρα ἐσὺ φύση !

Η ΓΥΝΑΙΚΑ

Πιὸ ἀπάνω ἀκόμα !

Ο ΔΙΑΒΑΤΗΣ

Σκεπαστὸ ἀπ' τὰ μοῦσπλα ἓνα ἐπιστύλιο!
 Σὲ γνωρίζω, πνέμα πλαστικό,
 τὴ σφραγίδα σου ἔβαλες στὴν πέτρα.

Η ΓΥΝΑΙΚΑ

Πιὸ πέρα, ξένε !

Ο ΔΙΑΒΑΤΗΣ

Μιὰ ἐπιγραφή ἐδῶ ποὺ πατῶ !
 Ἀδιάβαστ' εἶναι !
 Σβηστὰ εἶστε, βαθιοσκάλιστα
 λόγια, ποὺ θὰ δείχνατε
 τοῦ τεχνίτη σας τὸ σέβας
 σὲ χιλιάδες ἀπόγονους.

Η ΓΥΝΑΙΚΑ

Θαμάζεις, ξένε,
 τὰ λιθάρια ἐδῶ ;
 Ἀπάνω εἶναι πολλὰ
 γύρω στὸ σπίτι μου.

Ο ΔΙΑΒΑΤΗΣ

Ἀπάνω ;

Η ΓΥΝΑΙΚΑ

Ἴσια ξερβὰ
 μὲς τὰ λόγγια, ἀπάνω
 ἐδῶ.

Ο ΔΙΑΒΑΤΗΣ

ᾠ Μοῦσες καὶ Χάριτες !

Η ΓΥΝΑΙΚΑ

Νὰ τὸ σπίτι μου.

Ο ΔΙΑΒΑΤΗΣ

Ἐνὸς ναοῦ συντρίμια !

Η ΓΥΝΑΙΚΑ

Κάτω ἐδῶ πλευρὰ
 ἀναβρύζ' ἡ πηγὴ
 ποὺ πίνω.

Ο ΔΙΑΒΑΤΗΣ

Πυρὸ σαλέβεις
 ψηλὰ ἀπ' τὸν τάφο σου,

Πνέμα ! Ψηλά σου
εἶναι γκρεμισμένο
τὸ πιὸ ὠριο σου πλάσμα,
ὦ ἐσὺ ἀθάνατο !

Η ΓΥΝΑΙΚΑ

Στάσου, πάω νὰ σοῦ φέρω
τὸ λαγήνι νὰ πιεῖς.

Ο ΔΙΑΒΑΤΗΣ

Ἔχει κισσὸς τὴ λιγερίη
θεϊκιά σου εἰκόνα ζώσει.
Πῶς ἀπ' τὰ συντριμια
πετιέοτε ψηλά
ζευγάρι ἔσεῖς κολώνες !
Καὶ σύ, ὀλομόναχη ἀδερφή
ἔχει, πῶς
μὲ μαῦρα μοῦσκιλα στὸ ἱερὸ κεφάλι,
θλιμένες μεγαλόπρεποι κοιτᾶτε
τὶς συντριμένες χάμω
στὰ πόδια σας,
τὶς ἀδερφές σας !
Κάτω ἀπ' τοὺς ἴσκιους τῶν βάτων
ρέπια καὶ χῶμα τὶς σκεπάζουν
καὶ γλὴ ψηλὴ σαλέβει ἀπάνω τους.
Τόσο ψηφᾶς τὸ πιὸ ὠριο πλάσμα
τοῦ πιὸ ὠριου πλάσματός σου, φύση ;
Συντρίβεις ἀναίσθητα
τὸ ἱερὸ σου καὶ σπέρνεις
ἀγριάγαθ' ἀπάνω ;

Η ΓΥΝΑΙΚΑ

Πῶς κοιμᾶται τὰγόρι !
Θέλεις νὰ συχάσεις μέσα,
ξένε ; Θέλεις νὰ μείνεις
ἐδῶ ὅζω καλῆτερα ;
Δροσιὰ εἶναι ! Πάρ' τὰγόρι
γιὰ νὰ πάω νερὸ νὰ βγάλω.
Κάμε νάνι, καλὸ μου !

Ο ΔΙΑΒΑΤΗΣ

Γλυκὸς εἶν' ὁ ὕπνος σου !
Πῶς, πλέοντας σ' οὐράνιαν ὑγεία,
γαλήνια ἀνασαίνει !
Γεννημένο στὰ λείψανα
ἱεροῦ περασμένου,
ἄς σὲ σκέπει τὸ πνέμα του !

Σ' ὅποιον γύρω αὐτὸ πνέει,
θὰ χαρεῖ μὲ πεποίθησι
θεϊκὰ κάθε μέρα.
Πλέριο φύτρο, ξάνοιξε
στολίδι λαμπρὸ
τῆς ὀλάστραφτης ἀνοιξης
καὶ φέγγε μπρὸς στᾶλλα τὰγόρια !
Καὶ σὰν πέσουνε τᾶνθια
ἀπ' τὸ στήθος σου ἄς ἔβγει
ὁ πλέριος καρπὸς
κι ἀγνάντια ἄς ὠρμάσει ἀπ' τὸν ἥλιο.

Η ΓΥΝΑΙΚΑ

Νὰ τὸ φυλᾷ ὁ θεός !—Κοιμᾶτ' ἀκόμα ;
Δὲν ἔχω ἄλλο ἀπόνα κομάτι ψωμί
μαζὶ μὲ τὸ κρύο νερὸ νὰ σοῦ δώσω.

Ο ΔΙΑΒΑΤΗΣ

Σ' εὐχαριστῶ.
Πῶς ὅλα γύρω ἀνθοῦν λαμπρὰ
καὶ πρασινίζουν !

Η ΓΥΝΑΙΚΑ

Ὁ ἄντρας μου θάρθει
σὲ λίγο ἀπ' τὸ χωράφι.
Ὡ μείνε, μείνε, ξένε, δῶ
καὶ δείπνησε μαζί μας.

Ο ΔΙΑΒΑΤΗΣ

Κάθεστε δῶ ;

Η ΓΥΝΑΙΚΑ

Ἀνάμεσα στὰ τείχια αὐτοῦ.
Ὁ πατέρας μου ἔχτισε τὸ σπίτι
μὲ πλίνθες καὶ μὲ πέτρες ἀπ' τὰ ρέπια.
Ἐδῶ καθόμαστε.
Μὲ πάντρεψε μ' ἓνα ζευγὰ
καὶ πέθανε στὴν ἀγκαλιά μας.—
Κοιμήθηκες, καρδοῦλα μου ;
Πῶς χαίρεται ! Ἄ, πονηρό,
θέλεις παιγνίδια !

Ο ΔΙΑΒΑΤΗΣ

Φύση ! αἰώνια βλαστόβολη,
τῶν τέκνων σου ὅλων μητρικὰ
τοὺς ἄφησες μιὰ κλήρα, μιὰ καλύβα.
Ψηλά χίτζει στὸ θριγγὸ τὸ χελιδόνι,
ἀνίδεο τί στόρισμα
σκεπάζει

ἡ κάμπια ὑφαίνει στὸ χρυσόκλαδο
γιὰ τὸ γονό της χειμαδιό·
καὶ σὺ ἀνάμεσα στὰ ὑπέροχα ἐρείπια
τοῦ περασμένου πλέκεις
γιὰ τὶς ἀνάγκες σου
μιὰ καλύβα, ὦ ἄνθρωπε,
χαίρεσαι ἀπάνω σὲ τάφους! —
Ἔχε γειά, εὐτυχισμένη γυναῖκα!

Η ΓΥΝΑΙΚΑ

Δὲ θέλεις νὰ μείνεις;

Ο ΔΙΑΒΑΤΗΣ

Νὰ σᾶς φυλά ὁ θεός,
νὰ βλογᾷ τὸ παιδί σας!

Η ΓΥΝΑΙΚΑ

Ὡρα καλὴ στὸ δρόμο σου!

Ο ΔΙΑΒΑΤΗΣ

Ποῦ μὲ βγάζ᾽ ἡ στράτα
στὸ βουνὸ ἀποπέρα;

Η ΓΥΝΑΙΚΑ

Στὴν Κούμη.

Ο ΔΙΑΒΑΤΗΣ

Εἶναι μακριὰ ὡς ἐκεῖ;

Η ΓΥΝΑΙΚΑ

Σωστὰ τρία μίλια.

Ο ΔΙΑΒΑΤΗΣ

Ἔχε γειά!
Ὡ φύση, ὁδήγα τὸ δρόμο μου!
τὸ βῆμα τοῦ ξένου διαβάτη,
ποῦ σέρνει ἀπάνω ἀπὸ τάφους
ἱεροῦ περασμένου.
Φέρ' το κάπου σ' ἀπόσκεπο
ἀπ' τὸ βοριά φυλαγμένο,
ὅπου τὸν ἥλιο τοῦ μεσημεριοῦ
ἀντικόβουν οἱ λεῦκες.
Κι ἅμα γυρνῶ ὕστερα
σπίτι τὸ βράδι,
ἀπ' τὴ στερνὴ τοῦ ἡλίου ἀχτίδα
χρυσωμένος—
μιὰ τέτοια δὸς μου
γυναῖκα νὰ μὲ δέχεται
μὲ τὸ ἀγόρι στὰ χέρια!

ΓΑΝΥΜΗΔΗΣ

Πῶς στήν πρωϊνὴ λαμπράδα
μοῦ φεγγοβολᾷ,
Ἀπρίλη, ἀγαπημένε!
Μὲ χιλιότροπη ἀναγάλια
στήν καρδιά μου χυμᾷ
τῆς αἰώνιας σου θέρμης
τὸ ἅγιο αἶσθημα,
ἀπέραντη ὁμορφάδα!

Νὰ μπόρια νὰ σ' ἔκλεινα
στήν ἀγκαλιά μου!

Ἄχ, στὸ στήθος σου
γέρονω, λιώνω,
καὶ τάνθισ σου, ἡ χλόη σου
στήν καρδιά μου χυμοῦν.
Δροσολογᾷς τὴ φλογερὴ
τοῦ στήθους μου δίψα,
αὔρα γλυκεῖα αὐγινὴ
μὲ καλεῖ τὸ ἀηδόνι
ἐρωτικά ἀπ' τὰχνὸ λαγκαδι.

Ἔρχομ', ἔρχομαι!
Ποῦ; Ἄχ, ποῦ;

Τοῦ ψήλου! Τοῦ ψήλου ἡ ὁρμή.
Σαλέβουν τὰ σύννεφα
κατηφορτά, τὰ σύννεφα
γέρνουν στὸν πόθο τῆς ἀγάπης.
Σὲ μέ! Σὲ μέ!
Στὸν κόρφο σας
τοῦ ψήλου!
Ἀγκαλιαστὸ ἀγκάλιασμα!
Τοῦ ψήλου στὸ στήθος σου,
πανάγαπε πατέρα!

ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΜΩΑΜΕΘ

Δὲς τοῦ βράχου τὸν κρουνό,
ἱλαρὸ
σὰ ματιὰ ἀστερένια·
ἀπάνω ἀπὸ νέφη
τοῦ θρέψαν τὴ νιότη

στοιχιά ἀγαθὰ
σ' ἀγριόπετρες στὰ λόγγια.

Μὲ νιὸ θυμὸ
πηδᾷ ἀπ' τὸ σύννεφο
στὰ μαρμαροβούνια κάτω,
γυρνᾷ τὸ ἀλλάσμά του
ξανὰ κατὰ τὰ οὐράνια.

Χαλίκια πλουμερὰ
μὲς τὰ διάσελα γυρέβει
καὶ μὲ πρῶϊμο πάτημ' ἄρχου
τὶς ἀδερφικὲς του βρύσες
μαζὶ σέρνει.

Κάτω στὸ λαγκάδι βγαίνουν
λούλουδα στὸ πέρασμά του,
τὸ λιβάδι
ζωὴ παίρνει ἀπ' τὴν πνοή του.

Μὰ οὐτ' ἀπόσκια τὸν κρατοῦν
οὐτ' ἄνθη,
ποὺ τοῦ πλέκονται στὸ γόνα,
μ' ἐρωτόγελα τὸν δένουν :
Πρὸς τὸν κάμπο πάει ἡ ροή του
φιδοδρομία.

Ρυάκια σμίγουν
σύντροφοί του. Τώρα βγαίνει
ἀργυρόλαμπος στὸν κάμπο
καὶ μαζὶ του ὁ κάμπος λάμπει·
κι ἀπ' τὸν κάμπο τὰ ποτάμια
κι ἀπὸ τὰ βουνὰ τὰ ρυάκια
τοῦ ἀλαλάζουν καὶ τοῦ κραῖζουν :
'Αδερφέ ! πάρε τὰδέρφια,
μαζὶ πάρ' τα στὸν πατέρα,
στὸν αἰώνιο ὠκεανό,
ποὺ μ' ἀγκάλες ἀπλωμένες
μᾶς προσμένει,
μάταια δλάνοιχτες νὰ κλείσουν
μέσα τοὺς λαχταρισμένους·
γιατὶ ἀχόρταγος ὁ ἄμμος
στὴν ἐρμιὰ μᾶς τρώει· μᾶς πίνει
τὸ αἶμα ὁ ἥλιος· πρὸς τὴ λίμνη
φράζουν ράχες ! 'Αδερφέ,
παρ' τὰδέρφια σου ἀπ' τὸν κάμπο,

παρ' ἀπ' τὰ βουνὰ τὰδέρφια
στὸν πατέρα σου μαζὶ !

Ἐλάτ' ὅλα ! —
Καὶ φουσκώνει
τώρα πιὸ λαμπρὸς· μιὰ ἀκέρια
γενιὰ πάει ψηλὰ τὸ ρήγα !
Καὶ στὸ σάλαγο τῆς νίκης
σπέρνει ὀνόματα σὲ τόπους
πολιτείες ὅπου πατᾷ.

Πάντ' ἀκράτητος βουτίζει
μπρὸς κι ἀστράφτουν πίσωθὲ του
κορφὲς πύργων, μαρμαρένια
χτίσματα, τοῦ πλούτου του ἔργα.

Σπίτια κέδρινα στὸν ὄμο
φέρνει ὁ γίγαντας· φυσώντας
στὸ κεφάλι του ἀποπάνω
μύρια φλάμπουρ' ἀνεμίζουν,
τῆς λαμπράδας του μαρτύροι.

Κ' ἔτσι πάει τοὺς ἀδερφούς του,
τὰ καμάρια, τὰ παιδιὰ του,
χαρὰ πνέοντας, στὴν καρδιά
τοῦ πατέρα ποὺ προσμένει.

ΣΥΝΟΡΑ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΤΗΤΑΣ

Ἄμα ὁ πανάρχαιος
ἅγιος πατέρα;
μὲ χερί ἀτάραχο
ἀπὸ νέφη βυριόβροντα
ἀστραπὲς καρπερὲς
σπέρνει ἀπάνω στὴ γῆς,
φιλῶ τὸ στερνὸ γῦρο
τοῦ φορεμάτου του,
παιδιάτικο τρόμο
πιστὰ στὸ στήθος.

Γιατὶ μὲ θεοὺς
ἄς μὴ μετριάται
κανένας ἄνθρωπος.
Τοῦ ψήλου ἄν σηκώνεται

κι ἀγγίζει
 μὲ τὴν κορφή τὰ στέρια,
 πουθενὰ δὲν πατοῦν
 οἱ τρεμάμενες φτέρνες
 καὶ παίζουν μαζί του
 τὰ νέφη κ' οἱ ἀνέμοι.

Μ' ἂν στέκει μὲ στέρια,
 τρίςγερα κόκκαλα
 στήν καλοθέμελη
 ἀτράνταχτη γίς,
 τότες δὲ φτάνει
 μὲ τὸ δρὺν μόνο
 ἢ μὲ τὸ κλῆμα
 νὰ τὸν ὁμοιάσεις.

Τί ξεχωρίζει
 θεοὺς κι ἀνθρώπους ;
 Πῶς πολλὰ κύματα
 ἀπὸ κείνους κυλοῦνε
 ἄπαφτο ρεῖθρο :
 Μᾶς σηκώνει τὸ κύμα,
 μᾶς ρουφᾷ ἐμᾶς τὸ κύμα
 καὶ κάτω βυθοῦμε.

Ἕνας γῦρος στενὸς
 τὴ ζωὴ μας φράζει
 καὶ πλῆθος γενιὲς
 ἀραδιάζουντ' αἰώνια
 στῆς ὑπαρξίης τους
 τὸν ἄπειρον ἄλυσσο.

ΤΟ ΣΤΟΙΧΙΟ

Στὴν ἄγρια νυχτιά τόσο ἀργὰ ποιοῦς διαβαίνει;
 Καβάλα τὸ γιό του ὁ πατέρας πηγαίνει·
 στήν ἀγκαλιά του κρατεῖ σφιχτά,
 ξεσταίνει τὰ γόρι, γερὰ τὸ βαστά.

- Παιδί μου, τὴν ὄψη τί κρύβεις δειλό ;
- Πατέρα, δὲ βλέπεις ἐκεῖ τὸ στοιχίό ;
 Τὸ στοιχίό μὲ κορώνα κι οὐρά ;
- Παιδί μου, λουρίδα εἶν' αὐτὸ καταχνιά.

«ὦ ἔλα, καλό μου, ἐδῶ ἔλα μὲ μένα !
 ὦραϊα παιγνίδια θὰ παίζω μὲ σένα»

χιλιόπλουμα λούλουδ' ἀνθοῦν στὴν ὀχτιά·
 ἢ μάννα μου ὁλόχρυσά ἔχει σκουτιά.»

- Μὰ δὲ γρικᾷς, πατέρα, πατέρα,
 τὸ στοιχίό τί μοῦ τάζει ἐκεῖ πέρα ;
- Ἦσυχάσε, σύχασε, γιέ μου· σφυρίζει,
 τὰ γέρι σὲ φύλλα ξερὰ μουρμουρίζει.

«ὦριο ἀγόρι, μαζί μου δὲ θέλεις νάρθεις ;
 Οἱ κόρες μου ἐσένα προσμένουν θαρρεῖς·
 οἱ κόρες μου ὁλόνηχτα χορὸ κρατοῦν
 καὶ σὲ νανουρίζουν καὶ σοῦ τραγουδοῦν.»

- Πατέρα, πατέρα μου, δὲ βλέπεις, νὰ
 τοῦ στοιchioῦ οἱ κόρες στὰ σκοτεινά !
- Παιδί μου, παιδί μου, τίς βλέπω : οἱ ἱτιές
 οἱ γέρικες φαίνοντ' ἔτσι σταχτιές.

- «Σ' ἀγαπῶ, μὲ μαγέβ' ἢ ὠραία σου θωριά·
 μὲ καλὸ σὰ δὲν ἐρθεῖς, σὲ παίρνω μὲ βιά.»
- Πατέρα, πατέρα μου, τώρα μὲ πιάνει !
 Κάτι κακὸ τὸ στοιχίό μοῦχει κάνει !

Παγώνει ὁ πατέρας, τρέχει γοργά,
 στὸν κόρφο του σφίγγει τὸ γιό ποῦ βογγᾷ,
 φτάνει στὸ σπίτι μὲ κόπο κ' ἰδρό·
 τὸ παιδί στήν ἀγκάλῃ του εἶταν νεκρό.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΗ ΔΟΚΙΜΗ

ΚΩΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΥ

ΜΕΡΙΚΕΣ ΙΔΕΕΣ ΤΟΥ κ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΜΠΡΑΝΤΕΣ

Ἐάν τὸ ὄνομα τοῦ Γεωργίου Μπραντές εἶναι φημισμένο στὸν κόσμον ὁλόκληρο, τὸ ἔργο τοῦ μεγάλου δανοῦ συγγραφέα, εἶναι πολὺ λίγο γνωστὸ καὶ τὸ μορφωμένο κοινὸ τῆς Γαλλίας μόνον ἀπὸ γερμανικὲς παραφθορὰς μπόρεσε νὰ ἐκτιμήσῃ τὶς ἀρετὲς του. Μερικὰ ἀπὸ τὰ γραφτὰ τοῦ ξεχωριστοῦ αὐτοῦ κριτικοῦ μελετητῆ ἀναφέρονται κατ' εὐθείαν στὴ φιλολογικὴ καὶ πολιτικὴν ἱστορία τοῦ τόπου μας. Χρειάζεται ἄρᾳ γε τίποτα περισσότερο γιὰ νὰ κεντῇσιν τὴν περιέργειά μας; Μὰ ὁ συγγραφέας τῶν Κυβερνῶντων ρευμάτων δὲν ἀπόκτησε σὲ μᾶς τὸ κύρος τὸ μεγάλο, στὸ ὁποῖον ἡ ἀδιάκοπη παραγωγή του, ὁλόκληρο μισὸν αἰῶνα, τοῦδινε ἀδιαφιλονίκητο δικαίωμα.

Αὐτὴ ἡ ἔλλειψη εὐνοίας ἔχει τὶς ρίζες της σὲ διάφορα αἷτια. Τὸ κυριώτερον εἶναι χωρὶς ἀμφιβολία ὅτι ὁ Μπραντές γράφει στὴ γλώσσα ἑνὸς μικροῦ τόπου, ποὺ τὴ μιλοῦν μόνις μερικὰ ἑκατομμύρια ἀτόμων, ἑνὸς τόπου ποὺ ἂν καὶ ἡ φιλολογία του ἀνθίσει, συνετέλεσε ὅμως πολὺ λίγο στὴ διάπλωση τῆς διανοουμένης Εὐρώπης. Πολεμιστὴς ὅσο καὶ φιλολογικὸς κριτικὸς, ὁ κ. Μπραντές ποτὲ του δὲν ξεχώρισε ἀπὸ τὰ δημοσιεύματά του, τὰ συχνὰ πυκνὰ φωτεινὰ καὶ βαθειά, τὴν προπαγάνδα γιὰ τὶς ιδέες του τὶς ἀγαπημένες. Κι αὐτὸ ἴσως νᾶναι μιὰ ἄλλη αἰτία τῆς δυσπιστίας ποὺ ἀνέκαθεν ἔπρεπε θῦμα της.

Τὸ ἐνδιαφέρον λοιπόν, τὸ ἀπροσδόκητο, ποὺ δείχνουν ἐδῶ καὶ κάμποσο καιρὸ, γιὰ τὶς πράξεις καὶ τὰ κινήματα τοῦ κ. Γ. Μπραντές, μπορεῖ κανεὶς νὰ πεῖ πὼς φαίνεται ὅταν μιὰ ὀψιμη ἐπανόρθωση. Ἄλλως τε ἀρχίζουν νὰ ἀντιλαμβάνονται ὅτι ὁ φίλος αὐτὸς τῆς Γαλλίας στάθηκε γιὰ τὸν τόπο μας κάτι σὰν πρόδρομος. Κι ἀλήθεια ὑπῆρξε τέτοιος στὴν ἀπέραντη περιοχὴ τῆς συγκριτικῆς φιλολογίας, ποὺ ἐδῶ καὶ μερικὰ χρόνια μονάχα, βεβαιώνεται τόσο γόνιμη. Πρὶν νὰποφασίσουν στὴ Γαλλία νὰ παρακολουθήσουν, ἀπὸ τὸν ἑνα τόπο στὸν ἄλλον, τῶν φιλολογικῶν εἰδῶν καὶ τῶν ιδεῶν τὴν ἐξέλιξη, νὰ μελετήσουν τὶς ἀμοιβαῖες συμβολὲς κάθε ἔθνους στὴν ἀνάπτυξη τῶν φιλολογικῶν δοξασιῶν, πρὶν ἡ γερμανικὴ φιλολογία, παρατώντας μιὰν εἰδικοποίησιν ὑπερμετρη, προσπαθῇ νὰ ἐνώσει ρομανιστὰς καὶ γερμανιστὰς σὲ μιὰ κοινὴ ἐργασία πρὸς τὴ σύνθεση, ὁ δανὸς κριτικὸς εἶχε διαμορφώσει τὴ μέθοδό του ποὺ τὴν πραγματοποίησε ἀμέσως μ' ἑνα ἔργο σπουδαῖο. Στῆριγμένος στὶς θεωρεῖς τοῦ Ταίν, ποὺ τὶς ἀνάπτυξε, στάθηκε πολὺν καιρὸ ὁ καλύτερος, σχεδὸν ὁ μόνος ὁπαδὸς τοῦ Ταίν.

Τὰ μαθήματα ποὺ ὁ Μπραντές παράδωσε στὸ Πανεπιστήμιον τῆς Κοπεγχάγης ἐδῶ καὶ πάνω ἀπὸ σαράντα χρόνια ἀποτελέσαν τοὺς ἑξῆς τόμους τοῦ περίφημου ἔργου του, Τὰ κυβερνῶντα Ρεύματα τῆς φιλολογίας τοῦ δέκατου ἑννατοῦ αἰῶνα. Εἶναι κυρίως ἡ ἱστορία τοῦ Ρομαντισμοῦ, ὅπως ἐπαναλήφθηκε συχνὰ ἀπὸ τότε, ὅπως χρησίμευσε

γιὰ θέμα στὸν κ. Pierre Lasserre ὅταν, ξεκινώντας ἀπ' τοὺς ἀντίποδες τοῦ Μπραντές, ἔκαμε τὴν πολύκορη καὶ παραδοξολογὴ ἀντίθετη θεωρίαν. Οἱ γαλλικὲς ιδέες τοῦ δέκατου ὀγδοῦ αἰῶνα περνώντας ἀπὸ τὴ Γερμανία μὲ τὴν ἐπίδραση τῆς ἐπανάστασης, ἀπαντώντας γόνιμο ἔδαφος στοὺς συγγραφεῖς ποὺ, σχηματίσαν τὴν πρώτη ρομαντικὴ Σχολή, ἐπιστρέφοντας σὲ μᾶς παραφορτωμένες ἀπὸ τὸ μυστικισμό τους, μέσα στὸν Συμμάχων τὶς ἀποσκευές, γιὰ νὰ περάσουν ἔπειτα στὴν Ἀγγλία καὶ νὰ μᾶς γυρίσουν πίσω ἐπὶ τέλους, μὲ τὴν ὀριστικὴ τους μορφή, γύρω στὰ 1830. Στὸ δρόμο νέες πηγές, ἤρθαν νὰ τροφοδοτήσουν τὸν ποταμὸ. Παραπτόταμοι ξένοι ἀνακάτωσαν τὰ νερά τους στὴν πρωτόγονη κοίτη, σὲ βαθμὸ ποὺ θόλωσαν τὴ διαύγεια της. Μὰ, κάτω ἀπὸ τὶς ποικίλες ἐκδηλώσεις του, τὸ ποτάμι μένει τὸ ἴδιο καί, σὰν σκύφει κανεὶς στοὺς ὄχτους του, διακρίνει ἀκόμα τὴν πρωτότυπη εἰκόνα, παραμορφωμένη, εἶν' ἀλήθεια, ἀπὸ χίλιες καινούργιες γραμμές, μὰ ποὺ ἡ οὐσιαστικώτερή της, ὡστόσο, ἀπόμεινε. Εἴτε κάνει μορφασμούς, εἴτε χαμογελά, εἶναι πάντα, κάτω ἀπὸ διάφορες φαινόμενες παραλλαγές, τὸ ἴδιο πρόσωπο, τὸ πρόσωπο τοῦ Ρουσώ, τοῦ ἀναγεννητῆ τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Ρομαντισμοῦ. Καὶ ἂν ἤθελε κανεὶς, μὲ μιὰ τολμηρὴ ἀπλοποίηση, νὰ σταματήσει ἐδῶ, γιὰ νὰ χαρακτηρίσῃ μὲ μιὰ λέξη τὸ σύνολο τῶν ιδεῶν ποὺ διατύπωσε ὁ Μπραντές, μὴν τάχα δὲν πρέπει νὰ ξανατρέξουμε πάλι ὡς τὸ Ρουσώ;

✱

Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ποὺ δημοσίεψε τὰ Κυβερνῶντα Ρεύματα, ὁ δανὸς κριτικὸς δὲ σταμάτησε οὔτε στιγμὴ στὶς ἐρευνες του. Κανένα πρόβλημα δὲν παρουσιάστηκε στὴ φιλολογία τοῦ δέκατου ἑννατοῦ αἰῶνα ποὺ νὰ μὴν τὸ ἀναλύσει. Καθορίζοντας τὰ συστήματα καὶ τὶς σχολές, συσχετίζοντας τὶς φιλολογικὲς ομάδες, χάραξε μέσα στὸν κυκεῶνα τῶν ιδεῶν ποὺ ἀπασχόλησαν τὴ σύγχρονη ἐποχὴ, πλατειεῖς λεωφόρους, ἀληθινούς διαδρόμους γιὰ ἀερισμό. Ἡ ἐργασία του πολλὰς φορὲς περιοριζότανε στὸ νὰ ἀπλοποιεῖ καὶ στὸ νὰ κατατάσσει. Μὲ τὴ ζωρότητα τοῦ ὕφους του καὶ τὴ συντομία στὴ διατύπωση τῆς σκέψης του πρόσθεσε στὸν ἀναλύσεων τὴν πρωτοτυπία καινούργιες χάρες. Γιὰ πολὺν καιρὸ στάθηκε γιὰ τοῦ Βορριά τὶς χώρες σωστός διανοητικὸς μέντορας. Μὴ ξεχνᾶμε πὼς τοὺς ἀποκάλυψε τὸν Ταίν καὶ τὸ Ρενάν, κι ὅλη τὴ σύγχρονη γαλλικὴ φιλολογία.

Ὅταν ὁ κ. Γ. Μπραντές ἀποφάσισε νὰ γράφει γερμανικά, ἀνάνεωσε, φέροντας νέες ιδέες, τὴν πέραν τοῦ Ρήνου φιλολογικὴ δημοσιογραφία. Ὁ Ἰψεν, μὲ τὸν ὁποῖον συνδεότανε μὲ στενὴ φιλία, ἔγινε, χάρις σ' αὐτόν, πρὶν γνωριστῇ στὴ Γαλλία, συγγραφέας εὐρωπαϊκῆς σημασίας. Δὲν εἶναι δὲ καθόλου ὑπερβολὴ ἂν πεῖ κανεὶς πὼς ἀνακάλυψε τὸ Νίτσε. Ἡ μελέτη του τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου τὸν εἶχε προετοιμάσει θαυμάσια γιὰ τὴν κατανόησιν τοῦ «δημιουργοῦ τῶν νέων ἀξιών». Γι' αὐτὸ μόνις κατόρθωσε νὰ λάβει γνώση τῶν ἔργων τοῦ φιλοσόφου, ἀμέσως ἐνδύωσε τὴ σημασία τῆς ἀνακάλυψής του. Στὸ 1887, ἐνῶ ὁ κ. Μπραντές διάβαζε τὸ Humain, trop humain, κανεὶς στὴ Γερμανία, οὔτε ἀπὸ ἐκείνους ἀκόμα ποὺ ἀπὸ πολὺν καιρὸ γνῶριζαν τὸ Νίτσε, δὲν ὑποψιάζονταν ὅτι ἑνα καινούργιο ἄστρο ἐμελλε νὰ φανεῖ στὸ φιλοσοφικὸ ὄριζοντα. Ὁ δανὸς κριτικὸς, τότε, ὅχι μονάχα βάλθηκε δραστήρια νὰ κάμει γνωστὸ τὸ ἔργο τοῦ

Νίτσε, μὰ καὶ διατήρησε μὲ τὸν ἐρημίτη τῆς Sils-Maria ἀλληλογραφία πού, κατὰ τὴν μαρτυρία τῆς ἀδελφῆς τοῦ φιλοσόφου, στάθηκε τὸ μόνο λαμπρὸ σημάδι μέσα στὴν τρομερὴ διανοητικὴ ἀπομόνωση, ὅπου ἔζησε ὁ Νίτσε τὸν τελευταῖο χρόνον τῆς φωτεινῆς πνευματικῆς του ὑπαρξῆς.

“Ὅλα αὐτὰ τὰ προτερήματα εἶναι ἀρκετὰ γιὰ νὰ ἔχει ὁ Μπραντὲς τοῦλάχιστο λίγα δικαιώματα στὴν εὐγνωμοσύνη μας. “Ἀς μὴ ἀσχοληθοῦμε μὲ τὰ παρασκήνια τοῦ ἔργου του καὶ ἂς ἀφήσουμε στοὺς συστηματικούς ἀρνητὲς του τὴ φροντίδα νὰ μαθεύουν τίς ψυχὲς ποὺ ἔπεσαν κάτω ἀπὸ τὸ τραπέζι του γιὰ νὰ τίς μεταχειριστοῦν γιὰ ἐπιχειρήματα ἐναντίον ἐνὸς ἀνθρώπου ποὺ ἡ διανοητικὴ του χρηστοφύθεια μένει ἡ κυρίαρχη ἀρετὴ.

“Ὅλη ἡ ζωὴ τοῦ Μπραντὲς πέρασε σὲ ἀγῶνες. Γεννήθηκε στὴν Κοπεγχάγη στίς 4 τοῦ Φλεβάρη τὸ 1812. Μόλις τέλειωσε τὸ Πανεπιστήμιο ἄρχισε τοιμηρὰ νὰ χτυπᾷ τίς προλήψεις, τίς θρησκευτικὰς καὶ τίς κοινωνικὰς. Ἀφοῦ ἔλαβε πρῶτα-πρῶτα καλὴ ἀνατροφή σπούδασε ὕστερα τὰ νομικά, γιὰ νὰ νάνταποκριθεῖ στὴ θέληση τῆς οἰκογένειας του, μὰ πολὺ γρήγορα στράφηκε πρὸς τὴ φιλοσοφία καὶ τὴν αἰσθητικὴ. Ὁ δάσκαλος του, ὁ καθηγητὴς Brochner, ξύπνησε μέσα του τὴν ἀγάπην γιὰ τὸν κλασσικισμό, ἐνῶ ταυτόχρονα ὑποδαίριζε τὸ μῖσος τοῦ νέου γιὰ τὸν ἐπίσημο χριστιανισμό. Ἡ μελέτῃ τοῦ Σπινόζα, τοῦ Hegel, τοῦ Feuerbach καὶ τοῦ Strauss συμπλήρωσε τὴ χειραφέτησή του καὶ μόλις ἄρχισε νὰ βρίσκει στεῖρα τὴν παλιὰ αἰσθητικὴ τῶν μεγάλων γερμανῶν αἰσθητικῶν, ποὺ χάνεται σὲ θεωρητικὰς ἀναλύσεις καὶ διακρίσεις, ἡ τύχη τὸν ἔρριξε στὰ ἴχνη τοῦ Ταῖν καὶ τοῦ Sainte-Beuve. Ὁ συσπουδαστής του, ὁ δανὸς τεχνολόγος Julius Lange, προσχωρῶντας μαζί του στὴ νέα αἰσθητικὴ, καθοδήγησε τὸ πνεῦμα του πρὸς τὴ λατρεία τοῦ ωραίου. Ὡστόσο ἀπὸ τὴν ἡλικία τῶν 16 ἐτῶν, ἡ αἰσθηματικὴ εἰρωνεία τοῦ Ἑρρίκου Χάινε ἄρχισε νὰ ἐπιδρᾷ καταστρεπτικὰ τὴ νεανικὴ ἀντίληψή του.

Πρὶν νὰ περάσει τὴν ἐναισίμη διατριβή του, ποὺ εἶναι ἀφιερωμένη στὴ Γαλλικὴ αἰσθητικὴ, καὶ ἔξωρα στὸν Ταῖν, εἶχε δημοσιέψει Αἰσθητικὰς Μελέτας (1868), Κριτικὰς καὶ Προσωπαγραφίας (1870). βιβλία ποὺ εἶναι πλημμυρισμένα ἀπὸ τίς ιδέες ποὺ ἐμελλε πεῖν ὕστερα νὰ γίνῃ ὁ ἀπόστολός των. Τὸ ἔτος 1870 τὸ ἀφιέρωσε σὲ ταξείδια στὸ ἐξωτερικόν. Στὸ Παρίσι, στὸ Λονδίνο, στὴ Ρώμη, ὁ κ. Γ. Μπραντὲς γίνεται εὐμενέστατα δεχτὸς ἀπ' τοὺς συγγραφεῖς ποὺ ὡς τὰ τότε θαύμαζε ἀπὸ μακριὰ. Παραβάλλοντας τὰ ἥθη καὶ τὴ φιλολογία τῶν τόπων ποὺ περνᾷ, καθορίζει τίς ιδέες του καὶ μόλις γύρισε στὴν Πατρίδα του, ὁ δρόμος του φαίνεται ὁλότετα χαραγμένος. Ἐκθέτοντας τίς ιδέες τῶν πρώτων πενήντα χρόνων τοῦ δέκατου ἑννατοῦ αἰῶνα γιὰ τὴ φιλολογία, τὴν αἰσθητικὴ καὶ τὴν ἠθικὴ, ἔλαβε ἀφορμὴ νὰ χτυπήσῃ τὸ πνεῦμα τὸ ὀπισθοδρομικὸ τῶν συμπατριωτῶν του.

Ἡ Δανία στὰ 1870, ἦταν ἀκόμα χωμένη σὲ πολὺ στενόνυαλὴ θεοσέβεια. Πολιτικῶς ἀκρωτηριασμένη ἀπ' τὸν καιρὸ τῆς ἥττας τοῦ 1864, ἔχοντας κόψει κάθε δεσμὸ διανοητικὸ μὲ τὴ Γερμανία, ποὺ ὡς τότε τῆς ἦταν, ἐξ αἰτίας τῆς γεωγραφικῆς θέσης της, ὑπόδουλη, ζητοῦσε νάβρει παρηγοριά γιὰ τὰ δυστυχήματά της σὲ μιὰν αὐστηρὴ πονηριάνικη πίστη.

Τὰ γεγονότα τοῦ 1848, ποῦ, μὲ τὸν ἀντίχτυπὸ τους, κόντεψαν νὰ κλονίσουν τὸ θρόνον τῆς Πρωσσίας, ἄφησαν ἀσυγκίνητο τὸ μικροσκοπικὸ αὐτὸ κράτος. Στὴ Δανία, ἀγνοοῦσαν τὸ ζήτημα τῶν ιδεῶν ποὺ ἔσπρωχνε τοὺς ἀνθρώπους στὴν ἀπολύτρωση ἀπὸ κάθε κηδεμονία, καὶ καλλιεργῶντας τὰ καλὰ γράμματα τρεφόντανε ἀπὸ κάποιο ξεθωριασμένο ρομαντισμό, ἀπομεινάρια μιᾶς φόρμας ποὺ στὴ Γερμανία ψυχροραγοῦσε.

Ἡ διδασκαλία τοῦ Μπραντὲς ἔγινε σκάνδαλο στὴν Κοπεγχάγη. “Ἀν οἱ σπουδαστὲς ἔτρεχαν, πλήθος, γιὰ νὰ χειροκροτήσουν τίς ιδέες ποὺ μὲ τόσο θάρρος ὑποστήριζε ὁ νέος σοφός, οἱ καθηγητὲς, οἱ ἄνθρωποι τοῦ τόπου, οἱ ἄστοι, ὅλοι οἱ ὀπισθοδρομικοὶ εἶχαν πειραχθεῖ. Τὸ πανεπιστήμιο ἔκλεισε τίς πόρτες του στὸ νέο πνεῦμα καὶ ὁ Μπραντὲς δὲν κατόρθωσε νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἐδρα, στὴν ὁποία τὸ ταλέντο του τοῦδινε τὸ δικαίωμα νὰ λογαριάζει. Εἶχεν ἀναγκασθεῖ νὰ μεταφέρει ἐξω ἀπὸ τὴν ἐπίσημη περιοχὴ τὸ μάθημα τῆς φιλολογίας, ποὺ ἡ φήμη του μεγάλωνε χρόνον μὲ χρόνον.

Μὰ ἡ ὁρμή του γιὰ τὴν ἐργασία δὲν παραμποδίστηκε ἀπὸ τὴν πρώτην αὐτὴν ἀποτυχία. “Ὑστερα ἀπὸ τὰ Κυβερνώντα Ρεύματα (1872) δημοσίεψε διαδοχικὰ μονογραφίες ἀφιερωμένες στὸν Ferdinand Lassalle (1877), Soeren Kierkegaard (1877), στοὺς Δανοὺς Ποιητὲς (1877) στὸν Esajas Tegner (1878), στὸν Benjamin Disraeli (1878). Ὡστόσο ἀντὶ νὰ ἐπιβληθεῖ στὸ κοινόν, φαινότανε, τὸ ἐναντίον, πὼς ἔχανε μέρα μὲ τὴ μέρα ἐδαφός. Τὸ ταλέντο του μάλιστα ἐβλαπτε στὸ ἔργο ποὺ καταπιανότανε γιὰτὶ ὑπερασπίζοντας τίς θέσεις ποὺ ὑποστήριζε ἀνέπτυσσε τόσο παραδοξολογικὸ πνεῦμα, ποὺ γινότανε ὑποπτος καὶ σ' αὐτοὺς ἀκόμα τοὺς Ριζοσπάστες-δημοκρατικούς ποὺ ἄρχισαν νὰ πιάνουν ρίζες στὸν τόπο.

Τότε ἀκριβῶς πῆρε τὴν ἀπόφαση νὰ ἐγκαταρτεῖ. Στὴν ἀρχὴ-ἀρχὴ ἐγκαταστάθηκε στὸ Βερολίνο καὶ ἄρχισε νὰ συνεργάζεται ταχτικὰ στὸ Berliner Tageblatt. Μὲ ἀδάμαστη ἐνέργεια ἐπέβαλε στὸν ἑαυτὸ του νὰ γράφῃ ξένη γλῶσσα κάμπτοντας τὸ πνεῦμα του σὲ μιὰ σύνταξη ποὺ δὲν τὴν ἀγαποῦσε καθόλου. “Ἐνας τόμος δοκιμίων, Σὺγχρονα Πνεύματα, εἶναι ὁ καρπὸς τῆς ἐξορίας αὐτῆς ποὺ βάσταξε κάμποσα χρόνια. Ὁ τόμος αὐτὸς περιέχει μελέτες γιὰ τὸν Paul Heyse, Max Klinger, Flaubert, γιὰ τοὺς Goncourt, Renan, Tourgueniew, Stuart Mill, Andersen, Tegner, Bjoernson καὶ τὸν Ἴψεν. Γιὰ πολλὰς ἀπὸ τίς προσωπικότητες αὐτὰς οἱ γείτονές μας δὲν εἶχαν κάνει ἀκόμα μεγάλο λόγο. Ἦταν γραπτὸ ἕνας Δανὸς νὰ φωτίσῃ τοὺς γερμανοὺς γιὰ συγγραφεῖς ποὺ μπορούσαν νὰ γνωρίσουν οἱ ἴδιοι κατ' εὐθείαν. Ἡ ἐπιτυχία τοῦ ἔργου ἦταν μεγάλη. «Τότε γράφει ὁ κ. Basch, στὸ τέλος τοῦ 1882, στὴν Κοπεγχάγη ντροπιάστηκαν γιὰτὶ ἄφηναν νὰ τοὺς ξεφύγῃ ἕνα τέτοιο μυαλὸ καὶ τοῦ παραχώρησαν ἕνα χρονιάτικο ἐπίδομα, μὲ τὴν ὑποχρέωση νὰ κάνει δημόσιες διαλέξεις γιὰ τὴν παγκόσμια φιλολογία, ἐπίδομα ποὺ ἀρνήθηκε ἄλλως τε νὰ τὸ πάρῃ ἀπὸ τὴν ἡμέρα ποὺ μπόρεσε νὰ ζεῖ ἀπὸ τὴν πέννα του, χάρις στὸ μόνον του ποὺ γινότανε κάθε τόσο καὶ πεῖν ξακουστό.»

Δέκα χρόνια ἀργότερα, ὁ κ. Μπραντὲς συμπλήρωνε τὴ σειρά τῶν κριτικῶν του σημειωμάτων μὲ τὴν ἐκδοσὴ μιᾶς συλλογῆς μὲ τὸν τίτλο «Οἱ Ἄνθρωποι καὶ τὰ Ἔργα», ποὺ φάνηκε δανικὰ μαζί καὶ γερμανικὰ καὶ ποὺ συγκέντρωνε ἄρθρα ἀφιερωμένα στοὺς Holberg, Oefenschlaeger, Nietzsche, Zola, Maupassant, Pouchkine, Lermonow, Dostoievski,

Tolstoï, Kielland, Jacobsen, Strindberg, Sudermann και Hauptmann. Στο μεταξύ κάμνοντας διαλέξεις είχε γυρίσει την Πολωνία και τη Ρωσία, απ' όπου αποκόμισε τόμους ολόκληρους εντυπώσεις. Τέλος ο Σαϊκ-σπέρους του, πού το θεωρεί σαν την πειρ πρωτότυπη εργασία του, σημειώνει ένα νέο σταθμό στην αδιάκοπη σειρά της παραγωγής του γόνιμου αυτού συγγραφέα. Σε κάθε περίπτωση, έργο σημαντικώτατο, όπου για πρώτη φορά έγινε προσπάθεια εκεί μέσα για ψυχολογική ανάλυση όλων των έργων του μεγάλου Άγγλου Δραματουργού.

Έτσι ο κ. Μπραντές, πού άνοιξε την περιοχή της Ευρωπαϊκής κριτικής πλουτίζοντας την ψυχολογία και την ιστορία με πολλά νέα στοιχεία, μπορούσε θαυμάσια από την μιὰ μέρα στην άλλη να πάρει τη θέση πού έδω και πενήντα χρόνια κρατούσε η δραστηριότητα του Sainte Beuve. Μά όλος ο σχηματισμός του ό διανοητικός, πού τόν αναγκάζει να επιμένει σε ένα ρόλο πού σήμερα πειά δέν έχει πέραση και ή καταγωγή του ακόμα, τόν ήμπόδισαν πάντοτε να ύψωθεί πάνω από τὰ κόμματα και να γίνει στ' αλήθινά ό διαιτητής των διανοητικών προβλημάτων τούτου του καιρού.

✱

«Έκ κράσεως, μπορεί κανείς να είναι, Ίνδος, Έλληνας, κάποτε Ίσραηλίτης, γράφει ό κ. Emile Faguet πάνω στο Michelet, μά αυτό δέν έμποδίζει να έχει κανείς την πατρίδα του μέσα στο διάστημα και στο χρόνο και να κατοικα σε κάποιο μέρος». Ό κ. Μπραντές, γιατί έτσι το θέλησε ή μοίρα, γεννήθηκε στη Κοπεγχάγη. Πολίτης ενός μικρού τόπου και μάλιστα ενός τόπου νικημένου, πού όταν αυτός μόλις ανδρονότανε αίμορραγοῦσε ακόμα απ' τις πληγές του τις φρέσκες, μπορούσε να μη ξετρελλαθεί με τις ανθρωπιστικές ιδέες; Μπορούσε να περάσει την ειρηνική ζωή του ντυλεττάντε διανοητή, μά οι «καινούργιες ιδέες» πού είχε λίγο καιρό ανακαλύψει τόν αϊχμαλώτιζαν τόσο πολύ πού του ήταν αδύνατο να αποφασίσει να μείνει «καθηγητής της αισθητικής» μονάχα. Ό Stuart Mill και ό Ταίν, κι άλλοι ακόμα, ό Darwin, ό Max Müller, σήμαιναν γι' αυτόν τη χειραφέτηση, την αλύπητη κριτική των παλιών παραδόσεων, απ' τις όποιες, έως τότε, είχε ζήσει ή ανθρωπότητα. Νεοφώτιστος, επιθυμούσε να εκπληρώσει όλους τους τύπους της θρησκείας στην όποιαν είχαν αφιερωθεί.

Ό τρόπος πού μās διηγάται τις συνομιλίες πού είχε με τὸ Ρενάν στο 1870, αποδείχνει πόσο στέρεες ήσαν οι φιλελεύθερες πεποιθήσεις του. Διαβάστε την όμιλία την αφιερωμένη στην υποχρεωτική εκπαίδευση πού είχε ξετρελλάνει τὰ πνεύματα λίγες βδομάδες πριν κηρυχτεί ό πόλεμος. Ή αδιαφορία και ή αντίθεση του Ρενάν ξεοργίζει τὸ νέον Μπραντές και γεννά την αγανάκτηση του. Εύρίσκει παράξενες τις δηλώσεις του συγγραφέα του Βίου του Ίησοῦ «πού έπίστευε πως ή υποχρεωτική εκπαίδευση ήταν μιὰ μορφή της τυραννίας». Τὸ «πνεῦμα του τὸ νεανικό και τὸ κάπως τραχύ» επαναστατεί εναντίον μιās άποψης τόσο πολύ ενάντιας πρὸ τη δική του αντίληψη για την πρόοδο. Κι όταν είδε τὸ Ρενάν να γυρίζει πίσω βιαστικά απ' την εκστρατεία πού είχαν επιχειρήσει μαζί με τὸν πρίγκηπα Ναπολέοντα, συντριμμένο από την έντυπωση πού τουζκαναν οι πρώτες ήττες, ό νους του πετὰ πρὸς τη συνομιλίαν εκείνη του Ίουνίου... και, άποφθεγματικά, θυμίζει στὸς σκανδιναυούς συμπατριώτες του

πως ό γερμανός δάσκαλος κέρδισε τις νίκες του 1870 κι όχι άλλος. Σήμερα κανείς δέν άγνοεί πως, αν νικήθηκε ή Γαλλία, αν και είχε έξοχους στρατιώτες της φωτιάς, απ' τὸς όποιους μερικοί ίσως και να μην ήξεραν γράμματα, πρῶμα πού δέν τὸς έμπόδιζε όμως να πολεμήσουν σαν ήρωες, ό λόγος είναι γιατί οι στρατηγοί της δέν ήξεραν να διοικουν και γιατί ακόμα της έλειψε τὸ ήλικό πολέμου. Μά ή μόρφωση ή δωρεάν, ή λαϊκή και ή υποχρεωτική, πού κανείς δέν μπορεί να ρηθεί τη χρησιμότητά τους, άποτελούσε μέρος από τὸ πρόγραμμα των προγόνων μας. Ένας λόγος λοιπόν να μη ανακατωθεί τὸ ζήτημα τούτο εκεί όπου δέν είχε τη θέση του.

Τόσο είναι αλήθεια πως και τὰ πειρ φιλελεύθερα πνεύματα πλανιούνται με τὸν πειρ παράξενο τρόπο σαν πρόκειται να υποστηρίξουν τις άρχές τους.

«Όλοι μας έχουμε στὸς ώμους μας τὰ σημάδια της σημαίας πού πρωτοσηκώσαμε». Ό κ. Μπραντές συμφωνά μ' αυτά κάμνοντας στὸν έπίλογο του βιβλίου του Ρομαντική Σχολή στη Γαλλία τὸν άπολογισμό των ιδεών πού συγκλόνισαν τὸν τόπο μας, τὸ πρώτο ήμεις του 19ου αιώνα. Ή σημαία του κ. Μπραντές είναι της ελεύθερης σκέψης. Την υπηρέτησε πιστά πενήντα χρόνια, και επειδή δέν μπορούσε να τη στηλώσει στη μικρή Δανία, την πήρε και την έφερε έξω κάμνοντας προπαγάνδα για τις καινούργιες ιδέες σ' όλα τὰ μέρη του κόσμου. Ή συμπάθεια του για τη δυστυχημένη Πολωνία, για τὸς Ρώσους επαναστάτες, ή ξεχωριστή συμπάθεια πού του έμπνέουν προσωπικότητες σαν τὸν Armand Carrel και τὸν Ferdinand Lassalle, πού στάθηκε και βιογράφος τους, ξεηγούνται από την πίστη πού ό δανός κριτικός διατήρησε για τις άρχές πού θέρμαιναν τη νιότη του.

Είναι δυστύχημα να γεννηθεί κανείς μεγάλος άνθρωπος σε μικρό τόπο. Τὸ σπίτι είναι πάρα πολύ μικρό για να μπορεί κανείς να αναπνέει μέσα στὸς τέσσερις τοίχους του. Μη έχοντας τίποτα να διατηρήσει από ότι υπάρχει, μη διαβλέποντας μάλιστα τὸ δυνατόν να χτίσει πάνω σε «γερά θεμέλια» ένα καινούργιο οικόδομημα, βρίσκει κανείς εύκολη ένασχόληση στο γκρέμισμα. Μά σαν έχει για πατρίδα τη Δανία, φαίνεται ακόμα πειρ δύσκολη ή προσπάθεια ναβρει κανείς διαμονή για τὸ αναστήμα του. Ή Δανία είναι ό κατ' έξοχήν τόπος των διανοητικών αντιπαθειών. «Στη Δανία καμιά πλάτη δέν έμεινε πού να μη μάτωσε από τὰ δυνατά χτυπήματα ενός φίλου», έγραψε ό Hermann Bang πού, κι αυτός, στάθηκε ένας κοσμογυριστής δίχως σπιτικό. Και είχε γνωστά τὰ λόγια τούτα κάποιου δανού τραγουδιστή πού δοξάστηκε στην Άμερική: «Σαν μείνω όχτώ μέρες στὸν τόπο μου ή φωνή μου σκουριάζει...» Όσοτόσο όλοι αυτοί οι πολίτες του κόσμου από νοσταλγία για την πατρίδα σέρνονται πρὸς τὸν τόπο τους, κομποπολίτες άρρωστοι πού δέν μπορούν να κάμουν αν από καιρό σε καιρό δέν κατασταλάξουν στη γή την πατρική. Άποφεύγουν τὸν τόπο τους και τις ιδέες του τόπου τους, μά μένουν πιστοί στο χῶμα της Νιότης τους. Δέν υπάρχει κανένα παράδειγμα Δανού πού ναφισε την εθνικότητα του και πού να εγκατάλειψε τη γλώσσα του.

Κοσμοπολίτης, γιατί οι πνευματικές και κοινωνικές συνθήκες του τόπου του τὸν έσπρωχναν στὸν κοσμοπολιτισμό, ό κ. Μπραντές στάθηκε ό πρωταθλητής των «νέων ιδεών». Πρὸ όλίγου τὸν ώνόμασα «άπόστολο». Τίποτα άλλο δέν ήτο δυνατόν να τὸν δυσαρεστήσει περισσότερο. Όταν κατέβηκε

τοῦ Νίτσε νὰ χαιρετήσῃ στὸ πρόσωπο τοῦ «τὸν ἀπόστολο τῆς ἀνάπτυξης» ἀπάντησε πειραγμένος : «Ἀνέκαθεν εἶχα σιχαθεῖ κάθε δράση ἀποστολικῇ γιατί ὅλοι οἱ ἀπόστολοι ποὺ συνάντησα ἦσαν ἡθικιστές» (ἐπιστολὴ 17 τοῦ Δεκέβριου 1877). Ὡστόσο φαίνεται πὼς ὁ Νίτσε εἶχε δίκιο. Ὁ Μπραντὲς τὰ τελευταῖα τοῦτα χρόνια ἐπέδρασε σὰν λαϊκὸς ἀπεσταλμένος. Προσπάθησε νὰ διαδόσῃ ἰδέες ἀπολυτρωτικὰς σὲ χώρες ἀπομακρυσμένες ἀπὸ τὰ μεγάλα πνευματικὰ κέντρα, ποὺ γιατί εἶχαν πολιτισμὸ διαφορετικὸ ἀπὸ τὸ δικό μας ἦταν ἴσως μοιραῖο νὰ πάρουν μιὰ ἐξέλιξη ἀπροσάρμοστη στὶς «μεγάλαις ἀρχαῖς» ποὺ ζητοῦσε νὰ διαδόσῃ. Διαβάζοντας τοὺς στοχασμοὺς τοῦ γιὰ τὴ στάση τοῦ Ρενάν ὕστερα ἀπὸ τὸν πόλεμο καὶ γιὰ τὸ ἱστορικὸ ἔργο τοῦ Ταῖν βλέπεις πὼς γιὰ τὴ Γαλλία εἶχε σχηματίσει τὴ γνώμη πὼς εἶχεν ἐλαττωθεῖ πολιτικῶς καὶ πὼς ἀγτινοβολοῦσε ἔξω ἀπὸ τὰ ὅρια τῆς μόνο μὲ τὴ μεγάλη ἀνάπτυξί της. Στὰ 1872 κίολας ἐπιθυμοῦσε νὰ ξαναφύρῃ «μιὰ Γαλλία ποὺ οἱ συμπαθεῖς της ἀπλωνόντανε στὸν κόσμον ὅλο». Γι' αὐτὸν ἡ Γαλλία ἦταν πάντα ἡ κλασσικὴ γῆ τῶν ἐπαναστάσεων, ὁ τόπος τῶν πολυδάπανων πειραμάτων, ποὺ θυσιάζει τὴν ὑπαρξὴ τοῦ ἐθνικοῦ γιὰ νὰ σπρώξῃ τοὺς ἄλλους λαοὺς στὸν πολιτισμὸ. Τί καὶ ἂν καταστραφῶν οἱ μεγάλοι πολιτικοὶ ὁργανισμοί, φτάνει μονάχα οἱ «καινούργιες ἰδέες» νὰ καταχτήσουν τελειωτικὰ τὸν κόσμον ! Λόγια ποὺ λέγονται εὐκόλα ἀπὸ ἕνα... Δανό !

*

Ὡστόσο, ὁ διεθνιστὴς αὐτὸς συγγραφέας, ποὺ πολλὰς φορὰς προβάλλει γιὰ ἐπαναστάτης δημοκράτης, ἀποκαλύπτεται, σὰν τὸν ἐξετάσει κανεὶς ἀπὸ πολὺ κοντά, ἀριστοκράτης καὶ σχεδὸν καισαρικός. «Υπάρχουν κάποια γιοφύρια ποὺ φέρνουν ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸ μου σύμπαν στὸ δικό σου, — γράφει στὸ Νίτσε, (11 τοῦ Γεννάρου 1883) — ἐννοῶ τὸν καισαρισμὸ, τὸ μῖσος γιὰ τοὺς σχολαστικοὺς καὶ τὴν κατανόησιν τοῦ Beyle.» Ἀκόμα καὶ τὴν ἔκφραση «ριζοσπαστικὸς ἀριστοκρατισμὸς» μὲ τὴν ὁποία ζητᾷ νὰ συγκεκριαλιώσῃ τὸ ἔργο τοῦ γερμανοῦ φιλόσοφου, δὲ δειλιάζει νὰ ἐφαρμόσῃ στὸν ἑαυτὸ του.

Υπάρχουν δυὸ κατηγορίαι ἐπαναστατημέναι ψυχῆς, γράφει ὁ Μπραντὲς στὴ μελέτῃ τοῦ γιὰ τὸ Νίτσε, ἐκεῖνες ποὺ ἀπὸ ἐνστικτὸ τὶς τραβᾷ ὁ Βροῦτος, καὶ κείνες ποὺ πάλι ἀπὸ ἐνστικτὸ τὶς τραβᾷ ὁ Καῖσαρ. Ὁ Καῖσαρ εἶναι τὸ μεγάλο σύμβολο. Ὁ Φρειδερίκος ὁ Β' καὶ ὁ Ναπολεὼν ἔχουν, ὁ καθένας τοὺς, λίγες ἀπὸ τὶς ἀρετὲς τοῦ. Ἡ ἐπαναστατικὴ ποίησις τοῦ 1810 ἕως τὸ 1850 εἶναι γεμάτη ἀπὸ πανηγυρικοὺς γιὰ τὸ Βροῦτο. Μὰ κανένας ποιητὴς δὲν ὕμνησε τὸν Καῖσαρ : καὶ αὐτὸς ἀκόμα ὁ Σαϊκσπέρης, ποὺ ἦταν τόσο λίγο καλόγνωμος γιὰ τὴ δημοκρατία, δὲν μπόρεσε νὰ νοιώσῃ τὸ μεγαλεῖον τοῦ καὶ μὴς ἔδωσε μιὰν ὠρὴν γελοιογραφίαν τοῦ Καῖσαρος ὑμνῶντας εἰς βάρος τοῦ τὸν Βροῦτο, σύμφωνα μὲ τὸν Πλούταρχον τῆς συνταγῇ. Ὁ Σαϊκσπέρης δὲν κατάλαβε πὼς στὸν τάπητα τῆς ζωῆς ὁ Καῖσαρ ἦταν ἐπαθλὸ πολὺ διαφορετικὰ πολῦτιμο ἀπὸ τὸν ἀθλιο δολοφόνου τοῦ. Ὁ Καῖσαρ κατήγετο ἀπὸ τὴν Ἀφροδίτη. Ἡ ἐμφάνισις τοῦ ἦτο γεμάτη ἀπὸ ὁμορφίαν. Τὴν ψυχὴν τοῦ τὴν ξεχώριζε ἡ ἀπλότης ἐκεῖνη ποὺ ἀνήκει μονάχα στοὺς πεῖδι μεγάλους ἢ ὀντότητά του ἦσαν ὅλο καὶ εὐγένεια. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς, ποὺ τὸ ὄνομα τοῦ ἀκόμα καὶ σήμερον φανερώσει τὴν ὑψίστη δύναμιν, ἤξερε καὶ γνώριζε ὅσα ἕνας πρίγκιπας καὶ ἕνας ἀρχηγὸς τοῦ ἀνώτατου βαθμοῦ ἔπρεπε νὰ ξέρει καὶ νὰ γνωρίζῃ : μόνον μερικοὶ σπά-

νιο ἄνθρωποι τῆς ἰταλικῆς ἀναγέννησης κατόρθωσαν ν' ἀνέβουν στὸ ὕψος τῆς μεγαλοφυΐας τοῦ. Ἡ ζωὴ τοῦ ἦταν ἡ ἐγγύησις γιὰ τὶς προόδους ποὺ ἐγίναν στὴν ἐποχὴ τοῦ. Τοῦ Βροῦτου ἡ ψυχὴ ἦταν ζυμωμένη μὲ δογματισμὸ, καὶ τὸ κυριώτερον χαρακτηριστικὸν τοῦ ἦταν ἡ περιορισμένη ἀντίληψις ποὺ ζητᾷ νὰ ζυπνήσῃ τὰ περασμένα καὶ ποὺ βλέπει, σ' ἕνα ἀβέβαιον πρᾶμα σὰν τὸ ὄνομα, τὸ προμήνυμα μιᾶς τάσης...

Ἀξίζει νὰ διαβαστεῖ ὅλη αὐτὴ ἡ περικοπὴ ὅπου ὁ Μπραντὲς, κάπως ἀπροσδόκητα, κάνει τὴν ἀπολογία τοῦ τύραννου. «Βρίσκω τὸν Καῖσαρα τοῦ Σαϊκσπέρου ἐλεεινόν» ἔγραφε μιὰ φορὰ στὸ Νίτσε (3 τοῦ Ἀπριλίου 1888), ἀκριβῶς τῇ στιγμῇ ποὺ ἐτοιμαζότανε νὰ παρουσιάσῃ στὸ κοινὸ τῆς Κοπεγχάγης αὐτοῦ τοῦ φιλόσοφου τὸ ἔργον. Καὶ ξαναγυρίζει στὴν ἀγαπημένην τοῦ ιδέα τελειώνοντας τὴ μελέτη ποὺ ἀφιέρωσε στὸν Ἑρρίκο Χάινε :

Βέβαια, ὁ καλὸς ἐκεῖνος κλειδαρὴς ποὺ ἐγινε βασιλεὺς ἦτανε μὲ τὸ μέρος τῆς Ἐπανάστασης ἐναντίον τοῦ Λουδοβίκου xvi. Μὰ καὶ αὐτὸς ὁ ἡλίθιος τοκογλύφος ποὺ ὁ μόνος τοῦ τίτλος γιὰ τὴ δόξα εἶνε πὼς ἔχωσε τὸ μαχαίρι τοῦ στὴν θῆκος τῶν μεγάλων ἀνθρώπων, εἶνε, στὸν ἴδιον βαθμὸ, μὲ τὸ μέρος τοῦ Καῖσαρος κατὰ τοῦ Βροῦτου.

Ἄλλως τε δὲν εἶναι ἡ πρώτη φορὰ ποὺ βλέπουμε ἀνθρώπους ποτισμένους μὲ ἰδέες ἐπαναστατικὰς ν' ἀσπάζονται τὶς ἀρχὰς τῆς τάξης ποὺ ὁ θεσμὸς τὸν αὐτοκρατορικὸν πολιτεύματος φαίνεται ἡ φυσικὴ συνέπεια. Μὰ στὸν Μπραντὲς εἶναι ποὺ τοῦ ὑπαγορεύει τὸ σεβασμὸ πρὸς τὸν Καῖσαρα εἶναι ἡ Λατρεία τοῦ Ἡρώα κατὰ τὴ θεωρίαν τοῦ Carlyle. Κατὰ τὴν ιδέα τοῦ ἡ προσπάθεια τῶν ὁμάδων δὲν εἶναι ἀρχετὴ γιὰ νὰ προσδέψῃ ἡ ἀνθρωπότητα. Χωρὶς τοὺς ἀνώτερους ἀνθρώπους ὁ κόσμος θὰ ἔμεινε παγωμένος στὴν ἀκίνησιν τοῦ.

Ἀπὸ τὸν ὄχλον ποτὲ δὲ βλάστησε, μιὰ ιδέα, ἕνας τύπος τέχνης, μιὰ σκέψη μεταρρυθμιστικὴ, γράφει ὁ Μπραντὲς, παίρνοντας ἀφορμὴ ἀπὸ τὸν Ταῖν. Ἡ ιδέα καὶ ἡ εἰκόνα γεννιῶνται στὸ ἄτομο ποὺ βρίσκεται ἔξω ἀπὸ τὸ πλῆθος, καὶ ποὺ τὸ τραβᾷ πρὸς τὸν ἑαυτὸν. Τὸ ἄτομο αὐτὸ συναντᾷ πνεύματα ποὺ συγγενεύουν μαζί του, καὶ μὲ τὸν τρόπον αὐτὸ σχηματίζονται οἱ ὅμιλοι, σχηματίζονται οἱ σχολαί. Στὴν ἀρχὴ τὰ καλλιτεχνικά καὶ φιλολογικὰ ἔργα δὲν ἐκδηλώνουν τίποτα ἄλλο ἔξω ἀπὸ τὴν πνευματικὴν ζωὴ ἐκεῖνων ποὺ τὰ ἔπλασαν, καὶ πολὺ ἀργότερα τῇ ζωῇ καὶ ἐκεῖνων ποὺ τὰ ἔργα αὐτὰ συγκίνησαν. Μὰ ἡ πρώτη ὁρμὴ πηγάζει πάντα ἀπὸ μιὰ μεγάλη προσωπικότητα.

Οἱ μεγάλας προσωπικότητες ! Ὁ Δανὸς κριτικὸς ἀφ' ὧν ἔλαβε ἀφορμὴ νὰ τὶς μελετήσῃ σὲ πολλὰς περιστάσεις, θεώρησε χρέος τοῦ νὰ τὶς ὑμνήσῃ, ξεχωριστὰ, στὴν πολὺκροτὴ διάλεξιν ποὺ ἔκαμε στοὺς Ρώσους κριτικὰς, στὸ Παρίσι στὸ 1902. Ἀνέκαθε τὸ ρωσικὸ κοινὸν εἶχε σταθεῖ τὸ πεῖδι προσεκτικὸ ἀκροατήριον τοῦ : «Πάντοτε ἀγάπησα τὴ νεολαίαν τῆς Ρωσίας, δηλαδὴ τὸ κάθε τι ποὺ εἶναι νέο στὴ Ρωσία. Δὲν ὑπάρχει ἄλλη καλύτερη νεολαία στὴν οἰκουμένη. Σὲ κανένα ἄλλο μέρος δὲν ἀγαποῦν μὲ τόση θερμὴ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὸν κόσμον τῶν ἐλευθέρων ἰδεῶν». Μὰ, πρᾶγμα κάπως παράδοξον, ὁ κ. Μπραντὲς διήλεγεν ἴσια-ἴσια, τὸ ἐτερόκλητον αὐτὸ περιβάλ-

λον, με τις επαναστατικές και κάπως ακαθόριστες ιδέες, για να υμνολογήσει το Μεγάλον Άνθρωπο. (1)

Έδω και σαράντα χρόνια, στις πρώτες του *Considérations inactuelles*, ο Νίτσε προσπάθησε να καθορίσει το ρόλο της μεγαλοφυΐας στην ανθρωπότητα: «Η ιστορία έχει το χρέος να... συντελεί πάντα στη δημιουργία των μεγάλων ανδρών...» «Η ανθρωπότητα πρέπει αδιάκοπα να δουλεύει για να γεννᾷ μεγάλους άνδρες κι αυτό μονάχα κι όχι κανένα άλλο, εἴνε το καθήκον της...» «Μόνον εκείνος που όλόψυχα ἀφοσιώνεται σ' έναν, όποιος και νά εἶνε, μεγάλον άνδρα, παίρνει, για την ἀφοσίωσή του αυτή, το χρίσμα της ἀληθινῆς μόρφωσης. Θέμα θανμάσιο που δίνει ἀφορμή σέ λόγους μαγευτικούς που τούς ξανακούσαμε από τότε πολύ συχνά!

Μά ο κ. Μπραντὲς ἐπέμεινε νά δείξει πὼς ξεχωρίζει τὴ λατρεία τῆς προσωπικότητας ἀπὸ κάθε πολιτικὸ σκοπὸ. Καθορίζει τὴ σημασία τοῦ θαυμασμοῦ του πρὸς τὸν Καίσαρα, ἀναφέροντας ἕνα κομμάτι ἀπὸ τὸ γερμανὸ ἱστορικὸ Μόμσεν: «Ὅπως ὁ καλλιτέχνης μπορεῖ νά ζωγραφίσει τὸ κάθε τι μὰ ὅχι καὶ τὴν ὑψίστην ὡραιότητα, ἔτσι καὶ ὁ ἱστορικὸς βουβαίνεται, ὅταν, στὰ κάθε χίλια χρόνια μιὰ φορὰ, τοῦ φανερώνεται τὸ τέλειο... Χρέος μας νά περιορισθοῦμε διαλαλώντας πὼς εἶναι εὐτυχημένοι ὅσοι εἶδαν μὲ τὰ μάτια τους τὴν τελειότητα αὐτὴ καὶ προσπαθώντας νά μαντέψουνε τὶς διαστάσεις τῆς ἀπ' τὴν αἰωνόβια ἀνταύγεια ποὺ μένει πάντα στὰ ἔργα τῆς μεγάλης αὐτῆς φύσης. Εἶναι ὅμως ἀλήθεια πὼς τὰ ἔργα αὐτὰ φέρουν τὴ σφραγίδα τοῦ χρόνου.»

Καὶ ὁ κ. Μπραντὲς προσθέτει:

«Ὁ Μόμσεν λοιπὸν δὲ βλέπει στὸν Καίσαρα τὸ ὄργανο ἑνὸς ἔργου ποὺ ἔπρεπε νά γίνει. Βλέπει τὴν ἀξία του γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα μέσα στὴν τελειότητα τῆς φύσης του, ἀπ' τὴν ὁποῖαν οἱ πράξεις του καὶ τὸ ἔργο τῆς ζωῆς του μιὰ μονάχα ἀνταύγεια μᾶς δίνουν.

«Ἔτσι ἡ ἀνθρωπότητα πρέπει νά ἐπωφελεῖται ἀπ' τοὺς μεγάλους ἀνθρώπους τῆς γιὰ σκοποὺς ὀφελιμότητας. Ὁ ρόλος τοῦ ἀτόμου στὴν κοινωνία δὲν εἶνε νά ἐπιβάλλει τὴ θέλησή του, μὰ νά χρησιμεύει γιὰ παράδειγμα. Τὸ άτομο μετέδωσε στὸ πλῆθος τὸ πῶς, μὲ τὸν τρόπο τὸ δικό του, σκέπτεται καὶ τὸ πὼς αἰσθάνεται. Στὸ δανὸ συγγραφέα ἡ ἰδέα τῆς μεγαλοφυΐας, εἶνε πάντα ἐνωμένη μὲ τὴν ἰδέα τῆς προόδου:

«Ὁ μέγας ἀνθρώπος δὲν εἶναι ποτὲ ἡ σύνοψη τοῦ πολιτισμοῦ ποὺ ὑπάρχει. Εἶναι ἡ πηγὴ καὶ ἡ ἀρχὴ ἑνὸς νέου πολιτισμοῦ.

Γιὰ νά εἶναι κανεὶς ἄδολα καὶ χωρὶς περιορισμοὺς δημοκράτης πρέπει νά συμμεριστεῖ τὴν πεποιθὴση τοῦ Ταῖν καὶ τῶν περισσότερων συγχρόνων σας φιλελευθέρων. Μὰ σὰν βλέπει κανεὶς πὼς ἀπὸ τὰ πλήθη δὲν προβάλε ποτὲ καμιά πρωτοβουλία, καμμιὰ ἰδέα, διατάζει νά ὀνομαστεῖ δημοκράτης. Αὐτὸ ὅμως δὲ σημαίνει πὼς εἶναι κανεὶς λιγώτερο ἀφοσιωμένος στὸν ἀγῶνα γιὰ τὴν ἐλευθερία τῶν λαῶν καὶ τῶν ἀτόμων. Γι' αὐτὸ δὲν πᾶει νά πει πὼς εἶνε κανεὶς λιγώτερο ριζοσπάστης. Σὲ μιὰ περίσταση στὸν τόπο μου, στὴ

(1) Georges Brandès: *Le Grand Homme*, ἀρχὴ καὶ τέλος τοῦ Πολιτισμοῦ. Διάλεξη ποὺ ἐγίνε στὴ Ρωσικὴ Σχολὴ τῶν Ἀνώτερων Σπουδῶν στὸ Παρίσι, τὸ Φλεβάρη τοῦ 1902, Παρίσι, P-V. Stock, 1903.

γιορτὴ τοῦ Συντάγματος, στὰ 1884, ἔλεγα τὰ λόγια τοῦτα ποὺ τότε χτυποῦσαν ἄσχημα: «Δὲ θέλω νά ὑπηρετήσω τὴ δημοκρατία, γιατί δὲν εἶμαι δημοκράτης. Μὰ θὰ ἤθελα νά χρησιμοποιήσω τὴ δημοκρατία γιὰ τὸ καλὸ τοῦ λαοῦ.»

Ἐξετάζοντας περὶ ὕστερα τὰ λόγια τοῦ Bentham «ἡ μεγαλύτερη εὐτυχία ποὺ μπορεῖ κανεὶς νά ἐπιτύχει γιὰ τὸ μεγαλύτερο ἀριθμὸς», ὁ κ. Μπραντὲς φτάνει στὸ συμπέρασμα πὼς τὰ λόγια αὐτὰ δὲν εἶναι ἀσυμβίβαστα μὲ τὴ θεωρία του γιὰ τὸ μεγάλο ἄνθρωπο ποὺ σέρνει μαζὶ του τὴ γενικὴ εὐτυχία καὶ ἀκμή.

Δὲν ὑπάρχει λόγος νά ἐπιμένει κανεὶς περισσότερο γιὰ νά δείξει πόσον ὁ δανὸς συγγραφέας ἔμεινε πιστός, σ' ὅλη του τὴ ζωή, στὶς ἀρχές τῆς νιότης του. Στὸν ἀμετανόητο αὐτὸν ἰδεολόγο, οἱ πολιτικὲς καὶ οἰκονομικὲς πραγματικότητες τῶν τελευταίων χρόνων δὲν εἶχαν καμιά ἐπίδραση.

Τὸ Φλεβάρη τοῦ 1912, τὴν ἑβδομηκονταετηρίδα τοῦ κ. Μπραντὲς, ἔγιναν στὴν Κοπεγχάγη ἑκτακτες γιορτὲς πρὸς τιμὴ του. Ὁ Βασιλεὺς ἔδωσε τότε στὸ μεγάλο κριτικὸ, «χρυσὸ μετάλλιο τῆς ἀξίας μὲ στέμμα.» Ἔτσι ἡ ἐπίσημη καθιέρωση ἦρθε νά δυναμώσει τὴν ἐκτίμηση τῶν διανοουμένων τάξεων. Κι αὐτὸ γιατί εἶχαν μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου κοπάσει ὅλες οἱ παλιές ἀντιφωνίες. Ἐκείνος ποὺ μιὰ φορὰ ἦταν παραγνωρισμένος, παρουσιάστηκε σ' ὁλόκληρη τὴ Δανία, σὰν μιὰ μεγάλη ἐθνικὴ μορφή. Ἀκόμα κι ὅσοι χτὲς ἀκόμα τὸν πολεμοῦσαν ἐξοντωτικὰ ἀποκαλύφθηκαν μπροστὰ στὸ ταλέντο του καὶ ὁ συντηρητικὸς τύπος ἐνώνει τὰ παινήματά του μὲ τοὺς διθύραμβους τῶν ριζοσπαστικῶν ἐφημερίδων.

Ὁ κ. Μπραντὲς μπορεῖ σήμερα νά ζήσει στὸν τόπο του μὲ τὸ χαμόγελο καὶ τὴ γαλήνη στὸ πρόσωπο. Στους φοιτητὲς ποὺ μαζεύονται γύρω του λέγει μὲ ἡρεμία λόγια φιλικὰ ποὺ θυμίζουν πολὺ τὶς εὐθυμες καὶ χαριτωμένες προσφωνήσεις τοῦ Ἀνατὸλ Φράνς. «Φυλάγεσθε ἀπ' τὸ οὐίσκυ! τοὺς ἔλεγε τελευταία, μὴν κάμνετε κατάχρηση στὸ κάπνισμα, φυλάγεσθε ἀπ' τὰ παιγνίδια! ἀποφεύγετε τὰ χρομύδια!» Μὰ ἀμέσως ἔπειτα πρόσθετε πὼς δὲν ἦταν δουλειά του νά διδάσκει ἠθικὴ καὶ γι' αὐτὸ συμπλήρωνε τὶς συμβουλές του προτρέποντας τοὺς ἀκροατὲς του νά μὴ φυλάγονται καθόλου ἀπ' τὸν Ἐρωτα χωρὶς ὅμως καὶ νά παραδίδονται στὴν παραλυσία.

Ὁ Ἐρωτας ἀναπτύσσει τὴ φαντασία καὶ κάμνει τὸ πνεῦμα παραγωγικὸ. Ὁ Ἐρωτας μοιάζει μὲ Ἰσπανικὸ πανδοχεῖο. Δὲ βρίσκει κανεὶς τίποτα ἄλλο ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ ἔφερε μαζὶ του.

... Ἐνα ραντεβὺ ἑρωτικὸ δίνεται πάντα σὲ ὀρισμένη ὥρα καὶ σὲ προσδιωρισμένο μέρος. Μὰ ὁ καθένας ἔξερει πὼς ὁ ἕνας ἀπὸ τοὺς δυὸ περιμένει πάντα σὲ κάποια ἄλλη γωνιά τοῦ δρόμου.

Γι' αὐτὸ κάθε μάχη εἶναι μοιραῖο νά χαθεῖ. Μιὰ μάχη δὲν εἶναι τίποτα ἄλλο ἀπὸ ἕνα ραντεβὺ μεγάλου ποτοῦ, ὀρισμένο, στὸ διάβα τοῦ καιροῦ, σ' ἕνα μέρος προσδιωρισμένο ἀπὸ πρῶτα, ὅπου, σὰν σημεῖο ἡ ὥρα ἡ ἀποφασιστικὴ, ἐρχονται ἄλλα στρατεύματα ἀπὸ κείνα ποὺ εἶχαν διαταχθεῖ καὶ χτυποῦνται μὲ ἕναν ἔχτρο ποὺ δὲν εἶναι κείνος ποὺ περιμέναν. Κι αὐτὸ λέγεται παγκόσμια ἱστορία.

Γι' αὐτὸ ποτὲ μάχη δὲν κερδίστηκε, μὰ πάντα χάθηκε ἀπ' τὸ μέρος ποὺ ἔκαψε στραβὲς κινήσεις ἢ καὶ ποὺ ἔφτανε πολὺ ἀργά... καὶ γιὰ τοῦτο ὁ ἀντίπαλος κηρύσσόταν νικητὴς καὶ διατηροῦσε τὸ ἔδαφος ποὺ εἶχε καταλά-

βει. . . Κάτι παρόμοιο συμβαίνει και στον "Ερωτα. "Ας σ'ας χρησιμέψει λοιπόν σ'άν σχολειό άκριβείας.

Οί ειρηνικοί αὐτοί λόγοι διασκεδάζοντε τὰ θαλερά γερατειά τοῦ κ. Μπραντές. Κάποτε τοῦ συμβαίνει νά ἐπιστρέφει στά παλιά του. "Ετσι, τελευταία, στοχάστηκε νά ξεφουρνίσει ξαφνικά, σ'ένα αὐτοβιογραφικό εὐθυμογράφημα, ἕνα διάλογο μεταξύ τοῦ Δὸν Κιχώτη καὶ τοῦ Χάμλετ.

Καὶ οἱ δύο ἥρωες ἐνσαρκώνουν τὸ ἰδανικὸ ποῦ ἐπιδιώξε ὁ συγγραφέας, σ' ὅλο του τὸ μακρινὸ στάδιο. Τοὺς ἀγῶνες του, τὶς ἀπογοιτεύσεις του καὶ τὶς ἐλπίδες του τὶς ξαναβρίσκει στὸ πρόσωπο τοῦ χιμαιρικοῦ ἐραστῆ τῆς Γλυκερίας, καθὼς καὶ στὸν μελαγχολικὸν ὄνειροπόλο τοῦ Elseneur. Νά καὶ ὁ μῦθος ποῦ, φαντάζεται ὁ κ. Μπραντές : "Ο ἱππότης τῆς ἐλεεινῆς μορφῆς ἐκεῖ ποῦ, σέρνοντας ἀπ' τὸ χαλινὸ τὸν "Αχαμνόοντα ποῦ πάντα κούτσαινε, ἐτοιμαζότανε νά γυρίσει στὴ Βοιωτία, ἀφοῦ εἶχε διατρέξει τὸν κόσμον ὁλόκληρον, συναντᾷ στὴν ἄκρην τοῦ δρόμου τὸ μελαγχολικὸν πρίγκηπα τῆς Δανίας, τριγυρισμένο ἀπὸ περίλαμπρη συνοδεία ἱπποτῶν. "Αφοῦ εἶπαν τὸν πόνο τους καὶ συνόψισαν τὶς διάφορες μεταλλαγὰς ποῦ ἡ φαντασία τοῦ κόσμου ἐδῶ καὶ τρεῖς αἰῶνες τοὺς χάρισε, φεύγουν παρηγορημένοι κ' οἱ δύο, περπατώντας πλάϊ-πλάϊ «γιά νά χτίσουν τὴν ἐκκλησιὰ τοῦ μέλλοντος» στὸ μέρος ἀκριβῶς ἐκεῖνο ποῦ εἶχε διαλέξει ὁ Δὸν Κιχώτης.

ΜΕΤΑΦΡ. Β. Ε. Π.

HENRI ALBERT

ΑΡΙΣΤΟΥ ΚΑΜΠΑΝΗ

ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΣΤΟΝ ΗΦΑΙΣΤΟΝ *

ΕΓΩ Κ' ΕΝΑ ΔΕΝΤΡΟ

ΦΙΛΕΕΙ . . . ΤΑ ΥΠΕΡΕΧΟΝΤΑ ΚΟΛΟΥΕΙΝ.
ΗΡΩΔΟΤΟΣ.

ΤΟΥ Μ. Α.

"Ελιά, ὦ ἐλιά ποῦ γεύεσαι τὰ πλούτη τῆς ζωῆς σου,
Αἰῶνας κάτω ἀπὸ τὸ φῶς ποῦ λάμπει καὶ χαϊδεύει,
Καὶ σ'άν γυναικας φίλημα, πρὸ πολὺ ἀγαθὸ,
"Εγγίζει καὶ τὴν σάρκα μου καὶ τὴ δική σου.

Στὸ ἄδρον ἀγέρωχο κορμὶ ἀειπάρθενο ποῦ ὀρθώνεις,
Μὲ τὰ μελαχροινὰ κλαδιὰ τὰ φύλλα τ'άσημά σου
Κάθε ποῦ ἡ ἄνοιξις γυρνᾷ — περήφανη χαρὰ σου —
Νιᾶτα χαρίζει ὀλάκριβα, σ'άν τὰ δικά της νιᾶτα :
Καὶ ὁ πόνος ἀπ' τὸν σάρακα δὲν κατατρῶγει, "Εσένα.

Πολλὰ καὶ ἂν εἴν' τὰ χρόνια σου, τὸ βάρος τους δὲ νιώθεις.
Κάθε χρονιὰ καὶ πιὸ γερή, πιὸ πλούσια, πιὸ μεγάλη
Λάλα τὰ φύλλα στὴν αὐγὴν τὰ μουσικά σου, λάλα
Καὶ μὲς στάπομεσήμερα τὰ μεθυσμένα,
Καὶ μὲ τὸ χροὸ τὸ δειλινὸ ποῦ ξελογιάζει καὶ εἶναι
Σ'άν τὴ ματιὰ μελάγχολον ἐρωτικῆς γυναικας.

"Ελιά, πάντα ἀνυψώνεσαι καὶ πιὸ ἀσημιὰ καὶ πιὸ ψηλὴ,
Γιγάντια χέρια ὑψώνοντας τὰ μελαψὰ κλαδιὰ σου,
Πέ μου τί βούλεσαι, ἀγαθὴ, μ' αὐτὰ νά συγκρατήσης ;
Μὴν ἕνα χᾶδι τοῦ φωτός μὴ ἑνὸς πουλιοῦ κελάδημα ;
Μάταια, ὦ ἐλιά, τί εἴν' ἄπιαστα κ' εἴν' ἄβυσσος καὶ πορεύονται
"Επάνω σ'ὧν παρθενικῶν Αὐρῶν τὶς θεῖες φτεροῦφες.

* Σὲ δύο φυλλάδια κατὰ συνέχεια ἡ ΝΕΑ ΖΩΗ θὰ παρουσιάσει στοὺς "Αναγνώστας τῆς τὸ ποιητικὸν ἔργο τοῦ διαλεχτοῦ συνεργάτη τῆς κ. "Αρίστου Καμπάνη. Εἶναι τριάντα ἑπτὰ ποιήματα, τὰ περισσότερα ἀνέκδοτα, ποῦ θὰ βγοῦν ἔπειτα καὶ σὲ ἰδιαίτερο κομψὸ βιβλίον μὲ τὸν τίτλον ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΣΤΟΝ ΗΦΑΙΣΤΟΝ.

Τὸ θεῖο κορμί σου ποῖα ἀγκαλιὰ Τιτᾶνος ἀγκαλιάζει,
Ἀγαπητή; Ποῖα εἶν' ἄξιαν ἀκτῖνα στὰ μαλλιά σου
Καὶ τὴν ψηλὴ σου κορυφὴν νὰ μείνῃ γιὰ κορῶνα;
Τὸ ξέρω πὼς σ' ἀγάπησε τῶν Ἀττικῶν ἡ Δέσποινα
Τῶν κάμπων ἡ ξανθὴ σοφὴ—χαρὰ τῆς γῆς ἡ Εἰρήνη.
Τὸ ξέρω πὼς καὶ τίς βραδιὲς ἐκστατικὴ ἡ Σελήνη
Πάνω ἀπ' τὸ μάγο φύλλωμα στέκει καὶ τᾶστρα στέκουν.

Ξέρω ἡ Νυχτιά πὼς σ' ἀγαπᾷ καὶ ξέρω πὼς οἱ Νύμφες
Θὰ ἐπλάγιασαν καὶ θᾶκλειςαν τὰ βλέφαρα σιμά σου,
Καὶ θὰ ὑπνωσαν στὴ δρόσο σου καὶ τὸν πυκνὸ τὸν ἥσιον.
Τᾶγριοκαίρι μάταιον τριγύρω σου ἀπ' τὸ ἀνάστημα,
Μάταια βογγοῦν οἱ ἄνεμοι στὰ αἰώνιά σου φύλλα.
Ἡ Μάννα ἡ Γῆ τὸ πιὸ ἐκλεκτὸ κ' εὐγενικὸ τῆς τέκνον
Στὴ θεία βαστάζει ἀγκάλῃ τῆς.

Δέντρο, ποῦ ἐγεύθης τὴ ζωὴ τῶν αἰώνων, πέ μου, τάχα
Ὁ κόρος δὲν ἐχώρεσε δεσπότης στὴν καρδιά σου;
Δὲν ἐβαρέθης χειμωνιὲς καὶ ρίγη καὶ χαλάζι;

Τὴν ἄρωτῶ καὶ λέγει μου τὸ φύλλωμά της λάλο:
Ποτέ μου δὲν ἐχόρτασα τὴν ζωὴν. Ἡ δίψα μου εἶναι
Κ' εἶναι μεγάλη ἡ πείνα μου. Θέλω νὰ πιοῦν ποτάμια
Ἀπὸ νερὸν οἱ ρίζες μου καὶ οἱ κλώνοι νὰ θεριέψουν.
Ν' ἀνθομανοῦν πιὸ τροφαντοὶ τὴν ἀνοιξὶ οἱ βλαστοί μου,
Ἄσοφε μάταιε ἀνθρώπε. Καὶ τὴν ἀνάβραν θέλω
Τοῦ εὐγενικώτατου φωτὸς νὰ πιῶ τὴν ὅλην.
Νὰ βόγγουν θέλω οἱ ἄνεμοι μεγάλοι στὰ κλαδιά μου
Νὰ τραγουδοῦν τὴν ἀνοιξὶν τοῦ κάμπου τὰ πετούμενα,
Καὶ βούλωμαι νὰ ὀρθώνομαι καὶ ν' ἀπομένω πάντα
Τοῦ λόγγου ἡ πιὸ παλιὰ ζωὴ καὶ τὰ πιὸ νέα τὰ νιάτα.

Καὶ τότε ἐγὼ ἀποκρίθηκα. Ἐλιά, ὦ ἐλιά τὴ νιώθω
Πλουσίαν τὴν εὐτυχία σου! Μὰ ὁ κεραυνός, γιὰ πέ μου
Δὲν τὴν ἐξηλοφθόνησε; ὁ δυνατὸς καὶ γαῦρος
Ποῦ λάμπει, φλέγει, φτερουγᾷ ἐπάνω ἀπὸ τὰ πάντα
Στ' ἀνήρεμα φθινόπωρο;
Ἡ ἐλιά δὲν μοῦ ἀποκρίθηκε καὶ στὸνειρο ἐβυθίσθη.

Τοῦ Γεναριοῦ ἐπλημμύραεν ὁ ἥλιος τὰ κλωνιά της
Κ' ἐγὼ τοῦ κάμπου ὁ δουλευτῆς καὶ ὁ ταπεινὸς ἐργάτης,
Πῆρα τὸν δρόμον κ' ἐφυγα.

Ὅμως νομίζω ἀκόμη
Θὰ τρέμῃ ἀπὸ τὸ λόγο μου τὸνειρο ἀργὸ τοῦ δέντρου
Κ' ἡ Ὀλυμπία θὰ στέκεται τοῦ κερανοῦ φοβέρα
Ἐπάνω ἀπ' τὴν ἀδάμαστη τὴ φωτισμένη ἐλιά.

25-12-1907

ΕΑΡΙΝΗ ΠΡΟΣΔΟΚΙΑ

Οἱ ἀσφόδελοι ἀπ' τὴ νέα τὴ γῆν ὑψώθηκαν στὸ νέο τὸ φῶς!
Οἱ ἀμυγδαλιὲς ἀνθίσανε κι' ὅλες τοῦ δρόμου οἱ λεῦκες,
Ποῦ λέω πὼς καὶ σὺ δύναται ν' ἀνθίσης, ὦ καρδιά μου.

Χαρὰ ν' ἀστράψῃ, ὦ σὺ καλὴ καὶ γνωστικὴ γυναῖκα,
Μέσα στὰ γλαυκοπράσινα τὰ μάτια σου ἄλλη μιὰ φορὰ,
Περίμενε στὸ σπίτι μας τὰ χελιδόνια πάλι
Μὲ τὰ ψαλιδωτὰ φτερά.

Τὸν ζέφυρον μὲ τῶν βραδυῶν περίμενε τὰ μῦρα,
Ἐπάνω ἀπ' τὰ ὀλόισα, ὀλόρθα κυπαρίσσια,
Περίμενε καὶ τίς νυκτιὲς μὲ τὴ λαλιὰ τῶν κούκων
Ποῦ ἀντιλαεῖ καὶ χάνεται μὲς στὴν ξανθὴ γαλήνη.

ΝΥΧΤΕΡΙΝΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Τὴ νύκτα μὲ τὸ ἄφθονο καὶ τὰπλωτὸ φεγγάρι,
Μόνος ποῦ περπατῶ,
Ἐνα ρυθμὸν ἀκολουθῶ ἀπὸ τραγοῦδι κάποιον
Ποῦ τὸ σκοπὸ του μόνο ἐγὼ τὸν ξέρω, μόνο ἐγώ.

Τὸν ἀκολουθῶ κι' ὡς περπατῶ, τὸν ἀκολουθῶ κι' ὡς στέκω,
Μέσα του κάθε ἀνάμνησις λυώνει, κάθε καϊμός,
Κι' ὁ πόνος ὁ βαρύτατος ποῦ μοῦ ἔχει δώσει ἡ Μοῖρα
Γίνεται φῶς καὶ χάνεται στὸ φεγγαρίσιο φῶς.

ΓΕΛΟΙΟ ΒΑΘΥ....

Γέλοιο βαθὺ μᾶς γυναικὸς κάτω ἀπ' τὸ φῶς τοῦ Αὐγούστου,
Ἀναλαμπὴ γλαυκόφωτη σὲ μιὰ πλατιά ματιά,
Χαρὰ ποῦ ἐκυμάτωσες τὸ μέγα τῆς τὸ στήθος,
Αὐρὰ ποῦ τῆς ἐσκόρπισες τὰ ὀλόμανρα μαλλιά.

Σπίτι τοῦ κάμπου μοναχὸ μὲς στὴ χαρὰ τῶν δέντρων,
Ποῦ ἦλθε καὶ σὲ κατοίκησε μιὰ μέραν ἢ χαρὰ,
Λέγω τὸ γέλιο θάντηξὶ καὶ τώρα ἀκόμη μέγα
Καὶ τῶν ματιῶν ἡ ἀναλαμπὴ πῶς μὲ τὸ φῶς θὰ σμίγῃ...
Γιατὶ στιγμή ποῦ μοῦδωκε νὰ πῶ τόση χαρὰ,
Μ' ὅλες τίς ἄλλες τίς στιγμὲς δὲν ἤμπορεῖ νὰ φύγῃ,
Κι' ἄς ἔχουν ὅλες οἱ στιγμὲς ὀρθάνοικτα φτερά...

ΛΕΥΚΕΣ

Λεῦκες ἀνοίχτε τὰ κλαδιά, νὰ στείλῃ τὸ φεγγάρι
Τὸ φέγγος τὸ πολυάργυρο. Σὰς τὸ ζητάω γιὰ χάρι
Ἡ βραδυὴ στὴν ἀνοιξὶ ποῦ πνέει παντοῦ ἡσυχία,
Ἄς πνέῃ καὶ στὴν παντοτεινὴν ἀγάπη μου—εὐδία.

Λεῦκες, ἀνοίχτε τὰ κλαδιά' κι' ἄς ἔλθῃ νὰ μὲ πάρῃ
Στὴν ἀγκαλιά του τῶναιρο· καὶ ὥσάν τὸ νέο φεγγάρι
Ἄς λάμψῃ πάλι ἡ ἀγάπη μου, καὶ μιὰ βαθειὰ ἁρμονία
Ἄς ἁρμονίξῃ τὴ σιωπὴ ποῦ χύνει ἡ ἔρημία.

Ἀκόμη : τραγουδιοῦ σκοπὸς ἀνθρώπων μὴν ἡχίση
Ἄς κοιμηθῇ στὰ πὶθ βαθιὰ κάθε κρυφὸς καῖμὸς
Καὶ μόνον ἡ ἀνάμνησις πῶς μέχουνε ἀγαπήσει

Ἄς πλημμυρᾷ τὸ εἶναι μου σὰν ἀπὸ πλάνο φῶς.
— Καὶ μὲς στὸ βράδυ μοναχὸς σ' ἐνὸς ὀνείρου βύθους
Νὰ νιώσω ὅλην τὴν ἀνοιξὶ μέσα στ' ἀθῶο τὸ στήθος.

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1905.

ΗΜΕΡΕΣ ΟΚΤΩΒΡΙΑΝΕΣ...

Ἡμέρες Ὀκτωβριανὲς μὲ τὸ γαλάζιο ἡμίφως
Πάνω ἀπὸ δέντρα καὶ βουνά
Ὡ ἀνερμήνευτη ἔμορφα τῶν Ἀττικῶν ὥρων.

Γαλήνη. Τί κι' ἂν ἔφυγαν στὸ πρῶτο πρωτοβρόχι
Τὰ χελιδόνια ὅλα μαζί
— Λάμπει καὶ στὸ φθινόπωρον ἑαρινὴ ἡ ψυχὴ.

Λάμπει τὸ δέντρο μὲ τὸ φῶς καὶ τὴν ἀγαθωσύνη
Τοῦ πὶθ ἀγαθοῦ Ἀπριλιοῦ,
Τὸ δέντρο τῆς ἀγάπης μας μὲ κάθε αὐγὴ κι' αὐτό.

Ἡμέρες Ὀκτωβριανὲς μὲ τὸ γαλάζιο ἡμίφως,
Μὲς στ' ἀγαθὰ φυλλώματα πράσινα ἢ χρυσαφιά,
Ποῦ ὑφαίνουν ἀνερμήνευτη τὴ νέα σου ὁμορφιά.

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1903

16 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ

Ποτέ της δὲ μᾶς ἔδειξε τόσο ἀσημιὰ θωριά,
Ποτέ τόσο δὲν ἔφεξεν ἡ ὀλογεμάτη σφαῖρα,
Οὔτε καμμιὰ ποτὲ βραδεῖα
Τὸ φῶς της σκορπολόγησεν εἰς πὶθ θερμὴ ἀτμοσφαῖρα.

Πάνω ἀπ' τὰ κυπαρίσσια μας καὶ τὴν πλατειὰν ἑλιά
Ἐστάθῃ· ἔπειτα ὑψώθηκεν ὥς τὸν ψηλὸν αἰθέρα
— Τοῦ Γυαλιστῆ ἔσκορπίζανε τὰμπέλια μιὰ εὐωδιά
Βαρεῖα μὲς στὸν αἶρα.

Ποτέ σου ἂν δὲν ἐχόρτασες τὴν ἄσση γαλήνη,
Μὲς στὸ μεθύσι τοῦ φωτὸς τρελλὸ καὶ τῆς ζωῆς,
Ἀρκεῖ μονάχη ἡ ἀνάμνησις τέτοιας βραδιάς νὰ χύνῃ
Τὴν ἔκστασι καὶ τὴ χαρὰ κραιπάλης Βακχικῆς.

Καὶ τὸ φεγγάρι ἐμάκραινεν ὥστόσο καὶ στὸ φῶς του
Ἐσμίγε τᾶγνωστο τὸ φῶς τοῦ πόθου τοῦ ἀγνώστου.

1905

ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ

Ἀπάνω ἀπὸ τὸ τέναγος τὸ ἀκίνητο, τ' ὀλάσπρο,
Τὸ ψαροτρόφο, δέσποζεν ὁ ἥλιος τοῦ Ἀλωνάρι,
Καὶ μέσ' στὴ μέση τοῦρανοῦ τὸ ἡμερινὸ φεγγάρι
Ἀσπρογαλάζιο ἐχώνευε. Βαρκοῦλες
Μέσ' ἀπὸ τὰ νησόπουλα φαινόταν. Τὴ γαλήνη
Τῆς ὥρας τὴν παράξενη ἐδonoῦσαν
(Πίνει τὸ φέγγος τὸ νερό, τὸ μουσικὸ, τὸ πίνει!)
Ἐφῆβων γέλοια, ποῦ γυμνοὶ κολύμπησαν κ' ἐβφοτοῦσαν.

ΓΙΑΝΝΕΝΑ

Στρογγυλοφέγγαρη νυχτιά στη λίμνη τῶν Γιαννίνων,
Ποῦ πνίγηκαν ἡ δεκαφτὰ μὲ τὴν κυρὰ Φροσύνη —,
Ἀνατριχιάζει τῶν νερῶν τὴν φωτεινὴν εἰρήνην
Ψιλὸν ἄερί, σπρώχνοντας τὸ λαμπερὸ πανάκι
Τῆς βάρκας μας. Παρέκει
Τοῦ Ἀλῆ τὸ κάστρο ἀγνάντια μας ὀρθώνεται καὶ στέκει.

Καί,—ἀπ' τὶς κυπαρισσόλευκες ἀνάμεσα—τὰ βέλη
Τῶν μιναρέδων σχίζουने τὸν οὐρανὸν ἀπάνω.
Τὸ Μιτσιέλλι σὰ βραχνᾶς, καὶ τὸ νησι σὰν τάφος.
Κ' ἐμᾶς ἡ βάρκα σὴν πηγὴ μᾶς πάει τῆς ἄσπρης λίμνης,
Νὰ πιούμε ἀπ' τὸ δροσόνερο ποῦ χύνεται ἀπ' τὸ βράχο.
Μέσ' στὴ στρογγυλοφέγγαρη τὴ νύχτα τῶν Γιαννίνων
Ποῦ ἀνατριχιάζουνε τὰ βρύα γιὰ λάμπουνε στὸ φέγγος,
Κᾶτι σκοτώνει τὴ χαρὰ μέσ' στὴ μουγγὴ γαλήνη.
...Καὶ τὸ δειλὸ τὸ φλοίσβισμα ποῦ βγαίνει κι' ἀνεβαίνει
εἶναι παράπονο γιὰ σὲ Γιαννιώτισσα Φροσύνη;

1913

ΕΑΡΙΝΟΣ ΥΠΝΟΣ

Βαρὺς σ' ἐπῆρεν ὁ ἔαρινος ὁ ὕπνος·
Τὰ ὄνειρα μὲ τὰ πλεόν βαρυκίνητα φτερά
Τὸν συντροφεύουν.

Θέλω νὰ σὲ ξυπνήσω στὴ γαλήνη,
Ν' ἀνοίξης πάλι ὀλάνοιχτα τὰ μάτια
Καὶ πρόσωπο μὲ πρόσωπο τὸν ἥλιον
Νὰ ἰδῆς.

Τὰ πράσινα ἂν δὲν ἀγαπᾷς τοῦ κάμπου,
Ὅμως τὸ πράσινο τοῦ κόλπου θὰ σ' εὐφράνη.
Κι' ἂν σὲ κουράζουν τὰ βαριά τάρωματα, ὅμως
Εἶναι καὶ κάτι αἰθέριο μέσα στὸν κῆπο...

Βαρὺς σ' ἐπῆρεν ὁ ἔαρινος ὁ ὕπνος
Καὶ τὰ πουλιὰ δὲν σὲ ξυπνοῦν μὲ τὰ τραγοῦδια
Καὶ τὰ βαριά τὰ ὄνειρα βαραίνουν.

Ὡ θέλω νὰ ξυπνήσης στὴ γαλήνη,
Ν' ἀνοίξης ὥς σὲ ὁράματα τὰ μάτια
Στὰ δέντρα γύρω καὶ στὸν ἥσυχον τὸν κόλπον.

ΚΑΛΛΙΘΕΑ, 15-4-06

Ο ΝΑΟΣ

Ναὲ τῆς θεᾶς, ποῦ πιότερον μ' ἐμέθησε ἡ λατρεία της
Καὶ μοῦ ἀναψε τὸν πόνο,
Μέγας καὶ ὠραῖος καὶ συνετὸς ὑψώνεσαι,
Τὸ πιὸ ἡρεμαῖο θαῦμα ἀπ' τῶν ἀνθρώπων
Τὰ θαύματα!
Ἀπὸ τὸν κάμπον τῶν ἐλαιῶν, ποῦ τὸ σπιτάκι μας
Φτωχὸ στὶς χλωρασιὲς ἀνάμεσα ζῇ μόνο,
Σ' ἀντίκρυσσε ἓνα δειλινὸ ποῦ ὁ ἥλιος ἔγερνε
Καὶ ποῦ τὸ φῶς, τὴν ἡσυχία ὥς νὰ εἶχε λάβει
Ἀπ' τὴν ψυχὴ τοῦ δημιουργοῦ σου,
Ἦτονε πνεῦμα καὶ ἦτονε ἄσμα καὶ παλμὸς Ὀλύμπιος!

Σ' ἀντίκρυσσε. Ἐνα τεράστιον ἄνθος ἦσουνε,
Ποῦ ἐφύτρωσε στὸ πιὸ καλὸ τοῦ κήπου μέρος.
Τὸ πιὸ καλὸ τῆς γῆς μέρος ἐδιάλεξε
Ὁ δημιουργὸς νὰ σὲ στηλώσῃ.
Καὶ σὲ ὕψωσε! Καὶ ὦ πλάνη! ὥς νὰ σὲ γέννησε
Ὁ ἴδιος ὁ λόφος ποῦ κρατεῖ σε, μοιάζεις
Τῶν πιὸ εὐγενῶν τῶν βράχων γέννημα
Καὶ φύτρο καὶ βλαστὸς καὶ ἄνθος καὶ δόξα!

Ἦτονε δειλινὸ ποῦ ἀπ' τὸ σπιτάκι μας σὲ ἀντίκρυσσε.
Τὰ δέντρα ἡσύχαζαν καὶ οἱ κάμποι
Ἦταν στὰ πόδια σου ἀπλωτοὶ ὥς νὰ ἐπέρασεν
Ἡ Εἰρήνη ἐπάνωθ' ἐκ τῶν.

Καὶ ἡ προσευχὴ ποῦ ἀνέβη ἕως εἰς τὰ χεῖλη μου,
Ἀπὸ τὰ βάθη τοῦ σκοτεινοῦ τοῦ ἐγὼ μου,
Ἐχύθη σὲ ἅγια λόγια μὲς τὸ δεῖλι.
Εἶπα: Ναὲ ὅπου τὴ μνήμη ἐφύλαξες
Τῆς Θεᾶς-Γυναίκας,
Ἰερὸ καὶ τὸ τελευταῖο τὸ τρίμμα σου,
Ἰερὸ τὸ πιὸ μικρὸ συντρίμμα,
Ἰερὸ τὸ φῶς ποῦ στεφανώνει τὸ μεγαλεῖον σου,
Ἰερὰ τὰ βουνὰ ποῦ τριγυρίζουν,
Καὶ ἡ θάλασσα ἡ Σαρωνικὴ ἡ ἀχνὴ στὰ πόδια σου
Καὶ ὁ κάμπος ὅπου πάτησεν ἡ θεὰ Εἰρήνη.

Καὶ ἡ προσευχὴ ἦτον ἓνας ὕμνος, καὶ δὲν ἦτονε
Γιὰ νὰ ζητήσω κάτι ἀπ' τὴν Παλλάδα
Κατεῖχα τὴ χαρὰ, ναέ, τὴν ἁρμονία σου
Κι' αὐτὸ μαρκοῦσε...

Ἔτσι, ὡς τὸ φῶς νὰ ρεύῃ ἄρχισε ὁλόγυρα,
Ἐπῆρα τὸ πλεόν ἔρημο μονοπάτι,

Ὁ ἥσκιος μ' ἀκολουθεῖ καὶ τὸν νεῖρό μου.

ΑΜΑΔΡΥΑΔΑ

Ἡμέρα πολυκέλαδη με ξύπνησεν· ὁ ἥλιος
Ἐχτύπησε στὰ παράθυρα με τίς χρυσῆς σαγίτες·
Ἀπὸ τοὺς κήπους τῶν σπιτιῶν
Τάρωματα ἀνεβαίνουν
Στὴν κάμαρά μου. Ἀπομονος ὄνειρευνόμουν
Ξύπνιος, ὅτι στὸν πολυτάραχο τὸν ὕπνον ὄνειρευθήκα.
Ἀναθυμώμουν τὸν νεῖρο, ποῦ ἐπήγαινε νὰ σβύσῃ
Μὲς τὰ βαθιὰ τὰ φρένα μου,
Ἐλόγιαζα πῶς ἦμουν
Στὴν ξωτικήν ἀγάπῃ μου σιμά,
Κέπερπατοῦσα,
Στὶς Ἀττικῆς ἀπανεμιῆς
Στοὺς δεντρομένους κάμπους.

Ἡ ἐλόγιαζα πῶς ἔγενρες
Στὴν ἀγκαλιά μου, κάτω
Ἀπὸ μιὰν ἀσπροστόλιστην
Ἀγριαπιδιά,
Καὶ τάνθη της ἐπέφτανε
Καὶ πῶς τὸ πέσιμό τους
Καθρεφτιζότανε βαθιά
Μέσα στὴ χρυσοπράσινη
Πλατεῖά σου, Ἀμαδρυάδα μου
Καὶ ἀκύμαντη ματιά!

ΠΝΟΗ ΦΘΙΝΟΠΩΡΟΥ

Φθινόπωρον ἐμύρισε στὸ σπίτι μας τριγύρω
Ἀπ' τὴν ἀρχὴ τοῦ Αὐγούστου...
Τὸ πρωτοβρόχι ἐρράντισε τὰ δέντρα καὶ τὸν κάμπον
Ἐρράντισε καὶ τὰ ξανθὰ σταφύλια.

Γλυκεῖα δροσιά τοῦ δειλινοῦ τὴν ὥρα πλημμυρίζει
Ὅλα καὶ πνέει ὡς τὴν καρδιά
Μὲς τῇ θαμπόφωτῇ τοῦ νοῦ γαλήνη πνέει...

Φθινόπωρον ἐμύρισε ἀθῶο καὶ ὁλόγυρά μας
Ἐλάμψανε τὰ πράσινα φυλλώματα καὶ ἡ πλάσι
Γέμισεν ἀπ' τὴν εὐωδιά σου
Μητέρα γῆ, ποῦ ἐδίψασες καὶ ποῦ ἔχεις ξεδιψάσει.

5 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1909

SEHNSUCHT

Ἀγαπημένη ποῦ μακριὰ κοιμᾶσαι αὐτὴν τὴν ὥρα
Στὸν τόπο τὸν γλυκύτατο καὶ τὸν ἀλαργινὸ
Τὸ παραθύρι ὁ ἄνεμος ἂν τὸ βροντᾷ νὰ ξέρῃς
Ὁ ταξειδιάρης πόθος μου τὸ κρούει με τὸ φτερό.

Ἀνάμεσα ἀπὸ πέλαγος καὶ ἀπὸ στεριᾶς καὶ δάση
Ὁ πόθος μου ἐφτερούγισε κ' ἦλθε σιμά σου ἐκεῖ
Τὸ παραθύρι τὸσπρωξε καὶ ἀνοίγοντάς το μπῆκε
Στὴν κάμαρα καὶ στάθηκε στὴν κλίνη ἀγαπητή.

Στὴν κλίνη· στὴν ἀλαργινὴ τὴ χώρα ποῦ κοιμᾶσαι
Πρασινομάτα μου ἀγαθὴ καὶ σ' ὄνειρο πικρὸ
Φαντάζεσαι πῶς λαχταρῶ καὶ θλίβομαι κ' ἡ ἔννια
Γιὰ σὲ με δέρνει καὶ με σβεῖ ἀπ' τὸν παλιὸ καιρό.

3 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1909 - ΠΑΤΡΑ

Π Ρ Ω Ι

Μὲς τὸ ἑαρινὸ τὸ φῶς,

Ὅράματα τὰ ὑψίκορμα τὰ δέντρα
Ὅράματα με τὰ γυμνὰ κλαδώματα
Οἱ λεῦκες τοῦ μοναστηριοῦ
Στὸ φῶς!

Μὲ τὰ πελώριά σας σώματα
στὸ φέγγος δέντρα ψηλοπυργωμένα
Μὲ τὰ τεράστια, ἴσια καὶ καμπύλα πρασινόφαια
Κλαδιά—
Σὰν καρabiῶν κορφῆς
Ποῦ ἤσυχ' ἀράζουν,
—Ψηλὰ κοπαδιαστὰ κοράκια κράζουν—
Εἰς τὸν ἀέρα τῆς γαλήνης.

Εἴτε μέσ' στοῦ βραδιοῦ τὸ ἀπόφωτον,
 Εἴτε καὶ στῆς νυκτίας Σελήνης,
 Εἴτε καὶ στῆς αὐγῆς τὸ ἄφθονον,
 Τὸ φῶς, τὸ φέγγος τῆς Τροπαιοφόρου Εἰρήνης,
 Ὅράματα στὰ μάτια τὰ παιδιάτικα
 Τὰ μάτια τοῦ μεγάλου παιδιοῦ ἐμένα
 Ὑψώνετε τὴν ζωὴν σας τὴν ἀπότολμην,
 Σὲ οὐράνια πλατιά μυστηριακά
 Φωτοσπαρμένα.

Ξέρω ν' ἀρμόζω στὸ καλάμι τὸ ἑπτακάλαμον
 Τοὺς ἥχους ποῦ τὸ φῶς σκορποβολάει,
 Ξέρω στοὺς στίχους μου νὰ κλείνω
 Τὴν ἀβρότατην
 Θρησκευτικὴν Σιωπὴν ποῦ σὰς μιλάει.

8 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1904

ΑΝΟΙΞΙ ΣΤΟ ΛΙΜΑΝΙ

Θάλασσα μπλάβη, γαλήνη στὸ χαμηλὸ ἀκρογιαλὶ,
 Ποῦ ἀπάνωθ' ἐκ τοῦ ὑψώνεται τὸ ρημαγμένον κάστρο
 Καὶ πέρα, ἀγνάντια, τὰ βουνὰ τῆς Ρούμελης καθάρια
 Ὡσὰν ἀχειροποίητες γιγάντιες πυραμίδες.

Κι' ὁ ἥλιος ἀνοιξάτικος πολύφωτος καὶ μέγας
 —Λάμπει ὡς τὴν ἀρετὴ τοῦ ἀνδρός, τὰ μάτια τῆς γυναίκας—
 Ρίχνει ψηλάθ' ἐκ τῆς θερμῆς πνοῆς ποῦ ξελογιάζει,
 (Τὸν ἥλιο τῶν ἀλωνισμῶν, τοῦ θέρους μοῦ θυμίζει).

Καὶ οἱ γλάροι ποῦ σιμώνουνε πρὸς τὸ ἀκρογιαλὶ τρέχουν,
 Ἀνήσυχτοι—τὸ κλάμα τῆς σὰν κλάψιμον ἀνθρώπου,
 Κ' ἡ πολλὴ ζέστη ἢ ἀδόκητη κάνει τὸ γέρο ναύτη,
 Βγάζοντας τὸ τσιμποῦνι του, φυσώντας τὸν καπνὸ του
 Νὰ πῇ: βροχὴ θενᾶχουμε πολλή, στὸ σύντροφό του.

Στὴ χαμηλὴν ἀκρογιαλιά λίγα καράβια ἀράζουν,
 Βάρκες καὶ ψαροκάϊκα στολίζουν τὸ λιμάνι,
 Κ' ἡ μικρὴ πόλις στὴ θερμῇ τοῦ ἡλίου λάμπῃ ἐτούτῃ,
 Λές, πέρνει τὸν ἡδονικὸ βαθὺν ἀνασασμὸ τῆς
 Μέσ' στὴν ἀόριστη, λαμπρὴ, φλογάτην ὥρα.

Κατὰ τὰπομεσήμερο πῆρε βροχὴ καὶ μπόρα...

ΑΠΡΙΑΝΣ-1912-ΠΑΤΡΑ

ΣΤΟΝ ΚΑΜΠΟ ΤΗΣ ΗΛΕΙΑΣ

Κάμπε ἀνοιχτὴ καὶ Ἰόνιο βαθιὰ μὲ τὰ νησιά σου,
 Λίμνες λευκὲς γλαυκὰ βουνὰ καὶ λόφοι
 Χαριτωμένα—ἀραδιαστὰ παιδιὰ τῆς Ὀλυμπίας.

Πνέει γαλήνη ἑαρινὴ καὶ λάπει ὁ ἥλιος πλούσιος,
 Κάπου κοκκόρια ἀργολαλοῦν, κάπου πουλιὰ λαλοῦνε,
 Χαίρει τὸ λούλουδο στὸ φῶς καὶ λάμπ' ἡ πεταλοῦδα.

Ὡ νιότη μου ξεφάντωσε μέσ' στὴ χαρὰ τῶν πάντων,
 Ἄν ἤμπορῃς!—ποτέ τὸ φῶς κ' ἡ ἀνοιξὶ ποτέ τῆς
 Ἔτσι δὲν ξεφραντώσανε μέσ' στὴ μεστή γαλήνη.

Τὸ δειλινὸ λιγοθυμᾷ σὲ μιὰ ἡδονὴ ἐνῶ πάνω
 Ἀπὸ τὰ Ὀλύμπια βουνὰ τὸ ἡμερινὸ φεγγάρι
 Ὑψώνεται. Τὶ θρίαμβος σιγαλινὸς καὶ μέγας!

1912

ΑΡΙΣΤΟΣ ΚΑΜΠΑΝΗΣ

ΓΙΑ ΘΥΜΗΣΟΥ...

Σταγόνες ακόμα πέφτανε απ' τὸν οὐρανὸ καὶ ἄλλες σὰ διαμάντια καὶ δάκρυα κρεμώνταν απ' τὰ φύλλα τῶν δένδρων. Ὁ ἥλιος ἔλαμψε πάλι μέσα απ' τὰ σχισμένα σύννεφα.

Οἱ ὄρνιθες φανήκανε πάλι στὴν αὐλὴ νὰ τινάζονται καὶ νὰ σκαλίζουνε, καὶ ὁ παρδαλὸς πετεινὸς μὲ βρεμένη τὴν οὐρὰ του ὥρμησε κυνηγώντας μιὰ ὄρνιθα.

Λιμνίσσες εἶχανε σχηματισθῇ, δῶ καὶ κεῖ, στὴν αὐλὴ καὶ λάμπανε καθρεφτίζοντας τὸν οὐρανὸ μὲ τὰ σύννεφα τὰ μαύρα ποὺ κομματιασμένα φεύγανε, τὰ ροῦχα τὰ πλωμένα, τὰ σιδερόφραχτα παράθυρα τοῦ σπιτιοῦ τοῦ κυρ Μπουλούκα καὶ τὴν κίνηση ποὺ γινότανε στὴν αὐλὴ του.

Πάνω στὴν ὥρα νὰ καὶ ἡ κυρὰ Μπουλούκενα φάνηκε μὲ σηκωμένα ροῦχα νὰ ἔρχεται απ' ἔξω καὶ νὰ περνᾷ μὲ δυσκολία τὴ λάσπη καὶ τὰ νερά. Γιὰ μιὰ στιγμή κλονίσθηκε στὴν ὄχθη μιᾶς λιμνίσσας γιὰ νὰ πέσει.

— Τί ἄλλο ἀπὸ γλωσσοφαγιά!.. εἶπε ἅμα βρῆκε τὴν ἰσορροπία. Ἔτσι δᾶ, μιὰ καὶ πέφτεις καὶ μένεις ξερή!

Καὶ μὲ προσοχὴ περνώντας ἄλλα νερά, ἀφοῦ κρατήθηκε απ' τὸν τοῖχο, μπῆκε μέσα στοῦ μαγερεῖο χτυπώντας δυνατὰ τὰ πόδια της στὶς πλάκες.

— Μωρή! Φώναξε μὲ σουβλερὴ φωνή.

Δὲν ἄκουσε τίποτα. Σ' ἓνα φουρνέλο πάνω ἓνας τέντζερης φλυαροῦσε. Σιωπὴ μέσα στοῦ σπιτί. Πάλι ξαναφώναξε. Σιωπὴ. Κανεῖς, κανεῖς.

— Μωρή, μωρή, δὲν ἀκοῦς; Κουφόχορτο ἔφαγες;...

Μιὰ ὄρνιθα ἄρχισε νὰ καθαρίζει, ἓνα χτύπημα φτερῶν ἔπειτα καὶ λάλημα πετεινοῦ.

Στὴν τραπεζαρία μέσα κοντὰ στοῦ παράθυρο εἶδε νερά.

Τὸ σῶμα της τὸ χονδρὸ κουνήθηκε πιὸ γρήγορα καὶ μπῆκε σ' ἓνα διάδρομο στενόμακρο.

Δὲν εἶχε κάνει ὅμως δυὸ βήματα καὶ μιὰ πόρτα ἀνοίξε ἐνὸς δωματίου καὶ μιὰ ἀδύνατη μορφὴ, κίτρινη μὲ μάτια μαύρα, μαύρα φάνηκε.

— Μὰ τί ἔγινες, μητέρα! εἶπε, ἀφοῦ ἔκλεισε τὴν πόρτα μὲ

σιγαλὴ φωνὴ στὴν κυρὰ Μαργαρώ ποὺ εἶχε σταθῇ μὲ ἀνοιχτὰ τὰ χέρια ἔτοιμη νὰ ρχίσει.

— Ἐγὼ τί ἔγινε, μοῦ λές; Σὺ τί ἔγινες; τῆς ἀπάντησε αὐτή. Ἐγὼ χάλασα τὸν κόσμον νὰ σὲ φωνάξω τόση ὥρα καὶ σὺ ποῦ νὰ πάρεις χαμπάρι!... Νὰ λίγο ἔλειψε νὰ μείνω στὸν τόπο!

— Τί λές; Πῶς; ρώτησε ἀλλὰ σὰν τρομαγμένη.

— Τί πῶς!... Νά, αὐτὸ ποὺ σοῦ λέω! Σὺ ὅμως ἔκανες τὸν κουφό!...

— Δὲν ἄκουσα, μητέρα, στοῦ ὀρκίζομαι!.. Ἐγὼ εἴμουνα μὲ τὸν πατέρα μέσα, ποῦ δὲν εἶνε διόλου καλὰ!...

— Μπά, μπά! Καὶ μήπως ἦτανε;

— Χειρότερα, πολὺ χειρότερα, λέει, πάει!..

— Δὲν ἔχει ἀνάγκη αὐτός!..

— Θὰ πάτε μέσα!

— Τί νὰ κάνω; Ἔπειτα! Θὰ πάω μὲ τὸ κέφι μου!

Καὶ κουνοῦσε τὸ κεφάλι γυρίζοντας τὸ πρόσωπο ἄλλου.

— Ἀς πάω νὰ δῶ τί ἔχει γιὰ σήμερα! εἶπε ἀφοῦ μιὰ στιγμή ἔμεινε σιωπηλὴ, καὶ κινήθηκε νὰ πάει στοῦ μαγερεῖο.

— Ἀ, δὲ σᾶς εἶπα!.. Ὁ Μιχάλης μοῦ εἶπε πῶς θὰ στείλει τὸ γιατρό!...

Ἡ χονδρὴ πεθερὰ στάθηκε πάλι καὶ στράφηκε.

— Μπᾶ!.. Πότε;.. Δὲ σώρισε... Ἀ, καλὰ ἔκανες καὶ μοῦ τόπες!..

Γιὰ ἄκουσε δῶ!.. Νὰ σιαχθεῖς λιγάκι μὴ σὲ δεῖ ἔτσι σὰν κατσιβέλα καὶ πάει καὶ λέει ὅτι σέχουμε γιὰ δοῦλα δῶ!.. Νὰ σου πῶ ὅμως;... Καλλίτερα μοῦ φαίνεται νὰ μὴ βγεῖς διόλου!.. Νὰ καθήσεις μέσα!..

Καὶ ἡ μιὰ κοντὰ στὴν ἄλλη προχωρήσανε γιὰ τὸ μαγερεῖο.

Ὁ τέντζερης ποὺ ἦτανε πάνω στοῦ φουρνέλο ἔβραζε μὲ δύναμη τώρα, πετώντας κομμάτια ἀτμοῦ καὶ μιὰ μυρουδιά γαργαλιστικὰ ἀπλονώτανε στὸν ἀέρα.

Ἡ πεθερὰ πλησίασε καὶ σηκώνοντας τὸ καπάκι, ποὺ ἔτρεμε λίγο σὰ νὰ προσπαθοῦσε κάποιον τέρας κλεισμένο κεῖ μέσα στὸν τέντζερη, νὰ τὸ τινάξει, εἶδε τὸ φαί.

— Ἐ, ε!.. Καλούτσικα!.. Λίγο νερὸ ἦθελε ἀκόμα! εἶπε...

— Ὁχι δά!..

— Σοῦ εἶπα μὴ μοῦ ἀντιφέρνεις γιὰ φαγιά... Σὺ στοῦ σπίτι σου μὲ τὸ ξερομποῦκι τᾶμαθες; Κάνε τὸ σταυρό σου καλλίτερα ποῦ βρέθηκε αὐτὸς ὁ κουτός!..

Ἡ νύφη της εἶχε γυρίσει κόκκινη, θυμωμένη καὶ κύταζε ἔξω, στὸν κήπο.

Τὰ δένδρα ἐκουνιόνταν απ' τὸν ἀέρα, πράσινα καθαρὰ απ' τὴ βροχὴ. Ὁ ἥλιος τὰ φωτίζε.

Ἔτσι πλὴ κόντενε νὰ μισήσει καὶ τὸν ἄνδρα της ποὺ τὴν ἔφερε μέσα σ' αὐτὸ τὸ σπίτι, καὶ ποὺ ἦτανε παιδί αὐτῆς τῆς γυναίκας!...

Ἡ ἐξώπορτα ἔκλεισε μὲ κρότο καὶ σὲ λίγο μιὰ γυναίκα, περασμένη στὰ χρόνια, ἀδύνατη, ψηλὴ καὶ καμπουριαστή, φάνηκε νὰ ἔρχεται μὲ σηκωμένα ροῦχα ποὺ ἔδειχναν ἓνα μεσοφῶρι μαῦρο μὲ κίτρινες γραμμὲς στὴν ἄκρη.

— Νὰ καὶ τὸ μεσοφῶρι τῆς μόδας ! εἶπε μὲ τὸ νοῦ της ἡ νύφη μόλις τὴν εἶδε· ἔπειτα δυνατά.

— Καλῶς τὴν κυρὰ Φρόσω !.. Καὶ τῆς χαμογέλασε.

— Καλῶς σὰς ἡῦρα ! Λάσπες, λάσπες !

— "Ε, ε !. Πῶς ἦτανε αὐτὸ τὸ καλὸ !. τῆς ἔκανε ἡ χοντρὴ πεθερὰ τρίβοντας τὰ χέρια της μὲ μιὰ φλούδα μανταρινιοῦ.

— Μπορῶ !. "Αὐ! δὲν πάω γώ, κάθε τόσο, ἀπ' τὶς φιλενάδες μου, ἀρρωσταίνω !. Γιὰ κυτῖατε λάσπη ! Σὰς ἔκανα δῶ !.

— Δὲν εἶνε τίποτα !. Δὲ βλέπεις καὶ τὰ καθαρὰ !. τῆς εἶπε ἡ πεθερὰ.

"Η νύφη της ἀπ' τὴν πόρτα ποῦ κύταζε ἔξω, γύρισε καὶ τὴν εἶδε.

— "Οχι δά !. τῆς ἀπάντησε ἡ κυρὰ Φρόσω, εἶνε τὸ σπιτάκι σου πάντα καθαρὸ !. "Ας καθήσω λιγάκι γιατί ἔχω κατακοπεῖ !

Κάθησε. Φάνηκε νὰ κυτῖαζε μιὰ κατσαρόλα καὶ δυὸ πειρούνια ἄπλυτα ποῦ ἦτανε πάνω στὸν μαρμαρένιο νεροχῦτή. "Η πεθερὰ τὸ εἶδε καὶ τὰ κύταξε κι' αὐτή. Καὶ καθὼς ἔπειτα ἀντικρυστήκανε τὰ μάτια της μὲ τῆς κυρὰ Φρόσως, κουνώντας τὸ κεφάλι ἀπελπιστικὰ τῆς ἔδειξε τὴ νύφη της.

"Η κυρὰ Φρόσω κούνησε καὶ αὐτὴ τὸ κεφάλι σιωπηλὴ καὶ ὕστερα μίλησε λίγο πάλι δυνατὰ ἀπ' τὸ συνηθισμένο.

— Εἶχα παιὶ στοῦ "Αντωνούλη !. Πῆραν δὲ ἄλλογο !. "Υστερα ἀπὸ τόσα χρόνια νὰ δουλεύει μεροκάματο !. Μὰ τὸ εἶχε καίμὸ κι' αὐτὴ κι' αὐτός !. Τὸ ἀμάξι θὰ τὸ πληρώσει σιγὰ σιγὰ. "Ε, καὶ ποῦ νὰ βλέπατε τί ἔγεινε !. Μὰ ἦταν πανηγύρι σωστό !. Σὰ νὰ φέρνανε τὸν Βασιλιὰ τῶν βασιλιάδων !. Καὶ σοῦ εἶχε ἕνα μεθύσι ὁ "Αντωνούλης ποῦ ἦτανε ὥσον, ἔλεησον !. Τρέχει ἡ "Αντωνούλενα, ποῦ λές, μόλις ξαγνάντισε καὶ ἐρχότανε μὲ τῆλογο καὶ φέρνει ἕνα χαλὶ τοῦ τοίχου !. "Ωραῖο χαλὶ μὰ τὸ θεό !. "Εγὼ τὸ ὥραῖο τὸ λέω ὥραῖο, δὲ μπορῶ !. Δὲ μὲ τρώει ἐμένα ἡ ζήλεια !. "Ολα κιοῖα !. "Λοιπόν, ποῦ λές, φέρνει τὸ χαλὶ αὐτὸ τὸ ὥραῖο, ὥραῖο καὶ ἕνα σίδερο πλατὺ καὶ τὰ στρώνει στὴν πόρτα ! Τάκανε γιὰ νὰ πατήσῃ τῆλογο ποῦ θὰ ἔμπαινε μέσα !. Τί νὰ κάνει ἡ κακομοῖρα !. "Λοιπόν ! μπῆκε μέσα τὸ ἄλλογο μὲ τὶς ποδιὰς του καὶ τὰ πᾶτησε καὶ ὕστερα πίσω μπῆκε ὁ Γούλιας !. Τὸν ξέρεις, ἕνας μὲ μιὰ κεφάλι νὰ ποῦ ὅλο κάθεται ἐδῶ στὸ μπακαλικάκι τῆς γωνιάς !. Εἶνε φίλος τοῦ ἀνδρα της ἄκρος !. Καὶ σοῦ εἶχε καὶ αὐτὸς ἕνα μεθύσι.. ποῦ ἦτανε παπὸρι, ξωρκισμένος νᾶνε ! Δυὸ φορὲς ἔχω δεῖ ἔτσι μεθυμένο. Μιὰ φορὰ τὸν Σιδέρη τὸν γείτονα μου ποῦ πῆγε νὰ βγεῖ ἀπ' τὸ παράθυρο κι' αὐτόν ! "Ξωρκισμένοι νᾶνε κ' οἱ δυὸ !. "Λοιπὸν καθὼς μπαίνει πίσω ἀπ' τῆλογο 'σὰ νάτανε αὐτὸς ὁ κύριός του, σοῦ ἀρχίζει ὁ καλὸς σου ἕνα ξερατὸ πάνω στὸ χαλὶ, ἕνα ξερατὸ !. Μὰ τί δὲν ἔβγαλε !.

"Η Μάρθα, ἡ νύφη, βγήκε στὴν αὐλή. Εἶδε μιὰ ὄρνιθα νὰ ἔχει ἀνεβεῖ ψηλὰ σὲ μιὰ σανίδα ποῦ εἶχανε γλάστρες καὶ τὴν ἔδιωξε. Στάθηκε ἔπειτα κοντὰ σ' ἕνα δένδρο ἀδιαφορῶντας γιὰ τὴν ὑγρασία καὶ τὴ λάσπη.

"Ολη τὴ νύχτα ἔβλεπε ὅτι ἦτανε κόρη καὶ ἡ ψυχὴ της πέταξε ἀπ' τὴ χαρά.

Καὶ ἡ ἐποχὴ κείνη ἔτσι σὰ νὰ ξαναῆρθε ἡ σὰν ἡ σκιά της νὰ

πέρασε εἶδε τὸν ἑαυτὸ της φτωχὸ κορίτσι, ἀλλὰ γεμάτο εὐθυμία καὶ χαρὰ !.

— "Α πᾶνε !. Πάει, πάει !. Καὶ ἦρθανε στὸ νοῦ της κάτι λόγια τῆς πεθερᾶς της.

— Πάει, πάει !. "Ητανε πουλὶ καὶ πέταξε !.

Θυμήθηκε πῶς ἔκανε τότε νὰ παντρευθεῖ ! Νᾶτο, παντρεύθηκε !.

Βαδίζοντας σιγὰ καὶ μὲ ὕγρα μάτια ἔφθασε στὴν πόρτα πάλι, ἐνῶ πεισματικὰ μιὰ μορφὴ νέου ἀγνώστου τώρα, γνωστοῦ τότε λίγο, σὰ νὰ φτερούγιζε, γύριζε μπροστὰ της !.

"Ακουσε τὴ φωνὴ τῆς πεθερᾶς νὰ λέει.

— Πῶς θὰ κλάψω ποῦ δὲν μπορῶ νὰ βγάλω δάκρυ !. "Εδῶ εἶνε ὁ κόμπος !. Δὲν τρέχουνε, κοκῶνα μου, τὰ μάτια μου !.. Καὶ θὰ σοῦ μαζευτεῖ ὀλόκληρο τὸ συγγενολόγι του !. Καὶ μὴ εἶνε ἕνας, δυὸ, τρεῖς ; Εἶνε ὀλάκερος στρατός !.

— "Ενα κρεμίδι !. τῆς εἶπε ἡ ἄλλη.

— Μὴ δὲ τὸ σκέφθηκα. Τί λές !. Γιατί μὲ περνᾶς !. Καὶ αὐτὸ θὰ κάνω καλέ, αὐτό !. "Ας δοῦμε ὅμως πρῶτα, γιατί αὐτὸς εἶνε ἐφτάψυχος !.

"Η Μάρθα ἀπ' ἔξω, χωρὶς νὰ φαίνεται, κύταζε τὸν οὐρανό. Τὸν εἶδε τώρα καθαρὸ καθαρὸ μὲ γλυκὸ γαλανὸ χρῶμα, ἀλλοῦ βαθὺ καὶ ἄλλου ἀνοιχτότερο. Στὸ νοῦ της ξεπεταχθήκανε κάτι λόγια ποῦ εἶχε ἀκούσει μιὰ μέρα στὸ δρόμο νὰ λέει κάποιος.

— Μὰ, πῶς, δὲ μπορῶ νὰ καταλάβω, ἔλεγε, πῶς κάτω ἀπὸ τόσο ὥραῖο οὐρανὸ βρίσκονται τόσο κακοὶ ἄνθρωποι.

Θυμήθηκε ὅμως τὸ φαί καὶ τρομαγμένη ὥρμησε μέσα.

— Τί μήπως τὸ ἔκαψες ; ρώτησε ἡ πεθερὰ της γυρίζοντας σ' αὐτή.

— "Οχι, ὄχι, δὲν πιστεύω ! τῆς ἀπάντησε ἡ φίλη της πέρνοντας μερουδιὰς ἀπ' τὸν ἄερα, τὴ μιὰ πάνω στὴν ἄλλη.

"Η Μάρθα ἀνακάτενε τὸ φαί. Λίγο ἔλειψε νὰ τὸ κάψει !. Αἰσθανόταν τὸ αἷμά της νὰ ἔχει κοπεῖ καὶ τὰ πόδια της βαριά.

Πῆρε λίγο νερὸ καὶ τὸ ἔρριξε μέσα χωρὶς νὰ τὴ δοῦνε καὶ ἔπειτα τὸ σκέπασε καὶ τραβίχθηκε σιγὰ.

*

Μετὰ τὸ μεσημέρι ἦρθε ὁ γιατρός.

Στὸ σπίτι εἶχε πέσει ἡσυχία μετὰ τὴ μεσημεριάτικη κίνησι. "Ο Μιχάλης, ὁ ἄνδρας τῆς Μάρθας, εἶχε φύγει, ὁ ἄρρωστος εἶχε κοιμηθεῖ καὶ ἡ πεθερὰ καθότανε στὸ παράθυρο κυτῖαζοντας τί γινότανε σὲ μιὰ ἀντικρυνὴ αὐλὴ ποῦ γιατί ἦτανε σὲ χαμῆλωμα φαινόταν ὀλόκληρη. "Η Μάρθα ἔπλενε μέσα τὰ πιάτα.

Κάποτε στὰ αὐτιά τῆς Μάρθας ἐρχόταν ἡ βουὴ τοῦ τραίμ ποῦ περνοῦσε ἀπὸ ἕνα διπλάνο δρόμο.

Στὸ τραπέζι λίγο ἔλειψε πάλι νὰρχίσει ἡ πεθερὰ νὰ λέει, νὰ λέει σὸ γυὸ της γι' αὐτή, νὰ τὴν κατηγορεῖ. Εὐτυχῶς πάνω στὴ φούρια της ἀκουστήκε τοῦ ἄρρωστου ἡ φωνὴ νὰ λέει πῶς δὲν ὑποφέρει

ν' ἀκούει τὴ φωνή της. Καὶ ἔτσι ἡ πεθερὰ ἔπαψε, ἀφοῦ ξερομάσησε καὶ φάνηκε νὰ παλεύει νὰ μαζέψει τὴ γλῶσσα της.

Εἶχε σχεδὸν τελειώσει τὸ πλύσιμο τῶν πιάτων καὶ ὅλα τὰ εἶχε στὴν πιατοθήκη, στὴ γραμμὴ καθαρὰ βολμένα, ὅταν ἓνα ἑλαφρὸ βάδισμα ἄκουσε νὰ ἔρχεται. Ἦτανε ἡ πεθερὰ της.

Ἐπρόβαλλε αὐτὴ τὸ κεφάλι της μέσα στὴν κουζίνα.

— Ἄκου δῶ !. εἶπε μὲ πνιγμένη φωνή. Ἦρθε ὁ γιατρός !.

Κύταξε μὴν πᾶς κ' ἔρθεις μέσα.

Καὶ τὴν κύταξε καθὼς τῆς ἔλεγε αὐτὰ μὲ ἄγριο βλέμμα.

Ἡ Μάρθα χωρὶς νὰ ἀπαντήσῃ γύρισε καὶ ἔχυσε τὰ νερὰ στὸ νεροχύτη.

— Τί εἶπες ; Τί σιγομιλᾷς ; τὴ ρώτησε ἡ πεθερὰ της.

— Μὰ δὲ σᾶς μίλησα !. τῆς ἀπάντησε γυρίζοντας σαυτὴ τὸ πρόσωπο καὶ κυτᾶζοντάς την.

— Θὰ στὸ βγάλω αὐτὸ ξύδι !. Θὰ τὸ δεῖς !. κουνώντας τὸ δάχτυλό τῆς εἶπε ἡ πεθερὰ της καὶ ἔκανε νὰ φύγει.

— Θὰ μὲ ξεφορτωθεῖς χριστιανὴ μου !.

— Τί λές !. τὴ ρώτησε αὐτὴ πάλι γυρίζοντας.

— Ξεφορτώσουμε χριστιανὴ μου !. Ἄσε με στὴν ἐρημιὰ μου !.

Ἡ χονδρὴ πεθερὰ κινήθηκε νὰ πάει κοντά, νὰ μπεῖ στὴν κουζίνα, ἀλλὰ μιὰ φωνὴ τὴν φώναξε μέσα καὶ τὴν ἔκανε νὰ στραφεῖ. Γυρίζοντας ὅμως πάλι στὴ νύφη της τῆς λέει μὲ σιγαλὴ φωνὴ τοῦ ἔκρυβε φοβέρα.

— Θὰ μοῦ τὰ πληρώσεις αὐτὰ κατσιβέλα, μαῖμου !. Καὶ ἔφυγε.

Ἡ νύφη σήκωσε τὰ χέρια της καὶ τᾶπλωσε μὲ ἀνοιχτὰ τὰ δάχτυλα στὴν πεθερὰ τοῦ ἔφευγε κουνητὰ καὶ γρήγορα.

Ὁ γιατρός ἦτανε ἑτοιμος νὰ φύγει καὶ περίμενε στὸν στενόμακρο διάδρομο φορῶντας τὰ γάντια του.

— Λοιπὸν γιατρέ !. Καὶ μὲ συγχωρεῖς τοῦ σάφισα !. Ἀλλὰ σπῖτι, γιατρέ μου, σπῖτι ! Ξέρεις καὶ σὺ, γιατρέ μου !. Ποῦ νὰ πρωτοκντάξω !. ἔχω τὴ γυναῖκα τοῦ γιου μου, ἀλλὰ ἀκόμα εἶνε παιδί πρᾶμμα ! Νὰ τὸ τυραννῶ ; Θὰ παραδώσω ψυχὴ στὸ Θεό !.

— Μπράβο, μπράβο !. Καλὸ !. Σεῖς θὰ εἶσθε ἴσως, ἀπ' ἐκεῖνες τὶς διαλεχτὲς γυναῖκες ; ἐκεῖνες τὶς ἁγίες !. Πεθερὰ νὰ ἀγαπᾷ ἔτσι τὴ νύφη της εἶνε σπάνιο πρᾶγμα !. Μπράβο !. τῆς εἶπε ὁ γιατρός μὲ ὑγρὰ λίγο μάτια ἀπ' τὴ συγκίνηση.

— Παιδί μου εἶνε κ' αὐτὴ ! Καὶ νὰ σᾶς πῶ, γιατρέ μου, πὼ καλὰ τὴν ἔχω αὐτὴ, μάρτυς μου ὁ Θεός, ἀπ' τὸ Μιχαὴλ μου ! Μὰ ἀδυνατίσε λίγο ἡ τσαμενούλα, γιατρέ μου..

— Ἔ, ἄνθρωπος εἶνε !. Μήπως εἶνε ἔγκυος ;.

— Ὅχι !. πάλι δὲ ξέρω !

Ὁ γιατρός εἶχε φορέσει τὰ γάντια του, πῆρε ἀπὸ μιὰ γωνιὰ τὸ μπαστούνι του στὸ χέρι.

— Ἄκου τώρα νὰ σοῦ πῶ κυρὰ Μαργαρώ !. εἶπε. Ἐγὼ στὸ γυῖό σας τὸ εἶπα ἀπὸ μέρες, ἀλλ' αὐτὸς δὲ θέλησε νὰ σᾶς τὸ πῶ. Σεῖς ὅμως εἶσθε γενναῖα φιλόσοφοι, ἔτσι ;.

— Γιὰ πέτε το, γιατρέ μου.

— Ἐγὼ γιὰτὶ ἔπαψα νὰ ἔρχομαι ;. Τί νὰ σᾶς πέρνω τὰ λεφτὰ

σας ;. Σήμερα μὲ βίασε—πήγαινε, πήγαινε δέτόν καὶ πέτο καὶ στὴ μάνα μου, μοῦ εἶπε.

— Γιὰ λέγε !.

— Ἔ, τί νὰ σοῦ πῶ !. Θὰ μείνει πολὺ καιρὸ ἔτσι. Δὲ θὰ γαίνει εὔκολα καλὰ !.

— Λέγε, λέγε, γιατρέ μου ! καλὰ καὶ καθαρὰ !. Μὴ φοβᾶσαι !.

— Ἔ, νά !. Ἐτσι θὰ μείνει πιασμένος !.

Ὁ γιατρός ἔφυγε χαιρετῶντας βαθεῖα καὶ θερμὰ τὴν κυρὰ Μαργαρώ. Αὐτὴ τὸν συνόδευε ἴσαμε τὴν πόρτα, τὴν ἐξώπορτα καὶ στάθηκε λιγάκι βλέποντάς τον νὰ προχωρεῖ προσεχτικά, μὴ βουτυχεῖ στὶς λάσπες τοῦ δρόμου. Κύταξε ἔπειτα ἓνα χοῖρο παχὺ τῆς ἀντικουνηῖς οἰκογένειας καὶ πρώτη φορὰ δὲν μελέτησε κακὸ, δηλαδὴ νὰ πάθει ὁ χοῖρος !. Τὸν εἶδε λασπωμένο νὰ ἔρχεται πρὸς τὰ ἐκεῖ γιὰ νὰ κυλισθεῖ στὴ λάσπη τοῦ μαύρου, νεροῦλῃ βρισκόταν, βοῦρκος, ἀπ' ἔξω ἀπ' τὸ σπῖτι της.

Ἐκλείσε τὴν πόρτα καὶ μπῆκε μέσα.

Ἄκουσε θόρυβο σαρώματος στὴν τραπεζαρία. Μπῆκε στὸν διάδρομο καὶ ἀπ' ἐκεῖ στὸ δωμάτιο τοῦ ἄρρωστου.

Ὁ ἄρρωστος ξαπλωμένος στὸ κρεβάτι ἀνάσκελα εἶχε τὰ μάτια στηλωμένα στὴν πόρτα.

Ἦτανε ἓνας ἀδύνατος καὶ ψηλὸς γέρος, ἔτσι φαινότανε, μὲ μάγουλα βαθουλά καὶ μουστάκια μεγάλα ψαρὰ τοῦ πέφτανε καὶ σκεπάζανε τὸ στόμα του.

— Ἀργίσεις ! τῆς εἶπε μὲ ἀδύνατη φωνή.

— Ἔ, πῶς ἄργισα !. τοῦ ἀπάντησε στριφνὰ καὶ ἀπότομα αὐτῇ.

— Τί ἔχεις ; τὴ ρώτησε ὁ ἄρρωστος.

— Ὅτι θέλω ἔχω !. Τί θέλεις σὺ ; Γιὰ νὰκοῦμε ;

— Λίγο νερὸ πρῶτα !

— Τί ; Νερό ; Τί λές ! Καὶ ποιὸς θὰ σὲ σκουπίζει ἔπειτα ; Ἡ νυφούλα σου ; Ξέγραψε το τὸ νερό ! Καλὰ εἶσαι ἔτσι !

Ὁ ἄρρωστος τὴν ἄκουσε κυτᾶζοντάς την καλὰ, καλὰ ὕστερα τῆς εἶπε μὲ χαμόγελο μικρὸ σὰν ψεύτικο.

— Ἀφῆσε τᾶστεία, Μαργαρώ, καὶ δόσε μου λίγο νερό !.

— Ποιὸς στὸ εἶπε πῶς τὰ λέω στὰ ἀστεῖα ; Ἐγὼ τὰ λέω στὰ παραληθρὰ μάλιστα !.

Στεκόταν στὴ μέση τῆς κάμαρας καὶ μετὰ τὰ λόγια αὐτὰ ἔσυρε μιὰ καρέκλα καὶ κάθησε.

— Γιὰ ἄκου δῶ νὰ σοῦ πῶ ! Ξέρεις τί μοῦ εἶπε ὁ γιατρός ; Ἐτσι θὰ μείνεις ὅσο νὰ πᾶς, νὰ πᾶς καλιὰ σου !.

Καὶ ἀπλώνοντας τὸ χέρι της μὲ σηκωμένο τὸ ἓνα δάχτυλο.

— Ὅλα δῶ τὰ πληρώνουμε !. Εἴσουν κακὸς καὶ τᾶπαθες αὐτὰ, κακὸς ! Μὲ καίδεψες, μὲ τυράνησες ποῦ μὲ πῆρες ἄβγαλτη, μιὰ τόσο γὰ παιδοῦλα, καὶ θὰ παιδευτεῖς, θὰ παιδευτεῖς !. Ἡ μὴ νομίζεις ὅτι ἔξαχσα τί ἔχω τραβήξῃ ἀπὸ σένα ἔ ; ἔ !. καὶ ποῦ σὲ πᾶνε οἱ σκυλοπαπάδες !. Μωρὲ γιὰ θυμῆσου τὸ σφάλμα τοῦ μοῦδωσες νεόπαντροι ; Ὅταν ἦρθες καὶ μὲ βοήκεις νὰ ἔχω γείρει λίγο ἢ ἄμοιρη, κουρασμένη ; Θὰ τὸ θυμάσαι, ἔ. Μπορεῖ νὰ μὴ τὸ θυμᾷ-

σαι! Ἀκοῦς! ἀκοῦς νὰ μοῦ δώσει ἓνα σφάλιο γιὰ τὴν κοιμώ-
μουνα!. Μὰ ἀπὸ τότε σὲ σιχάθηκε ἡ ψυχὴ μου, σὲ σιχάθηκε!.
Σὲ σιχάθηκε! Καὶ ἔκλαιγα ἢ καὶ μὲν, ἔκλαιγα!. Μὰ καὶ τί μπο-
ροῦσα νὰ κάνω μιὰ παιδοῦλα ἀβγαλτὴ, ποῦ μεῖχανε πάρεϊ ἀπ' τὴν
κούκλες γιὰ νὰ μοῦ τὸν δώσουνε;. Καὶ νᾶτανε μόνε αὐτό!. ὦ, ὦ!.
Καὶ ποῦ εἶσε ἀκόμα!. Θυμᾶσαι τὸ φόρεμα κείνο τὸ κανελί, τὸ γι-
λιστερό μὲ τὴν ταντέλες; ποῦ μοῦ τόπιασες καὶ τόκανες κοιμά-
τια μὲ τὸ ψαλίδι; Τὸ θυμᾶσαι! Κάτσε τώρα ἔτσι ἐκεῖ!. ἔτσι, ἔτσι!.
Ὁ ἄρρωστος ταράχθηκε λίγο καὶ αὐτὴ ὄρθωσε τὸ κορμί της, ποῦ
τὸ εἶχε γυρτό, φοβισμένη, ἀλλὰ βλέποντάς τον πάλι ἀκίνητο ξακο-
λούθησε:

— Μόνο αὐτά;. ὦ ὦ!. Καὶ τί νὰ σοῦ θυμηθῶ!. ἔκανε μὲ τρα-
γουδιστὴ φωνή. Ἐπειτα ἄρχισε.

— Θυμᾶσαι... καὶ αὐτὸ εἶνε τὸ χειρότερο... αὐτὸ εἶνε δά! Θυμᾶ-
σαι ποῦ κὲγὼ σὰ γυναῖκα νέα, θέλησα μιὰ μέρα νὰ βάλω λιγάκι
ποῦδρα κόκκινη... ἔτσι εἶδα τὴν ἄλλην καὶ θέλησα κὲγὼ σὰ γυναῖκα
νέα ποῦ θέλει νὰ κάνει φριγούρα!. Τί κακό; Καὶ σὺ ἀντὶ νὰ
μοῦ πῆς μὲ τὸ καλὸ, νὰ μοῦ μιλήσεις ὅπως θᾶκανε ἓνας καλὸς
ἄνδρας, τί ἔκανες; Πρόστρυχε, βρωμιάρη; Τί ἔκανες, ἔ;. Ἀρπάξες τὸ
τηγάνι καὶ ἔκανες ἔτσι μιὰ καὶ μᾶλινες μουντζούρα!. Μουντζούρα
στὰ μούτρα σου, βρωμιάρη, ἔπρεπε!. Καὶ γελοῦσες μάλιστα!.

Πάλι ὁ ἄρρωστος ταράχθηκε, τάραιξε τὸ κεφάλι του καὶ μίλησε
αὐτὴ τὴ φορά.

— Γυναίκα, γυναίκα, Μαργαρώ μου, στὸ θεὸ σου, ἂν ἔχεις
θεό, τῆς εἶπε μὲ θρηνηδὴ φωνή, γιὰ τὴν μοῦ τὰ λὲς αὐτά; Ἀνθρω-
ποι εἴμαστε, ἀνδρόγυνον, θὰ μαλώσουμε!..

— Τί, τί; Ἐγὼ δὲ ξεχνῶ!. ὦς μὴ τᾶκανες!. Τώρα ποῦ
ἔγεινες ἔτσι, τώρα, τώρα γέρο ξεκουτιάρε θὰ στὰ πληρώσω!. ἔχουμε
ἀκόμα!..

Γιὰ θυμήσου ποῦ μέκλεινες μέσα καὶ ἔπερνες τὸ κλειδί; γιὰ
νὰ μὴν πηγαίνω στὴ μάνα μου;. Γιὰ θυμήσου, πρόστρυχε, ποῦ
μᾶρπαξες καὶ μὲ πέταξες ἔξω, γιὰ τὴν ἄργισα νὰ ἔρθω ἀπ' τὴν μάνα
μου ποῦ κινδύνει; καὶ φώναζες καὶ ὅτι δὲ μὲ θέλεις;. Μήπως
οἷθέλα γὼ πρόστρυχε, ἢ μήπως νόμισες ὅτι ὀρέχτηκα τὰ μούτρα σου;
Ἀλλὰ ἀφοῦ εἶχα γείνει γυναῖκα σου, τί νὰ ἔκανα ἢ ἄμοιρη, μιὰ
παιδοῦλα πράμμα; Ἐπρεπε νᾶταν τώρα καὶ σοῦ ἔδειχνα!.

— Πᾶψε, πᾶψε γυναίκα!.. Νὰ πάγωσα!. κρυώνω!. Σκέπασέ
με! Ἀκουγόταν ὁ κρότος τῶν δοντιῶν του δυνατά.

— Πάγωσα, πάγωσα!.. ἔκανε σιγὰ χωρὶς νὰ τὴν κυτᾶξει.

— Κάτσε, κάτσε νὰ τᾶκούσεις! ἔχω ἀκόμα καὶ ἄλλα!. Ὅπως
μὲ τυραννῆσες παιδοῦλα θὰ σὲ τυραννήσω!. Γιὰ θυμήσου ὅταν...

ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ Ν. ΒΟΥΤΥΡΑΣ

ΜΙΣΤΡΑΣ

Στ' ἄσπρα χαλάσματα ἦρθαν τὰ μαῦρα χελιδόνια!

Κάτου στὸν κάμπο τοὺς ἀγροὺς τρικύμισε ἡ Χλωρίδα
Κ' ἐδῶ στὸ πολυκαίρινο τ' ἀγέρινο παλάτι
Χλωρὸς κισσὸς πρασίνισε τὸ θλιβερό κατῶφλι.
Ὡ πολιτεία νεκρικὴ, θάρτῳ κολογεράκι
Βυζαντινὸ καὶ τοὺς παλιούς καιροὺς θ' ἀναμετρήσω.
Τάχα θὰ μοῦ γελάσουνε ζωστὲς ἀρχοντοπούλες;
Μὰ εἶν' ἡ ζωὴ ἀνεπίστροφη καὶ ἡ θύμησις ἐδῶ μένει
Κ' εἶναι γυρτὲς οἱ ἀλόπορτες καὶ οἱ τροῦλλοι γκρεμισμένοι
Καὶ στοὺς ναοὺς ὀλόβαθα στοῦ δειλινοῦ τὴν ὄχρα
Σβυσμένες εἶναι οἱ Δέσποινες καὶ τὸ χαμόγελό τους.

Ὡ Παναγιῆς νοσταλγικὲς, Χριστοὶ παρατημένοι...

Στέκεται ἀκόμη στὴν κορφὴν τὸ Φράγγικο τὸ κάστρο.
Κι ἂν ὁ καιρὸς τοῦ γκρέμισε τὴν τάπιες καὶ τοὺς πύργους
Εἶναι τοῦ Ξένου ἡ θύμησις ποὺ ἦρθε νὰ στήσῃ βίγλες
Κοντὰ στὴ Λακεδαιμονίᾳ, στοῦ τραγουδιοῦ τὴ Σπάρτη.
Καὶ ξάγναντα ὡ ἀνοίγματα, καὶ ὡ ἀγέριδες, καὶ ὡ ξαῖθρες!
Χάσκει βαθειὰ καὶ ὀλόφωτη καὶ ὅλο ἐγγρεμὸς λαγγάδα
Κι ἀπ' τ' ἀνηφόρι τὸ στενὸ στὴν ὀρχὴ τοῦ Ταῦγέτου
Παιδιὰ περνοῦν, Λακωνίσσες περνοῦν χωριατοπούλες,
Κι ἀκοῦς ὀνόματα, φωνές, κραζήματα καὶ γέλια,
Κ' ἔτσι ἡ ζωὴ δὲ στέρεψε καὶ ἔτσι ἡ φυλὴ μεθαί.

Στ' ἄσπρα χαλάσματα ἦρθαν τὰ μαῦρα χελιδόνια!

ΓΟΥΡΥΝΙΑ

Ὅμοια μ' ἀηδόνια μέσα μου καὶ οἱ τόποι κελαιδοῦνε!

Μέσα μου σκύβω καὶ γροικῶ τὰ κελαιδίσματά τους
Καὶ λέω νὰ φύγω στὰ βουνὰ καὶ σ' ἄλλες νᾶρθω Ἑλλάδες
Καὶ τοὺς ξανθοὺς τῆς Ἀττικῆς τοὺς γήλοφους ἀφήνω
Μὲ τὴν ἐρημικὴν ἐλπίδα καὶ τὸ γλυκὸ θυμάρι,
Κ' ἐρχομαι ἐδῶ νέος Ἕλληνας καὶ ἀρχαῖος Πελεγονός
Στὰ βουνὰ πέτρα, στὸ Μωριά μὲ τὰ ἑκατὸ τὰ κάστρα.
— Τὴν χώρα ἐδῶ πῶς κράζουνε; Μ' ὄνομα ποῖο τὴν ξέρουν;
— Σκόρτα τὴν χώρα κράζουνε καὶ Μεσσαρία τὴν ξέρουν
Γιὰ τὴν καὶ οἱ Ἀρκαδικοὶ βοσκοὶ τώρα μονάχα ἀπάνω
Σ' ἀρχαῖες χαμογελοῦν ὑδρίες ραγισμένες.

ᾠ Γορτυνία, Μεσσαρία, καὶ Σκόρτα, καὶ Ἀρκαδία!

Καὶ τώρα οἱ Φράγγοι πέρασαν καὶ πιά δὲν ἀγαποῦνε
τῆς Ἀχαΐας οἱ δέσποινες τῆς Ρωμανίας τ' ἀγόρια.
Στὰ κάστρα τὰ βενέτικα βυζαντινὲς παντιέρες
Τρικύμισαν καὶ πλάκωσαν φουσάτα μὲ σαρίκια
Κι ἀπ' τὶς ραχοῦλες τὶς ψηλὲς καὶ τὶς βαθιεῖς λαγγάδες
Ἀρματωλοὶ ροβόλησαν καὶ κλέφτες τραγουδῆσαν.
Ἔτσι κ' ἐσεῖς πατρίδες μου κι ὦ τόποι τραγουδάτε
Κ' οἱ τόποι εἶν' ὅλοι Ἑλληνικοὶ κ' οἱ χώρες Ρωμιοποῦλες
Καὶ τὰ χωριά ἐρωτεύτηκα μὲ τὰ παλιὰ ξωκλήσια
Καὶ τ' ἄσπρα ρεποθέμελα καὶ τῆς Φραγγιάς τὰ κάστρα.

Σὰν τὰ πουλιά σαλεύετε καὶ κελαῖδατε, ὦ τόποι!

ΡΩΜΑΝΟΣ ΔΙΟΓΕΝΗΣ

Οἱ Τοῦρκοι στὴν ἀνατολὴ κ' οἱ Νορμανοὶ στὴ δύση!

Γαλέρες, Πρωτοκάραβε, στ' Ἀδρία τὸ κύμα ρίξε
Γιατὶ πλακόνουν Νορμανοὶ στὰ Ἰταλικά καστέλια.
Κι ἀπὸ τὴ Βασιλεύουσα θὰ φύγω καβαλλάρης
Ἄτός μου—γιατὶ πάτησαν τ' ἀπελατίκια οἱ Τοῦρκοι—
Στὸ θέμα τῆς Ἀνατολῆς καὶ στὴ Λυκαονία.
Μὰ θὰ γυρίσω νοσταλγὸς τροπαιοφόρος Ρήγας
Στὰ λαγγεμένα τὰ νερά ξανά καὶ τὰ μπογάζια
Γιατὶ ἀγαπῶ καὶ τῆς ζωῆς τὸ λυρικό μεθύσι,
Γιατὶ ἀγαπῶ τὴ Ρήγισσα ποὺ καρτερεῖ στὸν Πύργο
Μὲ τὰ βαρεῖα τ' ἀρώματα καὶ τὰ βαθειὰ κρεββάτια.

Καὶ τὴν Πορφύρα μοῦδωσε καὶ τὸ Φιλὶ ἡ γυναίκα.

Εἶμ' Ἀσιάτης Ἑλληνας ἀπ' τὴν Καππαδοκία.
Κι ἀνάψτε τὶς φωτιὲς παντοῦ στ' ἀπελατίκια πέρα
Κ' ἡ σάλπιγγα ἡ χαλκόστομη κραυγὴ Πολέμου ἄς ρήξῃ.
Κι ἀπὸ μπροστά μου νὰ διαβοῦν βυζαντινὰ φουσάτα,
Δεκάρχοι κ' ἑκατόνταρχοι, σπαθαιοκακιντῆται,
— Ἑλληνες, Οὐζοὶ, Βούλγαροι καὶ Φράγγοι καὶ Βαράγγοι,—
Γιατὶ κι ἂν εἶναι ἀλλόφυλοι πλατειῖς κ' οἱ Ἑλλάδες εἶναι
Γιατὶ ἀγαπῶ τὸ παλαιο καὶ τὸ τρικύμισμά του
Γιατὶ ἀγαπῶ τὴ μοίρα μου μ' ὅτι κι ἂν κρύβῃ μέσα
Κι ἂν εἶναι δόξες κ' ἐρωτες ἢ παιδεμοὶ καὶ τύφλες!

Οἱ Τοῦρκοι στὴν ἀνατολὴ κ' οἱ Νορμανοὶ στὴ δύση!

ΛΕΑΝΤΡΟΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

Η ΔΑΦΝΗ¹

Ἡ Δάφνη ἡ κόρη τοῦ Πηνειοῦ τοῦ ποταμοῦ τὸν ἔρωτα φοβώ-
ταν. Μόνη τῆς διασκέδαση ἦτανε τὸ κυνήγι. Πολλοὶ νιοὶ γιὰ
γυναίκα τοὺς τὴν εἶχανε ζητήσει, μὰ ἐκείνη τὸ νοῦ της μόνον εἶχε
πῶς νὰ τριγυρνᾷ στὰ δάση.

Πολλὲς φορὲς τῆς ἔλεγε ὁ πατέρας της: «Κόρη μου, πρέπει
ἓνα γαμπρὸ στὸ σπιτικό νὰ φέρεις· κόρη μου, περιμένω ἐγὼ νὰ
ἰδῶ ἐγγόνια ἀπὸ σένα!». Τὰ λόγια αὐτὰ τὴν κάνανε ἀπὸ ντροπὴ
νὰ κοκκινίζει, καὶ μὲ τὴν ιδέα πῶς ὁ γάμος ἦταν ἐγκλημα, ἔπε-
φτε στὶς ἀγκάλες τοῦ πατέρα της: «Ἀφίσε νὰ χαίρουναι τὴν παρ-
θενιά, πατέρα. Χάρισέ μου τὴν ὅπως κι' ὁ Δίας τὴ χάρισε στὴν
Ἄρτεμη!». Κι' ὁ Πηνειὸς τῆς ἀπαντοῦσε: «Ἡ ὁμορφιά σου κόρη
μου, μεγάλο ἐμπόδιο στέκεται στὴν πιθυμιά σου. Μὰ ἀγκαλιὰ
μήπως γνωρίζεις τί ζητᾷς;»

Μιά βραδυὴν χινοπαριάτικη ὁ Ἀπόλλωνας τὴ συναντᾷ στοὺς
κάμπους καὶ τοῦλθε δυνατὴ ὄρεξη δική του νὰ τὴν κάνει. Τὴν
πλησιάζει μὲ λογάνια εὐγενικά, μ' αὐτὴ τὸν ἀποφεύγει καὶ ἀπομα-
κραίνεται. Τὴν παίρνει τότες κατόπι ἐκεῖνος λέγοντας: «στάσου
ὠραία νουφύλα, καὶ σὰν ἐχθρὸς τὰ βήματά σου δὲν ἀκολουθῶ».

Νὰ φεύγει ἐκείνη ἀρχίζει. «Ἄ! πρόσεξε, τῆς λέγει, μήπως
πέσεις. Φοβοῦμαι μήπως τῶν βάτων τ' ἀγκάθια σὲ πληγώσουνε.
Φοβοῦμαι μήπως τὰ ποδάρια σου κτυπήσουν στὰ λιθάρια. Τόσο
γοργὰ μὴν τρέχεις, κι' ἐγὼ τὸ δρόμο μου θὰ κόψω... Ρίξε μου
μία κᾶν ματιά, δὲν εἶμαι δὰ σὰν τοὺς κακομαθημένους τοὺς
τσοπάνους, ποῦ βόσκουν τὰ κοπάδια τῶν σὲ τοῦτα τὰ βουνά. Δὲν
ξεύρεις τί ἀξίζει ἡ κατὰχτησις ποῦ ἔκανες! Ἄν τῷξευρες ἴσως νὰ
μὴ μ' ἀποφύγεας».

Ἔτσι μιλοῦσε εὐγενικά· θὰ ἔλεγε ἴσως πιότερα, μὰ ἡ Δάφνη
ἔτρεξε ἀκόμα πιὸ πολὺ καὶ ἔτσι ἀναγκάστηκε νὰ σταματήσει τὸ
παράπονό του. Φεύγει αὐτὴ καὶ στὴ φυγὴ της γίνεται ἀκόμα ὁμορ-
φότερη μὲ τὰ φορέματά της τὰ τρικυμισμένα καὶ μὲ τοὺς πέπλους
τῆς ποῦ κυματίζουν ξόπισω. Ὁ Ἀπόλλωνας δὲν τὴν ἀφίνει βῆμα
καὶ ἡ κόρη τὴν ἀνάσα τοῦ Θεοῦ αἰσθάνεται στὴ τραχηλιά της.

Ξαποσταμένη πιά, γλωμιάζει κι' ἀγναντεύοντας τοῦ Πηνειοῦ
τὸ ρέμα, «Πατέρα μου τοῦ λέγει, βόηθα με ἢ τότε Σὺ μητέρα
Γῆ, κατὰπτε με! Ἀφοῦ τὴν ἀτυχία εἶχα νὰ ἀρέσω, τὴν ὁμορφιά
μου πάρε μου, ποῦ τέτοιο μοῦ ἔφερε κακό.»

Καὶ στὴ στιγμὴ, ποῦ ὁ Ἀπόλλωνας τὴν ἄρπαξε, τὰ μέλη της
ἀρχίζουν νὰ μονδιάζουν· τὰ πόδια της ποῦ ἦσαν τόσο ἀλαφρὰ
πρὸ λίγης ὥρας στὴ γῇ κολλοῦνε· μὲ φλούδα τρυφερὴ τὸ σῶμα
τῆς σκεπάζεται· φύλλα γίνονται τὰ μαλλιάκι της, τὰ μπράτσα της
κλαδιά, ποῦ τοῦ ἄρπαγα θεοῦ τὸ πρόσωπο ξεσχίζουν.

Καὶ γίνηκε ἔτσι δεντρὶ ὁμορφο, ποῦ ἡ ὁμορφιά του κάτι τι

¹ Ἀπὸ τὸ νέο βιβλίο τοῦ Jules Lemaitre ΤΑ ΓΕΡΑΤΕΙΑ ΤΗΣ ΕΛΕΝΗΣ.

ἀπὸ τὸ πρῶτο σχῆμα τῆς ξεχώριζε. Τὴν ἄλλῃ ἡμέρα ποῦ οἱ βοσκοὶ τὴν ξαφνικὴ αὐτὴ διαφνούλα ἀγνάντευαν, μὲ θαυμασμό ξανοίξανε κάτω ἀπὸ τὴ φλούδα τῆς, τὸ σχῆμα δυὸ κνημῶν ποῦ τρέχανε, στήθια μιᾶς νιότης τρυφερῆς, δυὸ μπράτσα ἀνοιχτά. Μορφὴ γυναικεία κάτω ἀπὸ τὰ κλαδιά καὶ κάτω ἀπὸ τὰ φύλλα νὰ ζεῖ ξακολουθοῦσε.

Ὅντας ξανάρθε ἡ ἀνοιξή, ὁ Πηνειὸς ὁ ποταμὸς φρόντισε νὰ στρέψει μὲ κανάλια κάτω ἀπὸ τὴ γῆ, νερὰ δροσάτα γιὰ νὰ θρέψουνε τὶς ρίζες τοῦ δεντροῦ ὅπου ἡ κόρη του κρυβότανε, γιὰ νὰ τραφεῖ κι' αὐτὴ ἀπ' τὸ χυμὸ τους, καὶ κρυφὴ ζωὴ νὰ διατηρήσει. Κάτω ἀπὸ τὸ τρυφερὸ τὸ φλούδι τὸ κοιμισμένο σῶμα τῆς Δάφνης τὸ περνοῦσαν σὰν σαῖτες ἐρεθιστικὲς ὅλες οἱ πιθυμιὲς τῆς φυτικῆς ζωῆς, ποῦ σκάζανε στὶς ἄκρες τῶν κλαδιῶν σὲ φύλλα, σὲ λουλούδια.

Ζευγάρια ἐρωτευμένα κάτω ἀπὸ τῆς μαγεμένης Δάφνης τὰ πυκνὰ φυλλώματα καθόντουσαν. Μιὰ μέρα ὁ Κορύδωνας, ὄντας ἐσφιγγε στὰ μπράτσα του τὴ Λυκορίδα, τοῦ φάνηκε πῶς ἄκουσε ἑσπέρω τον ἕνα βαθὺ ἀναστεναγμό, πρὶν ἀνθρώπινο παρὰ ἀπὸ τὴν αἴρα μέσ' τὰ φύλλα. Καὶ βέβαια ἡ Δάφνη μέσα στὸν κορμὸ, δὲ θάταν ἥσυχη.

Ὡς τόσο ὁ Ἀπόλλωνας τὴ Δάφνη δὲν τὴ λησιμονοῦσε. Καὶ γιὰ νὰ παρηγορηθεῖ ἀπὸ τὸ χάσιμό τῆς, τὶς βοσκοποῦλες ἀγαποῦσε ποῦ λίγο τοῦ ἀντιστεκόντανε.

Μιὰ ἀπ' αὐτὲς ὅμως τοῦκανε ναζάκια. Κι' ἕνα ἑσπερινὸ καλοκαιριάτικο, ποῦ ὅλα τὰ πάντα πιθυμιὰ καὶ γλύκα ἦσαν, τὴν ὠδήγησε στὸν ἴσκιό τοῦ ὠμορφου δεντροῦ, ποῦ δὲν εἶχε πιά τολμῆσει νὰ ξαναδεῖ ἀπὸ τότε.

Ἐκλαυγε τὴ Δάφνη, γινώριζε πῶς θὰ ὑπόφερνε πολὺ κοντὰ τῆς· μὰ εἶχε καὶ τὴ γνώση πῶς ἡ θλιμμένη τρυφερότητά του θὰ τὸν ἔκανε πρὶν ἰκανὸ νὰ πείσει τὴν Ξανθὴ καὶ πῶς μὲ τὴ μελαγχολία του θὰ στόλιζε μὲ γλύκα τὴν ἡδονὴ ποῦ ἀπὸ τὴ βοσκοπούλα ἀπάντεχε. Κι' ἦταν στάλῃθαι σμιγάδι ἀπὸ πολυσύνθετα αἰσθήματα μέσα σὲ ὄντο τόσο ἀπλὸ σὰν τὸ Θεό.

Τὴ χάδεψε στὰ γόνατά του ἀναποδογυρισμένη καὶ τῆς ἔλεγε: «Παρηγόρα με σὺ Ξανθὴ. Ἀγάπησα μιὰ νύμφη ποῦ δὲν ὑπάρχει πιά· δὲν πρέπει νὰ τὴ φοβᾶσαι σὰν ἀντίπαλη. Μὰ θὰ μ' ἀφίσεις, σύμφωνοι ἔ!· νᾶχω τὴ σκέψη μου σ' αὐτὴ καὶ νὰ φαντάζομαι, μέσα στὸ σούρουπο, πῶς εἶνε αὐτὴ, ὅπου κρατῶ στὴν ἀγκαλιά μου; Δάφνη! Δάφνη!»

Ἡ Ξανθὴ στραβομουτσούνιασε ἀπογοητευμένη.

Ξάφνω τρεμουλιασμά τρανὸ ἀκούστηκε μέσ' τὸ κουφάρι τοῦ δεντροῦ, ὥστερα ἕνα τριξίμο, κι' ὁ Ἀπόλλωνας ἔννοιωσε γύρω ἀπ' τὸ λαιμὸ του ἕνα μπράτσο δροσερό. Δὲν ἦτανε τὸ μπράτσο τῆς Ξανθῆς.

Ἐστρεψε πίσω καὶ στὴ ξανθὴ τὴ λάμψη τῆς σελήνης ἡ Δάφνη ζωντανὴ τοῦ φάνταζε, θρυμματίζοντας τὴ φλούδα.

«Νά με, τοῦ εἶπε».

Ἡ μικρὴ Ξανθὴ ξέφυγε τρομαγμένη.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ Κ. Ν. Π.

JULES LEMAITRE

ΕΛΠΙΔΕΣ

Κύτταξε μὲ τὰ μάτια τὰ γλαρὰ
μέσ τῆς ψυχῆς μου τ' ἀχνοθάμπη
νὰ ἰδῆς κάποια μελλούμενην αὐγὴ
ποῦ χρυσορρόδινη ἀργολάμπει.

Κάποιες χαρὲς ποῦ φέγγουνε δειλὰ
μπρὸς τὸ κρυφὸ μου εἰκονοστάσι,
μὲ μιὰ γλυκούλα μέσα Παναγιά
ποῦ ἐσὲ προσμένει νὰ γιορτάσῃ.

Καὶ τ' ἅγια μου τῶν πόθων μυστικὰ
μὲ μυρτολούλουδα καὶ λείρια
σοῦ καρτεροῦν τὸ μοσκοβόλημα
νὰ γίνουνε λιβανιστήρια.

ΑΠΡΙΛΙΑΤΙΚΟ

Πάρε τ' ἀηδονολάλημα καὶ τὸ κορυδαλένιο,
τὸ γέλιο τὸ παιδιάτικο, τὸ χρυσταλλαργυρό,
τὸ πρῶτό σου λαχτάρισμα τ' ἀγνό, τὸ κοριτσένιο
καὶ πρόβαλε μὲ τοὺς ἀνθούς· σὲ ποθοκαρτεροῦ.

Σκλάβες σου τὶς Ἀγάπες μου θὰ ἔχω γιὰ σένα ἀράδα
νὰ ψάλλουν μὲ τὰ ντέφια τους τὰ χρόνια τὰ παλιά,
τὰ παραμῦθια νὰ σοῦ λέν γιὰ τὴ γλυκειὰ Ἀνεράδα
ποῦ πῆρε τοῦ τραγουδιστῆ μιὰ νύχτα τὴ μιλιὰ.

Τὶς ἀρμονίες στάλαξε μὲ τὰ κρινοδαχτύλια,
ν' ἀναστηθοῦνε μέσα μου κάποιες στροφὲς νεκρὲς,
νὰ ξαναβρῇ ἡ ζωὴ μου στὰ χαρωπά σου χεῖλια

τὰ ρόδα ποῦ τῆς μάραναν ἡ ὥρες ἡ πικρές.
Ἐλα μὲ τὰ μαγιάπριλα καὶ μὲ τὰ χελιδόνια
τώρα ποῦ ὠριοφουντώνουνε τὰ δρόμα σου κλώνια.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ

Κ. Ν. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ

RABINDRANATH TAGORE

Ἵσως μερικοὶ νὰ ξαφνίσθηκαν, ὅταν εἶδαν ὅτι τὸ βραβεῖο τοῦ Νόμπελ δόθηκε σέναν μακρινὸ Ἰνδὸ ποιητὴ, καὶ δὲν ἔλειψε νὰ γίνουν σ' αὐτὸ τὸ ζήτημα καὶ πολλοὶ κακόβουλοι ὑπαινιγμοί. Ἐμεῖς δὲν ἔχουμε κανένα λόγο σ' αὐτὴ τὴ θέσῃ ν' ἀσχοληθοῦμε μὲ αὐτοὺς τοὺς ὑπαινιγμούς, τόσο περισσότερο πὺν στὸ πρόσωπο τοῦ Rabindranath Tagore μᾶς παρουσιάζεται ἓνας ποιητὴς πὺν βρίσκει τὴ σωστὴ λέξη γιὰ νὰ ἐκφράσει μιὰ μεγάλη κίνησῃ τῆς γερμανικῆς πνευματικῆς μας ζωῆς.

Ἡ ἐποχὴ μας εἶναι πολὺ ἑτοιμὴ νὰ δεχτεῖ τὴν ἐπίδρασῃ θρησκευτικῶν ἰδεῶν, καὶ αὐτὴ τῆς ἡ τάσῃ αὐξήθηκε σημαντικὰ στὶς τελευταῖες δεκαετηρίδες. Δὲν ἔχει κανεὶς παρὰ νὰ παρακολουθῇ τὴ δρᾶσῃ τοῦ ἐκδοτικοῦ καταστήματος Diederichs (1), τὴν ἀναγέννησῃ αὐτῶν τῶν ἰδεῶν ἀπὸ τὶς διάφορες ἐποχῆς τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἱστορίας, καὶ θὰ πεισθεῖ ὅτι ἡ ἀνάγκῃ τῶν ἀτόμων νὰ νοιώσουν τὸν ἀτομισμό τους μέσα σὲ μιὰ γενικώτερη ὁλότητα, γίνεται καθημερινῶς πλέον ἐπιτακτικὴ. Ἀπὸ τὶς ἀνακαλύψεις τοῦ Κέλερ (1511-1630) καὶ τοῦ Κόπερνικ (1473-1543) καὶ πέρα, ὁ ἄνθρωπος ἔπαψε πλὴν νὰ εἶνε τὸ κέντρο τοῦ παντός. Αὐτὴ ἡ ἀνακάλυψῃ ἐσυγκρίσει τότε μὲ τὸ παραπάνω τοὺς ἀνθρώπους, μπορεῖ νὰ πεῖ κανεὶς παρέλυσῃ τὴ ζωτικὴ τους δύναμῃ ἀργότερα ἔνοιωσαν ὅτι ἡ ἐνέργεια τῆς θεότητος ἐμφανίζεται στὸν κόσμῃ μὲ πολὺ πλέον κολοσσιαῖες διαστάσεις παρ' ὅτι εἶχε πιστευθεῖ καὶ διδασκεῖ ὡς τότε, καὶ τὰ τελευταῖα ὅρια τοῦ ἀνθρώπινου ὁρίζοντα, πὺν ἄλλοτε περιορίζονταν στὶς χαριτωμένες ὁμορφιῆς τῆς προνομιοῦχου Γῆς, ἀνοίχτηκε σὲ χίλιους καινούργιους κόσμους, μὲ καινούργια δύναμῃ, μὲ θεϊκὴ μορφὴ. Ὁ μονοθεϊσμός φάνηκε παραπολὺ στενόχωρος, διότι δὲν ὑπῆρχε πλὴν ἑξωτερικὸς κόσμος, ὁ πανθεϊσμός κατέλαβε τὴ θέσῃ του. Ὁ Giordano Bruno εἶτανε ὁ ἐμπνευσμένος ἀπόστολος τοῦ νέου δόγματος. Τὸρα μόνῃ ὁ δυτικὸς κόσμος εἶτανε ὥριμος γιὰ νὰ δεχτεῖ τὴν καρπύφορῃ ἐπίδρασῃ τῶν καθαρὰ ἀρειανῶν στοιχείων τῶν ἀνατολίτικων πολιτισμῶν. Τότε δὲν ἐννοοῦσαν ὁ κόσμος τὶ ἐπρόσθεταν στὶς ψυχῆς τῶν ἀνθρώπων, πὺν εἶτανε ἀπασχολημένοι μὲ κοσμικὰ ἐνδιαφέροντα, ἢ θεωρεῖς ἢ ἰνδικῆς προχριστιανικῆς, καὶ ἡ περσικὴ ποίησῃ τοῦ 14ου αἰῶνα, πὺν θεωροῦν ὅτι ἡ ἀξία τοῦ κάθε ἀτόμου συνίσταται εἰς τὸ νὰ εἶναι μέρος τῆς «Γενικῆς-Ζωῆς» ἔστω καὶ ἀπρόσωπο μέρος. Καὶ ἐν τούτοις, ἐὰν δὲν λάβει κανεὶς ὑπ' ὄψῃ του τὶς πρώτες πλάγιες ἐπαφῆς τῆς δυτικῆς σχολαστικῆς φιλοσοφίας μὲ τὶς ἐβραϊστικῆς τάσες τοῦ

¹ Μεγάλῃ ἐκδοτικὸ κατάστημα στὴν Jena, ἐκτὸς αὐτοῦ πρέπει νὰ σημειωθοῦν καὶ δυὸ ἄλλα μεγάλα ἐκδοτικὰ καταστήματα, τοῦ J. C. B. Mohr (Paul Siebeck) στὴν Tübingen, καὶ τοῦ J. C. Hinrichs στὴν Leipzig, πὺν καὶ αὐτὰ κάθε ἐβδομάδα αὐξάνουν μὲ τὶς ἐκδόσεις τους τὸν ἀριθμὸ τῶν θεολογικῶν καὶ θρησκευτικο-φιλοσοφικῶν δημοσιευμάτων.

Avicenna καὶ τοῦ Averroes, θὰ βρεῖ ὅτι ἡ βαθύτερῃ γνώσῃ τῆς ἀνατολίτικῆς σκέψῃς μῃτρε στὸ γερμανικὸ πνεῦμα πολὺ ἀργότερα, αἰῶνες μετὰ τὴν ἀναγέννησῃ, μέσον τοῦ κλασικισμοῦ. Σαυτὸ ὁ Herder εἶχε πολὺ καρπύφορῃ δρᾶσῃ, ὁ Rückert προσπάθησε μάλιστα νὰ μιμηθεῖ στὴ γερμανικὴ γλῶσσῃ τὸν πολύχρωμο μυστικισμό τοῦ Dschelaleddin Rumi, ὁ Platen μὲ ὑπέροχῃ τέχνῃ μετάφρασε πενήντα ποιήματα τοῦ Hafis καὶ ὁ ἴδιος, παρωρμημένος ἀπὸ τὸ δυτικοανατολίτικῃ Διβάνι τοῦ Goethe ἔγραψε ποιήματα μὲ ἀνατολίτικῃ πνεῦμα. Ὁ ρωμαντισμός, καὶ πρὸ παντός ὁ Friedrich Schlegel, εἶχε καταπιαστεῖ τὸ κολοσσιαῖο ὕλιν τοῦ ἀνατολίτικου κόσμου, καὶ ρωμαντικῶς ἦταν καὶ ὁ Friedrich Dammer, πὺν στὴν ποιητικὴ του μίμησῃ τοῦ Hafis, ἔδειξε πὺς εἶχε βαθύτατῃ φιλοσοφικὴ ἀντίληψῃ τοῦ ἀνατολισμοῦ: καὶ ἦταν προωρισμένος, ὁ μέγιστος φιλόσοφος τοῦ ρωμαντισμοῦ, ὁ Arthur Schopenhauer, ἀνάλογα ὅπως τὸ εἶχαν κάμει ἄλλοι σοφοὶ ἄγγλοι καὶ γάλλοι γιὰ τὸν τόπο τους, νὰ γνωρίσει σ' ἐμᾶς τοὺς γερμανοὺς τὸ παριεχόμενῃ τῶν ἰνδικῶν φιλοσοφιῶν, τοῦ Βουδισμού καὶ τοῦ Βραχμανισμοῦ. Ὁ Schopenhauer σανσκριτικὰ δὲν ἐγνώριζε, μετὰχειριζόταν τὴ λατινικὴ μετάφρασῃ τοῦ Upanishad, καμωμένη ἀπὸ τὸν Du Perron, μὲ ὅλες τῆς τίς ἔλλειψες, μόλα ταῦτα καὶ ὁ πλέον ἀπηνῆς ἀντίπαλος του δὲ θὰ τοῦ ἀρνηθεῖ τὴ δόξα ὅτι αὐτός πρῶτος τὴ βαθεῖα ἰνδικὴ σκέψῃ μετάφερε στὸ δυτικὸ κόσμῃ, μὲ τρόπο πὺν νὰ γίνεῃ δημιουργικὴ. Καὶ αὐτὸ εἶναι κάτι παραπάνω παρὰ ἡ ἀπλὴ σωστὴ κατανόησῃ καὶ ἡ σωστὴ ἀναγραφὴ, ἄλλωστε ὁ Schopenhauer δὲν εἶτανε ἱστορικὸς τῆς φιλολογίας, ἀλλὰ φιλόσοφος.

Τέτοιοι παιδαγωγοί, μᾶς ἔδειξαν τὸ δρόμῃ γιὰ τὴν ἀνατολήν καὶ ἔτσι δὲν εἴμεθα διόλου ἀπροετοίμαστοι νὰ δεχτοῦμε μετὰξὺ μας ἓνα ποιητὴ πὺν, ἀν τὸν ἐξετάσουμε μὲ τὴν αἰσθητικὴ μας μονάχα, ἓνα μέρος τῆς ἀξίας του μᾶς παρουσιάζει, ἀκριβῶς διότι δὲν εἶνε μόνῃ ποιητῆς ἀλλὰ καὶ ἓνας «σοφός». Αὐτὴ ἡ ἀνάμειξῃ φιλοσοφικῶν-ἠθικῶν τάσεων μαζὺ μὲ καλλιτεχνικὴ δύναμῃ εἶναι τυπικὸ φαινόμενο γιὰ τὴν ἰνδικὴ ποίησῃ, δὲν ἔχει κανεὶς παρὰ νὰ θυμηθεῖ τὶς Βέδες καὶ τὸ Οὔπανισάδς καθὼς καὶ τὰ δυὸ μεγάλα ἐπικά ποιήματα αὐτοῦ τοῦ λαοῦ. Καὶ σαυτὸ τὸ σημειῖο ὁ νεώτερος μπεν-καλέξος διαφέρει φανερὰ ἀπὸ τοὺς προγόνους του, καθόσο ἐρνεῖ πειὸ στὸ σοβαρὸ τὸ καλλιτεχνικὸ πρόβλημα, καὶ δὲ θυσιάζει ἔτσι εὐκόλῃ τὴ φόρμα στὴ σκέψῃ. Ἰδιαίτερα αὐτὸ διακρίνεται στὰ λυρικά του ποιήματα, καὶ δὲ θὰ ξαφνιστεῖ κανένας ὅταν πληροφορηθεῖ ὅτι ὁ Rabindranath Tagore εἶναι ἄξιος νὰ ὑποβάλλει τοὺς ποιητικούς του ρυθμούς σὲ μιὰ ὁμοίμορφῃ μουσικὴ μελωδία. Ἐτσι εἶναι καθ'αὐτὸ συνθέτης δημοτικῶν ᾠδῶν, ἀλλὰ ἔχει γράψει καὶ δράματα καὶ μυθιστορήματα, μᾶ δὴ μένει ξένος γιὰ μᾶς, γιὰ τὸ γούστο μας ζητάει σ' αὐτὰ τὰ εἶδη μιὰ πὺν σταθερὴ, σφιχτοδεμένη σύνθεσῃ. Ἄν θελήσει κανεὶς μέσα ἀπὸ τὸν πολὺπλοκο κόσμῃ τῶν ἰδεῶν του καὶ ὀνειρῶν νὰ μάθει ποῖα εἶναι τὰ θρησκευτικὰ συναισθήματα τοῦ Tagore, τότε θὰ φτάσει στὸ ἀποτέλεσμα ὅτι ἡ θρησκευτικῆς του ιδέας δὲν ἀνέχουν σὲ κανένα ἰνδικὸ θρησκευτῃ, καὶ σὲ καμμιά σχολή. Ὁ Tagore εἶναι παραπολὺ γιομᾶτος φωτιά καὶ δημιουργικὴ δύναμῃ γιὰ νὰ ἀνέχει στὸ βουδισμό, καὶ ἡ ιδέας του δὲν εἶναι ἀρκετὰ στενῆς γιὰ νὰ εὐχαριστηθοῦν μὲ τὶς ἀπότομες φόρμες τοῦ βραχμανισμοῦ. Ὅποσδήποτε βρίσκειται πλησιέστερα σ' αὐτὸν παρὰ στὸ βουδισμό, διότι ὁ βουδισμός βασιλεύεται ἀπὸ μιὰ πεδμιστικὴ περι-

φρόνηση όλων των αγαθών και ήδονών της ζωής και από αδιαφορία για τη συζήτηση των ιδεών, πράγμα που είναι αντίθετο με το χαρακτήρα του. Είναι όμως βέβαιο ότι είναι επηρεασμένος από τη φιλοσοφία Σάνγια, έναν κλάδο της πρώτης βραχμανικής πίστες, που διαίρει το σύμπαν σε δυο πράγματα, ψυχή και ύλη, και θεωρούσε ότι το δελέασμα της μορφής αποτελεί το πραγματικό τύφλωμα των ανθρώπων και το προπατωρικό τους αμάρτημα, επίσης και η φιλοσοφία Joga τον επηρέασε κάπως, που είχε η μόνη ινδική αίρεση που αναγνωρίζει τον μονοθεϊσμό. Και τα δυο όμως αυτά τα φιλοσοφικά συστήματα έχουν μέσα στην ψυχή του διασαφηνισθεί και ζωντανέψει και έχουν δημιουργήσει μέσα του μια υπερήφανη περιπάθεια και καρτερία· έχει από καιρό χάσει την υπεροφία να νομίζει ότι μπορεί ή αλήθεια να εκφρασθεί με λόγια.

Έτσι ο θεός του Tagore έχει κάτι το προσωπικό, δεν μπορούσε όμως ένας ποιητής σαν κι' αυτόν να συνδεθεί με ποιήματα και προσευχή με το υψηλότερο και αγαπτότερο πράγμα που γνωρίζει, χωρίς να νοιώσει την αγάπη προς αυτό με τα πλιό ανθρώπινα αισθήματα. Τον θεό παντ του γυρεύει, στις αναρρόθιμες μορφές του ποικιλόμορφου κόσμου, κι αυτόν κοιμάται και ξυπνάει, κι' αυτόν δουλεύει ή αναπαύεται, αυτόν με μεγίστη χαρά αναπολεί στις παρομοιώσεις του φίλου ή του άρραβωνιαστικού. Η σκέψη του θεού γιομίζει την ψυχή του ποιητή με σιωπηλή ταπεινοφροσύνη, μα αυτή του ή ταπεινοφροσύνη δεν έχει τίποτα από την υποτακτικότητα ενός κατώτερου ανθρώπου, μα έχει κάποια παθητικότητα, κάποια ενδόμυχη και σιωπηλή παράδοση γυναικείας ψυχής. Γι' αυτό και δεν υποφέρει νάλθει άλλος θνητός να τον διδάξει περί θεού, αυτόν δεν τον κάμνουν ευδαίμονα παρά μοναχά εκείνες ή σπάνιες και άπρόοπτες ώρες, που ο θεός γενιέται μέσα στην ίδια του την ψυχή. Ο θεός είναι τόσο κοντά του όσο κανένα άλλο πράγμα, είναι ή ίδια ή ζωή, είναι ή αναπνοή και ή κίνηση κάθε ύπαρξης και κάθε δημιουργίας, είναι ή έννοια των πραγμάτων που διαρκώς αλλάζει, δίχως αυτόν δεν θα μπορούσαμε τίποτα να γνωρίσουμε και να αγαπήσουμε, διότι σ' όλα τα πράγματα μόνον αυτόν το θεό αναγνωρίζουμε και αγαπούμε. Είναι αυτή ή αγάπη και ή αδιάκοπη γονή: ως ενθυμηθεί κανείς τη θεωρία της φιλίας και του έρωτα στον Πλάτωνα. Επίσης και ή θεωρία της λύπης που εξέθεσα παραπάνω βρίσκεται πρώτα - πρώτα στον Πλάτωνα, και αργότερα με χριστιανικό ένδυμα βρίσκεται στον Descartes και τον Malebranche. Κ' έτσι ο μεγαλύτερος καλλιτέχνης της αγάπης είναι ο θεός. Διαλύεται και κομματιάζεται σε χίλια δημιουργήματα, για να μπορεί να απολαμβάνει την αγάπη τους. Τόσο πολύ λημονιέται σ' αυτό τον ήλιγο, τη ζαλάδα, που ή κομματιασμένη πραγματικότητα, του είναι προτιμότερη παρά ή σιωπηλή παρατήρηση του έαυτού του. Ο Θεός είναι - (από αγάπη) — ο πατέρας της απάτης, αυτό δα είναι ένας τερατώδης ισχυρισμός, που μένα συμβολισμός αποδίδει θαυμάσια την αντιλογία του είναι. Δίνει στον άνθρωπο όλα τα πολλά παροδικά πράγματα: «Μουσική, Μέλι και Φιλία», τα άφινει να πιστεύσουν στην αιώνια τους ύπαρξη, για ν' αποκτήσει την αγάπη τους, σαν πατέρας την αγάπη των παιδιών του. Είναι εκείνος που αιώνια θα έλθει, σε κάθε στιγμή και σε κάθε τόπο μπορεί να φανερωθεί, σαν λουλουδάκι στέκεται στην πόρτα κάθε καλυβίτσας και παρακολουθεί τη δράση του αγαπημένου του ανθρώπου. Κ' έτσι δεν είναι μόνον οί άνθρωποι που ζούν εντυ-

χισμένοι στην απάτη του «πέπλου της Μάγιας» (δηλαδή της πίστης στη διάρκεια και αλήθεια των ωραίων πραγμάτων) μα κι' αυτός ο Θεός: «Το να πρέπει να γύρω τον έαυτό μου σ' όλες τις διεύθυνσεις, για να ρίξω χρωματιστές σκιές στη λάμψη σου, αυτό δα είναι ή ιδιότη σου Μάγια. Αυτή ή ιδέα έχει τη μεγίστη σημασία για τη θέση του Tagore στην ιστορία της σκέψης, εδώ ή βουδιστική άπαισιοδοξία διαλύεται σε άπαισιοδοξία, επανέρχεται στην ψυχή του ανθρώπου ή χαρά για την άπειρη ζωή. Ο Tagore δεν κλείνει πλέον τα μάτια του μπρός στις ετυχίες του κόσμου, αλλά με τη σκέψη του τις αλλάζει, τις θεοποιεί. Μα εκείνος που πεισματάρικα πασχίζει όλα να τα κερδίσει για το στενό κύκλο της άτομικής του ικανοποίησης, δε βρίσκει το δρόμο για τη γνώση της πολυτέμης έμβριθείας των πραγμάτων, μα μονάχα κείνος που αισθάνεται κάποια ικανοποίηση με το να βρίσκει ώρατο εκείνο που είναι άφταστο, δίχως να το έχει στην κατοχή του. Σύμφωνα μ' αυτό κοντήτερα στο Θεό βρίσκεται κείνος που ειρηνικά σπάει πέτρες στους δρόμους μέσα στην άνεμοζάλη και τη βροχή, παρά ο ξεμοναχιασμένος παππας μέσα στην εκκλησία. Αυτό όμως ακριβώς αποτελεί την τραγικότητα του ανθρώπου, αυτό ακριβώς το χάος που χωρίζει το στενό εγώ από τον άκεανό της θεϊκής αλληλουχίας. Και έπειτα απ' αυτή την ιδέα εύκολα φανερώνεται ή θεωρία του Tagore για την ήθικη.

Στη μακρύθυρη ψυχή του είναι μισητό κάθε τι που είναι κοκάλιασμα. Τον μεγαλείτερ' έχθρο της ζωής τον βρίσκει στη συνήθεια, επίσης και ή οικογένεια του φαίνεται «ότι θρηνολίζει τον κόσμο μέσα στους στενούς τοίχους του νοικοκυριού». Μόλα ταύτα αυτό δεν τον έμποδίζει να παραπονιέται συγγινετικά για το θάνατο της γυναίκας του και ν' αφιερώσει στο παιδί του ένα από τα πιο αγαπητά τραγούδια του. Κι' αυτό ακριβώς, το να μη μπορεί ν' απολυτρωθεί από διάφορα που σαν άνθρωπο κι' αυτόν το μαγεύουν, είναι άφορμή πόνου, κι' απ' αυτόν τον πόνο βγαίνει ή τέχνη του. Μονάχα που στις στιγμές της καλλιτεχνικής του δημιουργικότητας ξελυτρώνεται από τα δεσμά της προσωπικότητας. Όταν κάθε άπεριόριστη έσωτερική ή έξωτερική λαχτάρα σωπάσει, όταν βγει από πάνω του τσακισμένο κάθε περιττό στολίδι, τότε φανερώνεται μπρός του το γυμνό φως της θεότητας, τότε αντίλαλει μέσα του «ή μελωδία δίχως λόγια». Στέκεται στο έρημο ποτάμι, στο σκιοφωτισμένο μονοπάτι, και νοιώθει πως τον περνάει μέσα του κι' από συγκίνηση τον τινάζει ή ψυχή του κόσμου, — τότε δίχως να το θέλει ζωντανεύει και τραγουδάει. Μονάχα αυτή ή τέχνη ή θρησκευτική, ή παγκόσμια, του δίνει την τέλειά του ευδαιμονία, ή άλλη, εκείνη που σκορπίζεται άπάνω στην καθημερινή ζωή και στα καθημερινά συναισθήματα του φαίνεται άξιοπεριφρόνητη. «Όσοι σκέπτονται σαν κι' αυτόν ίσως μαζέψουν τις άπλές του στροφές, αυτός όμως ο ίδιος δεν καταδέχεται να προβεί σε έπεξηγήσεις. Κι' αν επιθυμούσε να το κάμει πάλι τότε δε θα μπορούσε, διότι αυτός ο ίδιος δεν είναι που ζοντά στη συνολική έννοια των ποιημάτων του από όποιονδήποτε που για πρώτη φορά τα διαβάσει. Διότι μέσον του μόνον ο Θεός, ο Κόσμος, είπαν το τραγούδι τους: «Έρχόσαστε και με ρωτάτε: μα ποιο είναι το νόημα σας; — δεν έχω σ' αυτό χαμιά άπάντηση για σ' ες, λέω μόνο: πώς ξέρει ποιο είναι το νόημα;»

Απ' αυτή τη φιλική του σχέση με το Θεό της ζωής και της αγάπης

βγαίνουν και τὰ λίγα του τραγούδια πού εἶνε ἀφιερωμένα στοῦ θάνατο, πού μὲ τίς ἀπλὲς καὶ συγκινητικὲς εἰκόνες τοὺς μᾶς κάνουν σχεδὸν νὰ ἀγαπήσουμε αὐτὸν τὸ φίλο. Ὁ Ποιητὴς νοιώθει πὼς αὐτὴ ἡ ζωὴ πού ζεῖ, δὲν εἶνε ἄλλο παρὰ γεφύρωμα μεταξὺ τῶν δυὸ αἰωνιότητων: δηλαδὴ τοῦ περασμένου καὶ τοῦ ἐρχόμενου καιροῦ, καὶ ὅτι ὁ ἴδιος ἐξ ἴσου καὶ στὰ δυὸ ἀνήκει. Ὁ θάνατος εἶνε γι' αὐτὸν ἀγγελιοφόρος, πού τοῦ στέλνει ἡ ζωὴ γιὰ νὰ τὸν ξυπνήσει ἀπ' αὐτὸ τὸ ὄνειρο. Τὸν περιμένει, ὅπως περιμένει ἡ νύφη μέσα στὴ νύχτα τὸν ἀγαπητό της, ἀφοῦ τὴν καληνύχτησαν οἱ προσκλημένοι τοῦ γάμου, γιὰ νὰ δεχτεῖ ἀπ' αὐτὸν (τὸ θάνατο), τὴ ζωὴ τῶν ἐρχόμενων γενιῶν. Ἔχει πεῖ γιὰ τὸν πόνο πού φωνάζει ἀπὸ τὰ χεῖλια ἐκείνων πού πεθαίνουν, μιὰ ἐξαισία φράση: «Τὸ παιδί, λέει, φωνάζει ὅταν ἡ μάνα του τὸ βγάλει ἀπὸ τὸ δεξί της βυζί, γιὰ νάβρει ὅμως γρήγορα παρηγοριά στοῦ ἀριστεροῦ...» Μὲ αὐτὰ τὰ ἀπλά τραγούδια μὲς μιλάει ὁ Tagore ἀπὸ πολὺ μεγαλείτερο βάθος γιὰ τὸ θάνατο παρὰ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς καινούργιους μᾶς ποιητὲς ἢ φιλόσοφους. Κι' αὐτὸ τὸ βιβλίο τοῦ Maeterlinck δὲν εἶνε ἐλευθερωμένο ἀπὸ πολλὰς ὀρθολογιστικὰς θεωρεῖες πάνω σ' αὐτὸ τὸ γεγονός, πού ἔχει στὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου μιὰ τοῦλάχιστο τόσο δυνατὴ ἐπίδραση ὅσο καὶ τὸ θαῦμα τῆς γέννησης. Σ' αὐτὰ τὰ βιαστικὰ συμπεράσματα πού συνίστανται ἀπὸ μερικὲς χημικὲς ἢ ψυχολογικὲς φόρμουλες, ἢ καλλιτέρη ἀπάντηση εἶνε τὰ λόγια τοῦ Φάουστ: «ὅτι δὲν νοιώθετε, ἀπὸ σᾶς λείπει ἐντελὼς, ὅτι δὲν προϋπολογίζετε, αὐτὸ νομίζετε πὼς δὲν εἶνε ἀληθινὸ, ὅτι δὲν μπορεῖτε νὰ ζυγίστε αὐτὸ γιὰ σᾶς δὲν ἔχει κανένα βάρος, κεῖνο πού δὲν βγαίνει ἀπὸ δικό σας νομισματοκοπεῖο νομίζετε ὅτι δὲν περνάει.»

Μ' αὐτὰ παρακαλουθίσαμε γιὰ λίγο τὴ σκέψη τοῦ Ἰνδοῦ, ἐλπίζουμε γιὰ μερικοὺς ἢ εἰκόνα του νὰ φανερώθηκε πὺξ ξεκάθαρη καὶ πὺξ παράδοξη. Εἶδαμε πὼς ἀβίαστα τὰ αἰσθήματα καὶ ἡ θεωρεῖς τοῦ Tagore δημιουργοῦν ἓνα ἑνιαῖο ὄργανισμό· ἄξιζε νὰ ἀναγνωρίζουμε τὴν ἀξία γι' αὐτὴ ἀκριβῶς τὴν ἐνότητα, πού εἶνε τόσο δύσκολο νὰ τὴν ἀποκτήσει κανεὶς στὴν τόσο ποικιλόμορφη καὶ βιαστικὴ ἐποχὴ μᾶς. Γιὰ μᾶς εἶνε ἐντελὼς καινούργιος, ἀλλὰ ἀπὸ 35 χρόνια στὴν Ἰνδία τὸν ἀγαποῦν καὶ τὸν σέβονται σὰν σοφὸ παιδαγωγὸ τοῦ λαοῦ. Οἱ ἀσυνείηστοι ἀναγνώστες δὲ θὰ τὸν νοιώσουν εὐκόλα, μὰ ἡ τέχνη του ἀξίζει τὸν κόπο νὰ τὴ μελετήσῃ κανεὶς μὲ τὴν πρέπουσα ἐμβρίθεια. Ἡ φόρμα τῆς ποιήσεως του δὲν μᾶς εἶνε ἀγνωστὴ, ἰδιαίτερα ἡ χρῆσις τοῦ παραλληλισμοῦ γιὰ τὴ διατύπωση τῆς ἐννοίας μᾶς εἶνε γνωστὴ ἀπὸ τοὺς ψαλμοὺς καθὼς κι' ἀπ' ἄλλα ἀνατολίτικα ποιήματα. Κι' ὅποιος μιὰ φορὰ ποτιθεῖ ἀπὸ τὴν ἐννοια τῆς ποιήσεως τοῦ Tagore, ὅποιος ἀφοῦ θρυματίζει τὸ περιχάλυμα τῶν ἀτομικῶν του προσπαθειῶν, ἀνορθοῦν καὶ ζωντανέψῃ μέσα στὴν ὁμορφὴ καὶ δυνατὴ ζωὴ πού τὸν περιβάλλει, γι' αὐτὸν ἡ ἀπλὲς εἰκόνες, ὁ εἰγετικός ρυθμὸς αὐτῶν τῶν ποιημάτων δὲν θὰ εἶνε πιά δυσκολονόητα. Κ' ἐπειδὴ εἶνε τόσο μακριὰ ἀπὸ τίς στενοχώριες τῆς ζωῆς ὅσο κ' ἓνα μεγάλο μουσικὸ ἔργο, γι' αὐτὸ πολλοὶ θάβρουν σ' αὐτὰ τὰ ποιήματα ἡρεμία καὶ παρηγοριά.

(Ἀπὸ τὸ γερμανικὸ τοῦ Dr Viktor Meyer
Eckhardt. Kölnische Ztg 1914 ἀρ. 37)

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ Γ. ΧΑΡΙΤΑΚΗ

ΠΟΙΗΤΙΚΗ ΤΕΧΝΗ

ΠΟΡΙΩΤΗΣ

Τὸ θέατρο εἶναι ἀκόμα στὴν πρώτη ἀρχὴ του, πὺξ πολὺ πίσω ἀπὸ κάθε ἄλλο εἶδος τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας. Ἄν ἐξαιρέσει κανεὶς πεντέξι σοβαρὰς προσπάθειες, ἡ τάσις τοῦ καιροῦ εἶναι πρὸς τὸ ἀλαφρὸ καὶ τὸ διασκεδαστικὸ καὶ κυριώτερα στὰ ποσοστά. Ἐνας ἀπὸ τοὺς λίγους πού παίρνουν ἀξιοπρεπὰ τὴ δραματικὴ τέχνη εἶναι καὶ ὁ Ποριώτης. Ἡ «Ροδόπη» (τραγωδία, Ἀθήνα, Τυπογραφεῖο Ἑστίας, 1913) εἶναι θαρρῶ ἢ τρίτῃ θεατρικὴ δοκιμὴ του καὶ ἡ καλὴτερη στὴ σύνθεσις καὶ στὴ μορφὴ. Οἱ δυὸ προσηγορικὲς κωμωδίες του εἶχαν θέμα τὴ σύγχρονη ζωὴ. Μὲ τὴ νέα του ὅμως τραγωδία φεύγει ὅξω ἀπὸ τὸ χρόνο καὶ τὸν τόπο. Ἀς παίζεταί τὸ ἔργο σὲ περιγιάλι ἐλληνικὸ, ἄς ἔχουνε τὰ πρόσωπα ἐλληνικὸ ὄνομα, ἡ περιοχὴ του εἶναι ἡ περιοχὴ τοῦ αἰώνιου καὶ γενικοῦ, τὰ καθολικὰ ἀνθρώπινα πάθη κ' οἱ αἰώνιες ἀδυναμίες καὶ δύνამες τοῦ θηλυκοῦ. Κ' ἡ μορφὴ τῆς τραγωδίας κλασσικὴ. Ἀδιάκοπος ἐντεκασύλλαβος, κανονικὸς καὶ ἀλάθευτος—μόνο μιὰ κάποια κατάχρησις τοῦ λεγόμενου δαντέσκου στίχου θὰ μπορούσε νὰ μὴν ἤθελε κανεὶς—γλώσσα στρωτὴ καὶ φυσικὴ, μόνο, ἰδίως στάνάμεσα τῶν διαλόγων σημειώματα, τορνεμένη κάπως ὡς τὴν ἐπιτήδεψη. Ἀκόμα μιὰ μίμηση τῆς σαιξπηρικῆς φράσεως ὅχι ἄτυχῃ, πλοκὴ τοῦ μύθου κάθε ἄλλο παρ' ἀδέξια καὶ ὅχι ἀδεξιότερες δραματικὲς στιγμὲς. Μὰ καὶ τὸ ὑστέρημα—τὸ γενικὸ ὑστέρημα ὅλων τῶν ὅξω ἀπὸ τὸν τόπο καὶ τὸ χρόνο δραματικῶν δοκιμῶν, πού ἀπαιτοῦνε μιὰν ἀνώτερη ποιητικὴ δύναμη καὶ μιὰ περισσότερη ὁρμὴ στὴ σύγκρουσις, στὸ ξέσπασμα καὶ στὴν ἐκφρασις τοῦ πάθους γιὰ νὰ πάρουνε τὴ μορφὴ καὶ τὴν πνοὴ τοῦ ζωντανοῦ, τὴ σφραγίδα τοῦ αἰώνιου στιγμῆς καὶ πρόσωπα καὶ τραγωδία γενικά. Μὰ ἡ τραγωδία τῆς Ροδόπης εἶναι καὶ τὸ πρῶτο ποιητικὸ ἔργο τοῦ Ποριώτη καὶ ποιὸς μπορεῖ νὰ ξέρει ποιὲς κρυμμένες δύνამες θὰ φανερωθοῦν ἴσως μὲ νέες δοκιμὲς.

Ὁ Σπύρος Μελάς εἶναι ἡ ζωντανότερη δραματικὴ φυσιογνωμία τοῦ καιροῦ, τὸ πνεῦμα πού τραβᾷ πάντα μπροστά, ἡ ἀνήσυχι φύσις πού γυρᾷ, δοκιμάζει νέα πάντα. Μὲ τὴν πρώτη θεατρικὴ δοκιμὴ του, τὸ «Γιὸ τοῦ Ἰσκιου», πῆδησε μὲ νεανικὴ ὁρμὴ νὰ κηρύξῃ ἀπὸ τὴ ρωμεικὴ σκηνὴ τὸν ὕμνο τοῦ πέρ' ἀπὸ τὸ καλὸ καὶ τὸ κακὸ, μὲ τὸ τελευταῖο τώρα δράμα του «Τὸ ἄσπρο καὶ τὸ μαῦρο» (Λογοτεχνικὴ βιβλιοθήκη Φέξη, 1914) τὴν ξαναγεβαίνει κατήγορος καὶ κοσμοδιορθωτὴς ἄλλου εἶδους. Τὸ τωρινὸ ἰδανικὸ πού εἶναι πὼς νὰ πολυτρωθεῖ τὸ ἄτομο ἀπὸ τὴν ἰσοπεδωτικὴ σκλαβιά τῆς σημερινῆς κοινωνίας καὶ πὼς νὰ γίνῃ δυνατὴ ἡ ἀπόλαψις τῆς ζωῆς γιὰ κάθε ἄνθρωπο πού ἀναπνέει καὶ ζεῖ. Τὸ ἰδανικὸ αὐτὸ συνάφει σ' ἓνα σύμβολο ὁ ἐπαναστάτης Ἀλκης καὶ τὰ περιστατικὰ πού πλέκονται στὸ «Ἄσπρο καὶ τὸ μαῦρο» εἶναι ἡ εἰκόνα τῆς σκλαβιάς καὶ συνθηματικῆς ψευτιάς τῆς σημερινῆς κοινωνικῆς ζωῆς.

Ἡ κοινωνικὴ σάτυρα συνειθίζει νὰ δείχνῃ τὴν εἰκόνα ἀφίνοντάς τὴν νὰ ξεβγῇ μονάχῃ ἀπὸ τὰ περιστατικὰ, ἡ τέχνη γυρᾷ νὰ ἀνιχνεύῃ μόνο τὰ πράγματα συγκεντρώνοντας καὶ χρωματίζοντάς τα ζωηρότερα. Ὁ Μελάς

ὅμως τραβά μακρύτερα : τὰ παρασέρνει στὸ σκοπὸ του. Ὅχι πὼς τὰ πλαστογραφεῖ· μόνο φωτίζει ἀδρά μέρη τοὺς μονάχα καὶ τόσο γοργά, σὰ νὰ μὴ χρειάζεται νὰ δοῦμε παρὰ μόνο αὐτὰ τὰ μέρη, τὰ σημεῖα δηλ. πού χρειάζονται γιὰ τὸ σκοπὸ του. Μπροστὰ στὸ ἄσπρο καὶ τὸ μαῦρο τῆς ιδέας του ἀμελεῖ μπορεῖ νὰ πεῖ κανεὶς τὸ ἄσπρο καὶ τὸ μαῦρο, τὸ φῶς καὶ τὴ σκιά τῆς εἰκόνας κ' ἔτσι αὐτὴ ἐνεργεῖ ἀνήσυχα καὶ ταραγμένα. Δὲν περιμένει νὰ μᾶς δειχτεῖ μόνη μὲ τὴν τεχνικὴ παράστασή της ἡ ἠθικὴ ἐρημιά τῆς ἀθηνεΐκης ἀστικῆς ζωῆς, πού θέλει νὰ παρουσιάσει, μὰ βιάζεται καὶ τὴν καταγγέλλει. Δὲν ἀφίνει οὔτε κἀν στὰ στόματα τῶν προσώπων του τὸ συνθηματικὸ πρόσημα. Ἡ σάτυρά του δὲ γνωρίζει ἔλεο, τὸ κατηγορητήριό του ὅχι μόνο συμπάθεια δὲν ξέρει, μὰ μήτε τὴν παραμικρότερη δικαιολογία γιὰ τοὺς ἐνόχους του, ἐνόχους πού σὲ μιά, ὅχι ἀστική, μὰ ἡρεμότερη ἀντίληψη τῆς ζωῆς παρουσιάζουνται καὶ σὰ θύματα μαζί. Ἐτσι δὲν μπορεῖ νὰ πείσει καλλιτεχνικά. Δὲν προσπαθεῖ νὰ ξεσκεπάσει τὴν ψυχὴ τῶν πραγμάτων ἔστω καὶ ἀνίλεα, ὥστε νὰ τρομάζει καὶ ἄς μὴ συγκινεῖ τὸν ἀσυγκίνητο ἀπὸ ἀντίθετο αἶσθημα ζωῆς. Παρασυρμένος ἀπὸ τὴν ὁρμὴ τῆς ιδέας του ἀμελεῖ νὰ ζωντανέψει καλὰ τοὺς ἀνθρώπους του καὶ νὰ συγκεντρώσει τὴ δραματικὴ σύγκρουση καὶ πάλι σὲ καθαρότερες γραμμὲς καὶ δυνατότερες στιγμὲς. Τίς ἀφίνει νὰ σέρνονται στὸ ἐπίπεδο τῶν περιστατικῶν, ἀφίνοντας ἔτσι καὶ τὸν ἀξιόλογο δραματικὸ πυρήνα σὰν ἔμβρυο πού δὲν μπόρεσε νάναπτυχε καλὰ. Ἐτσι κάποιες δραματικὲς σκηνὲς ἀνοήτως μὲ τὸ ξεχείλισμα τοῦ λόγου ἐκεῖ ὅπου μόνο λίγα λόγια, ἴσως ἀκόμα ἕνας ὑπαινιγμὸς θὰ ἐνεργοῦσε πράγματι δραματικά· ἔτσι κ' ἡ λύση, μὴ λύση ἀληθινὰ ποιητικὴ, ζημιώνεται πολὺ ἀπὸ τὸ αἰτιό τῆς πάλης στὴν ψυχὴ τῆς Ἀνθῆς καὶ ἀπὸ τὴν ὅχι ὅσο χρειάζονταν καθαρὴ καὶ ζωντανὴ διαγραφὴ τοῦ ἐλευθερωτῆ τῆς Ἀλκῆ· ἔτσι κ' ἡ θερμὴ ἀνθρωπιστικὴ πνοὴ πού φυσᾷ σὲ ὅλο τὸ ἔργο δὲ βρῖσκει τὸ σκοπὸ ὅσο ἔπρεπε κ' αἰσθητικά. Μὰ πάλι—ὁ Μελάς ἔχει πλάσει μὲ τὴν πράξη ἕνα ὕψος στὴ χρονογραφίαν, τὴ μόνη λογοτεχνικὴ ἀνάγκη πού αἰσθάνεται σήμερα τὸ ἀθηνεΐκο κοινόν. Ἡ πρόοδος τοῦ θεάτρου θὰ τὸν φέρει δίχως ἄλλο στὴν ἀνάγκη νὰ πλάσει καὶ μὴ τελειότερη δραματικὴ μορφή. Φτάνει πὼς ἔχει μέσα του τὴ φλόγα καὶ τὴν ὁρμὴ, ὅσο δὲ βλέπω ἄλλος ποῖός.

Ὅτε δίχως χάρι οὔτε δίχως ἀπλότητα εἶναι οἱ παιδιότητες ἀγά-
ΡΟΔΟΚΑ- πες καὶ ἄλλες ἱστορίες, πού διηγᾶται ὁ Πλ. Ροδοκανάκης στὸ
ΝΑΚΗΣ «Βυσσινὶ τριαντάφυλλο» (Λογοτεχνικὴ βιβλιοθήκη Φέξη, 1912).

Ξεχωριστὰ στὸ πρῶτο μέρος τοῦ «Βυσσινιοῦ τριαντάφυλλου» ἀνασαινεῖ μὴ εὐαίσθητη, μυστικώπαθη ψυχὴ, ἡ ἴδια πού ψιθυρίζει μὴ γλώσσα τόσο πρωτόγνωρ ἀπαλὴ σὲ μερικὲς σελίδες τοῦ «Φλογισμένου ράσου» του, σελίδες ἀπὸ τίς ὡραιότερες πού ξέρω σὲ καθαρὴ, πλούσια καὶ ταιριασμένη καλλιτεχνικὰ δημοτικὴ, σελίδες πού χύνονται ἴσια ἀπὸ τὸ αἶσθημα, ἀνάβρυσμα σπάνιο στὴν τρυγύρω μας ποιητικὴ παραγωγή. Δὲ γνωρίζω ἂν οἱ ἱστορίες τοῦ νεώτερου βιβλίου του εἶναι γραμμένες πρωτίτερα ἢ ὑστερότερον ἀπὸ τὸ «Φλογισμένο ράσο», μὰ δίχως ἄλλο δὲν τίς προτιμῶ. Ὅχι πὼς ἀκόμα καὶ τὰ ὡραιότερα μέρη τοῦ «Φλογισμένου ράσου» δὲν τὰ βαραινουνε φιλολογισμοὶ καὶ ζητημένες ἔκφρασεις, πὺ πολὺ παραξένες παρὰ πρωτότυπες, εὐρεμένες καὶ ὅχι διαλεγμένες, πού ξεσκίζουν τὴ διάθεση παρὰ

τὴν ἀνεβάζουνε, μὴ ὀλέθρια ἐπίδραση μοῦ φαίνεται τοῦ παγνιδιάρικου καὶ τεχνητοῦ παρὰ ποιητικοῦ καὶ καλλιτεχνικοῦ ὕψους τοῦ μακαρίτη Χρηστομά-
νου μὰ γιὰ ἐκεῖ βρῖσκω γνησιότερο τὸν ποιητὴ Ροδοκανάκη : μὴ ἀπαλὴ, θρησκευτικὴ ψυχὴ, πού ἡ δύναμή της εἶναι πὺ πολλὴ ὅπου αἰσθάνεται παρὰ ὅπου στοχαζεται, ὅχι τόση ὅπου ὀπτασιάζεται ὅση ὅπου ὀνειρεύεται, ὅχι τόση ἐκεῖ πού βλέπει ὅση ὅπου θυμᾶται. Στις νεώτερες ἱστορίες του ὁ Ροδοκανάκης κάνει νανοῖζει τὰ μάτια πὺ πλατιά καὶ στὴν πραγματικὴ ζωὴ καὶ ὁ μυστικὸς ὀνειροπόλος γίνεται κάπου νατουραλιστής. Μὰ φαίνεται πρωτότερος καὶ κάπως ὅξω ἀκόμα ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του. Ἡ ματιά ὅμως μπορεῖ νὰ γυμναστεῖ. Περισσότερο μπορεῖ νάνησυχήσει μὴ δημοσιογραφικὴ εὐκολία πού φαίνεται νὰ τὸν ἀρπάξει σὲ ὕψος, σὲ γλώσσα καὶ σὲ ἀντίληψη. Ἄν μποροῦσε νὰ τὴν πολεμήσει ὁ νέος λογογράφος, ἄς εἶναι βέβαιος πὼς θὰ ἔχει νὰ γεμίσει πολὺ ἄδειο γύρω του.

ΚΩΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

ΜΟΥΣΙΚΗ

Ἡ Δεσποινὶς Λογοθέτη, καθηγήτρια κλειδοκυμβάλου εἰς τὸ Ὑδρεῖον Ἀθηνῶν, ἔδωκε, τέλη Δεκεμβρίου, περαστικὴ ἀπὸ τὴν πόλιν μας, μουσικὴν προεσπερίδα ἐνώτιον ἐκλεκτοῦ ἀκροατηρίου. Προκατοβολικά σπεύδουμε νὰ τὴν συγχαροῦμε γιὰ τὴν μαεστρίαν, μὲ τὴν ὁποίαν ἀπέδωκε τὰ δυσκολώτερα κυρίως τεμάχια τοῦ προγράμματός της, πρᾶγμα πού θὰ φανῇ ἴσως περίεργον, ἐν ᾧ εἶναι πολὺ φυσικὸ γιὰ ἕνα ἀληθινὸν μουσικόν. Ἐὰν ὅμως ἐμεῖς ἤμεθα εἰς τὴν θέσιν τῆς Δεσποινίδος Λογοθέτη, δὲν θὰ ἐδεχόμεθα ποτὲ νὰ δώσουμε τὴν μουσικὴν αὐτὴν ἀπογευματινὴν, διότι καὶ ἡ αἴθουσα ἦτον ἀκατάλληλη, γιὰ νὰ μὴ παραμορφώνονται ἐντατικά ἢ ἐλαττωτικά οἱ μουσικοὶ τόνοι, καί, τὸ σπουδαιότερον, τὸ κλειδοκύμβαλό της, καινούριο καὶ τραγὺ καὶ ὅχι, φαίνεται, τῆς συνηθείας της, ἀπεχόνδρυνε τοὺς βαρεῖς ἤχους χωρὶς νὰ δαντελλῶνῃ, ἂν ἐπιτρέπεται ἡ παρακινδυνευμένη ἔκφρασις, τοὺς ὀξύτατους τόνους. Ὅταν δὲ ἕνας μουσικὸς δίνῃ, μὲ εἴσοδον μάλιστα δύο ταλλήρων, ρέτσιταλ, ἔχει βέβαια καὶ αὐτὸς ἀπόλυτην πεποίθησιν εἰς τὴν μεγάλῃν ἀξίαν τοῦ ταλάντου του—ὅπως καὶ δικαίως ἄλλως τὴν ἔχει ἡ Δεσποινὶς Λογοθέτη—ἀλλὰ καὶ τὸ ἀκροατήριόν του ἐπίσης ἔχει τὴν ἀπαίτησιν—καὶ τοῦτο μόνον δὲν ὑπελόγησε καλὰ ἡ ἀξιόλογη ἐκτελέστρια—ἢ νὰ εἶναι ὅλα τέλεια ἢ νὰ λείπῃ τέτοιο ρέτσιταλ, διότι πᾶσα μὲ ἀπαίτησις μουσικὴ ἐκτέλεσις πρέπει νὰ ᾔῃ καθαυτὸ ὡς ἱεροφτελεστία, καὶ ἡ παραμικρότερη, ἢ ἐλαχίστη ἀτέλεια ἐπιδρᾷ σημαντικὰ εἰς τὸ σύνολον τῆς ἀποδόσεως καὶ τῆς ἐντυπώσεως. Παρ' ὅλας ταύτας ὅμως τὰς σοβαρὰς ἐλλείψεις τῶν δύο ἐκείνων ἀθλίων συνεργατῶν τῆς Δος Λογοθέτη—διότι ὁ τόπος καὶ τὸ ὄργανον εἶναι σπουδαῖα βοήθεια ἢ ζημία γιὰ μίαν μουσικὴν ἐκτέλεσιν—ἡ ἑλληνὶς καλλιτέχνης εἶχε, εἰς ὡρισμένα τεμάχια τοῦ προγράμματός της, ζηλευτὴν ἐπιτυχίαν, ἐξαιρετικῶς μάλιστα ἔπαυσε καθαρὸν θαυμάσιον

ὕπο ἔποιν καὶ πάθους καὶ δεξιότηχίας καὶ χρωματισμοῦ τὴν ἀθάνατην Appassionata τοῦ Μπετόβεν, τῆς ὁποίας τὸ πρῶτο μέρος πρὸ πάντων ἀπέδωκε μὲ τόσην ἐντέλειαν, ὥστε καὶ πολὺ μεγαλύτεροι τῆς Δδος Λογοθέτη ἔκτε-
λεσται καὶ οἱ δυσκολώτεροι κριταὶ θὰ ἔμεναν ἱκανοποιημένοι. Ἐπίσης μὲ μοναδικὴν ἔκφρασιν ἀπέδωκε τὴν μὲ ἀραχνούφαντην λεπτότητα γραμμὴν σπουδῆν τοῦ Νεπέρ, τὴν ὁποίαν μάλιστα, ἐν ᾧ τὴν ἑλλειψιν δυνατῆς ἐμπνεύσεως εἰς τὸ κομψότατο αὐτὸ ἔργον ἀναπληρῶναι βαθεῖα ἡ τέχνη τοῦ συνθέτου, ἡ Δις Λογοθέτη κατώρθωσε νὰ ἐκτελέσῃ μὲ τόσην φυσικότητα χάριτος καὶ ἀφελείας, ὥστε νὰ νομίζῃ, παρασυρόμενος, ὁ ἀκροατὴς ὅτι ἡ περίτεχνη αὐτὴ σπουδὴ εἶναι γεμάτη πρὸ πάντων ἀπὸ ἀληθινὴν ἔμπνευσιν, ἐν ᾧ δὲν εἶναι διόλου! Ἐπίσης μὲ αἰσθημα γλυκύτατο ἔπαιξε τὴν σάν κρουσταλλένιο ρυάκι ἐξελισσομένην πρῶτην σπουδὴν (op 25) τοῦ Σοπὲν καὶ τὸ χαριτωμένο καὶ γεμάτο πάθος καπρίτσιο τοῦ Σκαρλάττι. Μολα-
ταῦτα δὲν ἡμποροῦμε νὰ μὴ κάμουμε τὴν παρατήρησιν ὅτι ἄλλα τεμάχια τοῦ προγράμματός της, καὶ μάλιστα τὸ «Πρελούντιο καὶ Φούγκα» τοῦ Μπάχ δὲν μᾶς ἐσυγκίνησαν πολὺ-πολύ, εἰς τὴν ἀπόδοσίν των, καὶ τοῦτο διότι εἴμεθα βέβαιοι ὅτι ἡ Δις Λογοθέτη, ὅπως ἄλλως καὶ κάθε μουσικὴ ἰδιο-
φυΐα, εἶναι πλασμένη νὰ μὴ διαισθάνεται, τώρα τοῦλάχιστον εἰς τὴν χρυ-
σὴν νεότητά της, μὲ ἴσην δύναμιν ὅλους τοὺς μεγάλους, εἰς ὥρισμένα μου-
σικά εἶδη, συνθέτας τοῦ κόσμου καί, ἐπομένως, νὰ τῆς εἶναι ἀδύνατο μὲ τὸ ἴδιο αἰσθημα καὶ πάθος νὰ παίξῃ, ὅπως καὶ παίζει, ἔργα τοῦ Μπετό-
βεν καὶ τοῦ Σεμπαστιάν, λόγου χάριν, μολονότι καὶ οἱ δύο εἶναι Γερμανοὶ μουσικοσυνθέται ἡγίστης ἀξίας. Γι' αὐτό, ἀφ' οὗ καὶ πάλαι θερμὰ τὴν συγκαροῦμε γιὰ τὰ ἔξοχα μουσικά της προσόντα, τολμοῦμε νὰ συμβουλευ-
σουμε τὴν Δα Λογοθέτη νὰ ἐκτελῇ—καὶ θὰ ἐκτελῇ μὲ μοναδικὴν ἐπιτυ-
χίαν πάντοτε—μουσικὸ πρόγραμμα σύμφωνο μὲ τὴν ἰδιοσυγκρασίαν της καὶ τὴν ζωηρότητα καὶ φαιδρότητα τῆς ψυχῆς της πού φαίνεται ὅτι δὲν συμ-
βιβάζεται πολὺ-πολύ μὲ τὴν αὐστηρῶς ἐπικρατοῦσαν μυστικοπάθειαν εἰς τὰ θαυμάσια ἔργα τοῦ Μπάχ, ὅχι μόνον εἰς τὰ «Ὁρατόριά» του καὶ τὰ ἄπειρα ἄλλα θρησκευτικῆς συλλήψεως μουσικά του ἀριστουργήματα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς σονάτας του καὶ τὰ «Πρελούντια καὶ Φούγκας» του.

ΑΚΡΟΑΤΗΣ

ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΜΙΑ ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ-ΑΣΙΑΤΙΚΗ ἢ ΔΥΤΙΚΗ-ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΜΑΝΤΑΛΙΤΕ;

Στὰ ΓΡΑΜΜΑΤΑ, τόμ. II ἀρ. 17—20 σελ. 289—291 δημοσιεύθηκε ἓνα ἄρθρον ὑπὸ τύπον ἐπιστολῆς τοῦ φίλου κ. Γ. Σκληροῦ: **Ο ΣΚΕΠΤΙΚΙΣΜΟΣ ΚΑΙ Η ΦΥΛΗ ΜΑΣ.** Στὸ ἄρθρον αὐτὸ πού δίνει ἀφορμὴς σὲ συζήτηση ἀπαντᾷ ἓνας ἀπὸ τοὺς Συντάκτες τῆς **ΝΕΑΣ ΖΩΗΣ**, ὁ κ. Παῦλος Πετρίδης, μὲ τὸ σημείωμα πού βλέπει ὁ ἀναγνώστης σ' αὐτὲς τῆς σελίδες. Ὁ φίλος κ. Γ. Σκληρὸς πού διάβασε στὸ χειρόγραφον τὸ σημείωμα τοῦ κ. Πετρίδη μᾶς ἔστειλε τὴν ἀπάντησιν πού δημοσιεύεται περὶ κάτω μὲ μιὰ σημείωσιν «πὺς ἀπάνω στὸ ἴδιο θέμα εἶνε ἔτοιμος στὸ ἄλλο φυλλάδιον νὰ γράψῃ περισσότερες λεπτομέρειες ἂν φανε-
ρωθεῖ κάποιο ἐνδιαφέρον, σχετικὰ μὲ τὴ συζήτηση». Ὡστε ἀπάντησιν καὶ ἀνταπάντησιν μποροῦν νὰ χαρακτηρισθοῦν σὰν μιὰ ὄθησιν μόνον γιὰ συζήτηση καὶ τίποτα παραπάνω.

Η ΣΥΝΤΑΞΗ

Ἄν ἤθελε κανεὶς νὰ δώσει grosso modo τῆς ἀδρᾶ χαραχτη-
ΣΗΜΕΩΜΑ ριστικῆς γραμμῆς τῆς ἰδεολογίας τοῦ κ. Σκληροῦ, μποροῦσε
Π. Α. ΠΕΤΡΙΔΗ νὰ κάμῃ τὴν ἐξῆς συμπερασματικὴ σύνοψιν τοῦ ἁρθρου του
πού δημοσιεύτηκε στὰ ἀλλεξανδρινὰ ΓΡΑΜΜΑΤΑ:

Ὁ σύγχρονος Νεοελληνικὸς Κόσμος στέκει ἀνάμεσα
σὲ δυὸ ἄλλους: τὸν Δυτικὸ-Φραγκικὸ-Εὐρωπαϊκὸ ἀπὸ
τὴ μιὰ μεριά, καὶ τὸν Ἀνατολικὸ-Ἀσιατικὸ ἀπὸ τὴν
ἄλλην.

Ἡ σχέση τῆς ἀξίας του, καὶ κατὰ συνέπεια καὶ τοῦ
πολιτισμοῦ του, ἐκφράζεται καθάρια ἀλγεβρικά: Εὐρω-
παϊκὸς Κόσμος—Εὐρωπαϊκὸς Πολιτισμὸς > Ἀσιατικὸ
Κόσμος—Ἀσιατικὸς Πολιτισμὸς. Στὸ ἀλγεβρικὸ σύμβολο
ἐδῶ ἂς δώσωμε καὶ ποιοτικὴ σημασίαν.

Στὴν ἀπορία, ποῖον νὰ προτιμήσωμε ἀπὸ τοὺς δυὸ, ὁ κ.
Γ. Σκληρὸς χωρὶς κανένα δισταγμὸ ἀποφαίνεται γιὰ τὸν
πρῶτον, πού κατὰ τὴ γνώμη του κλεῖ μέσα του τὸ μεγαλει-
τερον δυναμικόν.

Τώρα πὺς βέβαια ἔχει δίκιον ὁ κ. Σκληρὸς σὲ πολλὰ σημεῖα τῆς ἰδε-
ολογίας του, δὲν ἔχω ἀμφιβολία. Αὐτὸ ὅμως δὲν μ' ἐμποδίζει νὰ ἔχω καὶ
ἀντίθετες ἀντίληψεις γιὰ μερικὰ ζητήματα πού ἄγκιζε μὲ τὸ γράμμα του, πού
καὶ προφορικὰ συζητήσαμε μαζὶ ἓνα βράδν στὴν αἴθουσα τῆς **ΝΕΑΣ ΖΩΗΣ**.
Καὶ αὐτὲς ἴσια-ἴσια τῆς ἀντίθετες ἀντίληψεις θὰ δοκιμάσω νὰ ἐκθέσω, σύμ-
φωνα ἄλλωστε μὲ τὴν εὐγενικὴ καὶ φιλικὴ πρόσκλησιν τοῦ ἐκεῖνο τὸ βράδν.

Ὅπως εἶχαμε μείνει σύμφωνοι, νὰ συζητήσῃ κανεὶς κάπως διεξοδικὰ
ὅλα τὰ ζητήματα πού σ' αὐτὰ ἀτομικὰ διαφωνῶ εἶνε πρᾶγμα κάπως δύσκολον.
Μὰ μερικὰ, πού εἴτε γιὰ ἀντικειμενικά καὶ ὑποκειμενικά ἀκόμη κρίνονται
στάλήθεια ζωτικά, εἴτε γιὰ πᾶν στὴν ἰδιοσυγκρασίαν μας, θὰ ξεταστοῦνε
μὲ τὸ ἀτομικόν μας πρῶτον, καὶ ἂν εἶνε δυνατό θὰ πάρουνε μιὰ κάποια
λύσιν.—Ἄν θέλαμε νὰ τὰ διαιρέσωμε σὲ τάξεις αὐτὰ τὰ ζητήματα, θὰ τὰ
χωρίζαμε σὲ δυὸ μεγάλες: 1. σ' ἐκεῖνα πού εἶνε καθάρια καὶ
στενὰ φυλετικὰ—ἐλληνικά, καὶ 2. σ' ἐκεῖνα πού εἶνε γενι-

κότερα φυλετικά, με την πλατύτερη έννοια της λέξης φυλής.

Σ' ένα πρόβλημα της δεύτερης κατηγορίας, πού γύρω σ' αυτό αναπτύσσεται σχεδόν ολόκληρη η ιδεολογία του κ. Σκληρού ήθελα να παρατηρήσω μιάν αντίφαση—έμένα τουλάχιστο έτσι μου φαίνεται—πού θα την έλεγα ίσως χτυπητή. Έξηγουμαι :

Ο κ. Σκληρός από τη μιὰ μεριά μᾶς λέγει πώς η άσιατική μανταλιτέ είναι τέτοια πού κάνει τον άνθρωπο άνίκανο για κάθε θετική δράση, για κάθε ειλικρινές ενδιαφέρον, για την πραγματική ζωή, και διοχετεύει όλο τó ψυχικό του δυναμικό σε μιὰ ατέλειωτη νιρβάνα, και σε ένα τελματικό ήσυχασμό, πού τόν κάνουνε τέλεια αδιάφορο για τόν έξω κόσμο,

και από την άλλη, πώς δημιουργεί ένα «πολιτισμόν πού μόνη βάση έχει την Ύλη, και μόνο την Ύλη, τη θεοποίηση δηλαδή της ύλικής έπιτυχίας στο βίο, με όλα τὰ θεμιτά και άθέμιτα μέσα, και συνάμα τη βαθειά περιφρόνηση σε κάθε πνευματική και ήθικη έκφανση.»

Μου φαίνεται—μὰ χωρίς νάχω και την απαίτηση να τó αποδείξω με την άρμοδιότητα έθνολόγου—πώς η γνήσια άσιατική μανταλιτέ δε δημιουργήσε, και δε μπορεί να δημιουργήσει ένα πολιτισμό πού νάχει ως βάση την Ύλη, και τη θεοποίηση της ύλικής έπιτυχίας στο βίο. Ένας τέτοιος πολιτισμός προϋποθέτει μανταλιτέ θετικιστική, μανταλιτέ με τάσεις ρεαλιστικές, μανταλιτέ απαλλαγμένη από κάθε νεφελώδικη μεταφυσική ένασχόληση. Θεωρήθηκε, και θεωρείται τέτοια η άσιατική μανταλιτέ;—Δέν πιστεύω τó αντίθετο μάλιστα! ο Άσιατικός Κόσμος ίσα με τώρα είναι εκείνος πού μᾶς έδωκε τὰ μεγάλα μεταφυσικά συστήματα με μορφή θρησκείας και μεταφυσικής αντίληψης. Ένώ ο Δυτικός Κόσμος πειό πραχτικός, πειό ρεαλιστικός, ανέπτυξε άλλες ιδιότητες πειό σύμφωνες, πειό άρμονισμένες με την πραγματικότητα και τις άνάγκες της καθημερινής ζωής. Άν δείχνει και τάσεις για μεταφυσικά προβλήματα, οί τάσεις αυτές δε μοιάζουνε πολύ με τις τάσεις του Άσιατικού Κόσμου. Η βαθειά εκείνη συναίσθηση του άπειρου, και η έπίμονη ψυχική αυτοεπισκόπηση των άνατολικών λαών λείπει από τόν άνθρωπο της Δύσης, πού από ιδιοσυγκρασία και παράδοση—την έλληνο-ρωμαϊκή—είνε ρεαλιστικότερος παρ' όλη την επίδραση ενός δυνατού άσιατικού παράγοντα του Χριστιανισμού πού μᾶς έφερε μαζί του και ένα νέο βιωτικό στοιχείο, την υποχρεωτική έσωτερική ζωή. Και έτσι ξηγιέται γιατί δέν τρομάζει μπρός τó μεγάλο χάος πού στέκει μεταξύ του Έγώ πού είναι πολύ μικρό, και του Μη-Έγώ ως σύνολο πού είναι άπειρο, τόσο πού νά παραλνει κάθε του κίνηση, και δε θαμπώνεται από τó μεγάλο και τó άπέραντο πάλε του έσωτερικού κόσμου, σε τρόπο πού νά παραδοθεί στον άποθνασμά.

Και τώρα μπαίνομε στα καθάρια φυλετικά μας με τη στενή έθνικιστική έλληνική έννοια.

Είμαστε πραγματικά άσιανοί την ψυχή μας, έμεις οί Έλληνες; Ζούμε στ' αλήθεια κάτω από τόν τρομερό ζυγό μιᾶς μανταλιτέ όλέθριας—όπως τη θέλει ο φίλος μου κ. Σκληρός—της άσιατικής;—Μου φαίνεται, πώς δυο άρκετά σημαντικά συμπτώματα της φυσιολογίας του ψυχικού μας οργανισμού, αποκλείουν, με κάποια σχετική βεβαιότητα τη διάγνωση της άσιατικής αργρόστειας, πού έβαλε ο κ. Σκληρός. Και τὰ συμπτώματα αυτά είναι :

1. Η έλλειψη βαθειᾶς και άληθινής θρησκευτικῆς ζωῆς του Νεοέλληνα, και

2. Η έμπορική του τάση πού του καταντᾶ βιολογική ανάγκη, ή καλύτερα φυσιολογική λειτουργία.

Για τó πρώτο μου φαίνεται πώς άνάγκη από άπόδειξες δέν υπάρχει, γιατί τὰ πράγματα απλῶς μιᾶνε μόνα τους, αν έχομε έννοείται πάντοτε υπ' όψει μας τόν Έλληνα πού έχει υπ' όψει του και ο κ. Σκληρός: δηλαδή τόν Έλληνα μιᾶς όρισμένης περιόδου της φυλετικῆς του ζωῆς, πού αρχίζει με τó πέσιμο της Πόλης. Στο διάστημα αυτό κανένα από κείνα τὰ σημάδια της θρησκευτικῆς, μυστικιστικῆς ζύμωσης δέν παρουσιάστηκε σε μιᾶς. Έκληρονομήσαμε ένα καθεστώς, τó αφήκαμε όπως εΐτανε και του δώσαμε μιὰ έθνικιστική μορφή, δηλαδή πήραμε την καθάρια θρησκευτική χριστιανική ιδεολογία και την έσυγχωνέψαμε με μιὰ άλλη βαθύτερα ριζωμένη στην έλληνική ψυχή, με την έθνική ιδεολογία.

Τώρα, για τó δεύτερο σύμπτωμα, την έμπορική τάση, με την πειό περιεκτική σημασία της λέξης, άκόμη και τó επιτόλαιο αντίκρυσμα της σημερινῆς δράσης της Φυλῆς μας, θά πείσει πιστεύω και εκείνον άκόμη πού συστηματικά άρνείται τó κάθε τι, πώς είναι άληθινή, πώς υπάρχει αυτή ή έμπορική τάση μέσα μας. Γιατί βέβαια, δέν πιστεύω νά άρνηθεί κανείς πώς δέν απαιτείται άληθινή επιχειρηματική ιδιοσυγκρασία, νά αφήνει κανείς τὰ πατρικά χρώματα και νά πηγαίνει σε ξένες και μακρινές χώρες και νά θεμελιώνει εκεί άποικίες πού γνωρίζουνε και χρόνια άληθινῆς άκμῆς.

Μὰ τότε, σ' άν παραδεχτεί κανείς τὰ παραπάνω, πρέπει νά παραδεχτεί και την ύπαρξη μιᾶς κάποιας ψυχικῆς δύναμης πού είναι τó primum movens αὐτῆς της δράσης, πού είναι η έξωτερίκεψη μιᾶς έσωτερικῆς ζύμωσης πολύ έντονης και με πραχτικό σκοπό. Μὰ έσωτερική ζύμωση, και μάλιστα έντονη, με έξωτερική εκδήλωση όχι άξιοκαταφρόνητη, και πραχτικά προσανατολισμένη, βέβαια δε συμφωνεῖ με ήσυχασμό και νιρβάνα, δηλαδή έννοιες πού προϋποθέτουν κάθε άλλο παρὰ τέτοιας μορφῆς δόνηση του έσωτερικού μας Έγώ.

ΠΑΥΛΟΣ Α. ΠΕΤΡΙΔΗΣ

Ο συμπαθής και στοχαστικός φίλος μου κ. Πετρίδης είχε την ΑΠΑΝΤΗΣΗ καλωσύνη νά κάνει μερικές παρατηρήσεις στο γράμμα μου πού Γ. ΣΚΛΗΡΟΥ τέλευτα έδημοσίευσε τὰ άλεξανδρινά «Γράμματα». Οί παρατηρήσεις του φίλου μου σε μερικά καθέκαστα είναι πολύ λογικές, τó σύνολό τους όμως δέν πιστεύω νά ανταποκρίνεται στην ουσία και στο πνεύμα των γραφομένων μου. Στο βιαστικό και ανεπίσημο εκείνο γράμμα μου στους φίλους εκδότας του καλού άλεξανδρινού περιοδικού δέν μπορούσα βέβαια νά θίξω ολόκληρο τó πρόβλημα της Ρωμηοσύνης και περιορίστηκα άναγκαστικά σενα μόνο σημείο, σκείνο πού ειδικά μ' ένδιέφερε εκείνη τη στιγμή στο γιατί δηλαδή ή φυλή μας και ειδικότερα ή γράφουσα νεολαία μας δέν έχει ενδιαφέρον και ένθουσιασμό για τὰ μεγάλα ζητήματα της ζωῆς και

της φύσεως και περιορίζει ὅλη της τὴ δράση σὲ αἰσθητικά και λογοτεχνικά μοναχὰ ζητήματα, ζητώντας μάλιστα και νὰ δικαιολογήσῃ τὴ μονομέρειά της αὐτὴ μὲ φιλοσοφικὰς ἐξηγήσεις ὑπόπτου και ἀρνητικῆς ὁλότελα φύσεως.

Πῆρα λοιπὸν τὸ ζήτημα μόνον ἀπὸ τὴ μιὰ του τὴ μεριά τὴν ψυχικὴ-πνευματικὴ νὰ ποῦμε, και καλὰ ἔκανε βέβαια ὁ φίλος μου νὰ μοῦ ὑποδείξῃ και τὶς ἄλλες μεριὲς τῆς Ρωμηοσύνης, τὶς θετικὰς και ζωντανὰς, ποῦ ἐγὼ τὶς ἤξευρα ἐπίσης, ἀλλὰ δὲν ἦταν τοῦ θέματός μου νὰ τὶς ἀναφέρω.

Πολὺ σωστά μοῦ ὑποδεικνύει τὸ ἐ μ π ο ρ ι κ ὸ δ α ι μ ὸ ν ι ο τῆς φυλῆς μας, τὴ δραστηριότητα και πρακτικότητά της στὰ ζητήματα τῆς βιοπάλης, ποῦ κανεὶς βέβαια δὲν μπορεί νὰ τὰ ἀρνηθῇ· ἂν περιοριζότανε σ'αὐτὰ δὲν θάχα νὰ πῶ τίποτε και θὰ χαιρόμουν μάλιστα ποῦ μᾶς ἔδειξε ἔτσι και τὴ θετικὴ μεριά τῆς Ρωμηοσύνης, ὡς συμπλήρωμα τῆς ἀρνητικῆς ποῦ ἐθίξα ἐγώ.

Ἄλλ' ὁ φίλος μου δὲ σταματᾷ ἐδῶ, προχωρεῖ παρακάτω και προσπαθεῖ νὰ δώσῃ εὐρύτερη σημασίαν στὰ θετικὰ σημεῖα ποῦ ἀναφέρει γιὰ τὴ φυλὴ μας, ζητώντας νὰ ἀποδείξῃ — ἔτσι τουλάχιστο μοῦ φαίνεται — ὅτι δὲν εἶνε τόσο νεκρὰ και ψόφια ἡ ἐθνικὴ μας ψυχὴ και οὔτε και τόσο ἀσιατικῶς ὑλιστικὴ ἡ mentalité μας και ἀκόμα περισσότερο : ὅτι ὁ περιφρονούμενος ἀπὸ ἐμένα ἀσιατικὸς πολιτισμὸς δὲν εἶνε καθόλου ὑλιστικὸς και ταπεινός, ἀλλὰ τουναντίον ἰ δ ε α λ ι σ τ ι κ ῶ τ ε ρ ο ς ἀ π ὸ τ ὸ ν εὐ ρ ω π α ῖ κ ὸ ! Αὐτὰ τὰ τελευταῖα δὲν μπορῶ μὲ κανένα τρόπο νὰ τὰ παραδεχθῶ και σαυτὰ ἀπάνω θέλω νὰ μιλήσω λιγάκι μὲ τὸν ἀγαπητό μου φίλο.

Ἐγὼ ἐξακολουθῶ νὰ πιστεύω ἀκραδάντως και θὰ προσπαθίσω σύντομα νὰ ἀποδείξω : ὅτι ὁ ἀσιατικὸς πολιτισμὸς παρ' ὅλες του τὶς μεταφυσικὰς και θρησκευτικὰς μεγαλόσχημες μπουμπουλήθρες, στὸ βάθος του, στὴν οὐσία του, στὴν πράξιν του εἶνε πέρα και πέρα ὑλιστικὸς και κτηνώδης, ὁλότελα ἀνίκανος νὰ ὑψωθῇ σὲ μιὰ ἀνώτερη ἀντίληψη περὶ ἀνθρωπίνης ἀξίας, περὶ κοινωνικῶν, ἐθνικῶν και ἐν γένει κολλεκτιβιστικῶν ἰδεωδῶν, ἐγωϊστικώτατα περιοριζόμενος σὲ μιὰ ταπεινὴ ὑλιστικὴ φυτοζωία τοῦ ἀτόμου ἢ τὸ πολὺ τῆς οἰκογενείας, γεμάτη ἀπὸ κτηνώδη ἀμάθεια, ἀναισθησία και περιφρόνηση στὰ γύρω μεγάλα προβλήματα τῆς ζωῆς και τῆς φύσεως χωρὶς νὰ λογαριάζωμε τὸν σκληρὸ δεσποτισμὸ ποῦ ξεσπάει ἀλύπητα στὴ ράχιν κάθε ἀδυνάτου πλάσματος.

Και ἀντίθετα :

Ὁ εὐρωπαϊκὸς πολιτισμὸς παρ' ὅλη του τὴν ἐξωτερικὴν πρακτικότητα — ἀποτέλεσμα εὐρύτερης και δεινῆς ἐκεῖ βιοπάλης — και τὴν ἑλλειψὴν ὑποκριτικῆς μεταφυσικῆς φλυαρίας, στὸ βάθος του, στὴν οὐσία του, στὴν πράξιν του εἶνε πολὺ ἀνθρωπινότερος και ἰδεαλιστικώτερος τοῦ ἀσιατικοῦ μὲ μιὰ εἰλικρινῆ ἀνώτερη ἀντίληψη περὶ ἀνθρωπίνης ἀξίας και λοιπῶν κοινωνικῶν και ἐθνικῶν ἰδεωδῶν, μὲ μιὰ εὐγενικὴ και φωτισμένη τάση πρὸς διαρκὴ ἀνύψωση τοῦ ἀνθρώπου και καλλιτέρευσιν τῆς κοινωνίας και μὲ ἕνα ἀκράτητο ἐνθουσιασμὸ γιὰ τὴ σπουδὴ τῶν μεγάλων προβλημάτων τῆς γύρω ζωῆς και φύσεως.

Και τελευταῖα, ἀναφορικῶς γιὰ μᾶς, ὅτι ἡ φυλὴ μας παρ' ὅλη τὴ ζωτικότητά της σὲ ζητήματα πρακτικῆς βιοπάλης και ἰδιώως ἀτομικῆς καριέρας, στὸ βάθος τῆς ψυχῆς της, στὴν mentalité της, στὸ φιλοσοφικὸ σκοπὸ τῆς ὑπάρξεως της εἶνε και μένει ἀκόμα ἀσιατικὴ, μὲ ψόφια ὑπόσταση, μὴ μπορῶντας νὰ ἐξυψώσῃ τὸ ἰδανικὸ της παραπάνω ἀπὸ τὴν ἀπὸ-

κ τ η σ η ὑ λ ι κ ο ὗ π λ ο ὗ τ ο υ και τοῦτο πάλαι μόνον γιὰ ταπεινὴ ματαιόδοξον ἐπίδειξιν και ὄχι γιὰ ἄλλο ἀψηλότερο σκοπὸ, ποῦ προαπαιτεῖ πάντοτε ἀνώτερο ἐσωτερικὸ πολιτισμὸ.

Αὐτὸ εἶνε τὸ δικό μου τὸ credo ἀπάνω στὸ ὁποῖο θὰ δώσω μερικὰς ἀκόμα ἐπεξηγηματικὰς λεπτομέρειες. Γιὰ νὰ καταλάβωμε καλὰ τὴ διαφορὰ μεταξὺ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ και ἀσιατικοῦ πολιτισμοῦ πρέπει νὰ ἔχωμε πάντοτε ὑπ' ὄψιν μας τὶς ἰδιότητες τοῦ φεουδαρχικοῦ και ἀστικοῦ λεγομένου καθεστῶτος, τὸ ὁποῖο ἀκριβῶς εἶνε και ἡ βάση : τὸ μὲν φεουδαρχικὸ τοῦ ἀσιατικοῦ, τὸ δὲ ἀστικὸ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Τὸ φεουδαρχικὸ καθεστῶς (γεωργικὸ) ὡς γνωστὸ εἶνε πλέον ἀρχέγονο ἀπὸ τὸ ἀστικὸ και στηρίζεται στὴ σκλαβιά τοῦ ἀνθρώπου και ἀναγκαστικὰ ἡ mentalité του δὲ μπορεί παρὰ νὰ εἶνε δουλοπαροικία. Ἀψηλὰ ἀνθρωπιστικὰ ἰδεώδη δὲν ὑπάρχουν· ἡ ἰδέα τῆς ἐλεύθερης κοινωνίας, τῆς πατρίδας, τῆς φυλῆς εἶνε ἄγνωστη. Τὰ κοινωνικὰ ἰδεώδη δὲν πᾶν παραπάνω ἀπὸ τὰ συμφέροντα τοῦ πλησιέστερου ἀγῶ, ἢ ἡγεμόνος, ἢ θρησκευτικοῦ ἀρχηγοῦ, ποῦ συνήθως μάλιστα εἶνε ἀλλόφυλος και ἀλλόγλωσσος. Κάθε ἀνώτερη πνευματικὴ κίνησις, κάθε ἐπιστήμη, κάθε βαθύτερο ἐνδιαφέρον γιὰ τὴ γύρω ζωὴ και φύσιν δὲν μπορεί βέβαια νὰ ὑπάρχῃ. Μόνον μιὰ στενόκαρδη φανατικὴ μεταφυσικὴ θρησκομανία ἱκανοποιεῖ τὰ ζητήματα τῆς ψυχῆς και κάποια ἀπλή ἐπικὴ ποίηση δίνει διέξοδο στὶς ἀνάγκες τῆς φαντασίας. Ἡ ψυχικὴ ὑπόστασις ἐνὸς τέτοιου μικρο-φυτοζωικοῦ καθεστῶτος, γεμάτου μὲ πνεῦμα δεσποτισμοῦ και σκλαβιάς, δὲν μπορεί παρὰ νᾶνε ἀπελπιστικὴ.

Σκληρότης ψυχῆς, βαρβαρότης τρόπων, ὀνευλάβεια πρὸς τὸ ἄτομο τοῦ ἐτέρου, ἀνειλικρίνεια χαρακτῆρος, κρυπτομένη συνήθως πίσω ἀπὸ ὑποκριτικὴν και φλύαρη αἰσθηματολογία, καχυποψία ὅλων πρὸς ὅλους, ἑλλειψὴ κοινωνικοῦ ἐνδιαφέροντος και κοινωνικῆς παρηγορίας, κτλ. κτλ.

Στὸ ἀστικὸ (βιομηχανικὸ) καθεστῶς ὅλα ἀλλάζουν, ὅλα γίνονται ἀνθρωπινότερα, εὐγενέστερα, εὐρύτερα. Κοινωνικὸ ἰδεώδες ἔχομε τὴν ἰδέαν τῆς Πατρίδας, τῆς φυλῆς. Πολιτικὰς ἐλευθερίας τοῦ ἀτόμου ὅλων τῶν εἰδῶν, ποῦ ἀναγνωρίζουν τὴν ἀνθρωπινὴν του ἀξίαν και προσπαθοῦν νὰ τὸν ἐξυψώσουν και νὰ τὸν ἐξευγενίσουν. Θρησκευτικὸ αἶσθημα φιλοσοφικώτερα ξεδιαλυμένο και εὐγενικώτερα τονισμένο, στηριγμένο στὴν ἀνεξίτηλη σκευὴ και στὴν ἐλευθερίαν τῆς συνειδήσεως. Ἡ πνευματικὴ ἐργασία εὐρίσκειται ἐδῶ σὲ ὄργανισμὸ, πλουσία στὴν τέχνην και λογοτεχνίαν και ἀκόμα πλουσιώτερη στὴ θετικὴν ἐπιστήμην.

Ἡ ψυχικὴ ὑπόστασις τῆς κοινωνίας εἶνε πιὸ εὐρύτερη ἐδῶ, πιὸ εὐγενικὴ, μὲ ἀνώτερη ἀνθρωπιστικὴ ἀντίληψη και μεγαλειότερη ἠθικὴ πειθαρχία τοῦ ἀτόμου.

Οἱ σχέσεις τῶν πολιτῶν μεταξὺ τους εἶνε πιὸ ἀνθρωπινές, πιὸ εἰλικρινεῖς χωρὶς φλύαρη ὑποκριτικὴν αἰσθηματολογία, μὲ περισσότερη τιμιότητα και ἀξιοπρέπεια, και παρ' ὅλη τὴ δεινὴν και πολὺπλοκην βιοπάλην, μὲ μεγαλειότερο ἐνδιαφέρον γιὰ τὴ γύρω ζωὴν και φύσιν, μὲ μεγαλειότερα ἀνθρώπινα ἰδανικά, μὲ ἰσχυρότερο τὸ ἔνστικτο τῆς ἀνθρωπίνης ἀλληλεγγύης και τὸν πόθο τῆς καλλιτερεῦσεως τῆς κοινωνίας.

Ὅποιος ἔχει λιγάκι μελετήσῃ τὴ γύρω μας ζωὴν και ἀναλύσῃ εἰλικρινὰ τὸν ἑαυτὸν του, δὲ θὰ δυσκολευθῇ πιστεῦν νὰ καταλάβῃ ὁρᾶ τὸς χαρακτηρισμοὺς μου αὐτοὺς και νὰ συμφωνήσῃ μὲ τὰ συμπεράσματά μου. Ὁ φίλος μου κ. Πετρίδης ὁμοῦς ἀλλοιῶτα περνεῖ τὰ πράγματα. Κατὰ τὴ γνώ-

μη του ό άσιατικός πολιτισμός δέν εΐνε καθόλου ύλιστικός στη βάση του και οΰτε και θεοποιεί την ύλική επιτυχία του άτόμου, ώς τό μόνο του ιδεώδες. Ός απόδειξη φέρνει ότι ή Άσία εΐνε εκείνη που έδημιούργησε τά μεγάλα μεταφυσικά θρησκευτικά ζητήματα και έως σήμερα άκόμα κυλΐεται μέσα σαυτό, άνίκανη και άμέθοδη στά πραχτικά ζητήματα της βιοπάλης εν άντιθέσει με τόν θετικό και πραχτικώτατο εύρωπαϊο.

Έδω γίνεται όλοφάνερα μιά μεγάλη σύγχυση που δυστυχώς την κάνουν πολλοί, που γελιώνται από την επιφάνεια των πραγμάτων. Ό φίλος μου συγγεί τη θετικότητα και μεθοδικότητα στην εργασία με την ύλιστικότητα στην ιδεολογία, τόν ταπεινό δηλαδή ύλιστικό σκοπό του βίου ενός άτόμου. Μπορεί κανείς νά εΐνε πραχτικός, θετικός και μεθοδικός στην εργασία του και στη βιοπάλη του χωρίς αυτό καθόλου νά τόν έμποδίξη νά έχη άγνή, ιδεαλιστική ψυχή, άνώτερη άντίληψη του σκοπού του βίου, άψηλά κοινωνικά ιδεώδη και ή κοινωνική του δράση νά ξεπερνά τά συμφέροντα της άτομικής του μονάχα φυτοζωΐας. Αυτό άκριβώς γίνεται στην Εύρώπη, στις άνεπτυγμένες τουλάχιστο τάξεις, όπως και σέ κάθε άνθρωπο, που έχει μέσα του κάποιο άνώτερο ψυχικό πολιτισμό και έμπορεί επί τέλους ό φίλος μου κ. Πετρίδης νά τό καταλάβη και από τόν ίδιο τόν έαυτό του και τούς νεοιδεάτας φίλους του, όπου άκριβώς συνδυάζεται ή πραχτικότητα και μεθοδικότης της καθημερινής εργασίας με κάποια άψηλά γενικώτερα κοινωνικά ιδεώδη.

Αυτό άπλούστατα εΐνε άποτέλεσμα άνωτέρου έσωτερικού πολιτισμού. Στην άσιακή Εύρώπη όπου ή βιοπάλη εΐνε εύρύτερη, έπομένως και τό σύνολο του πολιτισμού άνώτερο, τό παιδί παίρνει από τό σχολείο και τη γύρω ζωή μεγαλύτερη πειθαρχία χαρκτηρός, καλύτερη μέθοδο εργασίας, άνώτερη πνευματική, ήθικη και κοινωνική ανάπτυξη, ώστε, όταν μεγαλώση, άφ' ενός μόν διεξάγει θετικά και μεθοδικά τη βιοπάλη του σύμφωνα με τις μεγάλες ανάγκες του πολύπλοκου εκεί βίου, άφ' έτέρου όμως ό ίδιος άνώτερος πολιτισμός του γεμίζει την ψυχή με άψηλές κοινωνικές ιδέες περί άνθρωπίνης άλληλεγγύης, άλληλοβοηθείας και καλύτερεύσεως της κοινωνίας, που επί τέλους δέν εΐνε άλλο τίποτε, παρά ένας άνώτερος τρόπος κοινωνικής προσαρμογής σύμφωνα με τις άνώτερες ανάγκες του εκεί πολύπλοκου βίου.

Όσον άφορξ τά μεταφυσικά θρησκευτικά ζητήματα αυτά δέν εΐνε μονοπάσιο της Άσίας, αλλά αναπόφευκτη και μόνη ψυχική και πνευματική έκφανση κ άθ ε φ ε ο υ δ α ρ χ ι κ ή ς κ ο ι ν ω ν ί α ς. "Όταν οί εύρωπαίοι εύρίσκοντο στο άρχέγονο φεουδαρχικό στάδιο τους, έκνύοντο έπίσης σέ μεταφυσικές θρησκευτικές συζητήσεις που γεμίζουν ως γνωστόν την ιστορία του μεσαίωνα. Μόλις όμως εξέλιχθηκαν σέ άσιακή κοινωνία, άφισαν τη συννεφώδη μεταφυσική και έγιναν θετικοί έπιστήμονες και πραχτικοί άνθρωποι. Η Άσία έως σήμερα, χιλιάδες τώρα χρόνια, μένει στάσιμη στο ίδιο άρχέγονο γεωργικό φεουδαρχικό καθεστώς: έπομένως και εξακολουθεί νά κυλΐεται άκόμα στα μεταφυσικά σύννεφα. Αυτό όμως δέ σημαίνει ότι έχει ιδεαλιστικώτερο πολιτισμό από την πολύ πιο εξέλιγμένη Εύρώπη.

Αυτά τά όλίγα άρκούν θαρρώ για την ώρα για τό ζήτημα αυτό και αν ό φίλος μου κ. Πετρίδης δέν πείθεται άκόμα και θέλει περισσότερες αποδείξεις εΐμαι πρόθυμος νά του τις δώσω άλλη φορά.

Και τώρα ερχόμαστε στο τελευταίο σημείο τό ζήτημα δηλαδή της φυ-

λής μας, της Έλλάδας μας. Κατ' έμέ έπειδή ή ιστορία της φυλής μας εΐνε πολύ πολύπλοκη και ή εξέλιξη της κοινωνίας μας δέν πέρασε τά ίδια όμαλά στάδια της συνηθισμένης κοινωνικής εξέλιξεως των άλλων κοινωνιών έχομε άποτελέσματα άρκετά παράδοξα, συγκεχυμένα και άντιφατικώς μικτά. Η ψυχολογία μας πράγματι εΐνε διχασμένη, συγκεχυμένη, διπρόσωπη και μικτή. Άλλού εΐμαστε ιδιορρυθμός έλληνες, σύμφωνα με τις ξεχωριστές συνθήκες της ιστορίας μας, άλλοι μάλλον άστοί, άλλοι πάλε καθαροί άσιατι και φεουδάρχοι.

Τό έμπορικό δαιμόνιο και την πραχτικότητά μας σέ ζητήματα άτομικής βιοπάλης και καριέρας, καθώς και τό ιδιορρυθμο πατριωτικό αίσθημα, τό έκκληρονομήσαμε από την ιδιορρυθμη ιστορία μας, και την ψύχωση νά άφίνουμε τά χρώματά μας και νά περνούμε θάλασσες και όκεανούς για άτομικό πλουτισμό την έχομε άταβιστικώς βαθεία στο αίμά μας, χιλιάδες τώρα χρόνια.

Εΐνε τό κατ' έξοχήν φυλετικό δαιμόνιό μας και ή βάση της δράσεως και του ιδανικού μας. Αυτό βέβαια άντιπροσωπεύει κάποια ένέργεια και ζωτικότητα. Εΐναι όμως μονομερές και δέ στηρίζεται σέ φυσική τοπική κοινωνική άνάγκη. Εΐνε κατιτί που κρέμεται στον άέρα, δέν έχει τά φυσικά του έξαρτήματα, εΐνε ένα άσυνείδητο άταβιστικό ένστικτο, που δέν κατάρθωσε νά προσαρμοσθή ούτε με τις σημερινές τοπικές ανάγκες της φυλής μας, και ούτε με τό επίπεδο της έπιστημονικής μορφώσεως της γύρω άσιακής εύρωπαϊκής κοινωνίας. Στην κοσμοπολιτική και άριβιστική αυτή ψύχωση χάνεται όλη ή ένέργεια της φυλής μας και δέν της μένει πλέον ούτε καιρός ούτε διάθεση ούτε γνώση για άλλα άψηλότερα πράγματα.

Η ψυχή της φυλής μας μένει έως σήμερα άκόμη άκαλλιέργητη και όλότελα ξένη σέ όλα εκείνα τά άψηλά κοινωνικά και φιλοσοφικά ιδεώδη που με τόσους κόπους και άγώνες έδημιούργησε ή νεώτερη εύρωπαϊκή άσιακή κοινωνία. Και όταν άκόμα τά άκούμε και τά μαθαίνουμε στα ταξείδια μας και στην έπικοινωνία μας με τούς εύρωπαίους, δέν τά δέχεται ή ψυχή μας, τά χείλη μας τά προφέρουν, αλλά τό αίμά μας τά αποκρούει, γιατί εΐνε κατιτί ξένο στην ιδιοσυγκρασία μας, που πέρα και πέρα εΐνε άτομιστική, άντικοινωνική, άριβιστική, και ύπνωτισμένη μόνο με τό πλουτοκρατικό ιδεώδες, που ειλκρινά θαυμάζεται και θεοποιείται από όλους μας. Η άπώτερη λοιπόν ύπόσταση της ψυχής μας και τά κοινωνικά μας ιδεώδη εΐνε ταπεινά, ύλιστικά, άσιατικά που τά άπαντά κανείς συνηθως σέ φεουδαρχικές κοινωνίες. Εΐμεθα λοιπόν ένα μίγμα άσιατισμού και ιδιορρυθμού ρωμεισμού, που όλίγο μοιάζει τόν γνήσιο σημερινό άσιατικό εύρωπαϊκό πολιτισμό. Γι' αυτό ή ψυχή μας εΐνε νεκρή και άπαθής σέ μεγάλες κολεκτιβιστικές κοινωνικές ιδέες, άδιάφορη στην άνιδιοτελή σπουδή της γύρω φύσεως και άνίκανη νά άφοσιωθή στην καθαρή έπιστήμη, χωρίς συμφεροντολογική έκμετάλλευσή της. Γι' αυτό και οί τρόποι μας άκόμα εΐνε άσιατικοί, δεσποτικοί, άνειλικρινείς, βάρβαροι, χωρίς καμιά άνώτερη ήθικη πειθαρχία. Αυτά όλα έννοείται θά αλλάζουν τότε μόνον όταν ή κοινωνία μας γίνη όλότελα άσιακή, βιομηχανική και μεγαλοεμπορική, όταν λείψουν τά φεουδαρχικά μικρογεωργικά στοιχεία, όταν τό εύρωπαϊκό ρεύμα ισχυρότερα πλημμυρίση τόν τόπο μας, όταν ό κοινωνικός μας βίος γίνη εύρύτερος και ή βιοπάλη πολυπλοκώτερη, ώστε νά συμπαράσώρη όλα τά πατριαρχικά στοιχεία που εΐνε ισχυρά άκόμα στην Έλλάδα, και υποθάλουν όλων των ειδών τις προλήψεις και

βαρβαρότητες, όταν ἐπὶ τέλους θεωρήσῃ ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ τέχνη καὶ ὅλος αὐτὸς ὁ ἰσχυρὸς ἄνεμος πνίξῃ ἢ τουλάχιστο φέρῃ ἀντιπερισπασμὸν στὰ τυχοδιωκτικὰ πλουτοκρατικὰ ἐνστικτα, ποῦ ἔως σήμερα ἀκόμα κυριαρχοῦν τῇ μοῖρᾳ τῆς φυλῆς μας. Ἐγώ, ὡς εἰλικρινὴς ὁπαδὸς τῆς ἐξελιξέως, ἐλπίζω ὅτι ὅλα αὐτὰ μιὰ μέρα θὰ γίνουν, διότι οἱ ἀνάγκες τῆς παγκοσμίου κοινωνικῆς ἐξελιξέως εἶνε τόσο δυνατές, τόσο ἐπιτακτικές, ὥστε ἀναγκαστικὰ συμπαράσφουρον ὅλους εἰς τὸν ἴδιον δρόμον τῆς τεχνικῆς προόδου, ἐπομένως καὶ εἰς τὰ ἴδια ἀγνάρια τοῦ ψυχικοῦ πολιτισμοῦ, ποῦ τὸν ἐδημιούργησε καὶ τὸν διευθύνει ἡ σημερινὴ ἐξελιγμένη εὐρωπαϊκὴ ἀστική κοινωνία.

ΚΑΙΡΟ, 28 ΙΙΙ 14.

Γ. ΣΚΛΗΡΟΣ

Η ΕΡΕΥΝΑ ΤΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Μοῦ φαίνεται λίγο δύσκολο νὰ μπορέσει νὰ δώσει κανεὶς ἀποφασιστικὰς ἀπάντησεις στὴν Ἑρευνα τῶν «Γραμμάτων». Καὶ τοῦτο γιὰ τὰ ἱστορικὰ προβλήματα, ἰδιαίτερα μὲ μελλοντικὴ ἔννοια τῆς λέξης—πρᾶγμα ποῦ ἴσως παραξενεύει κομμάτι—σὰν ἐξεταστοῦνε μὲ αὐστηρὴν πειθαρχία Σκέψης, δὲν ἐπιτρέπουνε μαθηματικὴ καὶ προκαταβολικὰ ἐπαληθεύσιμη λύση.

Στέκοντας ποῦ ἡ Ἱστορία δὲν κάνει παρὰ καταγραφή γεγονότων, ποῦ πολλὰς φορὰς δὲν εἶνε καὶ τέλεια ἀκριβὴς γιὰ τὰ ντοκουμέντα ποῦ ἀπᾶνω σ' αὐτὰ βασίζεται δὲν εἶνε πάντοτε τέλεια ἀκριβὴς, ποῦ δὲν εἶνε νομοθετικὴ, δηλαδὴ δὲ βάζει γενικοὺς νόμους σὰν τῇ Στερεομετρίᾳ ἢ τῇ Χημείᾳ λόγου χάρι, κάθε ἀπόπειρα γιὰ λύση μελλοντικοῦ προβλήματος δὲν φαίνεται πολὺ-πολὺ δυνατὴ. Γιὰ τὴν νὰ βγάλει κανεὶς νόμους ἀπὸ ἕνα φαινόμενο ὁποιοδήποτε, πρέπει αὐτὸ τὸ φαινόμενο νὰ ἐπαναλαμβάνεται ἢ νὰ μπορεῖ νὰ ἐπαναλαμβάνεται σταθερὰ μὲ τοὺς ἴδιους ὁρους καὶ τὸν ἴδιον τρόπο. Γίνεται αὐτὸ τὸ πρᾶγμα στὴν κατηγορίᾳ τῶν φαινομένων ποῦ ὅλα μαζί κάνουνε τὴν Ἱστορίαν; Δὲν τὸ πιστεύω. Γιὰ τὴν ἕναν Ἀντίβας ἢ ἕνα Καῖσαρ, ἕνα Περσικὸς ἢ ἕνα Καρχηδονικὸς πόλεμος, μὲ τὶς ἰδιάζουσες συνθήκας τους, δὲν ἐπαναλαμβάνονται σὰν ἕνα φαινόμενο σταθερό, ποῦ ἀπ' αὐτὸ μὲ τὴ λογικὴ νὰ βγάλωμε τὸ νόμον, ὅπως ἀπὸ τὸ φαινόμενο τοῦ πεσμένου κάθε ἀντικείμενον σὰν τὸ ἀφίσομε ἐλεύθερο, φαινόμενο ποῦ ἐπαναλαμβάνεται καὶ μπορεῖ νὰ ἐπαναληφτεῖ, βγάζωμε τὸ νόμον τῆς πτώσεως τῶν σωμάτων. Κι' ὁ νόμος αὐτὸς θὰ εἶνε ποῦ θὰ μᾶς ὁδηγήσῃ μὲ ἀσφάλεια στὴ λύση τοῦ σχετικοῦ προβλήματος μὲ τὴ σειρά τῶν φαινομένων ποῦ κυβερνᾷ.

Ἴσως πεῖ κανεὶς πὼς μερικὰ ὁμαδικὰ ἢ καὶ μοναχικὰ ἀκόμη ἱστορικὰ φαινόμενα, ἐπαναλαμβάνονται μὲ κάποια σταθερότητα. Βέβαια, σὲ μερικὰς γενικὰς καὶ ἀδρὲς γραμμὰς, μὰ τότες πρόκειται γιὰ φαινόμενα ποῦ ὑπάρχουν ἀκριβῶς στὴν Ἱστορίαν καὶ στὴν Κοινωνιολογίαν. Μὰ καὶ αὕτη ἀκόμη μοῦ φαίνεται δὲ μπορεῖ νὰ δώσει ἀπάντηση θετικὴ στὰ προβλήματα τῆς «Ἑρευνας». Τόσοι νέοι παράγοντες ὕλικοι καὶ ψυχικοὶ θὰ μποῦνε στὴ μέση μὲ τὸ χρόνο, παράγοντες ποῦ οὔτε τοὺς ξέρομε σήμερα καὶ οὔτε μποροῦμε νὰ τοὺς ξέρομε μὲ βεβαιότητα ἀπὸ πρὶν, ποῦ ἡ λύση αὐτῶν τῶν προβλημάτων κάθε ἄλλο παρὰ καθάρια ἐπιστημονικὴ σκέψις θὰ ἀκολουθήσῃ. Ἄλλωστε ἡ Κοι-

νωνιολογία βρίσκεται σὲ ἀρχικὰ στάδια ἂν δὲ γελιοῦμαι, ποῦ δὲν πιστεύω νὰ εἶνε σὲ θέση νὰ μᾶς δώσει μεγάλες ὁδηγήτρες γραμμὰς.

Καὶ αὕτη εἶνε ἡ μιὰ πειθαρχία σκέψης ποῦ μπορεῖ ν' ἀκολουθήσῃ κανεὶς στὴν ἐξέταση τῶν ζητημάτων τῆς «Ἑρευνας». Κοντὰ σ' αὕτη ὁμως ὑπάρχουνε καὶ ἄλλες.

Σύμφωνα μὲ κάποια ἀπ' αὐτὰς, δυὸ ὄργανα ἔχομε στὴ διάθεσιν μας : τὸ Ν ο ὕ καὶ τὴ Δ ι α ί σ τ η σ η. Ὁ Ν ο ὕς εἶνε ἐκεῖνος ποῦ σὰν ἀπόλυτος δεσπότης θὰ ξετάσει τὴν ἄψυχὴν ὕλην, καὶ θὰ μᾶς φωτίσει σ' ὅλα τὰ προβλήματα τὰ σχετικὰ μὲ αὐτὴν. Ἡ Δ ι α ί σ τ η σ η ἡ ἀδιαφιλονίκητη βασιλίσσα τῆς ζωντανῆς ὕλης θὰ μᾶς ἀνοίξῃ τις θύρας γιὰ νὰ μποῦμε στοὺς μαγικοὺς τῆς κήπους. Αὕτη λοιπὸν τῇ Δ ι α ί σ τ η σ η θὰ ἐπικαλεστέι κανεὶς γιὰ τὴ λύση τῶν προβλημάτων τῆς «Ἑρευνας».

Ἀτομικὰ δὲ συμπαθῶ καὶ πολὺ-πολὺ αὐτὰ τὰ κομμάτι μυστικιστικὰ σύγχρονα ρεύματα, ἂν καὶ δὲν τὰ ἀποκρούω καὶ δὲν τοὺς ἀρνοῦμαι τὴν ἀξίαν τους· μὰ προτιμῶ τὴν ξάστερη σκέψιν ποῦ μᾶς ἦτανε ἴσα μὲ τώρα τόσον ἀσφαλὴς ὁδηγός. Αὕτη τὴ μέθοδον μ' ἀρέσει νὰ βλέπω ἐφαρμοζόμενη καὶ στὰ φαινόμενα τῆς ψυχικῆς ζωῆς, ἀπὸ τὰ κατώτερα καὶ ἀπλούστερα, ἴσα μὲ τὰ ἀνώτερα καὶ πολυπλοκώτερα. Καὶ τότες, ἀντὶ κατὰ σχήματα Πλους ποῦ μ' αὐτὰ ζητοῦν νὰ μᾶς ἱκανοποιήσουνε τὰ ποικιλόμορφα ρεύματα τοῦ σύγχρονου ἐσωτερικοῦ, θὰ ἔχομε—ἀργὰ καὶ μὲ κόπον βέβαια—ὁλοκάθαρους γεωμετρικὰς γραμμὰς. Κοντὰ σ' αὐτὰ καὶ κατὰ ἄλλο σημαντικόν : Στὴν αὐστηρὴν πειθαρχίαν τῆς σκέψης ἔχομε τέτοια κριτήρια, ποῦ τὸ σφάλμα ἔχει κανεὶς πολλὰς πιθανότητες νὰ τὸ ἀποφύγῃ. Στὴ μυστικὴ παθὴ ὁμως σκέψιν ποῦ τὸ ἐσωτερικὸν ἐκείνου κατὰ σὰν τὸ σωκρατικὸν δαιμόνιον εἶναι ὁ μόνος καὶ ἀπόλυτος κριτὴς, ποῦ θὰ βρεθοῦνε τὰ κριτήρια ; Μόνον γιὰ μεγαλοφυΐαν δὲν εἶνε ἐπικίνδυνος τέτοιες μέθοδοι. Ἔτσι νομίζω τουλάχιστο.

Ἐν ἂν ἐπιχείρημα μοῦ φαίνεται πὼς μπορεῖ κανεὶς νὰ ἀντιτάξῃ στὸν ἴσα μ' αὐτὸ τὸ σημεῖον ὑποκειμενικὸν σχετικισμὸν ! Ἄς παραδεχτοῦμε γιὰ μιὰ στιγμὴν, πὼς οἱ ἀπάντησεις στὴν «Ἑρευνα» θὰ εἶνε ἰδέες ποῦ θὰ πηγάζουνε περὶ πολὺ ἀπὸ τὰ αἰσθήματα ἢ γενικὰ ἀπὸ τὴν ὑποσυνείδητη ζωὴν μας ὡς Φυλῆς, παρὰ ἀπὸ μακρινὴν καὶ καλομελετημένην ἐξέτασιν, καὶ πὼς γι' αὐτὸ ἡ ἀξία τους θὰ εἶνε ἀξία πύθωνος. Μὰ οἱ πύθοι Φυλῆς εἶνε συνήθως τόσο βαθειὰ ριζωμένοι, ποῦ ἡ Φυλὴ αὕτη μοιραῖα θὰ προσανατολίσει τὴ δράσιν τῆς στὴν πραγματοποίησιν τοῦς· καὶ ἐπειδὴ ὁ ἀνθρωπος τόσο στὴν ὁμαδικὴν του ὅσον καὶ στὴ μοναχικὴν του ὑπόστασιν συχνά-πυκνά ἐκεῖνο ἐπιτυχαίνει ποῦ δυνατότερα ποθεῖ, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα καὶ ἡ Φυλὴ μας θὰ ἐπιτύχῃ τὴν πραγματοποίησιν τῶν πύθωνος. Τότες λοιπὸν καὶ οἱ γνώμες ποῦ ἐκφράζονται σήμερα γιὰ τὴ μελλοντικὴν μας κατεύθυνσιν, καὶ ποῦ καθρεφτίζουσι τὴ φυλετικὴν καὶ ψυχικὴν κατάστασιν, καὶ ποῦ γιὰ μιὰ στιγμὴν ὑποθετικὰ καὶ σκόπιμα θεωρηθῆκαν ἀπὸ τοὺς πόθοι χωρὶς βαρύντητα, ἀποχτοῦνε μεγάλην σημασίαν ὅσον ἀφορᾷ τὴν πρόβλεψιν τῆς μελλοντικῆς σταδιοδρομίας τῆς Φυλῆς μας, καὶ μᾶς δείχνουνε περὶ θὰ εἶνε αὕτη· μὲ πιθανότητα ἐννοεῖται πάντοτε.

Ἦθελα νὰ παρατηρήσω κατὰ τὸ τελευταῖον ἐρώτημα τῆς «Ἑρευνας». Ἐκεῖ διαβάζω τὸ ἀκόλουθον : «ὁ εὐρωπαϊκὸς πολιτισμὸς τὸν ὁποῖον θεληματικὰ ἢ ἄθελα, συνειδητὰ ἢ ἀσυνείδητα ποραδεχτήκαμε, θὰ κομίσῃ καὶ τὰ τελευταῖα του ἀποτελέσματα, προκαλοῦντα τὴν ἀντίθεσιν τῆς ἐπιστημονι-

κῆς σκέψης μετὰ τὴν θρησκευτικὴν ἰδεολογίαν ; » Μοῦ φαίνεται πὼς αὐτὴ ἡ ἀντί-
θεση ποὺ παρουσιάζεται σὰν σταθερὸ φαινόμενο, σὰν ἀλγεβρικὸς νόμος, δὲν
εἶναι καὶ πολὺ-πολὺ σύμφωνη μετὰ τὰ γεγονότα. Σήμερα, σὲ ἐποχὴ δηλαδὴ ποὺ
οἱ θετικὲς ἐπιστῆμες βρίσκονται σὲ ἓνα φωτεινὸ σημεῖο τῆς ἐξέλιξής τους,
δὲν ἔχομε παρὰλληλὸ καὶ ἓνα ὀρμητικὸ ρεῦμα μ υ σ τ ι κ ι σ μ ο ὕ ποὺ ἐκδη-
λώνεται ἀρκετὰ καθάρια καὶ στὴ φιλοσοφικὴ σκέψη ἀκόμη ; Μήπως σὲ ἓνα
ἀπὸ τὰ περὶ πολιτισμένα ἔθνη τῆς Δύσης δὲν παρατηρεῖται σήμερον μιὰ θρη-
σκευτικὴ ἀναγέννηση ; Σὰν διάψευση μάλιστα τοῦ νόμου ποὺ βρίσκεται στὸ
τελευταῖο ἐρώτημα τῆς « Ε ρ ε υ ν α ς » ἔρχονται τὰ λόγια τοῦ Ριού (1)
ποὺ βεβαιώνουν πὼς ὑπάρχει στὴ Γαλλίαν μιὰ θρησκευτικὴ ἀναγέννηση ποὺ
ξεδηλώθηκε ποικιλόμορφα, ποὺ εἶναι αἰσθητὴ καὶ ποὺ δὲν ἀμφισβητεῖται ἀπὸ
τὴν κριτικὴν.

Μὰ αὐτὸ ποὺ ἀφορᾷ ὁμαδικὰ ἓνα ἔθνος σὲ μιὰ ὥρισμένη ἐποχὴ, εἶναι
ἀλήθεια καὶ γιὰ ἄλλες ὁμάδες καὶ σὲ ἄλλες ἐποχές, ὅπως εἶναι ἀλήθεια καὶ
γιὰ ἄτομα μερικῶν ἐποχῶν. Ἄν ἀρχίσουμε ἀπὸ τὰ σύγχρονα θὰ βροῦμε μεγά-
λους ἐπιστήμονες ποὺ εἶναι ταυτόχρονα τέλειες θρησκευτικὲς ὑπάρξεις. Ἀπὸ
τοὺς παλιούς ὁ Πασκάλ, ὁ Νεύτων καὶ ἄλλοι, νομίζω πὼς ἀρκοῦνε.

ΠΑΥΛΟΣ Α. ΠΕΤΡΙΔΗΣ

ΔΗΜ. Π. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΥ : ΟΙ ΑΠΟΓΟΝΟΙ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ Γ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ & Κ. ΚΟΥΚΛΑΡΑ
ΑΘΗΝΑ 1914 - ΟΔΟΣ ΣΤΑΣΙΟΥ 42 - ΔΡΑΧΜΕΣ 2

Μιὰ συμβουλὴ θάδιναν στὸν Ταγκόπουλο πρὶν νὰ τύπωνε τοὺς « Ἀπογό-
νους » — χωρὶς δὲ νὰ ἔχω τὴν ἀπαίτηση πὼς εἶχε καμμιάν ἀνάγκη νὰ μοῦ ζη-
τήσῃ τὴ γνώμη μου — κι' ἂς μὴ νομίσῃ πὼς θὰ τοῦ ἔλεγα νὰ μὴ τοὺς δημο-
σιέψῃ — αὐτὸ σίγουρα δὲ θὰ ἦταν δική μου δουλειὰ καθόλου μὰ θὰ τὸν
συμβούλευα νὰ μὴ κολλοῦσε μπροστὰ στὸ νέο του ἔργο ἐκεῖνο τὸ μέρος τοῦ
πρόλογου του, ποὺ γράφει πὼς τὸ ρομάντζο του αὐτὸ πιάστηκε μαζὶ μετὰ
τὸ πρῶτο δράμα του « Ζωντανοὶ καὶ Πεθαμένοι » στὰ 1905, καὶ πὼς ὁ κυριότε-
ρος ἥρωας τοῦ νέου βιβλίου του ὁ Λάμπρος — στὸ ρομάντζο αὐτὸ ἐνεργεῖ ἐκεῖ
ποὺ στὸ δράμα μόνον σκέφτεται.

Καὶ τὴ συμβουλὴ αὐτὴ θὰ τὴν ἔδιναν ὅχι γιὰ τὴν νομίζω πὼς δὲν ἔπρεπε
νὰ μᾶς ξαναθυμίσῃ τὸ πρῶτο δράμα του — τοῦναντίον εἰλικρινὰ παραδέχουμαι
πὼς τοῦ ἀξίζει νὰ μὴ λησμονηθῇ πέρα-πέρα, μὰ γιὰ τὴν νομίζω πὼς δὲν ἔ-
πρεπε νὰ ὁμολογήσῃ ὁ συγγραφέας πὼς τὸ ρομάντζο αὐτὸ ὑφαίνεται ἀπὸ τὰ
1905 γιὰ νὰ βγῇ σὲ φῶς στὴ σημερινὴ φόρμα του. Καὶ γιὰ νὰ ἐξηγηθῶ καλ-
λίτερα.

Τὸ δράματάκι τοῦ πρέπει νὰ ἀναγνωρίσουμε πὼς σημείωσε ἀρκετὴ πρόο-
δο στὴ δραματικὴ μας φιλολογία καὶ πὼς γράφηκε πολὺ πιὸ εὐσυνείδητα
ἀπὸ ἄλλα σύγχρονά του ἔργα. Καὶ χωρὶς νὰ θέλω νὰ ἔχω τὴν ἀξίωση πὼς ἡ
κριτικὴ μου θὰ κάμῃ εἴτε κρῖον εἴτε ζέστη στὸ συγγραφέα του, ποὺ φρόντισε

(1) Gaston Riou - Le Matérialisme actuel 1913 - Du naturalisme
à l'idéalisme p. 153. Bibl. de phil. scient. Ern. Flammarion Editeur
Paris.

νὰ εἶναι πάντα ἐφοδιασμένος μετὰ πιστοποιητικὰ καλῆς τέχνης ἀπὸ μεγάλους καὶ
τρανοὺς — ὥς τόσο ἐπιθυμῶ νὰ τονίσω σὲ λίγα λόγια πὼς τὸ δράμα του στέ-
κεται σὰν λογοτεχνικὸ ἔργο πολὺ καλὰ καὶ πὼς ἂν καὶ δὲν παρουσιάζει
καμμιά μὰ ἀπολύτως καμμιά δράση, ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ πάλι ἔχει
μερικὰ προτερήματα ποὺ φτάνουν γιὰ νὰ μᾶς διαθέσουνε συμπαθη-
τικὰ γιὰ αὐτό, καὶ τὰ προτερήματα αὐτὰ εἶναι — μιὰ ἐπιτυχημένη καὶ φυσικὴ
ρὺθμιση τοῦ ἔργου, καὶ ὁ γοργὸς καὶ ἰσορροπημένος διάλογός του — ποὺ
μᾶς παρουσιάζει, κάτω ἀπὸ κάμποσες βαθεῖς ιδέες καὶ σκέψεις πάνω στὴ
ρωμαϊκὴ ψυχολογία, τὴ μεγάλῃ τοῦ συγγραφέα πιθυμιά νὰ μᾶς δείξῃ μετὰ τὸν
ἥρωά του Λάμπρο πόσο δύσκολο εἶναι στὴν Ἑλλάδα ἄθροισαι μετὰ χαρὰ καὶ
νὰ εὐρουν ἀποκοῦμι καὶ ὅχι καταδίωξη στὸ ἐχθρὸ περιβάλλον τῆς ὑπο-
κριτικῆς καὶ ἀχαρὰχτηρίστης νεο-ἐλληνικῆς κοινωνίας τῶν τάχατες ἀνεπτυγ-
μένων.

Καὶ ἔτσι πιά ὁ Ταγκόπουλος θέλοντας νὰ ὑφάνει στερεότερα καὶ θετι-
κότερα πάνω στὸ μοτίβο ποὺ περνᾷ καὶ ξαναπερνᾷ ἀδιάκοπα μέσα στὰ λόγια
τῶν προσώπων τοῦ δραμάτου του, πὼς κατὰ τὸν τρόπον οἱ Ρωμαῖοι νὰ
τροφῶνται πάντα ἀναμεταξύ τους, καταπιάνεται μετὰ τὸ ρομάντζο ποὺ σ' αὐτό,
σύμφωνα μετὰ τὴν ὑπόθεσιν ποὺ μᾶς δίνει στὸν πρόλογό του, ἔπρεπε νὰ στήσῃ
μπροστὰ μας ὁλοφάνερη μιὰ πραγματικὴ καὶ θετικὴ δράση τοῦ ἥρωα του.

Καὶ πρέπει νὰ ὁμολογήσω πὼς δὲν τὰ κατάφερε καὶ τόσο σ' ἐκεῖνο ποὺ
καταπιάστηκε. Ὁ Λάμπρος τοῦ ξακολουθεῖ καὶ στὸ ρομάντζο νὰ μὴ μᾶς δεί-
χνῃ πραγματικὴ δράση — γιὰ τὴν πιστεύω νὰ ξεχωρίζῃ κι' ὁ συγγραφέας πὼς
ἄλλο πρῶμα εἶναι νὰ λέει κανεὶς λόγια — ἄλλο πρῶμα νὰ ἐνεργεῖ πραγματικὰ
καὶ ἄλλο τέλεια διαφοροτικὸ πάλι νὰ λένε γιὰ κάποιον πὼς κάνει κάτι τι. Καὶ
μοῦ φαίνεται πὼς τὸ τελευταῖο μόνον συμβαίνει στοὺς « Ἀπογόνους ». Θὰ πι-
θυμοῦσα νὰ μοῦδειχνε — καὶ ἔχω ὅλη τὴν καλὴ θέλησιν νὰ πεισθῶ — κάποια
περιγραφὴ μιᾶς κτυπητᾶ ζωντανῆς ἐνέργειας τοῦ Λάμπρου του. Κάποια ζω-
γραφία ἀπὸ κομμάτι ζωῇ ποὺ νὰ σὲ κάνει νὰ θαμᾶσαι, τὴ δύναμιν, τὴν ὁμορ-
φίαν τοῦ πραγματικοῦ ἀγῶνα του.

Μὰ μοῦ φαίνεται πὼς καὶ σὲ κάτι ἄλλο ἀπότυχεν ὁ συγγραφέας. Τὸ πὼς
κατάφερε δηλαδὴ ὕστερα ἀπὸ ἐννιά χρόνων σκέψιν, ἡ ψυχολογία τοῦ χαρ-
ακτήρα τῆς ἡρώνας του Χάρης, ποὺ ξεχώριζε κάμποσο παραστατικὰ μέσα
στὸν καλὰ ἀρμονισμένον διάλογον τοῦ δραματικοῦ του δοκίμιου, ν' ἀρχίζει πιά
νὰ μᾶς φαντάζει σὰν κρυμμένη κάτω ἀπὸ νέφαλα μέσα στὸ ἰσορροπημένο —
σὰν ποὺ τὸνομάζει ὁ ἴδιος ὁ Ταγκόπουλος — ρομάντζο του.

Ἄς προσπαθοῦσε τότε τὸ κάτω τῆς γραφῆς νὰ μᾶς ζωγράφισε κάπως σὲ
πιὸ φανταχτερὲς γραμμὲς τὸ συμπαθητικὸν προσώπκι τῆς Ἑλενίσσας, ἀφοῦ μᾶς
τὴν παρουσίαζε γιὰ τὴν ἀξία μαθήτρα τοῦ Λάμπρου ποὺ στὴ σκέψιν τοῦ συγ-
γραφέα πρέπει νὰ εἶναι γιὰ μᾶς τὸ μοντέλον τῆς μελλομένης νεο-ρωμοπούλας.

Στὸ ἔργον αὐτό, ἔχοντα ἀπὸ μιὰ συνθητισμένην σὲ ὅλα τὰ Ἀθηναῖκα ρομάν-
τζα περιγραφὴ τῆς ὑπέροχα μαγευτικῆς ἀποψῆς τῆς Ἀττικῆς χαριτωμένης
φύσης, ὅταν τὴν ἀπολαβαίνει κανεὶς ἀπὸ τοὺς λόφους ποὺ ἰσχυρομένον γιὰ
πιστοὶ φυλάκοι τοῦ θεοῦ Παρθενώνα — μὰ κι' αὐτὴ, περιγραφὴ ποὺ μοῦ γεννᾷ
στὸ νοῦ μιὰ νοσταλγικὴν πιθυμίαν γιὰ τὴν ζωντανὴν ἀλήθειαν σελίδας τῆς Κερένιας
Κούκλας τοῦ Χρηστομάνου — δὲν μπορῶ ν' ἀφίσω ἀπαρατήρητη τὴν περὶ
καὶ ἄτονη ἀπεικόνισιν μιᾶς ὑποδοχῆς στὴν ἐργατικὴ Λέσχη. Σὲ αὐτὴ θέλη-
σεν ὁ συγγραφέας νὰ σατυρίσῃ — χιουμοριστικὰ κατὰ τὴν γνώμην μου, μὰ δὲν
ἔξρω κι' ἂν πέτυχε — τὴν κοκκορόμυαλιν καὶ κακορρίζικιν ζούλιαν τῶν ρωμιῶν

πὺ στᾶλήθεια πάντα οὐρλιάζουν σὰν τὰ λυσσάρικα ζαγάρια τὸν καιρὸ τῆς πανσέληνου.

Θὰ εἶχα τὴν ἀξίωση ἀκόμα ὁ Ταγκόπουλος νὰ μᾶς ἔδινε μὲ περισσότερη συγκίνηση καὶ φροντίδα τὴν περιγραφή τῶν ὁμορφῶν πρώτων σιγῶν τοῦ ἁγίου ἐνθουσιασμοῦ ποὺ ξέσπασε στὴν Ἀθήνα ἅμα κηρύχθηκε πᾶ ὁ πόλεμος. Καὶ γι' αὐτὸ θάκανε καλλίτερα ἴσως νὰ μὴ καταπιανόταν καθόλου μὲ τὴν ὥραία αὐτὴ ἀνάμνηση γιατί οἱ λίγες σελίδες ποὺ κόλλησε στὸ τέλος τοῦ βιβλίου του μοῦ θυμίζουν ἀναγκαστικὰ μερικὰ ἀποτυχημένα ἔργα τῆς πολεμικῆς μας φιλολογίας τῶν τελευταίων μηνῶν.

Μοντέρνο εἶνε τὸ ρομάντζο αὐτὸ στὴν ἐξωτερικὴ του φόρμα γιατί τὸν συγγραφέα του καθόλου δὲν τὸν σκοτίζει ἡ σκέψη νὰ μᾶς ἀποτελειώσῃ τὴν ἱστορία του, δὲν τὸ θεωρεῖ ὑποχρέωση του νὰ μᾶς πει τὸ τί θὰ ἀπογένην οἱ διάφοροι ἥρωες τοῦ ἔργου του. Σταματᾷ τὸ γράψιμο τῇ στιγμῇ ποὺ νόμισε πὺς ἀρκετὰ πλούσιο κἀντρο ἔβαλε γύρω ἀπὸ τὴν εἰκόνα τῆς ζωῆς μιᾶς μερίδας τῆς κοινωνίας ποὺ ζήτησε νὰ μᾶς ζουγραφίσῃ.

Μὰ καὶ κατ' ἄλλο ὡς τόσο μυρίζει συγκαιρίτικο πνεῦμα σὰν προσέξουμε στὴν οὐσία παιὰ τοῦ ρομάντζου του. Εἶναι οἱ σύγχρονες κοινωνιολογικὲς θεωρίες ποὺ πρωτοπαλλήκαρο τους μᾶς φαντᾶζει στοὺς «Ἀπογόνους» ὁ Λάμπρος.

Τὸ γλωσσικὸ μέρος τῶν Ἀπογόνων σταλήθεια δὲν ἔχει κανένα ψεγάδι· φαίνεται δὲ ὁλοφάνερη ἡ μεγάλη προσοχὴ τοῦ συγγραφέα ν' ἀκολουθήσῃ πιστὰ τίς διδαχὰς τοῦ μεγάλου δασκάλου του Ψυχάρη. Καὶ γιὰ συμπέρασμα ἂν πάρουμε τοὺς «Ἀπογόνους» σὰν μιὰ προσπλάθεια δὲν μποροῦμε νὰ τοὺς ἀρνηθοῦμε κάποια ἐπιτυχία. Μὰ γιὰ βέβαια δὲν πιστεύω πὺς ὁ Ταγκόπουλος ὕστερα ἀπὸ τὴν φιλολογικὴ ἐργασία ποὺ μῆς παρουσίασε ὡς τώρα θὰ μείνῃ εὐχαριστημένος μὲ τὴν ἀναγνώριση αὐτὴ καὶ οὔτε πρέπει νὰ μείνῃ.

Κ. Ν. ΠΑΠΠΑΣ

ΕΘΝΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ

Ἐὰν ὑποθέσουμε πὺς εἶνε ἀσυζητήτο ὅτι σκέψη καὶ φιλολογία δὲν γίνονται οὔτε μὲ ἐπιρροὲς ἰσχυρῶν οὔτε μὲ συνεταιρισμοὺς καὶ συνασπισμοὺς, τότε ἀμέσως ξέροντε ἀπὸ τώρα ὅτι δὲν πρέπει νὰ περιμένουμε ἀπὸ τὴν Ἑταιρίαν τοῦ Ἐθνικοῦ θεάτρου ποὺ ἰδρύθηκε στὴν Ἀθήνα νὰ μᾶς παρουσιάσῃ τίποτε περισσότερο ἀπὸ κείνο ποὺ ἔχουμε ὡς τώρα νὰ ἐπιδειξοῦμε στὸ θεατρικὸ ζήτημα καὶ ἡ ἐπίδραση τῆς θῆς θὰ ἔχει καὶ ἐξαιρετικὴ σημασία.

Τῇ γνώμῃ αὐτῇ φαίνεται πὺς παραδέχτηκαν πολλοὶ καὶ ἀπὸ τοὺς πιὸ καλοὺς μας λογίους ἂν πιστέψουμε τὰ ἄρθρα ποὺ γράφτηκαν στὰ φύλλα (καὶ ἰδιαίτερα τὰ τέσσερα ἄρθρα τοῦ Ἀριστοῦ Καμπάνη), ποὺ ὅλα προδίδουν κάποια ἀπαισιοδοξία καὶ κάποια δυσπιστία ἐὰν καὶ κατὰ πόσο ἡ Ἑταιρία αὐτὴ θὰ φέρῃ ἐκεῖνα τὰ ἀποτελέσματα ποὺ περιμένουν μερικοὶ. Ὁ Γιάννης Κονδυλάκης στὸ «Ἐμπρός» τοῦ Σαββάτου 22 Φεβρουαρίου 1914 ἔγραψε τὸ ἀκόλουθο χρονογράφημα, ὅπου μὲ περισσὸ θάρρος καὶ εὐλικρίνεια δίνει στὰ πράγματα τὴ σωστή τους θέση.

«Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς λογίους ἐξέφρασαν πολλάκις εἰς τὸ παρελθὸν ἐμμέσως ἢ χωρὶς περιφράσεως τὸ παράπονον ὅτι ἡ τάξις τῶν καλλιτεργούντων εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν δημογραφικὴν φιλολογίαν δὲν εὐρίσκειται εἰς τὴν ἐμπροσθεν εἰς αὐτοὺς κοινωνικὴν θέσιν, ἀλλ' ἀντ' αὐτῶν καὶ ἄλλων ἀποτελούν-

των τὴν ἐκλεκτὴν μερίδα τοῦ ἔθνους καὶ τὴν ἀληθὴ ἐπομένως ἀριστοκρατίαν, εὐρίσκονται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν καὶ περιστοιχοῦν τὰ σπουδαῖα καὶ ὑψηλὰ πρόσωπα ἀνθρώπων μὴ ἐκπροσωποῦντες τίποτε. Ἐλπίζω ὅτι τὸ παράπονον τοῦτο θὰ παύσῃ τώρα ὅτε διάφοροι ὑπὸ διαφόρους τίτλους λόγοι ἤλθον εἰς συνάφειαν μὲ ὑψηλὰ πρόσωπα καὶ συνεργάζονται μετ' αὐτῶν διὰ τὴν ἰδρυσιν ἔθνικοῦ θεάτρου καὶ ἄλλα σχετικὰ ζητήματα.

Καὶ τὰ πράγματα δικαιώνουν τὸ τοσάκις ἐπαναληφθὲν παράπονον. Οἱ παραπονούμενοι λόγοι ἀναδεικνύονται αἱ οἱ τῆς θέσεως τὴν ὁποίαν ἐνόμιζον ὡς ἀνήκουσαν εἰς αὐτοὺς. Τοῦλάχιστον ἀπέδειξαν ὅτι ἔχουν ἐν ἀπὸ τὰ προσόντα τὰ θεωρούμενα ὡς κυριώτατα διὰ τὴν ἐπιτυχάνῃ κανεὶς πλησίον τῶν ὑψηλῶν προσώπων καὶ νὰ συγκρατῇται εἰς τὴν εὐνοίαν αὐτῶν. Γνωρίζουν νὰ ἐπαινοῦν καὶ ὅταν δὲν εἶνε ἐνθουσιασμένοι.

Ὁ ὑψηλὸς τῶν προστάτης ἔχει τὴν εὐγενὴ φιλοδοξίαν νὰ γράφῃ δραματικὰ ἔργα· καὶ πρὸ τίνος καιροῦ παρεστάθῃ ἐν ἀπὸ τὰ ἔργα του. Τὸ ἔργον τοῦτο δὲν ἤξιζεν ἴσως τὸν κόπον νὰ γραφῇ ἀπὸ τὸσον ὑψηλὸν πρόσωπον. Ἄν τὸ ἔργον κανεὶς κοινὸς θνητὸς, ἡ ἐπιεικεστέρα ὑποδοχὴ τοῦ θᾶ ἦτο ἡ σιωπὴ. Ἄλλ' ἐπειδὴ εἶχε τοιαύτην ὑψηλὴν προέλευσιν, οἱ λόγοι οἱ ὅποιοι ἀποκατεστάθην ἢ ἀγωνίζονται ν' ἀποκατασταθοῦν εἰς τὴν θέσιν τὴν ἀρμοζούσαν εἰς τὴν ἀξίαν τῶν καὶ τὰ γράμματα τὰ ὅποια ἀντιπροσωπεύουν, ἐτόνισαν ὕμνους, οὔτινες θὰ ἐξηκολούθουν ἴσως ἀκόμη ἂν δὲν τοὺς διέκοπεν ὁ θόρυβος τῶν δημοτικῶν ἐκλογῶν καὶ τῶν ἀπόκρως.

Ἄλλ' οἱ ὕμνοι οὗτοι καὶ ἡ φιλοδοξία τῶν ὑψηλῶν σχέσεων δὲν προέρχονται ἀπὸ ἀπλὴν καὶ ἀφιλοκερδὴ ματαιοδοξίαν. Εἶνε ἄγων διὰ νὰ ἐξασφαλίσουν μίαν θέσιν εἰς τὸ ὑπὸ μελέτην ἔθνικόν θεάτρον. Τοῦ ἀγῶνος δὲ τούτου τὰ ἐπαθλα θὰ κληθῇ νὰ καταβάλῃ τὸ Ἑλληνικὸν Δημόσιον, συμποσούμενα, ἂν ἀγαπᾷτε, εἰς 100,000 δρ. κατ' ἔτος. Ἀλλὰ μολοντί ἡ θυσία θὰ εἶνε μεγάλη, ἀξίζει νὰ ὑποβληθῇ εἰς αὐτὴν τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος προκειμένου νὰ καλλιεργηθῇ τὸ εἶδος τῶν Ἑλλήνων σοφῶν, τοῦ ὁποίου δείγμα παρουσιάζει ὁ Σιέγκρεβιτς μὲ τὸν Χελωνίδην.»

Ὁ Κύριος Κονδυλάκης εἶνε τέτοιος ἀκέρητος καὶ εὐλικρινὴς χαρακτήρας, τέτοιος βαθὺς γνώστης τῆς ἑλληνικῆς πνευματικῆς κινήσεως ὥστε πρέπει νὰ δώσουμε στὴ γνώμη του μιὰ ἰδιαίτερη σημασία. Ἀπὸ τὸ ἄρθρον αὐτὸ κι' ἀπὸ ἄλλα φαίνεται ὅτι τὸ θεατρικὸ ζήτημα κινδυνεύει νὰ χαθεῖ μέσα σὲ προσωπικὰ ζητήματα καὶ ἀπὸ προσωπικὰς ματαιοδοξίας.

Προκειμένου νὰ ἀναλάβῃ τὴν πρωτοβουλία τῆς θεατρικῆς κινήσεως μας ἕνας βασιλόπαις εἶδα νὰ ἀναφέρουν καὶ τὸν Λουδοβίκο τῆς Βαυαρίας. Ἄν καὶ αὐτὸς γιὰ πρότυπο εἶνε λιγάκι ἐπικίνδυνος (ἂν ὄχι γιὰ τίποτ' ἄλλο μὰ διότι γιὰ τίς καλλιτεχνικὰς του τάσεις χρέωσε τὸ κράτος του) μὴ ταῦτα ἔχει κατὰ τὸν πρῶτον νὰ κρατηθεῖ καὶ ποὺ εἶνε ἄξιο νὰ τὸ μιμηθεῖ κανεὶς. Αὐτὸ εἶνε τὸ ὅτι ὁ Λουδοβίκος «προστάτευε» τίς τέχνες χωρὶς νὰ ἀνακατώνεται στὶς λεπτομέρειες καὶ χωρὶς νὰ λαβαίνει θέσιν ἐπαγγελματίου. Ἐὰν κανένας ἀπὸ τὴν δυναστείαν μας, ὅπως λένε γιὰ τὸν βασιλόπαιδα Νικολάο, ἐνδιαφέρεται πραγματικὰ γιὰ τὴν τέχνην καὶ θέλει νὰ λάβῃ μέρος στὴν καλλιτεχνικὴν μας κίνησιν, καλῶς νὰ ὀρίσει, ἢ παρουσιάσῃ του καὶ ἡ ἐπίδραση του ἐὰν δὲν φέρουν ριζικὴ καλλιτέρευσιν βέβαια δὲν μποροῦν νὰ βλάψουν, ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ ἀνακατευθεῖ στὶς λεπτομέρειες, στὰ ζητήματα ποὺ χρειάζονται συζήτησιν καὶ ἐλευθερία γνώμης, καὶ χρειάζονται καὶ κάποιοι ἐπαγγελματικὲς γνώσεις. Πρέπει νὰ παρακολουθεῖ τὰ πράγματα χωρὶς νὰ παραφαίνεται, ἐὰν νομίζει ὅτι ἡ αἴγλη τῆς δυναστείας θὰ βοηθήσῃ τὴν τέχνην (καὶ ἴσως αὐτὸ εἶνε ἀλήθεια - ἀνθρώποι εἵμαστε), τότε ἂς τὴν χρησιμοποιήσῃ, μὰ καὶ νὰ μὴ κάμῃ κατάχρησιν, διότι τότε ἴσως δὲν γίνῃ ἐκεῖνο ποὺ γυρεῖ. Ὁ Κύριος Καμπάνης εἶπε κατὰ τὸν πρῶτον σωστό: ἔχουμε ἕνα ἀνθρώπο ἐξαιρετικόν, ἕνα πρῶτης τάξης συγγραφέα ποὺ εἶνε μαζὺ καὶ

πολὺ διαβασμένος, τὸν Κωστή Παλαμᾶ, αὐτὸν λοιπὸν ἄς τὸν προσκαλέσει ὁ βασιλόπαις, ἄς συζητήσει μαζὺ του ὥρες κι' ὥρες τὸ θεατρικὸ μας ζήτημα, κι' ἔπειτα ἄς τοῦ ἀναθέσει τὴν ἀνώτατη καὶ ἀπόλυτη διεύθυνση τοῦ θεάτρου του, ἀφίνοντας του ὅλη τὴν εὐθύνη καὶ τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέξει τοὺς συνεργάτες του. Ὁ διεθυντὴς αὐτὸς θὰ φρόντιζε γιὰ ὅλα τὰ τεχνικὰ καὶ καλλιτεχνικὰ ζητήματα τοῦ θεάτρου, κι' ὁ βασιλόπαις θὰ ἦταν ὁ ἐπίτιμος προστάτης τοῦ θεάτρου καὶ θὰ ὑποστήριζε μὲ τὸ ὄνομα καὶ τὴν αἴγλη τῆς δυναστείας (ἐάν ὑποθέσουμε ὅτι ἡ τέτοια προστασία μπορεῖ νὰ ὀφελήσῃ—ἄνθρωποι εἴμαστε).

Αὐτὸ τὸ θέατρο δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ ἔχει σκοπὸ νὰ παίζει ἀριστουργήματα καὶ μόνο ἀριστουργήματα γιὰ νὰ μορφώσει τὸ γούστο τοῦ λαοῦ. Οἱ σύγχρονοι καὶ ἰδίως οἱ ἄγνωστοι θὰ κάμουν στὴν Ἀθήνα ὅ,τι κάμουν παντοῦ, δηλαδὴ μὲ μυρίους κόπους θὰ προσπαθοῦν νὰ γίνουν γνωστοὶ καὶ νὰ ἐπιβληθοῦν χωρὶς νὰ πρέπει νὰ ὑπάρχει κανένα ἐθνικὸ ἴδρυμα γιὰ νὰ τοὺς βοηθήσῃ.

Γ. ΧΑΡΙΤΑΚΗΣ

ΑΤΤΑ ΤΡΟΛΛ

Ὁ φίλος συνεργάτης μας κ. Παῦλος Γνευτὸς μὴ Τετάρτῃ βράδυ, τὸν περασμένον Δεκέβρη, διάβασε στὰ Γραφεῖα τῆς ΝΕΑΣ ΖΩΗΣ, μὲ τὸ δικό του τὸν ἀπαλὸ καὶ ὑποβλητικώτατο τρόπο, σὲ στενὸ κύκλο νεοζωιστῶν καὶ ἀνθρώπων τῶν γραμμάτων, τὸν Ἄττα Τρόλλ τοῦ Χάινε, σὲ μετάφραση δική του, ἀριστοτεχνική καὶ πού ἀποδίδει τέλεια τὸ πολὺ μικρὸ ποίημα τοῦ Χάινε.

Ὁ ποιητὴς μᾶς ἔκαμε καὶ μὴ σύντομη μὴ οὐσιαστικὴ εἰσήγηση γιὰ τὶς ἀφορμὲς πού κίνησαν τὸν Χάινε νὰ γράφῃ τὸν Ἄττα Τρόλλ του. Τὴν εἰσήγηση αὐτὴ καθὼς καὶ δυὸ κομμάτια ἀπ' τὸ ποίημα, πού ὁ φίλος κ. Γνευτὸς εἶχε τὴν εὐγενικώτατη καλωσύνη, γιὰ τὴν ὁποίαν τὸν εὐχαριστοῦμε θερμὰ, νὰ παραχωρήσῃ στὴ «Νέα Ζωή», δημοσιεύουμε παρακάτω:

Φίλτατοι Κύριοι,

Πρὶν σὰς ἀναγνώσω τὸν Ἄττα Τρόλλ νομίζω καλὸ νὰ σὰς εἰπῶ μερικὰ λόγια γιὰ νὰ μπορέσετε νὰ ἔχετε μὴν ἰδέα γιὰ τὸ σκοπὸ πού ἔγινε τὸ ποίημα.

Ὁ Ἄττα Τρόλλ εἶναι σάτυρα πολιτικὴ καὶ φιλολογικὴ ἐναντίον τῶν ποιητῶν ἐκείνων πού ἱδρυσαν τὴν ποιητικὴ σχολὴ στὴ Γερμανία πού φέρει τὸ ὄνομα—Tendenz Poesie αὐτοὶ δὲ ὅλοι ἐπῆραν συναδελφικὰ τὸ ὄνομα Tendenz Dichter (Poètes de tendance). Οἱ ποιηταὶ αὐτοὶ Dingelstedt, Fallersleben, Herwegh, Freiligrath, καὶ ἄλλοι ἄρχισαν νὰ κηρύττουν καὶ νὰ ἐξυμνοῦν μὲ τὰ ποιήματά τους τὶς ἰδέες τῆς προόδου καὶ τῆς ἐλευθερίας.

Στὰ ἰδεώδη αὐτὰ ὁ Χάινε ἦταν ὅλως διόλου σύμφωνος μαζὺ τους. Κι' αὐτὸς ἤθελε γιὰ τὴν πατρίδα του μὴν ἐλευθερία, ἓνα Σύνταγμα, μὴν ἀνατροπὴ. Δὲν ἐσυμφωνοῦσεν ὅμως καθόλου μὲ τὸν γελοῖο καὶ θεατρικὸ τρόπο πού οἱ κύριοι αὐτοὶ ἐννοοῦσαν νὰ ἐπιβάλουν τὶς ἰδέες των. Οἱ Τυρταῖοι αὐτοὶ τῶν γραφείων, πού τοῦ ἐφαίνονταν σὰ νευρόσπαστα τόσο γελοῖα ὅσο καὶ βλαβερὰ, ἐξέθεταν τὴν εὐγενὴ ἰδέαν τῆς ἐλευθερίας. Οἱ κύριοι αὐτοὶ δὲν ἐδέχονταν κανένα στὸν κύκλο τους πού δὲν ἔγραφε ποιήματα πολιτικά ἢ πολεμικά. Γι' αὐτοὺς στὴν ποιήσῃ ἡ μεγαλοφυΐα τὸ πνεῦμα, δὲν εἶχε καμμιὰ ἀξία. Τὸ πᾶν εἶναι ὁ ἔντιμος χαρακτήρ καὶ ἡ σταθερότης τῶν πεποιθήσεων. Τὴ φιλολογικὴ ἀριστοκρατία τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ ταλάντου ἄρχιζαν νὰ τὴν ἀντικατασταίνουν μὲ τὴ δημοκρατία τῆς ἰσότητος καὶ τοῦ μετρίου.—Γιατί

τραγουδᾷ τὸ τριαντάφυλλο, ἀριστοκράτη ; Νὰ τραγουδᾷ τὸ μῆλο τῆς δημοκρατικῆς γῆς πού τρέφει τὸ λαό.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἰδέες των αὐτὲς σιγὰ σιγὰ ἄρχισαν νὰ ριζοβολοῦν στὸ κοινὸ καὶ ὁ Χάινε ἔβλεπε τὴ ζημίαν πού θὰ πάθαινε ἡ τέχνη ἡ ἀληθινή, καὶ ἔπειδὴ ἄρχισαν καὶ ἐναντίον του νὰ λέγουν ὅτι ναι μὲν ὁ Χάινε ἔχει τάλαντον ἀλλὰ δὲν ἔχει χαρακτῆρα, δὲν ἔχει σταθερότητα στὶς γνώμες του, ἔγραψε τὸ θαυμασιό αὐτὸ ποίημα μὲ τὸ ὁποῖο τοὺς ἔδωκε μὴ καὶ καλὴ τὸ ἀποτελειωτικὸ χτύπημα.

Ἄν καὶ τὸ ποίημα δὲν ἔχει ἐξωτερικὴ ἀρχιτεκτονικὴ οὔτε καμμιὰν ἐσωτερικὴ συνοχή, καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χάινε ἔλεγεν ὅτι τὸ ἔκαμε ἀπλῶς γιὰ τὸ γούστο του, ἐν τούτοις θεωρεῖται ὡς τὸ κύκνειον ἄσμα τοῦ ρωμαντισμοῦ, καὶ εἶναι θαυμάσιον στὶς λεπτομέρειες καὶ τὶς περιγραφὰς του.

Κ' ἐδὼ βασιλεύει τὸ μεγάλο προτέρημα πού διακρίνει τόσο δυνατὰ τὴν ποιήσῃ τοῦ Χάινε—τὴ μεγάλῃ του ἀγάπῃ στὴ φύσιν. Ὅπως ὁ στρατηγὸς σὺν βρεθεῖ σ' ἓνα ὕψωμα διακρίνει ἀμέσως τὴν κάθε στρατηγικὴ θέσιν, ἔτσι κι' ὁ Χάινε διακρίνει ἀμέσως τὴν κάθε γραφικὴ τοποθεσίαν καὶ τὴ ζωγραφίζει σὰ ζωγράφος τέλειος.

Βλέπεις μαζὺ τοῦ ἀπὸ μακρὰ τὶς κορυφὰς τοῦ βουνοῦ, καὶ στὶς πλαγὰς του σκαρφαλωμένο τὸ χωριουδάκι, σὰ φωλὴ ἡ τσα τῶν πουλιῶν. Ἀνεβαίνει μαζὺ τοῦ τὸ βουνὸ κι' ἀναπνέει τὸν ἀέρα του, νοιώθεις τὶς μυρωδιὰς του, ἀκούεις τὰ νερά του, αἰσθάνεσαι τὸν παλμό του, καὶ ζεῖς τὴ ζωὴν τοῦ τῆ μυρωμένη.

Ἔτσι στὴν ποιητικὴ δημοκρατικὴ τὴν ἰσότητά ἀντέταξε τὴν ἀριστοκρατίαν τοῦ πνεύματος, τὸν Ἄττα Τρόλλ, μὲ τὰ Παῖδα καὶ τοὺς χωριοῦ, τὴ συνομιλίαν μὲ τὸ χιόνι, τὶς ναυτοποῦλες, καὶ τὸ περιγρημο Κυνὴ γι τῶν Κολασμένων. Ἔτσι στὰ βαρεῖα καὶ ἀηδὴ βήματα τῆς ἀρκούδας ἀντέταξε τὸ μεγαλόπρεπον πέταμα τοῦ πηγάσου του.

Η ΝΑΥΤΟΠΟΥΛΕΣ

Κεφ. XIII

Μαῦροι βράχοι γύρω γύρω
Καὶ βαθεῖα στὴ μέση λίμνη
Θλιβερά κυτᾶζουν μέσα
Τᾶστρα. Νύχτα σιωπηλή.

Νύχτα σιωπηλή. Ἡ βαρκούλα
Πλέει σὺν κάποιῳ μυστικῷ.
Κ' εἶναι δυὸ ναντοπούλα τῆς
Τοῦ ψαρά ἢ δυὸ ἀνεμίες.

Καὶ κωπηλατοῦν ἡ κόρες
Χαρωπὲς στὰ σκοτεινὰ
Πάνω λάμπουν τ' ἀστέρια
Κάτω μάτια γαλανὰ.

Πλάϊ μου κάθεται ὁ Λασκάρος
Ὡσὰν πάντα ὠχρὸς, βουβός.
Τρέμω σὺν τὸ συλλογιέμαι :
Εἶν' ἀληθινὰ νεκρὸς ;

Μὴ κ' ἐγὼ εἶμαι πεθαμμένος
Καὶ μὲ ταξειδεύουν κάτω
Μὲ νεκροὺς συνταξιδιώτες
Στὸ βασίλειον τῶν σκιῶν ;

Τοῦτ' ἡ λίμνη πού πηγαίνω
Νᾶνε ἡ λίμνη τῆς Στυγὸς ;
Καὶ τῆς Περσεφόνης βάργες
Νᾶνε ἡ κόρες πού μὲ πάνε ;

Ὅχι δὲν πέθαν' ἀκόμα
Δὲν ἐσβύστηκα — στὰ στήθια
Λάμπει, καίει ἀκόμη ἡ φλόγα
Ὅλοζώντανη τῆς Ζωῆς —

Κ' ἡ κοπέλλες πού κρατοῦνε
Τὰ κουπιὰ σφιχτὰ καὶ λάμπουν
Καὶ μὲ τὰ νερά πού στάζουν
Μὲ ραντίζουν καὶ γελοῦν.

Ἡ δροσάτες τούτες κόρες
Δὲν εἶνε στοιχεῖα τοῦ Ἄδη.
Δὲν εἶνε τῆς Περσεφόνης
Βάγιες, τάφων ξωτικά.

Καὶ γιὰ βεβαιότητά μου
Πῶς εἶν' ἀπ' τὸν πάνω κόσμο
Καὶ γιὰ νὰ πεισθῶ καὶ μ' ἔργα
Πῶς ἔχουν ζωὴ στὰ στήθια

Στὰ δροσάτα μάγουλά τους
Κόλλησα τὰ χεῖλιά μου.
Κ' ἔβγαλα συμπέρασμα μου
Τὲς φιλῶ — ἄρα καὶ ζῶ!

Σὰν ἀράξαμε καὶ πάλι
Τὶς ἐφίλησα μία μία
Μόνο μὲ μονέδα τέτοια
Πληρωθῆκαν τὰ πορθημεῖα.

ΣΥΝΟΜΙΛΙΑ ΜΕ ΤΟ ΧΙΟΝΙ

Κεφ. XVI

Κοίτα πέρα ἐκεῖ μακριά
Τοῦ βουνοῦ ἡ κορφὴ πῶς λάμπει
Σὰ χρυσάφι καὶ πορφύρα
Στὰ ἡλιοβασιλέματα!

Μὰ σὰν πᾶς ἀπὸ κοντά,
Φεύγει ἡ λάμψη σὰν καὶ τ' ἄλλα
Μεγαλεῖα ἐδῶ στὴ γῇ
Ποὺ σφαντὰ ἡ ἀναλαμπή τους —

Τοῦτο ποῦδες γιὰ χρυσάφι
Καὶ πορφύρα, ἦτανε χιόνι.
Κούφιο χιόνι, πού θρηγεῖ
Στὸ βουνό τῇ μοναξιά του.

Τὸ πλησίασα, κι' ἀκούω
Τὸ φτωχὸ χιόνι νὰ τρίζει
Καὶ νὰ λέει στὸν ἄνεμο
Τὰ λευκὰ παράπονά του.

ὦ, πόσο σιγὰ διαβαίνει
Ὁ καιρὸς στὴν ἐρημιά!
Ὡρες πού δὲν ἔχουν τέλος
Σὰν αἰῶνες παγωμένοι!

«Ἀχ, ἐγὼ χιόνι φτωχό!
Κι' ἀντὶ νῆψετα στὰ ὕψη
Τοῦ βουνοῦ, νᾶμουν στὸν κάμπο
Μὲ ἀγριολούλουδα μαζί!

«Θάλλωνα' κ' ἕνα ρυάκι
Θὰ γενόμουνα καθάριο
Νᾶπλυναν τὸ πρόσωπό τους
Τοῦ χωριοῦ ἡ ὁμορφονιές.

«Ἡ κᾶν θάτρεχα νὰ γίνω
Στὸ γιαλὸ μαργαριτάρια
Νὰ στολίζω μιὰν ἡμέρα
Τὴν κορόνα βασιλιά.»

Ὅντας εἶπε αὐτὰ τὰ λόγια,
«Ἀκουσε, τοῦ εἶπα, χιόνι.
Δὲν πιστεύω πῶς στὸν κάμπο
Θᾶχες τέτοια ὥραία τύχη.

Λίγ' ἀπὸ τᾶδέρφια σου
Γίνονται μαργαριτάρια
Κάτω ἐδῶ — Παρηγορήσου,
Κι' ἴσως νὰ γινόσουν βοῦρκοζ.» —

Καὶ τὴν ὥρα πού μιλοῦσα
Τέτοια λόγια μὲ τὸ χιόνι
Ἐπεσε μιὰ τουφεκιά.
Κ' ἕνα ὄρνιο μαῦρο πέφτει.

Ἦταν, λένε, ἀστεῖσμός
Τοῦ Λασκάρου. Μὰ ἡ θωριά του
Πάντα σοβαρή, καὶ μόνο
Τὸ τουφέκι του καπνίζει. —

Πάει καὶ βγάνει ἕνα φτερό
Ἀπὸ τὴ φτερουῖα τοῦ ὄρνιου.
Τῷβαλε στὸ σκούφο του
Καὶ τραβάει τὸ δρόμο καὶ πάει.

Ἀνατριχιάζα νὰ βλέπω
Τὸν ὀλόμαυρό του ἱσκιο
Μὲ τὸ μαῦρο τὸ φτερό
Στ' ἄσπρο χιόνι νὰ σαλεύει.

ΑΠΟ ΕΝΑ ΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΠΟΙΗΤΗ κ. ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ

Ἡ ΝΕΑ ΖΩΗ, μὲ κάποια εὐκολα ἐννοούμενη πρόθεσι, εἶχε ἰδιαίτερα παρακαλέσει τὸν ποιητὴ τῆς «Ἀ σ ἄ λ ε υ τ ῆ ς Ζ ω ῆ ς» νὰ τιμῇ μετὰ τὴ συνεργασία του τὸ φυλλάδιο τοῦτο. Ὁ κ. Κωστῆς Παλαμᾶς, ἀπὸ εὐμένεια γιὰ τὴν ὁποία τοῦ χρωστᾶμε εὐγνωμοσύνη, ἀνταποκρίθηκε στὴν πρόσκληση τοῦ Περιηγητοῦ μᾶς καὶ μᾶς ἔστειλε τοὺς στίχους πού εἶναι τυπωμένοι στὴν ἀρχὴ τοῦ τεύχους τούτου. Τὴν ἀποστολὴ τῶν στίχων τοῦ ὁ Ποιητῆς τὴ συνόδωψε, ἀπαντώντας σὲ μερικοὺς δικούς μας στοχασμοὺς, μὲ ἕνα γράμμα ἀπ' ὅπου, μὲ τὴν ἀδειά του, δημοσιεύομε τὴν ἀκόλουθη περιεκτικὴ :

... Ἴσως δὲ μοῦ δίνεται καιρὸς καὶ περίστασις νὰ παρακολουθῶ ἀκριβέστερα καὶ νὰ γνωρίζω καλύτερα τὴ κίνησίν μας ἐδῶ τῶν νωότερων, μὰ πάντα καὶ προσέχω, ὅσο μπορῶ, καὶ τιμῶ τὰ ἔργα καὶ τὶς δοκιμὲς τῶν νέων, καὶ χαίρομαι γιὰ τὴν προκοπὴ τους, καὶ ὅπου βρῶ ποιήσις ἢ τέχνη, ὅσο διαφορετικὰ καὶ ἂν φανερόνεται ἀπὸ τοὺς δικούς μας τρόπους — πόσο εἶν' ἡ τέχνη πολύτεροπῃ — τὸ ἀναγνωρίζω καὶ τὸ μεγαλοφρονῶ. Ὅσο καὶ ἂν συχνότερα μιῶ γιὰ τὰ περασμένα, γιὰ τὰ περασμένα μὲ τὸν τελειωμένο κύκλο τους καὶ μὲ τὴν ἀπόστασι μᾶς δείχνονται πάντα καθαρώτερα, — πάντα μὲ πολλὴ συγκίνησις ρίχνω τὰ μάτια μου στὰ τωρινὰ, καὶ φαντάζομαι τὰ μελλόμενα. Αὔριο ἡ ἀνατολὴ ἐνὸς μεγάλου ποιητῆς ποιεῖ νὰ μᾶς σκεπάσῃ ὅλους, καὶ καλὰ καλὰ δὲν ἔξερω ἀπὸ τοὺς στίχους μου λ. χ. — δίκια ἢ ἄδικα — τί εἶναι γραπτὸ νὰ μείνῃ. Δὲ μὲ πειράζει τῶν νέων ἡ ἀποκλειστικὴ προσήλωσις στὰ ἰδανικά πού τὰ βλέπουν ἔξαφνα, καὶ τοὺς θαμπώνουν, σὰ νὰ εἶναι αὐτὰ, καὶ τίποτε ἄλλο ἔξω ἀπὸ αὐτὰ, ἔτσι πάντα μᾶς παρουσιάζονται οἱ νέοι, ὅσο πού ἡ πείρα τῆς τέχνης, πού εἶναι ἕνας κόσμος πολὺ μεγάλος, πολὺ περίπλοκος καὶ πολὺ δυσκολογνώριστος, νὰ τοὺς κάμῃ πιὸ σκεπτικιστὲς καὶ μᾶζι πιὸ πλατιοὺς καὶ πιὸ στέρεους, μὲ ἀγάπῃ κριτικώτερους, θὰ ἤθελα νὰ πῶ, πιὸ βασισμένους. Δέχομαι ἀπὸ καθένα κάθε εἶδους κριτικὴν, καὶ τὴν ἐπίκρισις, κι' ὅς μοῦ φαίνεται ἄδικη. Ἀλλὰ ὅταν κανεὶς πατὴρ ἐπάνω σ' ἕνα ἔργο, ὅς εἶναι καὶ τὸ δικό μου, ἀπρόσεχτα, ἀξέταχτα, ἀστοιχειώτα καὶ πρὸ παντὸς μὲ τὴν ἔλλειψιν ἐκείνῃ τοῦ ἀπαραίτητου τ ὀ ν ο υ, πού μᾶς δείχνει πῶς ἔχουμε μπροστά μας ἕνα ἀνθρώπο ἐπὶ τέλους . . . τότε βέβαια αἰσθάνομαι κάτι σὰν ἀγανάκτησις, γυρίζω πρὸς τὸν ἑαυτό μου, βλέπω πῶς εἶμαι κάτι, πῶς εἶμαι πολὺ, πῶς στέκομαι πιὸ ψηλά.

Οἱ ἐσώκλειστοι στίχοι εἶναι βγαλμένοι ἀπὸ τὸν τόμο νέων ποιημάτων πού ἐτοιμάζω μὲ τὴν ἐπιγραφὴ ΒΩΜΟΙ καὶ πού τὸν δουλεύω — μὰ δὲν ἔξαρχιτᾶται ἀπὸ μὲ ἀλλοίμονο ! νὰ τὸν τελειώσω ὅπως καὶ ὅταν θέλω, γιὰ τὴν γαλήνη μου χρειάζεται καὶ γαλήνη μου λείπει. Εἶναι ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος ἀπὸ δυὸ ποιήματα τῶν ΒΩΜΩΝ.

Πρώτῃ φορὰ στὴ «ΝΕΑ ΖΩΗ» θὰ δημοσιευτοῦν καὶ θὰ γίνῃ λόγος γιὰ τὴ νέαν αὐτὴ ἐργασίαν μου. . . »

ΑΠ' ΤΑ ΞΕΝΑ

Συχνά ακούγεται με πολλή επιμονή να ξαναλέγεται ή ιδέα ότι είναι καιρός να αρχίσουμε να έχουμε εθνική φιλολογία και τέχνη και ότι πρέπει να πάψουν ή σκέψη μας και ή αισθητική να επηρεάζονται από ξένα πρότυπα. Αυτοί που διατυπώνουν αυτή τη γνώμη δεν θέλουν βέβαια να σταματήσουμε στην εποχή των δημοτικών μας ασμάτων αλλά, με κάπως αόριστες λέξεις, λένε ότι ή τέχνη και ή φιλολογία μας μπορούν να παρακολουθήσουν την υπόλοιπη μας πρόοδο - μά διχώς να επηρεάζονται από τους ξένους και μ'ς βεβαιώνουν πως ή ελληνική ψυχή επηρεασμένη από το ελληνικό περιβάλλον και από την ελληνική φύση, μόνη της, θα δημιουργήσει τα καλλιτεχνικά δημιουργήματα που της πέπουν.

Χρόνια και χρόνια ανατραφέκαμε με την πίστη στους αρχαίους Έλληνες, και σήμερα μόλις απαλλαχθήκαμε από αυτήν την πρόληψη και νοιώσαμε ότι δεν μπορούμε να γυρίσουμε πίσω σε κανένα ζήτημα (ούτε γλωσσικό ούτε άλλο), δεν πρέπει να αντικαταστήσουμε την πρώτη πλάνη με μία δεύτερη, και να νομίζουμε ότι μπορούμε μόνοι μας, δίχως τα ξένα πρότυπα, να δημιουργήσουμε πράγματα που να στέκονται στην πρώτη γραμμή του παγκόσμιου πολιτισμού.

Η φιλολογία όπως και ή τέχνη είναι και αυτά μέρη του πολιτισμού και ξέρουμε πως το κάθε έθνος μαθαίνει τον πολιτισμό από το πιο προχωρημένο, και σ' αυτή την αλήθεια δεν μπορούμε παρά κ' έμεις να υποταχτούμε. Τόσο περισσότερο που αν θελήσει κανείς να καλοξετάσει γιατί ή καλλιτεχνική μας (μα και ή επιστημονική) δημιουργία δεν είναι πιο μεγαλόπρεπη και έντονη, θάβρει ότι ή αδυναμία της χρωστίται, όχι στην έλλειψη ταλάντου και χρημάτων αλλά ιδιαίτερα στην έλλειψη βαθειάς φιλοσοφικής και ήθικης μόρφωσης. Μονάχα οι άνθρωποι που κατέχονται και διευθύνονται από «ιδέες» (idées directrices) μπορούν να σκεφθούν και να δημιουργήσουν πράγματα γιομάτα ζωή και ειλικρίνεια.

Αυτές ή «ιδέες» έχουν τρεις ρίζες: α) Το υλικό περιβάλλον, β) τη βιολογική-ψυχολογική υπόσταση του ατόμου, γ) την κοινωνία.

Στην αρχή κάθε πολιτισμού τη μεγαλύτερη δουλειά την κάνουν ή δυο πρώτες ρίζες, μα στην περὶ προχωρημένη ώρα ή τρίτη γίνεται ή σπουδαιότερη. Το «κοινωνικόν γεγονός» διευθύνει σχεδόν όλη μας τη σκέψη. Σύμφωνα μ' αυτά ή πολιτεία μπορεί να βοηθήσει μέσον της παιδείας τη δημιουργία «ιδεών». Και γι' αυτό έπρεπε και ή ελληνική πολιτεία να φρόντιζε να γίνεται στο Πανεπιστήμιο μάθημα φιλοσοφίας, όχι νεκρό, μα ζωντανό, μα σύμφωνο με τη σημερινή μας σκέψη, μάθημα που νάχει την αξίωση να μ'ς χρησιμεύει για πρότυπο στο βίο μας.

Έτσι λοιπόν ως την ώρα που θα πεισθούμε αδιάσειστα ότι έχουμε μια δική μας σκέψη, δική μας ελληνική φιλοσοφία, ελληνικές ιδέες, που να ανταποκρίνονται τέλεια στις σημερινές μας ανάγκες και στο σημερινό μας βίο (όπως π. χ. έχουν οι Γερμανοί τον Νίτσε και τον Βάγνερ, γιατί ο τελευταίος αυτός έχει ένα κόσμο ανθρώπους που μαζί του πιστεύουν στην απολύτρωση μέσω του έρωτα), ως αυτή την ώρα θα πρέπει, όπως το κάνουμε στη φιλοσοφία μας, όπως το κάνουμε σε όλες τις επιστήμες (όπου παρακολουθούμε τα ξένα συστήματα δίχως να προσθέσουμε ούτε να αφαιρέσουμε ούτε ένα ιώτα,) έτσι και στην τέχνη, και στη φιλολογία, να παρακολουθήσουμε τα

ξένα πρότυπα, να εμπνευσθούμε από τις ξένες ιδέες και από τις ξένες καλλιτεχνικές σχολές. Βέβαια από τα ξένα θα διαλέξουμε σιγά σιγά εκείνα μόνο που μ'ς π'ννε, που συμφωνούν με τη δική μας ιδιοσυγκρασία, και τις ξένες σκέψεις θα τις εκφράσουμε με τα δικά μας μέσα, θα τις ζωγραφίσουμε με τα χρώματα της δικής μας παλέτας.

Σύμφωνα μ' αυτήν την ιδέα και ή «Νέα Ζωή» φέρνοντας κι' αυτή το λιθαράκι της στο μεγάλο οικοδόμημα της νέας ελληνικής σκέψης μεταφράζει διάφορα απ' τα ξένα, και σ' αυτό το μέρος της «λογοτεχνικής κίνησης» θα προσπαθήσω να κάνω μία πρόχειρη και γοργή επισκόπηση των ξένων περιοδικών, που θα αποτείνεται ιδιαίτερα σε κείνους από τους αναγνώστες μας που δεν έχουν την τύχη να έχουν στα χέρια τους ξένα περιοδικά. Κι' απ' τα περιοδικά φαίνεται το καθαρότερο ή λογοτεχνική κίνηση.

Nuova Anthologia (Αρ. 1008. 16 XII 1913 σ. 554-563.) Achille Loria, καθηγητής του Πανεπιστημίου του Τουρίνου, ή Φιλοσοφία κατά της 'Επιστήμης. - Περιγράφει την κίνηση που γίνεται από μέρους της μεταφυσικής φιλοσοφίας έναντι της θετικής επιστήμης. Το άρθρο αυτό είναι γραμμένο με πολλή τέχνη, με ύφος γοργό δίχως το δύσκολο θέμα να το βαρύνει. Στην έκστρατεία αυτή της μεταφυσικής φιλοσοφίας κατά της επιστήμης, πρώτοι, λέει ο Loria, πηγαίνουν οι φιλόσοφοι της «διαίσθησης» με τον Bergson μπροστά, που αρνιούνται στην επιστήμη τη δύναμη να γνωρίσει τη ζωή, έπειτα έρχονται οι φιλόσοφοι του «τυχαίου» που αρνιούνται τη σχέση αίτιας και αποτελέσματος, οι κριτικοί της «έμπειρίας» που αρνιούνται στην καθ' έκαστο έμπειρία τη δύναμη να γνωρίσει την αλήθεια, έπειτα οι άγνωστοι των μαθηματικών με τον Poincaré που όμολογούν ότι τα μαθηματικά δεν είναι παρά μία συνθηματική αλήθεια, έπειτα οι πραγματιστές που βλέπουν την αλήθεια στο χρήσιμο δίχως την επιστημονική δικαιολογία. Αυτοί όλοι νομίζουν ότι ή επιστημονική γνώση δεν είναι ο μόνος τρόπος που μπορεί να μ'ς γνωρίσει την αλήθεια αλλά έξω απ' αυτή υπάρχουν κι' άλλοι, ή διαίσθηση π. χ. Σ' αυτό όμως λέει ο Loria, ακριβώς γελιούνται οι έχθροι της θετικής επιστήμης διότι δεν βλέπουν ότι αυτή ή διαφορετική γνώση δεν είναι τίποτε άλλο παρά μία μορφή της επιστημονικής γνώσης, είναι ή ίδια ή επιστημονική γνώση παρουσιασμένη σε μία μορφή περὶ έντατική, περὶ διορατική, και επικαλείται και τα λόγια του Hugo «imagination est profondeur la science arrivée à ses dernières limites la rencontre.» Έτσι με παρέσυρε ή συμπάθεια για τη θετική φιλοσοφία μα πρέπει να πω ότι με ιδιαίτερη ευχαρίστηση διάβασα αυτό το άρθρο, που θάθελα να τώβλεπα μεταφρασμένο και να το μοίραζαν δωρεάν στους φοιτητές μας, διότι μέσα σε όχτω σελίδες δείχνει όλη τη σύγχρονη φιλοσοφική συζήτηση.

Revue de Paris. Franc Nohain, La Belle Eveillée (άρ. 22, 15 XI. 1913 σ. 225-248) μικρός διάλογος γραμμένος σε στίχους με θέμα την «έμορφη που κοιμάται στο κάστρο» και την ξυπνάει ένας ληστής. Δεν είναι άκαιρο να σημειωθεί αυτό το δείγμα μ'ς ώριμμένης παριζιάνικης ευφυολογίας που δίχως βέβαια να είναι πράγμα μεγάλης αξίας, ούτε απ' εκείνα που μένουν, εν τούτοις δίνει στην ανάγνωση μία εντύπωση φρεσκάδας και ζωής.

Ο Henri Davignon (στον ίδιο αριθμό σελ. 381-401) γράφει για

τούς Maeterlinck και Verhaeren και προσπαθεί ν' αποδείξει ότι την ιδιαίτερη τους αξία χρωστούν οι δυο αυτοί στο ότι εξέφρασαν κάλλιο από κάθε άλλο τα αισθήματα και τις σκέψεις του τόπου τους, δηλαδή της Φλαμανδίας, και γι' αυτό απόκτησαν και παγκόσμια φήμη. Μοῦ φαίνεται πὼς σὰν ν' απατάται ο κύριος αὐτὸς διότι ἂν ἓνας συγγραφέας μπορεῖ νὰ γίνῃ διάσημος στὸν τόπο του ὅταν γράφῃ μὲ τέχνη ὅσα εἶχαν νὰ κάνουν μὲ τὸν τόπο του, γιὰ νὰ γίνῃ ὁμοῦ παγκόσμιος πρέπει ν' ἀρχίσει νὰ γράφῃ γιὰ κείνα πού εἶνε κοινὰ σ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καὶ πού δὲν ἐξαρτιῶνται ἀπὸ τοπογραφικὲς ἢ κλιματολογικὲς λεπτομέρειες ἢ ἐθνικὲς παραδόσεις.

Μέσα σὲ πολλὲς σελίδες στοὺς ἀριθμοὺς 1 καὶ 15 Δεκέβρη 1913 καὶ 1 Γενάρη 1914 ὁ γιὸς τοῦ Τολστόη ἀραδιάζει ἓνα σωρὸ ἀναμνήσεις ἀπὸ τὸν πατέρα του, ἀναγκάζοντας τὸν ἀναγνώστη του νὰ διαβάσῃ ἓνα σωρὸ περιττὰ γιὰ νᾶβρῃ ἓνα δυὸ χαρακτηριστικὰ ἐπεισόδια.

Τὸ τελευταῖο βιβλίο τοῦ Anatole France (ἀριθμὸς 1, 15 Γενάρη καὶ 1 Φεβρ. 1194) τιτλοφορεῖται *le Petit Pierre*, βιογραφία τῶν πρώτων χρόνων ἑνὸς μικροῦ παιδιοῦ, χαριτωμένη ψυχολογικὴ περιγραφή, δίχως ὅμως νὰ ἀφήνῃ ἐκείνη τὴν βαθειὰ καὶ συγκινητικὴ ἐντύπωση πού ἀφίνουν τὰ βιβλία τοῦ France (π.χ. *les Idées de Jean Servien* πού πραγματεύεται κι' αὐτὸ μιὰ παιδικὴ ζωὴ).

Ὁ Léon Blum δὲν ἐπικυρώνει διόλου τὴ φήμη ὅτι εἶνε μέγας καὶ πολὺς κριτικὸς μὲ δυὸ ἄρθρα (1 καὶ 15 Φεβρ. 1914) γιὰ τὸν Stendhal. Διαρκῶς λεπτομέρειες, χωρὶς νὰ βρεθῇ ὁ σωστὸς χαρακτηρισμὸς, ἡ φράση πού θὰ μᾶς δείξῃ ὀλοζώντανη μπροστὰ τὴν μεγαλοφυΐα τοῦ μεγάλου συγγραφέα καὶ τοῦ παράδοξου ἀνθρώπου ποῦταν ὁ S. Σημειῶνω μιὰ φράση τοῦ Barrès πού τὴν ἀναφέρει ὁ Blum «Stendhal est un professeur d'énergie!»

Revue de deux Mondes. André Beaunier, Alfred de Vigny (1 I. 1914 σ. 205-211). Κάθε μέρα μεταξὺ τῶν μεγάλων γάλλων ρομαντικῶν τοῦ XVIIIου καὶ XIXου αἰῶνα (Οὐγκώ, Λαμαρτίν, Μυσέ, Σατωβριάν, Στάελ, Σάνδ), ὁ Vigny γίνεται πρὶν σημαντικὸς, πρὶν σπουδαῖος, ἡ βαθειὰ του καὶ ἐπιβλητικὴ μορφή μᾶς τραβάει πρὶν πολὺ, καὶ μᾶς γίνονται πρὶν σεβαστὰ τὰ μεγάλα καὶ βαθειὰ προβλήματα πού τὸν ἔχουν ἀπασχολήσει. Ἀπὸ τὸ ἄρθρο αὐτὸ μιὰ ὡραία χαρακτηριστικὴ φράση: «Ὅλο του τὸ ἔργο εἶνε ἀφιερωμένον στὸν ἀγῶνα τοῦ ὄνειρου καὶ τῆς δράσης, ἔζησε τὸ πρὶν συγκινητικὸ εὐαγγέλιο, τὸ εὐαγγέλιο τῆς Μάρθας καὶ Μαρίας. Γιὰ νὰ μᾶς συνηθίσει, ἀνακάλυψε μέσα στὸν πόνο τὴν ἐξίσωση σὲ δυὸ διαφορετικὰς δόξεις, καί, παρηγορητὴς τῆς ἐποχῆς του καὶ τῆς δικῆς μας, μᾶς διαβεβαίωσε ὅτι πρῶτ' ἀπ' ὅλα πάει τὸ πνεῦμα, καὶ ἐὰν τώρα ἴσως ἔπαψε, ἦταν ὅμως ἄλλοτε ὁ δάσκαλος τῶν νέων πού γεννημένοι μὲ τὴν ἡττα γιὰ δῶρο, ἦταν ἀναγκασμένοι νὰ ζητήσουν καὶ νᾶβρουν τὴν πηγὴ τῆς ἀπαράιτητης γιὰ τὴν ζωὴ περηφάνειας, ἀλλοῦ, καὶ ὅχι στὴν ἐπιτυχία τῆς δύναμης.» (Μιὰ ὡραία μελέτη γιὰ τὸν Vigny δημοσίεψε κι' ὁ Albert Thibaudet στὴ *Nouvelle Revue Française* ἀρ. 61 I. I. 1914).

Gaston Deschamps *l' Archipel en fête* (15 I 1914 σ. 334-364). Σὲ λίγες σελίδες μὲ ἀνέκδοτα, μὲ ὑπέροχη ἀντίληψη καὶ βαθειὰ παντογνωσία ὁ Deschamps μᾶς περιγράφει τὴν ἐπίσκεψιν ποῦκανε τὸν Ἰούνιον 1913 στὴ Χιό, καὶ μᾶς δίνει ἓνα θαυμάσιον παράδειγμα τοῦ ὅτι δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ζήσει κανεὶς ὅλην τὴν ζωὴν σέναν τόπο γιὰ νὰ ἐκφράσῃ τὴν ψυχὴν τοῦ τόπου

ἀρχεῖ μοναχὰ νᾶχει μέσα του τὴ φωτιά, τὸν ἐνθουσιασμὸ τῶν μεγάλων ιδεῶν, τῶν μεγάλων ἀρχῶν.

Mme E. Sainte Marie Perrin: M. Paul Claudel (15 II 1914, σ. 871-903) Γεννήθηκε ὁ Paul Claudel στὰ 1868, ἀνῆκε στὸν προξενικὸ κλάδο, αὐτὴ τὴ στιγμὴ εἶνε γενικὸς Πρόξενος στὸ Ἀμβούργο, καὶ ἴσως ὁ συγγραφέας πού συζητεῖται τὸ περισσότερο στὴν Γαλλία, καὶ ἔχει τοὺς ποῦδ ἀφοσιωμένους φίλους καὶ τοὺς ποῦδ ἀδιάλλακτους ἐχθρούς. Ἡ κυρία Perrin βρίσκει τὶς ἀρετὲς τοῦ Claudel στὴν ὑπέροχην του πρὸς, πού εἶνε γραμμὴν μὲ περιστρεφόμενη καὶ μὲ ἑσωτερικὸ ρυθμὸ καὶ στὸ βαθύ του καὶ εἰλικρινὴ λυρισμὸ. Τὸ βέβαιον εἶνε ὅτι ἓνας συγγραφέας σὰν τὸν C. εὐκόλως δὲν περιγράφεται οὔτε ἀναλύεται σὲ τριάντα σελίδες. Ὁ μόνος τρόπος νὰ τὸν νοιώσῃ κανεὶς εἶνε νὰ τὸν διαβάσῃ καὶ νὰ τὸν διαβάσῃ μὲ μεγάλη προσοχὴ χωρὶς νὰ ξαφνισθῇ ἀπὸ ὅσα μποροῦν νὰ τοῦ φανοῦν παράδοξα στὸν τρόπο πού γράφει. Δὲν εἶνε ἐδῶ ἡ θέσις γιὰ νὰ παρουσιάσουμε ἓνα τέτοιο ποιητὴ, μὰ θᾶξῃς τὸ ἔργο του εἴτε μὲ μιὰ μετάφραση εἴτε μὲ μιὰ βαθειὰ ἀναλυτικὴ μελέτη νὰ γίνῃ γνωστὸ στὴν ἑλληνικὴν φιλολογίαν. Γιὰ κείνους πού ἐνδιαφέρονται σημειῶνω ὅτι ὁ Duhamel G. στὸ *Mercure de France* ἀρ. 373 σ. 45 δημοσίεψε μιὰ λεπτομερὴ καὶ ἐμπνευσμένη κριτικὴ γιὰ τὸν C. Τὰ ἔργα του εἶνε: *l'Annonce faite à Marie* (*La Jeune Fille Violaine*), *L'Otage*, *Tête d'Or*, *la Ville*, *L'Echange*, *La repos du septième jour*, *L'Agamemnon d'Eschyle* (ὅλα αὐτὰ θεατρικὰ ἔργα), *Art Poétique*, *Connaissance de l'Est*, *Cinq grandes Odes suivies d'un processionnel pour saluer le siècle nouveau*.

La Nouvelle Revue Française, André Gide μετάφραση ἀπὸ μέρη Τῆς λυρικῆς προσφορᾶς τοῦ Tagore (1 XII 1913 σ. 833-881.)

Ἐνα ἄρθρο τοῦ André de Hesy για τὸν Gobineau καὶ δημοσίευσιν ἑνὸς ἀνέκδοτου διηγήματός του.

Σ' αὐτὸν τὸν ἀριθμὸν καθὼς καὶ στοὺς ἐπόμενους ὁ André Suarès συνεχίζει τὴ δημοσίευσιν τῆς θαυμασίας του «*Chronique de Caërdal*». Εἶνε δύσκολον νὰ βρεθῇ συγγραφέας μὲ ὕψος ποῦδ πλούσιον, ποῦδ μεγαλόπρεπον, μὲ περισσότερη εὐκολία καὶ τέχνη στὴν περιγραφή. Ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς ἀριθμοὺς τοῦ περιοδικοῦ, θυμοῦμαι ἀπ' τὴν *Chronique* τὰ μέρη πού γράφτηκαν γιὰ τὸν Chateaubriand καὶ τὸν Suetonius καὶ δὲν νομίζω νὰ λέω ὑπερβολὴ πιστεύοντας ὅτι καλλίτερες σελίδες δὲν ἔχουν γραφτεῖ γιὰ τοὺς δύο αὐτοὺς. Ἐν γένει ὅτι γράφῃ ὁ Suarès ἐκτὸς πού φέρνει τὴν βαθειὰ σφραγίδα τοῦ ἀτομικοῦ του, πού προδίδεται σὲ κάθε γραμμὴ καὶ σὲ κάθε λέξη, εἶνε γραμμένον καὶ μὲ πολλὴ ἐμπνευση καὶ μὲ ἀκριβὴ γνῶσιν. Στοὺς ἀριθμοὺς 61 καὶ 62 (Γενάρης καὶ Φλεβάρης 1914) γράφει γιὰ τὸν Hamlet πού τὸν θέλει ἓναν ἄνθρωπον πού περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλον ἐμβαθύνει στὴ σκέψιν, μὰ πού ἡ σκέψιν αὐτὴ, αὐτὴ ἡ βαθειὰ γνῶσιν τὸν ἔκανε πρὶν ἀνίκανον νὰ ζήσει τὴν καθημερινὴν ζωὴ. «Ὁ Χάμλετ, λέει ὁ S., εἶναι ὁ ἄνθρωπος πού ἀπόκτησε τὴ συνείδησιν τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ τῆς εὐφύιας του. Ὅταν κανεὶς σκέπτεται τόσο πολὺ, τότε εἶνε τὸ ἴδιον σὰν νὰ εἶνε ὁ μόνος πού σκέπτεται στὸν κόσμον... Εἶνε ὁ πρίγκηπας τῆς ζωῆς, κι' ὅμως δὲν μπορεῖ πρὶν νὰ ζήσει. Εἶναι ὁ ἀφέντης τοῦ κόσμου μὰ ξέρει ὅτι αὐτὸς ὁ κόσμος εἶνε ἓνα τίποτε, ξέρει! καὶ ἡ γνῶσιν δὲ συγχωρεῖ! Ἡ ὑψίστη νίκη εἶνε καὶ ἡ μεγαλειότερη καταστροφὴ...»

(Ἀπὸ ἑλλειψιν χώρου ἔμεινε ἔξω ἡ ἐπισκόπησις τῶν ἄλλων *Περιοδικῶν*).

Γ. ΧΑΡΙΤΑΚΗΣ

Η ΜΑΡΙΚΑ ΚΟΤΟΠΟΥΛΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΖΩΗ

Τὴν Καλλιτέχνηδα, πού μὲ τὴν ἀληθινὴ Τέχνη της, ὕψωσε τὴν Ἑλληνικὴ Σκηνὴ σ' ἓνα ζηλευτὸ ἐπίπεδο καὶ τῆς ἔδωσε δικαιώματα σὲ κάποιες ἀναλογίες μὲ τὴν Εὐρωπαϊκὴ, καὶ πού μὲ τὴ βαθειὰ της διαίσθηση ἔμπασε στὸ Νεοελληνικὸ Θέατρο τὴν Ψυχολογία στὴν Ὑπόκριση, εἶχαμε τὴν τιμὴ νὰ τὴ δεχοῦμε στὴ ΝΕΑ ΖΩΗ τὸ Σάββατο τὸ ἀπόγευμα στὶς 8)21 τοῦ Μάρτη ἀνεπίσημα καὶ ὁλότελο ἀναμεταξὺ μας.

Στὸ πρόσωπό της δεξιοθήκαμε τὴν Ἰφιγένεια, τὴ Χορμανσταλικὴν Ἡλέκτρα, τὴν Κυρά τῆς Θάλασσας, τὴν Γκαϊτικὴ Μαργαρίτα, τὴ Στέλλα Βιολάντη, καὶ κείνες τὶς Ἡρώιδες τοῦ Μαρτυρίου, τοῦ Πάθους καὶ τῆς Θυσίας πού μὲ τόση δύναμη καὶ τόση βαθειὰ κατανόηση ἐνσάρκωσε ἀπ' τὴ Σκηνή, ἡ πολύτροπη αὐτὴ Γυναῖκα-Καλλιτέχνης, καὶ κείνες ἀκόμα τὶς ἄλλες πού δὲν τὶς ἔπλασεν ἴσα μὲ σήμερα μὰ πού βρίσκονται πλασμένες μέσα στὰ πλούσια ψυχικὰ της βάθη.

Καὶ ἀπὸ τὰ λόγια πού δὲ θελήσαμε νὰ τῆς ποῦμε θὰ μάντεψε βέβαια ἡ Μαρίκα Κοτοπούλη, ἐκείνην τὴν ἀξέχαστη γιὰ μᾶς ἀπογενυματινὴ, πὼς στῆς ἀληθινῆς Τέχνης της τὸν Εὐγενικὸ Βωμό, τὸν πλούσιο σὲ λιβάνι, ἔχουμε ἀφιερῶσει μ' ἐνθουσιασμό τὶς καρδιές μας, σκλάβες τῆς Ἀθάνατης Θεᾶς, πού θὰ θέλαμε νὰ τῆς μένει παντοτεινὰ καὶ ἀποκλειστικὰ ἡ πιστὴ της ἰέρεια.

Β. Ε. ΠΑΥΛΙΔΗΣ

ΤΡΕΛΛΗ ΓΙΟΡΤΗ

Στὸν κύκλο τῶν Νεοζωϊστῶν καὶ μπροστὰ σὲ λίγους ἄλλους Νέους δόσαμε στὶς 3)1)1914 μιὰ γιορτὴ στὸ Σύλλογό μας, πού εἶχε κατὰ τὸ πρωτότυπο γιὰ τὴν Ἀλεξάνδρεια καὶ τὶς συνήθειές της καὶ πού θύμιζε τὴν εὐθυμὴ πνευματικὴ ζωὴ ὀρισμένων κύκλων τῶν μεγάλων κέντρων τῆς Εὐρώπης. Τὸ πνεῦμα τὸ πεταχτό, τὸ πνεῦμα τὸ εὐθυμο καὶ τὸ σπινθηρίζον, εἶχε ἀποκλείσει, ἐκεῖνο τὸ βράδυ, κάθε σοβαρὸ διαλογισμό.

Ὁ Νεοζωϊστής κ. Ἀντρέας Παλαιολόγος μὲ τὸ χιούμορ καὶ τὸ τσουγχερὸ πνεῦμα του ἐσκόρπισε τὴν εὐθυμίαν στὴν τριανταφυλλένια σάλα σατυρίζοντας, πότε μὲ βελουδένια ἀπαλότητα, πότε μὲ πυρωμένο σίδερο, πρὸς ὅσα καὶ πράγματα τῆς Ἀλεξανδρινῆς Ζωῆς.

Ἀρῶσαν περισσότερο μιὰ χιουμοριστικὴ του ὁμιλία γιὰ τὴ Γυναῖκα καὶ ὁ Peintre anamorphiste, πού ἤθελε καλὰ καὶ σώνει νὰ κάνει μιὰ διάλεξη καὶ μερικὲς ζουγραφίες γιὰ νὰ γίνῃ γινωστός...

Η Α'. ΣΥΝΑΥΛΙΑ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΖΩΗΣ

Τὸ Σάββατο βράδυ 22 τοῦ Μάρτη (π. ἡ.) μπροστὰ σὲ λίγο διαλεκτὸ κόσμο δόσαμε τὴν πρώτη συναυλία μας. Ἡ ἐκτέλεση τοῦ προγράμματος ἔγινε πολὺ καλὰ ἀπὸ τὴν κ. Κομορόφσκα (πιάνο) καὶ τοὺς καθηγητὰς κ.κ. Ἰωαννίδη (βιολί) καὶ Θειάφη (φλάουτο).

ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ :

Στὸ φυλλάδιο ἀρ. 4-6 νὰ διαβαστοῦν, στὴ σελίδα 62 ὁ πρῶτος στίχος : Νὰ περπατῶ μὲ σᾶς, κύρ δόχτορα, μαζί, καὶ ὁ δεύτερος τῆς σελίδας 66: μὰ τέτοια ὄρμη δὲν ἔχει μέσα μου σαλέψει.

Σ' αὐτὸ τὸ φυλλάδιο σελ. 77 στὴ δέκατη σειρὰ ἡ φράση : Στὸ διάστημα αὐτὸ κανένα ἀπὸ κείνα τὰ σημάδια τῆς θρησκευτικῆς . . . νὰ διαβαστεῖ : Στὸ διάστημα αὐτὸ κανένα σημάδι θρησκευτικῆς ἢ μυστικιστικῆς ζύμωσης...